ജൂഡിയും ലക്ഷ്മിയും

2037

നഒാമി മിച്ചിസൻ

വിവർത്തനം

ഇ൪. എം. ജെ. വെണ്ണിയൂർ

നാഷനൽ ബുക്ക് ട്രസ്റ്റിനുവേണ്ടി

സാഹിത്യപ്രവർത്തക സഹകരണസംഘം

ലിമിറ്റഡ്, കോട്ടയം

Published by arrangement with the author
and under the auspices of
NATIONAL BOOK TRUST, INDIA
NEW DELHI

വില കു. 2.00

JUDY AND LAKSHMI
by
NAOMI MITCHISON
(Malayalam)

2037

എന്റെ പേരക്കിടാങ്ങൾക്കും

മദിരാശിയിലെ അവരുടെ കൂട്ടുകാർക്കും അയൽക്കാർക്കും

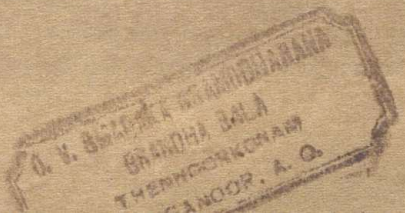
പ്രത്യേകിച്ച്

'പാപ്പു' (അലമേലുസഞ്ജീ) വിനു്

D. V. SUBBARAYA GRANTHASALA
GRANDHA SALA
THENNGORADAM
VENGANOOR, A. O.

അദ്ധ്യായങ്ങൾ

1	ജൂഡി മദിരാശിയിൽ	9
2	വേലിയിലെ വിടവ്	20
3	ആൽത്തറയിൽ	33
4	സ്വാതന്ത്ര്യദിനം	52
5	കാഞ്ചീപുരം	64
6	ദീപാവലി	76
7	മഴക്കാലം	86
8	വെള്ളപ്പൊക്കം	97
9	ദേശീയവികസനപദ്ധതിപ്രദേശം	107
10	ലക്ഷ്മി പൊന്നേരിയിൽ	120
11	ജൂഡിയും ലക്ഷ്മിയും	127
12	ക്രിസ്തുമസ്സും പൊങ്കലും	140
13	ഉത്തരദേശം	153
14	വീണ്ടും കാണാം	167

2037

1

ജൂഡി മദിരാശിയിൽ

രാത്രി മുഴുവനും കൊച്ചു മണികൾ കിലുങ്ങുന്നതുപോലെ ചീവീടുകൾ ശബ്ദിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കും. ജൂഡി ഇടയ്ക്കു ചിലപ്പോൾ ഉണർന്നു്, വിരിച്ചുകിടക്കുന്നതിനു് തെല്ലു കൂളിർമയുള്ള ഒരു വിരിപ്പെടുക്കുന്നതിനോ മറേറാ വശങ്ങളിലേക്കു തിരിഞ്ഞുവെന്നു വരും. അപ്പോൾ കൂട്ടുപോലുള്ള തന്റെ കൊതുകുവലയിലൂടെ അവൾ കാണുന്നതു് വലിയൊരു ജനാലയും, പുറത്തു നിശ്ചലമായി നില്ക്കുന്ന ബൊഗേൻവില്ലയുടെ പൂങ്കുലകളുമാണു്. രാത്രിയിൽ ഇരുണ്ടതുപോലെ കാണുന്ന ഈ പൂങ്കുലകൾ പകലാകുമ്പോഴേക്കും ഇളം മുവപ്പും കട്ടംചുവപ്പുമായി മാറിക്കഴിയും. ഇടവിടാതെയുണ്ടു് ചീവീടുകളുടെ ശബ്ദം; ചിലപ്പോൾ ഒരു നായുടെ കുരയും മറു ചിലപ്പോൾ ഗൂർഖാ പാറാവുകാരന്റെ വടി നിലത്തുമുട്ടുന്ന ശബ്ദവും വന്നുകൊണ്ടിരിക്കും. വീട്ടുകൾ ചുറ്റിനടന്നു് കള്ളന്മാരേയും, ഒരുപക്ഷേ, പാമ്പുകളേയും, പേടിപ്പിച്ചോടിക്കുന്ന ആ പാറാവുകാരന്റെ വടിയുടെ ശബ്ദത്തിനു് എല്ലാം ഭദ്രമാണെന്നു തോന്നിപ്പിക്കുവാൻ എന്തോ ഒരു കഴിവുണ്ടു്. വെളിച്ചമാകുന്നതിനും അല്പം മുമ്പു് കാക്കകൾ ഉണരും, കരഞ്ഞുകൊണ്ടു് ഒരു മരത്തിൽനിന്നു മറെറാന്നിലേക്കു പറന്നുതുടങ്ങും. പിന്നീടു് മൈനകളുടെ കോലാഹലമായി. പരസ്പരം കലമ്പുകയാണു് അവയുടെ തൊഴിൽ. ചിലപ്പോൾ മറു കിളികളും ഉണ്ടാവും, കുറേക്കുടെ നല്ല കിളികൾ...ഉടനേതന്നെ എങ്ങും നല്ല വെളിച്ചവും പരന്നുകഴിയും.

തുടന്നുള്ള ഒരുമണിക്കൂർ സമയം ജൂഡിക്കു വളരെ പ്രിയപ്പെട്ട സമയമാണു്. അവൾ അതിനെയൊരു നല്ല പ്രഭാതമെന്നു വിശേഷിപ്പിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കും. കാരണം ഇതാണു്: അവൾ ഇംഗ്ലണ്ടിലായിരുന്നുവെങ്കിൽ അതൊരു നല്ല പ്രഭാതമായിരുന്നേനെ. പക്ഷേ, ഇതു് ഇംഗ്ലണ്ടല്ല, മദിരാശിയാണു്. നല്ല ചൂടുള്ള പകലുകൾ. സ്കൂളിൽ എത്ര മണിക്കൂറുകളാണു് ജൂഡി വിയർപ്പിൽ കുളിച്ചു തള്ളിവിടേണ്ടതു്! ഉച്ചതിരിയുമ്പോഴേക്കും ശരീരമാസകലം ഒട്ടിപ്പിടിക്കുന്നതുപോലെ തോന്നും. നല്ല ഉറക്കവും വരും. അതുകൊണ്ടു് അതിരാവിലെയാണു് അവൾ ഗൃഹപാഠങ്ങൾ ചെയ്യുന്നതു്. വൈകുന്നേരം തീരെ ക്ഷീണിച്ചിരിക്കും, നല്ല ഉഷ്ണവുമുണ്ടാവും. പക്ഷേ, ബെൻ വന്നു ശല്യപ്പെടുത്തുന്നതിനു് എന്താണു ചെയ്യുക? അവന്റെ ആയയ്ക്കു് അവനെ അടക്കിനിർത്താൻ കഴിയുകയില്ല, അല്ലെങ്കിൽ താല്പര്യമില്ല. മൂന്നു വയസ്സേ ആയിട്ടുള്ളു; എങ്കിലും എന്തൊക്കെയാണോ അവനു വേണ്ടതു്, അതൊക്കെ അവൻ മേരിയെക്കൊണ്ടു ചെയ്യിപ്പിക്കും. മിക്കപ്പോഴും എന്തെങ്കിലും വികൃതിത്തരങ്ങളിലായിരിക്കും അവന്റെ താല്പര്യവും.

രാവിലെ ചിലപ്പോൾ ജൂഡി ജോണിനുള്ള കത്തുകളെഴുതും. ജോൺ അവളുടെ ജ്യേഷ്ഠനാണു്. ഇംഗ്ലണ്ടിൽ മടങ്ങിച്ചെന്നിട്ടു് അവിടെയൊരു സ്കൂളിൽ പഠിക്കയാണവൻ. അവിടത്തെ കട്ടത്ത തണുപ്പുകാറ്റിൽ നിന്നു് ഫുട്ബോൾ കളിക്കുന്നതിനെക്കുറിച്ചും അതിനു് ഒരു കമ്പിളിയുടുപ്പുകൂടെ ഇടേണ്ടിവരുന്നതിനെക്കുറിച്ചും മറ്റുമായിരിക്കും അവന്റെ മറുപടികൾ. പക്ഷേ, അതൊക്കെ എങ്ങനെയായിരിക്കുമെന്നു് എത്രതന്നെ ആലോചിച്ചാലും ജൂഡിക്കു പിടികിട്ടാറില്ല. അവളുടെ അച്ഛൻ ഒരു ഡോക്ടറാണു്. അമ്മ ഒരു സാമൂഹ്യക്ഷേമപ്രവർത്തകയും. എന്തോ ഒരു മ്ലാനതയുണ്ടു് ഈ സാമൂഹ്യക്ഷേമപ്രവർത്തനമെന്നു പറയുന്നതിൽത്തന്നെ. അച്ഛൻ അതിരാവിലെ ആശുപത്രിക്കു തിരിക്കും. അമ്മ അവളെ സ്കൂളിലാക്കിയിട്ടു് സാമൂഹ്യ

ക്ഷേമകേന്ദ്രത്തിലേക്കും പോകും. ഈ കേന്ദ്രത്തിലാണ് അവർ അധികസമയവും ജോലിചെയ്യുന്നത്. രോഗങ്ങളെക്കുറിച്ചും മറ്റും അവർ പറയുന്നതു്, ജൂഡി വേണ്ടുവോളം കേട്ടിട്ടുണ്ട്. അപ്പോഴൊക്കെ അതിനെക്കുറിച്ചു് അവൾക്കു് എന്തെന്നില്ലാത്ത വിഷമം തോന്നും. പക്ഷേ, മറ്റു ചില പ്പോൾ സ്വന്തം സ്കൂൾ കായ്ങ്ങളായിരിക്കും അവളെ കൂട്ടത്തിൽ അലട്ടുന്നതു്.

ക്ലാസ്സുകഴിഞ്ഞാൽ മിക്കദിവസവും അവൾ ക്ലബ്ബിൽ പോയി നീന്താറുണ്ട്. ജൂഡിക്കു് നല്ലവണ്ണം ഊളിയിടാനറിയാം. ബെൻ എങ്ങനെയെങ്കിലും അടിച്ചു മറിഞ്ഞു വീഴുകയും പൊട്ടിച്ചിരിച്ചുകൊണ്ടു് ഒരു മത്സ്യത്തെപ്പോലെ നീന്തിത്തുടങ്ങുകയും ചെയ്യും. ജൂഡിക്കു തന്റെ മൂന്നാമത്തെ വയസ്സിൽ നീന്താൻ കഴിഞ്ഞിരുന്നില്ല. പക്ഷേ, അന്നവൾ ഇംഗ്ലണ്ടിലായിരുന്നു. അവിടെ വീട്ടിനുള്ളിലാണു് നീന്തിക്കളിക്കുന്നതിനുള്ള ഏർപ്പാടുകൾ. അതൊക്കെ മോശമാണു്. വേനലൊഴിവിനു കടൽത്തീരത്തു പോകാറുണ്ടു്; പക്ഷേ, കടൽ വല്ലാതെ ഇളകിമറിഞ്ഞിരിക്കും. ഇവിടെയാണെങ്കിൽ സുന്ദരമായ ഒരു നീന്തൽപ്പൊയ്കയുണ്ടു്. പുറകിൽ വലിയ മരങ്ങൾ നിരന്നുനില്ക്കുന്നു. നീലാകാശത്തിനു നേരെ ജലധാരകൾ കുതിക്കുന്നു. പിന്നീടു്, കുളിവേഷത്തിൽത്തന്നെ, തെല്ലുനേരം അവൾ വിശ്രമിക്കും. ഏറെക്കുറെ സുഖകരമായ ഒരു തണുപ്പു്. അപ്പോൾ നാരങ്ങാനീരും എന്തെങ്കിലും വറുത്തതും കിട്ടും. ഭാഗ്യമുണ്ടെങ്കിൽ ഐസു് പലഹാരവും കിട്ടും.

ചിലപ്പോൾ അവൾ എലിയട്ടു്ബീച്ചിൽ പോകും. അവിടെ അവൾക്കു് ഒരു ഓലക്കുടിൽക്കെട്ടിടമുണ്ടു്. പക്ഷേ, വേനല്ക്കാലത്തു കടല്പുറം നടക്കാനാവാത്തവിധം ചുട്ടുപഴുത്തിരിക്കും. ഇവിടെ ഐസ്പലഹാരങ്ങൾ കിട്ടുകില്ല. പകരം വേണമെങ്കിൽ നല്ല മധുരമുള്ള ഇളനീർ കിട്ടും. ഏതാണ്ടൊരു പച്ചച്ചുവയാണു്, അല്ലെങ്കിൽ മുറുകാത്ത ജെല്ലിയുടെ ചുവയാണു്, ഇളനീരിനു്. ഈ കരിക്കുകൾ

പുറമേ നല്ല മിനുസമുള്ളവയാണ്. സ്വല്പവും പച്ചയും ഇടകലർന്ന നിറം. ഇംഗ്ലണ്ടിലെ തേങ്ങാപ്പുരകളിൽനിന്നു കിട്ടുന്നവ പുറമേയ്ക്ക് ഉണങ്ങി വരണ്ടവയും തവിട്ടുനിറത്തിലുള്ളവയുമാണ്. ഇന്ത്യാക്കാർക്കും ഇംഗ്ലീഷുകാർക്കും തമ്മിലുള്ള വ്യത്യാസമുണ്ടെന്നു പറയാം ഇവയ്ക്കു തമ്മിൽ. പക്ഷേ, ബാഹ്യമായി മാത്രം.

പക്ഷേ, ഇംഗ്ലീഷുകാരും ഇന്ത്യാക്കാരും വാസ്തവത്തിൽ ഭിന്നരാണെന്നു് ജൂഡിക്കു ചിലപ്പോഴെങ്കിലും തോന്നാറുണ്ട്. അവളുടെ സഹപാഠികളിൽ മിക്കപേരും ഇന്ത്യൻ പെൺകുട്ടികളാണ്. അവരോടു സംസാരിക്കുക വലിയ വിഷമമാണ്. മിക്കപേർക്കും സിനിമാതാരങ്ങളിലാണു കമ്പം. അല്ലെങ്കിൽ ജൂഡിക്കു താല്പര്യമില്ലാത്ത മറ്റേതെങ്കിലും കായ്യങ്ങളിൽ. കുടുംബത്തിലെ ഒരു വിവാഹമായിരിക്കും ചില പ്പോഴത്തെ ചർച്ചാവിഷയം. ജൂഡിയുടെ അഭിപ്രായത്തിൽ ഇതൊക്കെ ഒട്ടുമുക്കാലും വിഡ്ഢിത്തമാണ്. ഈ ജാതകത്തെക്കുറിച്ചും മറ്റും ഇത്രയൊക്കെ ബഹളം കൂട്ടാനുണ്ടോ? വിവാഹം ചെയ്യണമെന്നുണ്ടെങ്കിൽ, ശരി, അങ്ങനെ തീരുമാനിക്കണം, അവരതു നടത്തണം. മറ്റുള്ളവർ എന്തിനതിൽ തലയിടണം? ജൂഡിയുടെ ചിറ്റമ്മ മാർഗറ്റ് അങ്ങനെയാണു ചെയ്തതു്. പക്ഷേ, ഇവിടെ അടുത്ത വീട്ടിൽ ഒരു വിവാഹമുണ്ടായപ്പോൾ രണ്ടു ബാൻഡുകൾ രാത്രി മുഴുവനും മുഴങ്ങിക്കൊണ്ടിരുന്നു. ഒരു ദിവസമല്ല, രണ്ടു ദിവസം. അതോ പരീക്ഷ നടക്കുന്ന സമയത്തു്!

സ്കൂളിലെ ചില കാര്യങ്ങൾ ജൂഡിക്കു കൂടുതൽ വിഷമമാണ്. ഉദാഹരണത്തിനു്, അവൾക്കു ഹിന്ദി പഠിക്കണം. പാഠം തുടങ്ങുന്നതിനു മുമ്പു് ഹിന്ദി പഠിക്കേണ്ടതിന്റെ ആവശ്യകതയെക്കുറിച്ചു് അദ്ധ്യാപിക അവരോടു പ്രസംഗിച്ചു: "ഇന്ത്യ ഒരൊറ്റ രാഷ്ട്രമാണ്. അതിനു പൊതുവായ ഒരു ഭാഷ വേണം, അതു് ഇംഗ്ലീഷായിരിക്കുവാൻ നിവൃത്തിയില്ല, കാരണം, അതൊരു വിദേശഭാഷയാണ്. ഇത്രയും ആരും സമ്മതിച്ചുകൊടുക്കും. പക്ഷേ, ഹിന്ദി തല

സ്ഥാനത്തിലെ ഭാഷയാണെന്നും അതു സംസ്കൃതത്തിൽനിന്നു് ഉത്ഭവിച്ചതാണെന്നും പൗരാണികഗ്രന്ഥങ്ങളെല്ലാം സംസ്കൃതത്തിലാണെന്നും ഈ ഗ്രന്ഥങ്ങൾ ഹിന്ദുസംസ്കാരത്തിനു് അത്യന്താപേക്ഷിതമാണെന്നും ഭാരതത്തിന്റെ ചരിത്രവും തത്വജ്ഞാനവും മറ്റും മനസ്സിലാക്കണമെങ്കിൽ ഹിന്ദിതന്നെ പഠിക്കണമെന്നും മറ്റും പറയുന്നതാണു് അവൾക്കു മനസ്സിലാകാത്തതു്. മദിരാശിത്തെരുവുകളിൽ ആരുംതന്നെ ഹിന്ദി സംസാരിക്കുന്നില്ല. അവർ സംസാരിക്കുന്നതു തമിഴാണു്. സ്കൂളിലെ മിക്കപെൺകുട്ടികളും പരസ്പരം സംസാരിക്കുമ്പോഴും കളിക്കുമ്പോഴും ഉപയോഗിക്കുന്ന ഭാഷ തമിഴാണു്. ജൂഡിക്കു തമിഴ് നല്ലവണ്ണം അറിയുകയില്ലെങ്കിലും കുറേശ്ശെ സംസാരിക്കാൻ കഴിയും. ഈ ഹിന്ദിയെല്ലാം പഠിക്കുന്നതിനു പകരം കുറേക്കൂടെ തമിഴ പഠിക്കണമെന്നു പറഞ്ഞാൽ അതവൾക്കു് എത്രയോ സമ്മതമാകുമായിരുന്നു. പക്ഷേ, സ്വന്തം ഹിതാഹിതങ്ങൾ എന്തൊക്കെയായാലും, ഹിന്ദിയും പഠിക്കേണ്ടതാണെന്നു് അവൾക്കു ബോദ്ധ്യമുണ്ടു്.

അവൾ വാല്യക്കാരോടു കുറേശ്ശെ തമിഴ് സംസാരിക്കും. വെച്ചുവിളമ്പുന്ന ജോജ്ജാണു് ഒരാൾ. അവന്റെ കറുത്ത മീശ ശ്രദ്ധേയമാണു്. തനിക്കു് ഇംഗ്ലീഷ് നല്ലവണ്ണം സംസാരിക്കാനറിയാം എന്നാണു് അവന്റെ ഭാവം. പക്ഷേ, പലപ്പോഴും അവൻ പറയുന്നതു മനസ്സിലാക്കാൻ വലിയ പാടാണു്. അവനു മറുള്ളവർ പറയുന്നതു മനസ്സിലാക്കണമെന്നില്ലെങ്കിൽ പിന്നീടു് അവനോടു സംസാരിച്ചിട്ടയാതൊരു പ്രയോജനവും ഇല്ലതാനും. അടിച്ചുനനയ്ക്കുവാൻ വാസികിയുണ്ടു്. വാസികി സുന്ദരിയാണു്. സൗന്ദര്യം കൂട്ടുന്നതിനു കാതിൽ കൊച്ചു കമ്മലുകളും മൂക്കിൽ മൂക്കുത്തികളും അണിഞ്ഞിട്ടുണ്ടു്. പിന്നീടുള്ള ഒരാൾ തോട്ടക്കാരനാണു്. കൊഴിഞ്ഞുവീണ ഇലകൾ അടിച്ചുവാരുകയും പൂച്ചട്ടികളിൽ ഓരോന്നു നട്ടു നനയ്ക്കുകയും വളത്തുകയുമാണു് അവന്റെ തൊഴിൽ. അവൻ വലിയ വലിയ സീനിയാകളും നല്ല

നിറപ്പകിട്ടുള്ള കാശിത്തുമ്പകളും ജമന്തികളും വളത്തിയെട്ടുക്കാറുണ്ട്. കട്ടംചുവപ്പും ഓറഞ്ചും നിറമുള്ള കന്നാലില്ലികളും കോളിഫ്ളൗവറും വെണ്ടയും പടന്നലയ്ക്കുന്ന വലിയ കുമ്പളവും കൂടെ അവൻ വളത്താറുണ്ട്. ജൂഡിയുടെ ഗൃഹത്തിനും വിവാഹംനടന്ന അടുത്ത ഗൃഹത്തിനുമിടയ്ക്ക് കുമ്മായംതേച്ച ഒരു ചുമരുണ്ട്. മറുവശത്ത് മറൊരു വീട്ടുണ്ട്. ചുവപ്പും മഞ്ഞയും നിറത്തിൽ പൂക്കുന്ന ഒരു മുൾപ്പച്ചെടിപ്പടപ്പാണ് ഈ രണ്ടു വീടുകളേയും വേർതിരിക്കുന്നതു്. തോട്ടത്തിൽ അരളിച്ചെടികളും ഒരു മാവും മഞ്ഞപ്പൂക്കളുള്ള കോളാമ്പിച്ചെടികളും നല്ല മണമുള്ള വെള്ളപ്പൂക്കളുള്ള ഒരു പിച്ചകച്ചെടിയുമുണ്ട്. പക്ഷേ, തോട്ടക്കാരനു് ഏറ്റവും പ്രിയപ്പെട്ട ചെടി തികച്ചും സാധാരണമായ ഒരു കൊച്ചു ക്രൈസാന്തിമമാണു്. മദിരാശിയിൽ ക്രൈസാന്തിമം വളരുക കുറച്ചു വിഷമമാണു്. അതാകാം ഈ ഇഷ്ടത്തിനു കാരണം. എപ്പോഴും ഇങ്ങനെയാണു് ഈ തോട്ടക്കാരന്മാർ.

ജൂഡി ചിലപ്പോൾ തോട്ടക്കാരനെ സഹായിക്കാറുണ്ട്. വിശേഷിച്ചും ചെടികൾ നനയ്ക്കുന്നതിൽ. മഴക്കാലമൊഴികെ എല്ലാ ദിവസങ്ങളിലും എല്ലാ സാധനങ്ങളേയും നനച്ചുകൊണ്ടിരിക്കണം. എന്നിട്ടപോലും ചൂടുകാലങ്ങളിൽ ചുറുമുള്ള പുൽത്തട്ടുകൾ വല്ലാതെ ഉണങ്ങിപ്പോകാറുണ്ട്. വൃത്തികെട്ട ഒരു തവിട്ടുനിറമാണു് അപ്പോൾ അവയ്ക്ക്. ഇംഗ്ലണ്ടിലെ പുൽത്തട്ടുകൾ എത്രയോ ഭിന്നമാണു്. തോട്ടത്തെക്കുറിച്ചുള്ള ഒരു നല്ല കാര്യം അതിൽ ഒട്ടേറെ കിളികൾ വന്നുകൊണ്ടിരിക്കുമെന്നതാണു്. മൈനകൾ എപ്പോഴും കാണും. നല്ല മിനുമിനുത്ത കിളികൾ. അവ പറക്കുമ്പോൾ കറുപ്പും വെളുപ്പുമുള്ള അവയുടെ ചിറകുകൾ ഇളകുന്നതു കാണേണ്ട കാഴ്ചയാണു്. ചിലപ്പോൾ നീലവും മങ്ങിയ വെളുപ്പും കലർന്ന ബുൾബുളുകളും മറ്റു ചിലപ്പോൾ കൊച്ചുകൊച്ചു തേൻകിളികളും പ്രത്യക്ഷപ്പെടും. മിനുത്ത കുങ്കുമനിറത്തിലുള്ള ഈ തേൻകിളികൾ കണ്ണിൽപ്പെടുകനന്നേ വിഷമമാണു്. അത്ര വേഗതയിലാണു് അവ ചിറ

കിളക്കി പറക്കുന്നതു്. പുറമേ, മനം മടുപ്പിക്കുന്ന പഴഞ്ചൻ കാക്കകളും കാണും. അവ എപ്പോഴുമുണ്ടു്. എന്തെങ്കിലും കിട്ടുമെന്നു കണ്ടാൽ വരാന്തയിലെന്നല്ല, ജനാലപ്പടികളിലും അവ പറന്നുവീഴും.

പുറത്തു റോഡിലൂടെ കാളവണ്ടികൾ ചടപടാ നീങ്ങിക്കൊണ്ടിരിക്കും. പൂക്കൾ തിന്നുന്നതിനു് ആട്ടകൾ വേലിപ്പടപ്പിലൂടെ തലനീട്ടും. പക്ഷേ, കാറുകളും ലോറികളും ചിലപ്പോൾ റിക്ഷകളും കൂടെ കാണാനുണ്ടാവും. ജൂഡിക്കു് തീരെ ഇഷ്ടമില്ലാത്ത ഒരു കാര്യമാണു് റിക്ഷയിലുള്ള യാത്ര. മെലിഞ്ഞ കാലുകളുന്നി മുൻപിൽ തുള്ളിയോടുന്ന പാവപ്പെട്ട മനുഷ്യൻ! പക്ഷേ, സ്കൂളിലെ ചില പെൺകുട്ടികൾ വീട്ടിലേക്കു മടങ്ങുന്നതു് റിക്ഷയിലാണു്. മദിരാശിയിലുള്ള ബസ്സുകൾ ലണ്ടനിലുള്ളവപോലെ ഭംഗിയും യാത്ര ചെയ്യാൻ സുഖവും തെല്ലു കൂടിയ്ക്കയും ഉള്ളവയായിരുന്നെങ്കിൽ, എന്നു് ജൂഡി ആശിച്ചുപോകാറുണ്ടു്. പക്ഷേ, അങ്ങനെയല്ലല്ലൊ ഇവിടത്തെ ബസ്സുകൾ.

ശീതകാലത്തു് സ്ഥിതിഗതികൾ അത്ര മോശമല്ലെന്നു പറയാം. പക്ഷേ, ശീതകാലമെന്നു പറയാവുന്നതു് ഏതാനും ആഴ്ചകൾ മാത്രമാണു്. അതും ഇംഗ്ലണ്ടിലെ ഏറ്റവും ചൂടുകൂടിയ വേനല്ക്കാലംപോലെയിരിക്കും. അങ്ങനെയുള്ള ഈ കാലത്തു് ഇവിടുള്ള ചിലക്കു് കുളിക്കാനാവാത്തവിധം തണുപ്പു തോന്നുമത്രേ! ഏതായാലും ഈ സമയത്തു് ഒരു കാറിന്റെ പുറവശം തൊട്ടുപോയാൽ കൈ പൊള്ളുകയില്ലെന്നതു് ആശ്വാസകരംതന്നെ. ശീതകാലത്തു് വാരാന്ത്യങ്ങളിൽ അവർ വിനോദയാത്രകൾ പോകും. അവർ മഹാബലിപുരത്തു പോയി. നൂറ്റാണ്ടുകളായി വെയിലേറ്റുകൊണ്ടു് നിശ്ചലമായി നില്ക്കുന്ന, കല്ലിൽ തീർത്ത കാളകളും ആനകളും. ആ പ്രാചീനക്ഷേത്രം നിൽക്കുന്ന മുനമ്പിൽ ആഞ്ഞടിക്കുന്ന നീലക്കടൽ വെള്ളിത്തൊപ്പികൾപോലെ പൊട്ടിച്ചിതറുന്നു. അതു നോക്കിക്കൊണ്ടു് ഭീമാകാരമായ ഒരു പാറയിൽ ചിത്രാങ്കിതരായ ഋഷികളും വനദേവത

മാരും വാനരന്മാരും ധ്യാനത്തിലെന്നപോലെ ഒരു പൂച്ചയും സൗമ്യരായ ആനകളും നില്ക്കുന്നു. മറ്റൊരു പാറയിൽ ഗിരിധാരിയായ കൃഷ്ണനുണ്ട്. ഭയചകിതരായ ഗോപന്മാരേയും ഭയമറിയാത്ത പശുക്കളേയും ഭീകരമായ കൊടുങ്കാറ്റിലും മഴയിലുംനിന്നു രക്ഷിക്കയാണ് കുടപോലെ പിടിച്ചിട്ടുള്ള ആ പർവ്വതം!

അവർ ഒരു പക്ഷിസംരക്ഷണകേന്ദ്രത്തിൽ ചെന്നു. എണ്ണം കിളിക്കൂട്ടുകൾ നിറഞ്ഞ മരങ്ങൾ. അവർ പലയിടങ്ങളിലുമുള്ള ക്ഷേത്രങ്ങൾ സന്ദർശിച്ചു. പക്ഷേ, ചൂട കൂട്ടമ്പോൾ കാറോടിച്ചുപോയാൽ എന്തെന്നില്ലാതെ ക്ഷീണിക്കും. ഒരു ശനിയാഴ്ചദിവസം ഒരു 'റേഡിയോഗ്രാഫ്''സംഘവുമൊരുമിച്ച് അവളൊരു ഗ്രാമത്തിലേക്കു ചെന്നു. ഡോക്ടർമാക്കുവേണ്ടി ലിസ്റ്റുകൾ അടയാളപ്പെടുത്തിക്കൊടുത്തതു് അവളാണ്. ഗ്രാമത്തിൽ എത്രപേക്കു ക്ഷയം ബാധിച്ചിട്ടുണ്ടെന്നു പരിശോധിക്കയായിരുന്നു ഈ സംഘത്തിന്റെ ഉദ്ദേശം. ക്ഷയം ബാധിച്ചിട്ടുള്ളവരെ ആശുപത്രിയിലേക്കു പറഞ്ഞയയ്ക്കാം. അങ്ങനെ അവർ രക്ഷപെട്ടുവെന്നു വരും. എല്ലും തോലുമായവർ എത്രപേരെങ്കിലും ഉണ്ട്. പലതരത്തിലുള്ള മസാലകളും മറ്റും ചേർത്തു് പാകപ്പെടുത്തിയ ചോറൊഴികെ മറ്റൊന്നും അവർക്കു കഴിക്കാനില്ലെന്നു് ജൂഡിയുടെ അമ്മ പറഞ്ഞു. കുറെ പാലുകൂടെ കിട്ടുമെങ്കിൽ അവരുടെ അവസ്ഥ ഇത്രയും മോശപ്പെട്ടകയില്ലായിരുന്നു. "ഒരുദിവസം നമുക്കൊരു ദേശീയ വികസനപദ്ധതി സന്ദർശിക്കാം," അവർ തുടർന്നു, "അവിടെ എങ്ങനെയാണു സംഗതികൾ എന്നറിയാമല്ലോ?"

"എന്താണമ്മേ, അതു്?" ജൂഡി ചോദിച്ചു.

ഗ്രാമങ്ങളിലാണു് കോടിക്കണക്കിനു് ഇന്ത്യാക്കാർ താമസിക്കുന്നതെന്നും അവിടെയാണു് ആഹാരം വിളയിക്കേണ്ടതെന്നും ഗ്രാമീണരെ സഹായിക്കുന്നതിനുള്ള ഒരു സവ്വപ്രധാനമായ പദ്ധതിയാണു് ദേശീയവികസനപദ്ധതിയെന്നും ജൂഡിയുടെ അമ്മ വിശദീകരിച്ചുകൊടുത്തു. ഇന്ത്യാ

ഗവണ്മെൻറ് രണ്ടു കാര്യങ്ങൾ ചെയ്യാൻ ഉദ്ദേശിക്കുന്നു. ഒന്നു്, കൃഷി അഭിവൃദ്ധിപ്പെടുത്തുക. അതിനു ധാന്യങ്ങൾ നല്ലവിധം വിളയിക്കണം, പലതരം ധാന്യങ്ങൾ വിളയിക്കണം, കന്നുകാലികളെ മെച്ചപ്പെടുത്തണം, അങ്ങനെ പലതുമുണ്ടു്. രണ്ടു്, തങ്ങളുടെ ജീവിതത്തെ കൂടുതൽ ഉപയോഗപ്രദമാക്കാൻ ആളുകളെ സഹായിക്കുക. ചെറുകിട വ്യവസായങ്ങൾകൊണ്ടു് അവക്കു് അല്പംകൂടെ വരുമാനമുണ്ടാക്കാം. "നിനക്കറിയാമല്ലോ, നാമെങ്ങനെയാണു് ഗ്രാമങ്ങളിലുണ്ടാക്കിയ ചവിട്ടികളും കട്ടൻസാധനങ്ങളും തുണിത്തരങ്ങളും വാങ്ങാൻ ശ്രമിക്കാറുള്ളതെന്നു്."

"ഓ, അറിയാം," ജൂഡി പറഞ്ഞു. വാസ്തവത്തിൽ അവൾ ചിലപ്പോഴെങ്കിലും ആശിക്കാറുണ്ടു്, അതൊന്നും വാങ്ങരുതെന്നു്. ഇംഗ്ലണ്ടിലും സ്വിറ്റ്സർലണ്ടിലും നിന്നു വരുന്ന എത്രയോ ഭംഗിയുള്ള സാധനങ്ങൾ വാങ്ങാൻ കിട്ടും. തൻെറ ഫ്രോക്കുകൾ അവയിൽ തുന്നണമെന്നു് അവൾ മോഹിക്കാറുണ്ടു്.

"ഇന്ത്യയിൽ താമസിക്കുന്ന നാം ഇന്ത്യാഗവണ്മെൻറിൻെറ എല്ലാ ശ്രമങ്ങളേയും സഹായിക്കണമെന്നാണു് എൻെറ പക്ഷം. ദരിദ്രരുടെ അവസ്ഥ തെല്ലൊന്നു മെച്ചപ്പെടുത്തുന്നതിനു് അവർ പഞ്ചവത്സരപദ്ധതി തുടങ്ങിയിരിക്കുന്നു. അടുത്ത പദ്ധതിയാകുമ്പോഴേക്കും അവരുടെ നില കുറേക്കൂടെ മെച്ചപ്പെടും. ഇന്ത്യയിൽ ഉണ്ടാകുന്ന സമ്പത്തു് പണക്കാർക്കു കിട്ടുന്നതിനേക്കാളും അധികം പാവപ്പെട്ടവർക്കാണു കിട്ടുക. ഏതായാലും അതാണു് യഥാർത്ഥത്തിലുള്ള നേതാക്കൾ, അതായതു് നെഹ്രുവിനെപ്പോലുള്ളവർ, ആഗ്രഹിക്കുന്നതു്. പിന്നെ, കുറേ സ്വാർത്ഥതാൽപര്യക്കാർ എപ്പോഴും കാണുമല്ലോ."

ജൂഡി വിചാരിച്ചു, അവളുടെ അമ്മ പറയുന്ന കാര്യങ്ങൾ ഏതാണ്ടൊക്കെ അവൾക്കു മനസ്സിലായെന്നു്. മേലേക്കിടയിൽപ്പെട്ട ഒന്നുരണ്ടുപേരുമായി അവർ എപ്പോഴും വഴക്കുപിടിക്കാറുണ്ടു്. ചുറ്റും എന്തുവേണമെങ്കിലും നടക്കു

കയോ നടക്കാതിരിക്കുകയോ ചെയ്യകൊള്ളട്ടെ, തങ്ങൾക്കു് ബുദ്ധിമുട്ടൊന്നും കൂടാതെ കഴിയണം, എന്നാണു് വാസ്തവത്തിൽ ചിലരുടെ മട്ടു്. അമ്മ പറയുന്നതൊക്കെ ഒരുപക്ഷേ, ശരിയായിരിക്കാം. എങ്കിലും ഈ വഴക്കൊന്നും കൂടാതെ കഴിയുകയല്ലേ നന്നു്? ഒരിക്കൽ തന്റെ സ്കൂളിൽ പഠിക്കുന്ന ഒരു പെൺകുട്ടിയുടെ അച്ഛനമ്മമാരിട്ടായിരുന്ന വഴക്കു്. അത്ര നല്ല പെൺകുട്ടിയൊന്നുമല്ല അവൾ. എങ്കിലും...അതു് അമ്മയെ വല്ലാതെ ശുണ്ഠിപിടിപ്പിച്ചു. അത്രയ്ക്കൊക്കെ വലിയ കായ്ങ്ങളാണോ ഇതെല്ലാം?

സ്കൂൾ ഒഴിവുകാലത്തു് അവർ കുന്നിൻപുറങ്ങളിലുള്ള സുഖവാസകേന്ദ്രങ്ങളിലേക്കു പോകാറുണ്ടു്. പക്ഷേ, ജൂഡിയുടെ അച്ഛനും അമ്മയ്ക്കും മുഴുവൻസമയവും അവിടെ ചെലവിടാൻ കഴിയുകയില്ല, അവക്കു് മദിരാശിയിലേക്കു മടങ്ങണം. അവർ പോയിക്കഴിഞ്ഞാൽ ജൂഡിയും ബെന്നും അവരുടെ ആയയും ചില കുടുംബമിത്രങ്ങളുടെകൂടെയാണു താമസം. ഇവിടെയൊരു ബാലനുണ്ടു്. സ്റ്റാമ്പുശേഖരണത്തിൽ മാത്രമേ അവനു താൽപര്യമുള്ളു. അതുകൊണ്ടു് കുറച്ചൊക്കെ മടുപ്പു തോന്നും. എങ്കിലും സായാഹ്നങ്ങളിൽ ഒരു ജെഴ്സി ധരിക്കാനും രാത്രി ഒരു കമ്പിളി പുതയ്ക്കുവാനും ഓടിച്ചാടി കളിക്കുവാനും തോന്നത്തക്കവിധം സുഖകരവും കുളിർമ്മയുള്ളതുമാണു് കാലാവസ്ഥ. മദിരാശിയിൽ അങ്ങനെ ചെയ്യുവാൻ ഒരിക്കലും തോന്നാറില്ല.

ജൂഡിയുടെ പതിനൊന്നാം പിറന്നാൾ തെല്ലു വിരസമായിരുന്നുവെങ്കിലും അന്നവൾക്കു് ഇഷ്ടമുള്ള കുറെ പുസ്തകങ്ങൾ കിട്ടി. പുറമേ, രസകരമായ ഒരു വിനോദത്തിൽ പങ്കെടുക്കുവാനും കഴിഞ്ഞു. അവൾ ഒരു മൃഗസംരക്ഷണകേന്ദ്രത്തിൽ ചെന്നു് ഒട്ടേറെ സമയം ഒരു ആനപ്പുറത്തു സവാരിചെയ്യുകയുണ്ടായി. കൂടെ സ്റ്റാമ്പുശേഖരണക്കാരനായ ആ ബാലനുമുണ്ടു്. മഹാബലിപുരത്തെ കല്ലാനകളിൽ ഒരെണ്ണമെന്നപോലെ തികച്ചും സൗമ്യമായിരുന്ന അവരുടെ സവാരിമൃഗം. അതു മുന്നോട്ടു നീങ്ങുമ്പോൾ കുറുക്കെ ത

ടഞ്ഞുനില്ക്കുന്ന മരക്കൊമ്പുകളെയെല്ലാം അതിസമർത്ഥമായി പൊട്ടിച്ചുകളയും. അതങ്ങനെ ചെയ്തില്ലെങ്കിൽ അവയിലിടഞ്ഞു് അവർ തെറിച്ചുപോകുമായിരുന്നു. വളരെ അകലെ ഒരു തുറസ്സായ സ്ഥലത്തിൽ ഒരു കാട്ടാനപ്പറ്റം നില്ക്കുന്നതു് അവർ കണ്ടു. അവ മേയുകയാണു്. അവയുടെ കാലുകളെ മുഴുവൻ മറയ്ക്കുന്നത്ര പൊക്കത്തിൽ പുല്ലു വളർന്നിട്ടുണ്ടു്. പുല്ലു വലിച്ചെടുക്കുന്നതും തുമ്പിക്കൈ വീശുന്നതും വ്യക്തമായിക്കാണാം. വലിയ നിഴലുകൾപോലെ കാണപ്പെട്ട ഈ മൃഗങ്ങൾ തീരെ ശാന്തരാണെന്നു തോന്നും, പക്ഷേ, മേച്ചിൽസ്ഥലം വിട്ടുപോകാൻ ഒരുങ്ങിയപ്പോൾ അവയിലൊരെണ്ണം തെല്ലൊരു നേരമ്പോക്കുമട്ടിൽ വലിയൊരു മരത്തെ പടേന്നു് വലിച്ചൊടിച്ചിട്ടു. ഈ പ്രദേശങ്ങളിൽ താമസിക്കുന്നവർ തങ്ങളുടെ കൃഷികളെ ആനകളിൽനിന്നു രക്ഷിക്കുന്നതിനു് ചുറ്റും കിടങ്ങുകൾ കുഴിക്കാറുണ്ടത്രേ. പിന്നീടു് കുറെസമയത്തേക്കു മൃഗശാലകളിൽ അടയ്ക്കപ്പെട്ട ആനകളെക്കുറിച്ചായിരുന്നു ജൂഡിയുടെ ചിന്തകൾ. സ്വതന്ത്രമായ ഈ അലഞ്ഞുനടപ്പും മേച്ചിലും കളികളുമൊന്നും അവയ്ക്കു സാദ്ധ്യമല്ലല്ലോ. അതിനുശേഷം അവർ ഒരു കാട്ടുപോത്തിനെക്കണ്ടു. തുടർന്നു്, അധികം പൊക്കമില്ലാത്ത ചെടിപ്പടർപ്പുകളുടേയും മുളങ്കൂട്ടത്തിന്റേയും ഇടയിൽനിന്നു് ഇറങ്ങിവന്ന ഒരു കുറുത്ത സാധനത്തെ—ഒരു കരടിക്കുഞ്ഞിനേയും. കൂടെയുള്ള സ്റ്റാമ്പുശേഖരണക്കാരനും ഇപ്പോൾ തെല്ലൊരു ഉദ്വേഗം തോന്നുന്നുണ്ടു്. കൂട്ടുതൽകൂട്ടുതൽ മൃഗങ്ങളെ കാണാൻ ജൂഡി മോഹിച്ചു. കുരങ്ങുകളും അണ്ണാക്കണ്ണന്മാരും എണ്ണമുണ്ടു്. പക്ഷേ, രസകരങ്ങളായ എത്രയോ ജന്തുക്കൾ ഇനിയും ഇന്ത്യയിൽ കാണാം. അവയെയൊക്കെ കാണാതിരിക്കുന്നതു് വാസ്തവത്തിൽ ലജ്ജാകരമാണു്. പിന്നീടു് എല്ലാ രാത്രികളിലും ഉറങ്ങാൻ പോകുന്നതിനു മുൻപു് ആനകളെക്കുറിച്ചു ചിന്തിക്കുക ജൂഡിയുടെ ഒരു പതിവായിരുന്നു.

2

വേലിയിലെ വിടവ്

പൂച്ചെടിവേലിക്കപ്പുറത്തുള്ള അയൽക്കാർ ബെന്നിനെ പറ്റും. പക്ഷേ, ജൂഡിയെ സംബന്ധിച്ചിടത്തോളം അവരുമായുള്ള വേഴ്ച വിരസംതന്നെയാണ്. അവിടെ വൃത്തികെട്ട ഒരു തോട്ടമുണ്ട്. അതിൽ സിംഹഭാഗവും അവരുടെ പശുവിനെ വേണം. എട്ടും ഏഴും വയസ്സുള്ള ആ പെൺകുട്ടികളും ഒരു ചെറിയ ആൺകുട്ടിയും ഉണ്ട്. രാമകൃഷ്ണൻ എന്നാണ് ആ ആൺകുട്ടിയുടെ പേരു്. ഈ കൊച്ചു കുട്ടിക്ക് ഇത്രയും വലുതും ഗഹനമെന്നു തോന്നുന്നതുമായ ഒരു പേരു വേണോ എന്നു് ജൂഡി ശങ്കിക്കാറുണ്ട്. പക്ഷേ, കുടുംബത്തിലെ സകലരും അവനൊരു അത്ഭുതശിശുവാണെന്നു കരുതുന്നതുപോലെ തോന്നും. അവന്റെ ചേച്ചിമാർ അവനെ എപ്പോഴും എടുത്തുകൊണ്ടു നടക്കും, അവന്റെ ഭാരം അവക്കു കൂറെ കൂടിപ്പോയെന്നു തോന്നുമെങ്കിലും. ഇളയ പെൺകുട്ടി വരന്തിയെ ജൂഡിക്ക് ഇഷ്ടമാണ്. അവൾക്കു പന്തുകളിയിലും പമ്പരംകറക്കുന്നതിലും 'സ്കിപ്പിങ്ങി'ലും നല്ല താല്പര്യമുണ്ട്. ജൂഡി അവളെ ഇംഗ്ലീഷിൽ ഓരോന്നു പഠിപ്പിക്കും. അതെല്ലാം അവൾ വളരെവേഗം മനസ്സിലാക്കും. വരന്തി ഓരോരോ കളികൾക്ക് ഉരുവിടുന്ന തമിഴ് ചൊല്ലുകൾ ജൂഡിയേയും പഠിപ്പിക്കും. ഒരു തകരാറു മാത്രമുണ്ട്. ചൊല്ലു പകുതി ആകുമ്പോഴേക്കും അവൾ പൊട്ടിച്ചിരിച്ചുകളയും. അവളുടെ അച്ഛനു് ഗവണ്മെൻറിൽ എന്തോ ഉദ്യോഗമുണ്ട്. ആ മനുഷ്യനെ കണ്ടാൽ അദ്ദേഹത്തെ എപ്പോഴും എന്തോ അലട്ടിക്കൊണ്ടിരിക്കുന്നതുപോലെ തോന്നും.

വിവാഹം നടന്ന അയൽവീട്ടിലുള്ളവർ അധികമൊന്നും ഇടപഴകാത്തവരാണ്. അവക്ക് വലിയൊരു കാറുണ്ട്. മകൻ ഒരു വിദ്യാർത്ഥിയാണ്. അവൻ തന്റെ മോട്ടോർ സൈക്കിൾ വളരെ വേഗത്തിലാണ് എപ്പോഴും ഓടിക്കാറുള്ളത്. അവരുടെ ഏക പുത്രിയുടെ വിവാഹമാണ് കുറെ മുൻപു നടന്നത്.

പക്ഷേ, ഇനിയുമില്ലേ അയൽക്കാർ?

പിൻഭാഗത്തു് വെള്ളിപ്പൂക്കൾ പടരുന്ന വേലിക്കപ്പുറത്തുള്ള വീടിനെക്കുറിച്ചു് ജൂഡി പലപ്പോഴും ആലോചിക്കാറുണ്ട്. സ്വന്തം വീടിന്റെ മട്ടുപ്പാവിൽ കയറിനിന്നു നോക്കിയാൽ അവരുടെ തോട്ടം കാണാം. അതൊരു നല്ല തോട്ടമാണ്. ആ വീട്ടിലെ സ്ത്രീ തോട്ടത്തിൽ ഒട്ടേറെ ജോലികൾ ചെയ്യുന്നതു് അവൾ കാണാറുണ്ട്. വരാന്തയിൽ ചുറ്റുമായി പൂച്ചെടികൾ നിരത്തിവെച്ചിരിക്കുന്നു. ആ സ്ത്രീ പൂക്കളിറുക്കുന്നതിനു് അതിരാവിലെ പുറത്തുവരും. അവർ ധരിക്കുന്ന സാരികൾക്കു് പൂക്കളുടെ നിറമാണ്—ഓറഞ്ചും മഞ്ഞയും ചുവപ്പും കുങ്കുമവും തളിർവാഴയില പോലെ പച്ചയും മരീനാകടൽപോലെ പച്ചകലർന്ന നീലവും രാത്രിയിലെ ആകാശംപോലെ കടും നീലവും മാറും മാറും. പലപ്പോഴും അവയുടെ വിളുമ്പുകൾ സ്വർണ്ണക്കസവുകൊണ്ടു വെട്ടിത്തിളങ്ങുന്നുണ്ടാവും. തോട്ടത്തിൽ ചിലപ്പോൾ കുട്ടികൾ നില്ക്കുന്നതു കാണാം. പക്ഷേ, അവർ ആ സ്ത്രീയുടെ കുട്ടികളാണോ എന്നു് അവൾക്കു നിശ്ചയം പോരാ. ഒരു ഇന്ത്യൻഗൃഹത്തിൽ ധാരാളം ബന്ധുക്കളും മിത്രങ്ങളും എപ്പോഴും ഉണ്ടാവും, അവൾ സ്വയം മന്ത്രിച്ചു. ഇവർ ആരാണെന്നു മനസ്സിലാക്കുക വലിയ കുഴപ്പംപിടിച്ച കാര്യമാണ്. ചിലപ്പോൾ ചായ കഴിക്കുന്നതിനു് അവൾ ഒരു സഹപാഠിയുടെ ഗൃഹം സന്ദർശിക്കാറുണ്ട്. അവിടെയുള്ള മറ്റു കുട്ടികൾ അവളുടെ സഹോദരന്മാരോ, സഹോദരിമാരോ, ചാർച്ചക്കാരോ ആരാണെന്നു് അവൾക്കു് ഒരിക്കലും പിടികിട്ടാറില്ല. ഒരുപക്ഷേ, അതിലൊരു

പെൺകുട്ടി ആയയുടെ മകളുമായിരിക്കാം. ഒരിക്കലും കഴിയുന്നില്ല ആർ ആരാണെന്നു കണ്ടുപിടിക്കുന്നതിനു്!

ചില കുട്ടകാരികളുടെ ഗൃഹങ്ങൾ പടന്നലച്ചു കിടക്കുന്ന എട്ടുപ്പുകളാണു്. മദിരാശിയുടെ നടുവിലുള്ള ഇത്തരം വീടുകൾക്കുപോലും നിറച്ചു മരങ്ങളുള്ള വലിയ തോട്ടങ്ങൾ കാണും. ആദ്യം കയറിച്ചെല്ലുന്നതു് അതുമിതുംകൊണ്ടു നിറച്ച ഇരുണ്ട ഒരു ഹാളിലായിരിക്കും. മട്ടുപ്പിക്കുന്ന അന്തരീക്ഷം. അവിടെനിന്നും ഇറങ്ങിച്ചെല്ലുന്നതു് തറയോടു പാകിയ വലിയൊരു വരാന്തയിലായിരിക്കും. അവിടം വലിയൊരു കഷ്കഗൃഹംപോലെ തോന്നും. വെപ്പും നനപ്പും കസേരനന്നാക്കലും കുട്ടിയെ ഉറക്കലും പൂകെട്ടലും എല്ലാം അവിടെ നടന്നുകൊണ്ടിരിക്കും. പല തരക്കാരുണ്ടു്, പല തരം ജോലികളും. അവിടെ കോഴികളും ആടുകളും ഒന്നോ രണ്ടോ എരുമകളും പതിവുള്ള പശുക്കളും ഒക്കെ കാണും. പ്രായമായവരെല്ലാം അമ്മാവന്മാരോ അമ്മായിമാരോ അല്ലെങ്കിൽ വലിയമ്മാവന്മാരോ വലിയമ്മായിമാരോ ആയിരിക്കും. അവരെ എല്ലാപേക്കും പേടിയാണെന്നു തോന്നും, പൊതുവേയുള്ള പെരുമാറ്റം കണ്ടാൽ. ഇവിടൊക്കെ പോകുന്നതു നേരമ്പോക്കാണെങ്കിലും ഇത്തരം വീടുകൾ പഴയ മട്ടിലുള്ളവയാണു്. ജൂഡിയുടെ മിക്ക കൂട്ടുകാരും ചെറിയ തരത്തിലുള്ള പ്രത്യേക വീടുകളിലോ, ഫ്ളാറ്റുകളിലോ ആണു് താമസിക്കുന്നതു്. പക്ഷേ, ഈ ഫ്ളാറ്റുകൾ ഉഷ്ണകാലമാകുമ്പോഴേക്കും വല്ലാതെ ചൂടുപഴുത്തിരിക്കും.

വേനലൊഴിവുകാലം കുന്നുകളിൽ ചെലവിട്ടശേഷം ജൂഡി സ്കൂളിൽ മടങ്ങിവന്നപ്പോൾ അവളുടെ ക്ലാസ്സിൽ വേറെ ഇംഗ്ലീഷ് പെൺകുട്ടികളാരും ഉണ്ടായിരുന്നില്ല. തീരെ ചെറിയ കുട്ടികളുണ്ടു്. പക്ഷേ, ജൂഡിക്കു പതിനൊന്നു വയസ്സായിരിക്കുന്നു. അവളുടെ പ്രായത്തിലുള്ള കുട്ടികൾ ഒന്നുകിൽ കുന്നുകളിലുള്ള സ്കൂളുകളിലാണു്, അല്ലെങ്കിൽ രക്ഷാകർത്താക്കളുമൊരുമിച്ചു് ഇംഗ്ലണ്ടിലേക്കു് മടങ്ങിയിരിക്കുന്നു. ജൂഡിയുടെ അച്ഛനും അമ്മയും മടങ്ങുന്നതിനു് ഇനി

യും ഒരു വഷ്ംകൂടെ കഴിയണം. അപ്പോൾമാത്രമേ ജ്യേഷ്ഠൻ ജോണിനെക്കാണാൻ വീണ്ടും തരപ്പെട്ടകയുള്ളു. ഒരുകണക്കിനു് ഇന്ത്യയിൽ താമസിക്കുന്നതു് രസകരമാണു്. ഇതിപ്പോൾ ഇന്ത്യാക്കാരുടെ സ്വന്തം രാജ്യമാണു്. ഫ്രഞ്ചുകാരെയോ ജർമ്മൻകാരെയോ ആഫ്രിക്കാക്കാരെയോ പോലെ ബ്രിട്ടീഷുകാരും ഇവിടെ വിദേശികളാണു്. ഒരു വ്യത്യാസം മാത്രമുണ്ടു്. ഇന്ത്യാക്കാർ ഇംഗ്ലീഷുകാരെയാണു് കൂട്ടത്തൽ ഇഷ്ടപ്പെട്ടന്നതെന്നു തോന്നും. തെരുവുകോണുകളിലും പീടികകളിലും ഇംഗ്ലീഷിലുള്ള പരസ്യങ്ങളുണ്ടു്. അവളുടെ അച്ഛൻ വായിക്കുന്ന 'ഹിന്ദു'പത്രം ആകെ ഇംഗ്ലീഷിലാണു്. ഈ പത്രം ഏറെക്കുറെ വിരസമാണെന്നാണു് ജൂഡിയുടെ പക്ഷം. ചിലപ്പോൾ ഞായറാഴ്ചപ്പതിപ്പുകളിൽ മാത്രം ചിത്രങ്ങൾ കാണും. പക്ഷേ, മുതിന്നവർ വായിക്കുന്ന പത്രങ്ങൾ പൊതുവേ വിരസമാണല്ലോ.

ഇവിടെ മനസ്സിലാക്കാൻ വിഷമമുള്ള കാര്യങ്ങൾ വളരെയുണ്ടു്. ഉദാഹരണത്തിനു് ഈ ബ്രാഹ്മണരുടെ കാര്യംതന്നെ എടുക്കുക. പഴയകാലങ്ങളിൽ ഇക്കൂട്ടരാണെന്നു തോന്നുന്നു എല്ലാപേരുടേയും യജമാനന്മാർ. സാധാരണ ജോലികളൊന്നും അവർ ചെയ്യുകില്ല. അങ്ങനെ ചെയ്യുന്നവരെ, അതായതു് താണജാതിക്കാരെ, തൊടുകപോലുമില്ല. അവർ അത്രയ്ക്കു ശുദ്ധിയുള്ളവരാണത്രേ. പക്ഷേ, ഇന്നിപ്പോൾ ഇതുയും കാലം താണനിലയിൽ കഴിഞ്ഞിരുന്നവർക്കു്—ഹരിജനങ്ങൾ എന്നാണു് അവരെ വിളിക്കുന്നതു്—ബ്രാഹ്മണരെ ഇഷ്ടമില്ല. അവർ തങ്ങളുടെ അവശതകൾ പരിഹരിക്കാൻ ശ്രമിക്കയാണു്. ചിലപ്പോൾ ഭയങ്കര വഴക്കുകൾ ഉണ്ടാകും. കൊലപാതകംപോലും നടന്നിട്ടുണ്ടത്രേ.

"എനിക്കു മാംസം കഴിച്ചേ തീരൂ എന്നൊന്നുമില്ല," ജൂഡി പറഞ്ഞു, "വേണ്ടുവോളം പച്ചക്കറികൾ കിട്ടണം. കഞ്ഞിരിക്കയും തക്കാളിയും അണ്ടിപ്പരിപ്പും—ധാരാളം അണ്ടിപ്പരിപ്പു വേണം—പപ്പടവും ചിലപ്പോൾ കോഴിക്കറിയും."

"പക്ഷേ, കോഴിയും മാംസമാണല്ലോ," അവളുടെ അച്ഛൻ തുടർന്നു, "മുട്ടയും അതുതന്നെ. ഒരു യഥാർത്ഥ ബ്രാഹ്മണൻ മുട്ട കഴിക്കുകില്ല."

അങ്ങനെയൊക്കെയാണെങ്കിൽ ഏറിയകൂറും തന്നെ ആ വീട്ടിൽ കടത്തുകില്ലെന്നതന്നെ ജൂഡി വിചാരിച്ചു. അതു വിചാരിക്കുന്തോറും എങ്ങനെയിരിക്കും അതിന്റെ ഉൾഭാഗം എന്നറിയുവാനുള്ള മോഹവും അവളിൽ വർദ്ധിച്ചുവന്നു. അവളുടെ കൂട്ടുകാരികളിൽ മിക്കപേരുടേയും വീടുകൾ അത്രവലിയ വൈചിത്ര്യമൊന്നും ഇല്ലാത്തവയാണു്. ചുമരുകളുടെ നിറം ചുവപ്പോ നീലമോ ആയിരിക്കും. ഏതാനും ഫോട്ടോകളും ഒരു കലണ്ടറും ഒന്നോ രണ്ടോ വർണ്ണചിത്രങ്ങളും കാണും. വർണ്ണചിത്രങ്ങളിൽ ഏറ്റവും ഭംഗിയുള്ളവ ബാലകൃഷ്ണന്റേതാണു്. ചിലപ്പോൾ അമ്മയുടെകൂടെയായിരിക്കും, മറ്റു ചിലപ്പോൾ ഗോപികമാരുടെകൂടെ. ആരുടെ കൂടെയായാലും ശരിക്കുമൊരു കൊച്ചുകുട്ടിയെപ്പോലെ എന്തെങ്കിലും നേരമ്പോക്കു കാട്ടി രസിക്കുന്ന മട്ടുണ്ടു്. ഒരിക്കലും അങ്ങനെയല്ലാതെ കാണപ്പെട്ടുകില്ല. മറ്റുള്ള ചില ദേവീദേവന്മാരുടെ ചിത്രങ്ങൾ കണ്ടാൽ പേടിയാവും. ഈ വീട്ടിനുള്ളിൽ ഇവയെക്കാളും വലിയ ചിത്രങ്ങൾ കാണുമോ? ഇവിടൊരു റേഡിയോ ഉണ്ടായിരിക്കുമോ? എല്ലാത്തിനും പുറമേ, ആ സ്ത്രീ ഇംഗ്ലീഷു് സംസാരിക്കുമോ?

ചെടികൾക്കു വെള്ളമൊഴിക്കുന്നതിനാണു് വേനൽക്കാലത്തു് അധികസമയവും തോട്ടക്കാരൻ ചെലവിടുന്നതു്. പക്ഷേ, സ്കൂളിൽനിന്നു മടങ്ങുന്ന ജൂഡിക്കു് അതിലൊന്നു സഹായിക്കുവാൻ തോന്നുകില്ല. ധാരാളം വെള്ളം തുറന്നുവിട്ടു്, അതിനിടയിൽനിന്നു കളിക്കും, പിന്നിട്ടു്, ഒരു ഫാനിന്റെ അടിയിലിരുന്നു് ഗ്ലാസുകണക്കിനു് നാരങ്ങാവെള്ളം കുടിക്കും. തോട്ടത്തിൽ കുറ്റം ചുവപ്പുള്ള കുറേ 'ഹോളിഹോക്കു്' ചെടികളുണ്ടു്. തോട്ടക്കാരൻ അവയെക്കുറിച്ചു് വളരെ അഭിമാനിക്കാറുണ്ടു്. ജൂഡിക്കു് ഇതു വളരെ വിചിത്രമായിത്തോന്നി. ഈ 'ഹോളിഹോക്കു'കൾ

ലണ്ടനിലെന്നപോലെ മദിരാശിയിലും വളരുന്നു. മിട്ടുക്കൻ 'ഹോളിഹോക്ക'കൾ. ഒരുദിവസം ഒരു ആട്ടു വന്നു് അവയെ തിന്നാൻ ശ്രമിച്ചു. അതു കണ്ട തോട്ടക്കാരനും വെപ്പുകാരനുംകൂടെ ബഹളംകൂട്ടി, ഓടിച്ചെന്നു് അതിനെ ചവിട്ടിപ്പായിച്ചു. പേടിച്ചു വിരണ്ടു് ആട്ടു് എങ്ങോട്ടോടണമെന്നു നിശ്ചയമില്ലാതെ പിൻഭാഗത്തുള്ള പൂവേലിയിൽ ചെന്നു മുട്ടി. അതിന്റെ ഒരു ഭാഗം മറിച്ചിട്ടു. "ഇനിയിതു നേരെയാക്കാൻ എത്ര ദിവസമാണാവോ ഇവരെടുക്കുന്നതു്," ജൂഡിയുടെ അമ്മ പരാതിപ്പെട്ടു. ഈ ഉഷ്ണകാലത്തു് ആക്കമൊന്നും കൂടുതൽ ജോലിചെയ്യാൻ വയ്യ. ശരിക്കുള്ള ഉഷ്ണകാലം ഇംഗ്ലീഷ്കാക്കെന്നപോലെ ഇന്ത്യാക്കാക്കും സുഖമുള്ളതല്ല. ഇന്ത്യാക്കാക്കാണെങ്കിൽ ഫാനുകളും റെഫ്രിജിറേറ്ററുകളും അങ്ങനെയുള്ള മറ്റു സാധനങ്ങളും അധികമൊട്ടില്ലാതാനും!

അടുത്ത ദിവസം വെള്ളിയാഴ്ചയാണു്. രണ്ടു ദിവസത്തേക്കു സ്കൂളില്ല. പക്ഷേ, എത്രയാണു ഗൃഹപാഠങ്ങൾ! ജൂഡി ചരിത്രത്തിൽനിന്നു തുടങ്ങി. പക്ഷേ, അതു് ഒരു കാതിലൂടെ കടന്നു മറേതിലൂടെ പുറത്തുപോകുന്നതല്ലാതെ മനസ്സിൽ തങ്ങുന്നില്ല. അപ്പോളതാ ആയയുടെ നിലവിളി! എന്താണതു്? വല്ല പാമ്പോ ഭയങ്കരമായ മറ്റു വല്ലതുമാണോ? അടിച്ചുനനപ്പുകാരി വാസികിയും നിലവിളി തുടങ്ങി. ജൂഡി ചാടിയെണീറ്റു. എന്താണു കാര്യം? സംഗതി, ബെന്നിനെ കാണാനില്ല! അവൻ തോട്ടത്തിൽ കളിച്ചുകൊണ്ടു നിന്നിരുന്നു. പൊടുന്നനേ കാണാനില്ല! ജൂഡി ചുട്ടപഴുത്ത റോഡിലേക്കു് ഓടിച്ചെന്നു നോക്കി. അവിടെ ബെന്നുമില്ല, ആരുമില്ല. പെട്ടെന്നു് വേലിയിലെ വിടവിനെക്കുറിച്ചു് അവൾക്കു് ഓർമ്മവന്നു. അതേ, പൂക്കളും ചവിട്ടി മെതിച്ചിട്ടുണ്ടു്. അവൾ ഒരു കസേര വലിച്ചിട്ടു്, അതിൽ കയറിനിന്നു് വേലിയുടെ മുകളിലൂടെ അടുത്ത വീട്ടിലേക്കു നോക്കി. അതാ, അവിടെയുണ്ടു് ബെൻ! അവരുടെ ഭംഗിയുള്ള തോട്ടത്തിൽ, അവിടത്തെ സ്ത്രീയുടെ കൈയും

പിടിച്ചു നിൽക്കുന്ന അവൻ. പിച്ചകപ്പൂവിന്റെ നിറമുള്ള ഒരു സാരിയാണ് അവർ ധരിച്ചിട്ടുള്ളത്. വിളുമ്പുകളിൽ സ്വർണ്ണക്കസവുകൊണ്ട് സങ്കീർണ്ണമായ ചിത്രപ്പണികൾ ചെയ്തിട്ടുണ്ട്. അവർ ബെന്നിന്റെ ശിരസ്സോളം കുനിഞ്ഞപ്പോൾ അവരുടെ കാതുകളിലെ വൈരക്കല്ലുകൾ സൂര്യപ്രകാശത്തിൽ വെട്ടിത്തിളങ്ങുന്നതു ജൂഡി ശ്രദ്ധിച്ചു. അടുത്തു് മാമ്പഴങ്ങൾ ഞാന്നുകിടക്കുന്ന ഒരു മാവുണ്ട്. അതിലേക്ക് അവർ കൈ ചൂണ്ടിയപ്പോൾ എന്തൊരു താല്പര്യത്തോടെയാണ് അവൻ തലകുലുക്കി തന്റെ സമ്മതവും ആഗ്രഹവും അറിയിക്കുന്നതു്! തീരെ നീളമില്ലാത്ത പരുത്തിക്കാലുറകളാണ് അവൻ ധരിച്ചിട്ടുള്ളതു്. നീലനിറത്തിലുള്ള ഒരെണ്ണം. പതിവുപോലെ ഷൂസ് ധരിച്ചിട്ടില്ല. ഷൂസ് ധരിക്കുന്നതിനോട് അവനു ബദ്ധവിരോധമാണ്. ചൂട്ടപഴത്ത പൂഴിയിൽ നടന്നാലും അവനു വേദനിക്കുമെന്നു തോന്നുന്നില്ല. അത്ര പരുക്കനായിട്ടുണ്ട് അവന്റെ കാലുകൾ.

ആ സ്ത്രീ മുകളിൽനിന്നും ഒരു മാമ്പഴം പറിച്ചെടുത്തു. ശരിക്കും സ്വർണ്ണംപോലെ ഭംഗിയുള്ള ഒരു മാമ്പഴം. എന്നിട്ട്, സാരിത്തലപ്പിൽ കെട്ടിയിരുന്ന ചെറിയൊരു വെള്ളിക്കത്തി അഴിച്ചെടുത്തു്, മാമ്പഴം മുറിച്ചു് ബെന്നിനു കൊടുത്തു. അവനതു തിന്നുന്നതു കണ്ടാൽ, അവന്റെ മുഖം മുഴുവനും അതിനുള്ളിൽ താണുപോകുന്നതുപോലെ തോന്നും. ഇളം സ്വർണ്ണനിറത്തിലുള്ള മാമ്പഴച്ചാറു് അവന്റെ വയറ്റിനു മുകളിലൂടെ ധാരധാരയായി ഒഴുകിത്തുടങ്ങി. ആയുസ്സു് ആകെക്കുടെ വിഷമമായി. ഇനിയിപ്പോൾ അവനെ പിടിച്ചുകൊണ്ടുവരണം; അതിനു താൻതന്നെ പോകേണ്ടിവരും, എന്നു് ജൂഡി വിചാരിച്ചു. അവൾക്കു് കഷ്ടിച്ചു കടന്നുപോകാൻ മതിയാവും വേലിയിലെ വിടവു്. കൈകളും പിൻവശം അധികഭാഗവും മൂടാത്ത ഒരു പരുത്തിവസ്ത്രമാണു് അവൾ ധരിച്ചിട്ടുള്ളതു്. തവിട്ടുനിറത്തിലുള്ള ശരീരത്തിൽ ചിതറിക്കിടക്കുന്ന അവളുടെ തലമുടികണ്ടാൽ അതു വെളുപ്പിച്ചെടുത്തതുപോലെ തോന്നും.''

വേലിയുടെ അങ്ങേ അരികിലുള്ള വാഴകളുടെ അടിയിലൂടെ ജൂഡി മെല്ലെമെല്ലെ മുന്നോട്ടു വന്നു. സ്വന്തം വീട്ടിൽ നിന്നു നോക്കിയാൽ കണ്ണിൽ പെടാത്തതായ ഒരു കോണ് തോട്ടത്തിനുണ്ട്. അവിടെ നീണ്ട ഇലകളും ഇലകളിൽ ചുവപ്പും കട്ടംചുവപ്പും പുള്ളികളുമുള്ള ഒരു ചെടി നിൽക്കുന്നതു് അവൾ കണ്ടു. നല്ല ഭംഗിയുണ്ട് ആ ചെടിക്ക്. ജൂഡിയും ആ വീട്ടിലെ സ്ത്രീയും പരസ്പരം കണ്ട മാത്രയിൽ ജൂഡി കൈകൂപ്പി അവരെ വിനയപൂർവ്വം നമസ്കരിച്ചു. അവരും ജൂഡിയെ നമസ്കരിച്ചു. അവർ വിരലുകളിൽ മോതിരങ്ങൾ അണിഞ്ഞിട്ടുണ്ട്. ഒന്നിൽ മനോഹരമായ ഒരു പരന്ന വൈരക്കല്ലു പതിച്ചിട്ടുണ്ട്. വ്യക്തവും ഏറെക്കുറെ ലഘുവുമായ ഒരു ശബ്ദത്തിൽ അവർ പറഞ്ഞു: ''നീ എന്നെ വന്നു കാണുമെന്നു് ഞാൻ വളരെയേറെ ആശിച്ചിരിക്കയായിരുന്നു.''

''ഓ, അതു ഞാനറിഞ്ഞില്ല,'' ജൂഡി പറഞ്ഞു. ''ഞാൻ വിചാരിച്ചു...'' പക്ഷേ, താനെന്താണു വിചാരിച്ചതെന്നു് അവൾക്കുതന്നെ വ്യക്തമായി അറിഞ്ഞുകൂടാ.

''നീ മട്ടുപ്പാവിൽ നിൽക്കുന്നതു് ഞാൻ കണ്ടിട്ടുണ്ട്. ഇവിടെ കുറേക്കൂടെ തണുപ്പാണു്, അല്ലേ?'' അവർ ചോദിച്ചു.

''വളരെ ഭംഗിയുണ്ട്,'' വെള്ളം വീണു കുതിർന്ന പുൽത്തകിടിയിൽ കാൽവിരലുകൾ നിവർത്തിച്ചവിട്ടിക്കൊണ്ടു് അവൾ പറഞ്ഞു.

സ്വന്തം വീട്ടിൽനിന്നും നോക്കുമ്പോൾ കണ്ണിൽപ്പെടാത്ത പല സാധനങ്ങളും ഇവിടെയുണ്ട്. അധികം പൊക്കമില്ലാത്ത കുറേ തെങ്ങുകൾ കാഴ്ച മറച്ചുനിൽക്കുന്നതാണു കാരണം. ഏതാനും അടി പൊക്കമേയുള്ള ഈ തെങ്ങുകൾക്കു്. വർഷം മുഴുവനും ഇവയിൽ സ്വർണ്ണനിറത്തിലുള്ള തേങ്ങകൾ കാണും. മറ്റു കായ്കളെപ്പോലെ ഒരു പ്രത്യേക കാലത്തിലല്ല, എപ്പോഴുംതന്നെ അവ പാകമായിക്കൊണ്ടിരിക്കും. ഓലമേഞ്ഞ ഒരു കൊച്ചു പുരയ്ക്കുമുകളിൽ തണ്ണീർ

മത്തൻ പടരുന്നു. ആ പുരയുടെ മുൻപിലിരുന്ന് ഒരാൾ പശുവിനെ കറക്കുന്നുണ്ട്. വെള്ളമുണ്ട് ഉടുത്തിട്ടുള്ള അയാൾ കാലിൽ കുന്തിച്ചിരുന്ന്, മുട്ടുകൾക്കിടയിൽ തിളങ്ങുന്ന ഒരു ലോഹപാത്രം പിടിപ്പിച്ച്, അതിൽ വളരെ സൂക്ഷ്മതയോടെ പാൽ കറന്നൊഴിക്കുന്നു. കന്ന് പശുവിനടുത്തുതന്നെയുണ്ട്. പാൽ കറന്നുകഴിഞ്ഞാൽ അതിനും കൂടിക്കാനൊക്കും. പശുവും കൂട്ടിയും കാണാൻ ഭംഗിയുണ്ട്. പതിഞ്ഞ വെള്ളിനിറമാണ രണ്ടിനും. മദിരാശിത്തെരുവുകളിൽ സാധാരണ അലഞ്ഞുനടക്കുന്ന പശുക്കളെ അപേക്ഷിച്ച് എത്രയോ പുഷ്ടിയുണ്ട് ഇവയ്ക്ക്. മദ്ധ്യവേനൽക്കാലത്ത് ഈ കന്നുകാലികൾക്ക് പച്ചസാധനമൊന്നും കിട്ടുകില്ല. വല്ല കച്ചിയും തിന്നാണ് അവ കഴിഞ്ഞുകൂട്ടുന്നത്. എന്നാൽ ഈ സ്ത്രീയുടെ പശുക്കൾക്ക് നല്ല വയ്ക്കോലും തോട്ടത്തിൽനിന്ന് പച്ചിലകളും കിട്ടും. പശുക്കുട്ടിക്ക് ആവശ്യമുള്ളത്ര പാൽ വിട്ടുകൊടുക്കുന്നതിനു കറവക്കാരൻ കറവ നിർത്തി. ആ സ്ത്രീ പശുവിന്റെ അടുത്തുചെന്ന് അതിനെ മെല്ലെ തലോടിയപ്പോൾ, അത് പശുക്കുട്ടിയെ നക്കിത്തുടയ്ക്കുന്നതു നിർത്തി, സൗമ്യമായ ആ വലിയ കണ്ണുകൾകൊണ്ട് അവരെ നോക്കിനില്പായി.

ബെൻ മാങ്ങ തിന്നുകഴിഞ്ഞു. അവന്റെ മുഖം മുഴുവനും മാങ്ങാച്ചാറ്. വാസ്തവത്തിൽ ഒട്ടിപ്പിടിക്കുന്ന പാകത്തിലായിരുന്ന അവന്റെ ശരീരം മുഴുവനും. വീടിന്റെ കോണിൽ ഒരു പൈപ്പുണ്ട്. അതു കണ്ടിട്ട് ജൂഡി ചോദിച്ചു: "ഞാനിവനെയൊന്ന്..."

"തീർച്ചയായും," അവർ ചിരിച്ചുകൊണ്ട പറഞ്ഞു. "ഒരു മംഗളദിവസത്തിലാണ് നിന്റെ അനുജൻ എന്നെ കാണാൻ വന്നത്. വെള്ളിയാഴ്ച ഒരു മംഗളദിവസമാണെന്ന് അറിയാമല്ലോ." ജൂഡി തലകുലുക്കി സമ്മതിച്ചു. അവളുടെ സഹപാഠികളും അങ്ങനെയാണ കരുതാറുള്ളത്. അവൾ ബെന്നിനെ തെല്ലൊന്ന വെടിപ്പാക്കി, പാവാടയുടെ ഒരു കോണുകൊണ്ട തുടച്ചു.

"ഇനി നമുക്ക് കുറച്ചു കാപ്പി കുടിക്കാം," ആതിഥേയ പറഞ്ഞു.

ജൂഡി തെല്ലൊരു ശങ്കയോടെ തന്റെ വേഷമൊന്നു പരിശോധിച്ചു. കുറേക്കൂടെ വൃത്തിയുള്ള എന്തെങ്കിലും ധരിച്ചിരിക്കാമായിരുന്നു എന്നവൾക്കു തോന്നി. പക്ഷേ, തന്റെ വേഷത്തിന്റെ കാര്യമൊന്നും അവർ ശ്രദ്ധിക്കുന്നതായി അവൾക്കു തോന്നിയില്ല. അവർ അവനെ വരാന്തയിലേക്കു കൂട്ടിച്ചെന്നു. നടയിൽ വരച്ചിട്ടുള്ള കോലം താണ്ടിയിട്ടു വേണം വരാന്തയിൽ കടക്കാൻ. ദക്ഷിണേന്ത്യയിലെ മിക്ക ഹിന്ദുവനിതകളും വെള്ള അരിപ്പൊടികൊണ്ടു് നടയിൽ വരയ്ക്കുന്ന സങ്കീർണ്ണങ്ങളായ ചിത്രരൂപങ്ങളാണു് കോലങ്ങൾ. വീട്ടിൽ കയറുന്നതിനു മുൻപു് ആ സ്ത്രീ കാലിൽ നിന്നും ചെരിപ്പുകൾ കുടഞ്ഞുകളഞ്ഞതു് ജൂഡി ശ്രദ്ധിച്ചു. ഉപ്പുകുറിക്കു വാരില്ലാത്തതും പെരുവിരലിനുമാത്രം വാറുള്ളതുമായ ഇന്ത്യൻചെരിപ്പുകൾ ധരിച്ചാലേ ഇങ്ങനെ എളുപ്പം ഊരിക്കളയാനൊക്കൂ. ജൂഡിയുടെ ചെരിപ്പുകൾക്കാണെങ്കിൽ ചിത്രപ്പണികളുള്ള വാറുകളുണ്ടു്.

വരാന്തയിൽ ഇരിക്കാൻ സുഖമുള്ള ഒട്ടനവധി ചൂരൽക്കസേരകളും കൊച്ചുകൊച്ചു മേശകളുമുണ്ടു്. കുളിർമയുള്ളതും തെല്ലു് ഇരുണ്ടതുമാണു് വീടിന്റെ ഉൾഭാഗം. ആതിഥേയ അകത്തേക്കു നോക്കിയിട്ടു് എന്തോ വിളിച്ചുപറഞ്ഞു. ഒരു മിനിട്ടിനുള്ളിൽ ഒരു വാല്യക്കാരൻ ട്രേയിൽ കാപ്പിയുമായി എത്തിക്കഴിഞ്ഞു. അവരുടെ കപ്പിൽനിന്നും കാപ്പികുടിക്കുന്നതു് അവൾക്കു സമ്മതമാകുമോ എന്നു് ജൂഡിക്കു സംശയമുണ്ടായിരുന്നു. പക്ഷേ, ആ ശങ്ക അസ്ഥാനത്തായിരുന്നുവെന്നു് അവൾക്കു് ബോദ്ധ്യമായി. അതൊരു വലിയ ആശ്വാസമാണു്. കാപ്പിയുടേയും ആ സ്ത്രീ മുടിയിൽ ചൂടിയിരുന്ന വെളുപ്പും മഞ്ഞയും നിറമുള്ള പൂക്കളുടേയും ഇടകലർന്ന മണം അവൾക്കു ഹൃദ്യമായിത്തോന്നി. വരാന്തയുടെ നിലം നല്ലവണ്ണം തുടച്ചുമിനുക്കിയിട്ടുണ്ടു്. പൂച്ചട്ടികളിൽ വളരുന്ന ചെടികളുടെ ഒരൊറ്റ ഇലപോലും അട്ടുക്കും ചിട്ട

യുമില്ലാതെ തെററിനിൽക്കുന്നില്ല. ജൂഡി ചുററും നോക്കുന്നതു് ആ സ്ത്രീ ശ്രദ്ധിച്ചു. അവർ പറഞ്ഞു: ''വെള്ളിയാഴ്ച എന്തൊരു നല്ല ദിവസമാണെന്നോ! എല്ലാം വെടിപ്പാണു്, നല്ല വെടിപ്പു്! ഞാൻ അതിരാവിലെ ഉണരും. ഇന്നെല്ലാം വെടിപ്പായിരിക്കുമെന്നു വിചാരിക്കുമ്പോൾ എനിക്കുതന്നെ വലിയ സന്തോഷം തോന്നും.''

''അതിനെന്താണു ചെയ്യുക?'' ജൂഡി പതുക്കെ ചോദിച്ചു.

''ഓ, ആദ്യം ഞാനൊരു തേച്ചുകുളി നടത്തും. അതു വളരെവളരെ നല്ലതാണു്. അതു കഴിയുമ്പോൾ പുതിയൊരാളായ മട്ടാണു് എനിക്കു്. എന്റെ വിരല്യകളും മുടിയുമെല്ലാം പുതുതായ മട്ടു്. പിന്നീടു് ഞാനെന്റെ പൂജാമുറിയിലുള്ളതെല്ലാം വെട്ടിത്തിളങ്ങുന്നതുവരെ മിനുക്കും. ഒരുദിവസം നിന്നെ ഞാനെന്റെ പൂജാമുറി കാണിച്ചുതരാം. എന്റെ ദേവീദേവന്മാരെല്ലാം അങ്ങനെ വെട്ടിത്തിളങ്ങിക്കൊണ്ടിരിക്കും. ഞാനവയെ പൂക്കൾകൊണ്ടു് അലങ്കരിക്കാറുണ്ടു്.''

''നിങ്ങൾ പൂപറിക്കുന്നതു് ഞാൻ കാണാറുണ്ടു്,'' ജൂഡി പറഞ്ഞു, ''നിങ്ങൾ പൂപറിക്കുന്നതു കണ്ടാൽ അതെന്തോ പ്രത്യേകാവശ്യത്തിനാണെന്നു് എനിക്കു തോന്നും.''

''ശരിയാണു്,'' അവർ പറഞ്ഞു, ''ഞാൻ പ്രത്യേക ശ്രദ്ധയോടെയാണു് അവ പറിക്കാറുള്ളതു്. ഓരോ പൂവിനും ഒരു പ്രത്യേക അർത്ഥമുണ്ടു്. എന്താ കുട്ടികളെ, ഒരു കപ്പു് കാപ്പികുടെ? അപ്പോൾ നിന്റെ പേർ എന്താണെന്നു്...''

''എന്റെ പേർ ജൂഡി. ഇവന്റെ പേർ ബെൻ. അതായതു്, ബെഞ്ചമിൻ.''

''ബെഞ്ചമിൻ,'' അവർ ആ പേരു് ആവർത്തിച്ചു. അവരുടെ പുഞ്ചിരി കണ്ടാൽ അതെന്തോ തമാശപ്പേരാണെന്നു് അവക്കു തോന്നിയതുപോലെ തോന്നും. ''അതെ, ഞാനിപ്പേരു കേട്ടിട്ടുണ്ടു്. ബെഞ്ചമിൻ എന്നു പേരുള്ള

വലിയൊരു ഇന്ത്യൻ ഡോക്ടറുണ്ട്.'' ധാരാളം പഞ്ചസാര ചേർത്ത് അവർ കാപ്പി പകർന്നു. വാല്യക്കാരൻ കൂടെ കേക്കു കൊണ്ടുവന്നു. കൂടിക്കുന്നതിനു നല്ല രസമുണ്ട്. വ്യക്തമായി തിരിച്ചറിയാനാവാത്ത എന്തോ ഒരു രുചി. അതെല്ലാം ശരിക്കും തിന്നു രസിക്കുവാൻതന്നെയാണ് ബെന്നിന്റെ ഒരുക്കവും.

''പക്ഷേ, വെള്ളിയാഴ്ചദിവസം, എല്ലാം, എല്ലാംതന്നെ, വെടിപ്പായിരിക്കണം,'' അവർ തുടർന്നു, ''പൂക്കളെപ്പോലെ തന്നെ എല്ലാം മിനുങ്ങണം, വെട്ടിത്തിളങ്ങണം.''

പെട്ടെന്ന് ഒരു പെൺകുട്ടി ഓടിവന്ന് ജൂഡിക്കെതിരെ നിന്നു. ജൂഡിയെക്കാളും അല്പംകൂടി പ്രായംവരും. കുങ്കുമപ്പുള്ളികളുള്ള ഒരു സാരി ധരിച്ചിട്ടുണ്ട്. മുടിയിലുള്ള പൂക്കൾ ഒട്ടും വാടിയിട്ടില്ല. ''അല്ലാ, ആരായിതു?'' അവൾ അത്ഭുതം പ്രകടിപ്പിച്ചു.

''ഇതാരു്. നീയാണോ?'' ജൂഡി അത്ഭുതത്തോടെ ചോദിച്ചു.

ഗൃഹനായിക രണ്ടുപേരെയും മാറിമാറി നോക്കി. ''അപ്പോൾ നീയും ലക്ഷ്മിയും പരസ്പരം അറിയും?'' അവർ ചോദിച്ചു.

''ഓ, തീർച്ചയായും,'' ജൂഡി പറഞ്ഞു. ''കരണമടിച്ചു മുങ്ങുന്നതിൽ ലക്ഷ്മിയൊരു ഇന്ദ്രജാലക്കാരിതന്നെയാണ്. പൊക്കത്തിലുള്ള നീന്തൽത്തട്ടിൽനിന്നുതന്നെ ചാടിക്കളയും. പക്ഷേ, ഇവിടെയാണു താമസിക്കുന്നതെന്നു് ഞാൻ അറിഞ്ഞിരുന്നേയില്ല.''

ആ സ്ത്രീ ചിരിച്ചു: ''അമ്മണിപ്പാട്ടിയുടെകൂടെ, അതായതു് അമ്മണിമുത്തശ്ശിയുടെകൂടെ, താമസിക്കാൻ ചിലപ്പോൾ ഞാനിവിടെ വരാറുണ്ട്,'' ലക്ഷ്മി വിശദീകരിച്ചു. ഒരുനിമിഷനേരത്തേക്ക് ആ സ്ത്രീയുടെ കൈ ചേർത്തുപിടിച്ചുനിന്നിട്ട് ലക്ഷ്മി തുടർന്നു: ''എന്നിട്ട് എന്നോടവർ പറഞ്ഞു, വേലിക്കപ്പുറത്തു് ആരോ താമസിക്കുന്നുണ്ടെന്നു്. പക്ഷേ, ഞാനറിഞ്ഞില്ല അതു നീയാണെന്നു്.''

''ബെന്നാണ വേലിക്കുള്ളിലൂടെ കടന്നുവന്നതു്,'' ജൂഡി തുടങ്ങി. പക്ഷേ, സ്വന്തം പേരു കേൾക്കാത്ത താമസം, ബെന്നിനു ബോദ്ധ്യമായി, താനൊരു പരിചയമില്ലാത്ത സ്ഥലത്താണെന്നു്. തന്റെ ആയ എവിടെന്നായി ഉടനെയുള്ള അവന്റെ അന്വേഷണം. ഇനിയിപ്പോൾ അവനെ കൊണ്ടുപോയില്ലെങ്കിൽ അവൻ മുറവിളി കൂട്ടിത്തുടങ്ങുമെന്നു് ജൂഡിക്കറിയാം. അവൾ വിടവാങ്ങുന്നതിനു് എണീറ്റു. അപ്പോഴേക്കും ഒരാൾ വരാന്തയിലേക്കു കയറിവരുന്നതു് അവൾ കണ്ടു. ആ സ്ത്രീയുടെ ഭർത്താവായിരിക്കാം, അതായതു് ലക്ഷ്മിയുടെ മുത്തച്ഛനായിരിക്കാം, ആ മനുഷ്യനെന്ന ജൂഡി വിചാരിച്ചു. പുറംചട്ടപോയ രണ്ടു പുസ്തകങ്ങളുണ്ടു് കയ്യിൽ. മുൻവശത്തെ മുടി നീളംകുറച്ചു മുറിച്ചിട്ടുണ്ടു്. പിൻഭാഗത്തേതു നീളം കൂട്ടിയും. അദ്ദേഹം ലക്ഷ്മിയെ നോക്കി പുഞ്ചിരിച്ചു. ജൂഡിയെ നോക്കിയതു്, അവൾ ഏതോ പുസ്തകത്തിൽനിന്നു് ഇറങ്ങിവന്ന ഒരു വിചിത്രജീവിയാണെന്നവിധം സൗഹാർദ്ദപൂർവ്വവും. ജൂഡി അദ്ദേഹത്തെ നമസ്കരിച്ചു. പക്ഷേ, ബെൻ അവളുടെ പാവാട പിടിച്ചു വലിക്കുകയാണു്. ഇനി വേഗം സ്ഥലം വിടുകയാണു ബുദ്ധിപൂർവ്വകമെന്നു് അവൾക്കറിയാം.

ലക്ഷ്മി വേലിവരെ അവരെ അനുഗമിച്ചു. വാസ്തവത്തിൽ ലക്ഷ്മിയെ തെല്ലൊരു ഭയമാണു് ജൂഡിക്കു്. കാരണം, അവൾ അത്ര സമർത്ഥമായി മുങ്ങിനീന്തും. തന്നെക്കാളും പ്രായമായ പെൺകുട്ടികളുടെ നടുവിലാണു താനെന്നു് ജൂഡിക്കു് എപ്പോഴും തോന്നാറുണ്ടു്. അവരാണെങ്കിൽ, അവക്കു് എല്ലാപേരേയും പരസ്പരമറിയാം, കളികളിൽ മിടുക്കരുമാണു്. ജൂഡിയുടെ സ്കൂളിലല്ല അവർ പഠിക്കുന്നതു്. പക്ഷേ, ലക്ഷ്മി പറഞ്ഞു: ''ജൂഡി, വേലി മറച്ചു കെട്ടരുതേ!''

3

ആൽത്തറയിൽ

ലക്ഷ്മി ഏതാനും ദിവസത്തെ താമസത്തിനാണ് മുത്തശ്ശിയുടെ വീട്ടിൽ വന്നിരിക്കുന്നത്. എങ്കിലും ജൂഡിയെ സംബന്ധിച്ചിടത്തോളം അതൊരു പുതിയ തുടക്കമായിരുന്നു. പൊട്ടുന്നനേ സ്കൂളും മറ്റെല്ലാ കായ്ങ്ങളും അവൾക്കൊരു പ്രശ്നമല്ലാതായിത്തീർന്നു. ഓരോന്നു ചെയ്യുന്നതിനു കൂട്ടുതൽ സന്നദ്ധയാണ്, ജോണിനെ പിരിഞ്ഞിരിക്കുന്നതിൽ അത്ര വലിയ വിഷമവുമില്ല. ചുരുക്കത്തിൽ, ഇന്ത്യയിൽത്തന്നെ കഴിയുകയെന്നതു മറ്റെപ്പോഴത്തെക്കാളും അവൾക്കിപ്പോൾ ഇഷ്ടമാണ്. ലക്ഷ്മിക്ക് ഈ സിനിമാതാരങ്ങളെയൊക്കെ പുച്ഛമാണ്. അവളുടെ താല്പര്യം വെറുതേ നോക്കിനില്ക്കുന്നതിലല്ല, എന്തെങ്കിലും ചെയ്യുന്നതിലാണ്. വെള്ളത്തിൽവെച്ചുണ്ടാകാവുന്ന ആപത്തിൽനിന്നു ആളുകളെ രക്ഷപ്പെടുത്തുന്ന സമ്പ്രദായങ്ങൾ അവൾക്കറിയാം. അസ്സലായി ഊളിയിടാനുമറിയാം. അവൾ എലിയട്ട് ബീച്ചിലെ കടൽത്തിരകളെ മുറിച്ചുനീന്തുന്നതു കാണേണ്ടതാണ്. അവളുടെ പഠിപ്പിനെക്കുറിച്ചാണെങ്കിൽ, ഇന്ത്യാചരിത്രത്തെക്കുറിച്ച് എത്രയോ അത്ഭുതകരങ്ങളായ കായ്ങ്ങൾ അവൾക്കറിയാം. ഇതൊന്നും സ്കൂൾ പുസ്തകങ്ങളിൽ ഉണ്ടെന്നു തോന്നുന്നില്ല. സർവ്വോപരി എന്തൊരു സൗന്ദര്യമാണവൾക്ക്. ആരെക്കുറിച്ചും തല കുലയാത്ത കൂട്ടത്തിലാണ് ജൂഡി. പക്ഷേ, ലക്ഷ്മിയുടെ കായ്യം ഒന്നു വേറെയാണ്. അവൾ വളയിടുന്നതു, അല്ലെങ്കിൽ നൃത്തത്തിൽ ചുവടുവയ്ക്കുന്നതു—അതൊക്കെ കണ്ടാൽ അവളൊരു കാട്ടുമാൻകിടാവെന്നേ തോന്നൂ. ചിലപ്പോൾ ജൂഡിയുടെ മുടിയിൽ പൂക്കൾ ചൂടിക്കൊടുക്കും. കട്ടം

ചുവപ്പും നല്ല മണവുമുള്ള തുടത്ത റോസാപ്പൂക്കളായിരിക്കും മിക്കപ്പോഴും. അവ കൊഴിഞ്ഞുവീഴുന്നതുവരെ ജൂഡി അവ അണിഞ്ഞു നടക്കാറുണ്ട്.

വേലിക്കപ്പുറത്തുള്ള വീട്ടുകാർ ഇത്രയേറെ സൗഹാർദ്ദം കാണിക്കുന്നതിനെക്കുറിച്ച് ജൂഡിയുടെ അമ്മയ്ക്ക് തെല്ലൊരു അത്ഭുതമാണ തോന്നിയതു്. എന്തായാലും ബെന്നും ജൂഡിയും അവക്കൊരു ശല്യമായിത്തീരാതിരിക്കുന്നതുവരെ വേലിയിലെ വിടവു് അടയ്ക്കയില്ലെന്നു് അവർ സമ്മതിച്ചു. "എന്തായാലും ജൂഡി," അവളുടെ അമ്മ പറഞ്ഞു, "ഇവിടേയ്ക്ക് പറ്റിയ നിറമല്ല നമ്മുടേതു്! മിക്ക ഇന്ത്യാക്കാരും നമ്മെ ഇഷ്ടപ്പെടുന്നു, വളരെ അടുത്ത മിത്രങ്ങളെപ്പോലെയാണു്. ഇവിടെ നടന്ന ചില കായ്ങ്ങൾ ആലോചിക്കുമ്പോൾ ഒരുപക്ഷേ, നാം അർഹിക്കുന്നതിലുമധികം സൗഹാർദ്ദം..."

"ധാരാളം നല്ല കായ്ങ്ങളും നാം കൊണ്ടുവന്നിട്ടുണ്ടു്," ജൂഡിയുടെ അച്ഛൻ പറഞ്ഞു, "ശാസ്ത്രം, ആധുനികവൈദ്യസമ്പ്രദായം, സൂക്ഷ്മത, സമയനിഷ്ഠ, കായ്ങ്ങൾ നോക്കിക്കാണുന്നതിൽ ആധുനികമായ ഒരു വീക്ഷണഗതി..."

ജൂഡിക്കു് ഇതെല്ലാം മനഃപാഠമാണു്. അവളുടെ അച്ഛനും അമ്മയും പതിവായി ആവത്തിക്കാറുള്ള ഒരു കായ്മാണിതു്—ബ്രിട്ടീഷുകാർ ഇന്ത്യയിൽ ചെയ്തിട്ടുള്ളതിൽ എന്തൊക്കെയാണ നന്മകളും തിന്മകളും എന്നതു്. ചിലപ്പോൾ സ്കൂളിലും ഇക്കായ്മും പൊന്തിവരും. ഒന്നുരണ്ടു പ്രാവശ്യം ജൂഡിക്കതന്നെ വല്ലാത്ത ദേഷ്യം തോന്നി. ഈ ഇന്ത്യൻപെൺകുട്ടികൾ എത്ര വേഗത്തിലാണു്, പടിഞ്ഞാറുനിന്നു് വിശേഷിച്ചും ഇംഗ്ലണ്ടിലും സ്കാട്ട്ലണ്ടിലും നിന്നു വന്ന നല്ല കായ്ങ്ങളെയൊക്കെ മറന്നുകളയുന്നതു്. അല്ലെങ്കിൽ അതൊക്കെ ഇന്ത്യയിൽ കണ്ടുപിടിച്ചുവെന്നായിരിക്കും ഭാവം. ജൂഡിക്കു് ഇതൊക്കെ ദുസ്സഹമാണു്. പോരാഞ്ഞിട്ടു് അവർ പറയുകയാണു്, മണിക്കൂറോളം നീണ്ടുനീണ്ടുപോകുന്ന ഇക്കൂട്ടരുടെ അസംബന്ധം നിറഞ്ഞ

ചലച്ചിത്രങ്ങൾ—ഒന്നിനും കൊള്ളാത്ത ഒട്ടേറെ പാട്ടുകളും നൃത്തങ്ങളും അല്ലാതെ ഒന്നുമൊട്ട സംഭവിക്കയുമില്ല—അമേരിക്കൻ ചിത്രങ്ങളെക്കാളും മെച്ചപ്പെട്ടവയാണെന്നും! കഴിഞ്ഞതൊക്കെ ഇക്കൂട്ടരൊന്നു മറന്നാൽ മതിയായിരുന്നു. ഇതിപ്പോൾ വെറും ചരിത്രമാണു്, എല്ലാം കഴിഞ്ഞതാണു്, അതിനെക്കുറിച്ചു് എത്രതന്നെ പറഞ്ഞാലും ഒരു വ്യത്യാസവും വരാൻപോകുന്നില്ല. തീർച്ചയായും യൂറോപ്പുകാർ ഇന്ത്യാക്കാരെപ്പോലെയല്ല, ഇന്ത്യാക്കാരും നമ്മെപ്പോലെയല്ല, നാം രണ്ടുകൂട്ടരും മറിച്ചൊന്നു വിചാരിച്ചിട്ടു പ്രയോജനവുമില്ല. അതുകൊണ്ടു് ഒരുകൂട്ടർ മറ്റേക്കൂട്ടരേക്കാളും നല്ലവരാണെന്നു കരുതുന്നതു വിഡ്ഢിത്തമാണു്, ഇതിനെക്കുറിച്ചു് എന്നുമെന്നും മനസ്സു പുണ്ണാക്കാതിരിക്കയല്ലേ നന്നു്. ഒരിക്കൽ ജൂഡിയുടെ അച്ഛൻ പറഞ്ഞുകേട്ട, ലക്ഷ്മിയുടെ പിതാവു്, കുമാർ, ഒരു എൻജിനീയറാണെന്നു്. അവർ അദ്ദേഹത്തെ യൂറോപ്പിലേക്കു പറഞ്ഞയയ്ക്കേണ്ടതാണു്. അദ്ദേഹം പറഞ്ഞു: "ഒരു ബ്രാഹ്മണനു് അതു കുറച്ചു വിഷമമുള്ള കാര്യമാണെന്നതു ശരിയാണു്. അബദ്ധത്തിനു് എന്തെങ്കിലും വിലക്കപ്പെട്ട സാധനം തിന്നും. തീർച്ചയായും അദ്ദേഹത്തിനതു വൃത്തികെട്ടതായും തോന്നും."

"എന്തുതരത്തിലുള്ള എൻജിനീയറാണു് അദ്ദേഹം?" ജൂഡി ചോദിച്ചു.

"വലിയൊരു അണക്കെട്ടുപദ്ധതിയിലെ അസിസ്റ്റന്റ് എൻജിനീയർ ആയിരുന്നുവെന്നു് അറിയാം," അദ്ദേഹം പറഞ്ഞു, "പൊതുവേ നല്ല അഭിപ്രായമാണു്. നല്ല കുമ്മ ബുദ്ധിയുള്ള മനുഷ്യൻ. തികച്ചും നേർവഴിക്കാരനായ മനുഷ്യൻ."

ജൂഡിക്കൊരു തമാശപോലെ തോന്നി, ഈ നേർവഴിപ്രയോഗം. നേർവഴിക്കാരനല്ലാത്ത ആരോ തനിക്കുചുറ്റും പതുങ്ങിനടക്കുന്നതുപോലെയുള്ള ഒരു പ്രതീതിയാണു് ഉടനെ അവൾക്കുണ്ടായതു്. പക്ഷേ, അവൾക്കറിയാം, അവളുടെ അച്ഛൻ അതുകൊണ്ടു് അർത്ഥമാക്കിയതു് എന്താണെന്നു്.

ലക്ഷ്മിയുടെ അച്ഛൻ കൈക്കൂലി വാങ്ങുകില്ല, കഠിനമായി അദ്ധ്വാനിക്കും, ഒരിക്കലും താൻ നേടാത്ത അവധി എടുക്കുകയില്ല, സർവ്വോപരി സൂക്ഷ്മതയുണ്ട്. സൂക്ഷ്മത! അവളുടെ അച്ഛനു് പ്രിയപ്പെട്ട ഒരു വാക്കാണതു്. അവളുടെ സഹോദരൻ ജോണിപോലും ആ വാക്കു സ്വായത്തമാക്കിയിരിക്കുന്നു. അവൻറെ ഒട്ടുവിലത്തെ കത്തുമുഴുവനും ക്രിക്കറിനെക്കുറിച്ചും, പന്തു സൂക്ഷ്മതയോടെ അടിക്കേണ്ടതിനെക്കുറിച്ചുമായിരുന്നു. 'ബാറ്റ്' പിടിക്കുന്ന രീതിയനുസരിച്ചു് പന്തിൻറെ പോക്കു് എങ്ങനെയിരിക്കും എന്നു കാണിക്കുന്നതിനു് ചില രേഖാചിത്രങ്ങളും അവൻ വരച്ചിരുന്നു. മട്ടപ്പിക്കുന്ന പഴഞ്ചൻ ക്ഷേത്രഗണിതംപോലെയാണിതു്. പോരെങ്കിൽ എന്തോ ഒരുമാതിരി ഉഷ്ണം തോന്നിപ്പിക്കുന്ന മട്ടും!

ഉഷ്ണത്തിൻറെ കാര്യം ഓർമ്മിക്കുവാൻ കാരണമുണ്ടു്. ചില സായാഹ്നങ്ങളിൽ മദിരാശിയിൽ ക്രിക്കറുമത്സരങ്ങളുണ്ടാവും. ഭ്രാന്തുപിടിച്ചതുപോലെയാണു്, ആ ചൂടിൽ ഉരുകിച്ചേരുന്നതുപോലെയാണു്, പാവപ്പെട്ട കളിക്കാർ ഓടുന്നതു്. അവരെ നോക്കാൻപോലും വിഷമം തോന്നും. ഉഷ്ണകാലത്തു് അല്പം തണലുള്ള എവിടെയെങ്കിലും കയറിയിരിക്കുവാനേ ആർക്കും തോന്നൂ. കഴിയുമെങ്കിൽ ഒരു മാങ്ങയും എടുത്തുകൊണ്ടു്. ജൂഡിക്കു് ഇഷ്ടപ്പെട്ട വിശ്രമസ്ഥലങ്ങളിൽ ഒന്നു് അഡയാറിലെ ആ വലിയ ആലിൻറെ തണലാണു്. ഒരു പഴയ മരമാണിതു്. പടർന്നു പന്തലിക്കുന്ന അതിൻറെ ശിഖരങ്ങളിൽനിന്നു വേരുകൾ പൊട്ടിയിറങ്ങുന്നതിനെ ആരും തടഞ്ഞിട്ടില്ല, വാസ്തവത്തിൽ അതു പ്രോത്സാഹിപ്പിക്കപ്പെട്ടിട്ടുണ്ടെന്നുപോലും പറയാം. അവിടെ അവ വേരുന്നുന്നു, ഏതാനും വർഷത്തിനകം അവ ചെറിയ തടികളായി രൂപാന്തരപ്പെടുന്നു. തെരുവുകളിലെ ആലുകളും ഇങ്ങനെ ചെയ്യാൻ ശ്രമിക്കാറുണ്ടു്. പക്ഷേ, പശുക്കൾക്കും ആടുകൾക്കും തിന്നാമെന്നുള്ള പൊക്കത്തിൽ എത്തിക്കഴിയുമ്പോൾ—എന്തിനധികം, ആ ഇളംവേരു

കളെ അവ കടിച്ചുതിന്നും. പക്ഷേ, അഡയാറിലെ ആലാണെങ്കിൽ, വർഷംതോറും അതു പടന്നു പന്തലിച്ചു്, തൂണുകളും പരന്ന ആർച്ചുകളുംകൊണ്ടു് ബന്ധിക്കപ്പെട്ട വലിയൊരു ആലിൻകാവായിട്ടു് മാറിയിരിക്കയാണു്. ചിലതടികളിൽ വള്ളികൾ പടന്നു കയറിയിട്ടുണ്ടു്. അവിടെനൂറുകണക്കിനു് കിളികളുണ്ടു്, പുറമേ ഓമനത്തം തുളുമ്പുന്ന അണ്ണാന്മാരും. അവ ഇലകളുടെ ഇടയിലൂടെ തലകുത്തനേയും നേരേമറിച്ചും എത്ര എളുപ്പത്തിലാണു് ഓട്ടന്നതു്! ഗൃഹപാഠങ്ങൾ ചെയ്യുന്നതിനു് ജൂഡിയെ അവളുടെ അമ്മ അവിടെ വിട്ടിട്ടുപോകുന്ന സന്ദർഭങ്ങളിൽ അവൾക്കു് അതൊരിക്കലും ചെയ്യുതീക്കാൻ കഴിയാറില്ല. കുഴപ്പം എന്തെന്നുവച്ചാൽ, ആലിന്റെ തണലിൽ ഇരിക്കുവാൻ ഇഷ്ടപ്പെടുന്ന ആളുകൾ വേറെയുമുണ്ടു്. ഇന്ത്യയിൽ എങ്ങുനോക്കിയാലും ആളുകൾ, എങ്ങുംതന്നെ ആളുകൾ. ഇത്രയും ആളുകൾ ഇല്ലാതിരുന്നെങ്കിൽ, എന്നു ജൂഡി വിചാരിച്ചുപോകാറുണ്ടു്. ഈ മുഖങ്ങളും കൈകളും മെലിഞ്ഞ കാലുകളും കാണുമ്പോൾ മടുപ്പുതോന്നും. അതിനുംപുറമേ ഈയാചകരും! മൗണ്ടു് റോഡിലെ ഏതെങ്കിലും ഒരു പീടികയിൽ കയറിയാൽ മതി, ഡസൻകണക്കിനു ഭിക്ഷക്കാർ കാത്തുനിന്നു മുറവിളികൂട്ടും: "അച്ഛനില്ല, അമ്മയില്ല," എന്നെല്ലാം. അതു സത്യമാണോ അല്ലയോയെന്നു പറയാനും നിവൃത്തിയില്ല. ഒരുപക്ഷേ, സത്യമാണെങ്കിൽ അതെത്ര ഭയങ്കരമാണു്. ഇക്കൂട്ടർക്കു് ഒന്നും കൊടുക്കാൻ പാടില്ലെന്നു് അവളുടെ അമ്മ പറയാറുണ്ടു്. അവരെ പ്രോത്സാഹിപ്പിക്കേയുള്ളു.

പക്ഷേ, അങ്ങനെയൊക്കെ പറയുമെങ്കിലും ചിലപ്പോൾ അവളുടെ അമ്മ ഭിക്ഷകൊടുക്കാറുണ്ടു്. വിശേഷിച്ചും കുഞ്ഞുങ്ങളുള്ള ഭിക്ഷക്കാരികൾക്കു്. അല്ലെങ്കിൽ ബെൻക്കുടെ ഉണ്ടാകുമെങ്കിൽ. "ഞാൻ ബെന്നിനു വേണ്ടതെല്ലാം വാങ്ങുക, ഇവ'ക്കൊന്നും കഴിക്കാനില്ലാതിരിക്കുക... അതു കുറെ ഭയങ്കരമാണു്." ജൂഡിക്കു് അതു മുഴുവനും വിശ്വസി

ക്കുവാൻ കഴിഞ്ഞിരുന്നില്ല. തീർച്ചയായും അവക്കു കഴിക്കുവാൻ കുറച്ചെങ്കിലും വീട്ടിൽ കാണുകില്ലേ? പക്ഷേ, ഒരു ദിവസം അടിച്ചുനനപ്പുകാരിയായ വാസികിയുടെകൂടെ അവളുടെ വീട്ടിൽ പോകാൻ ജൂഡിയെ അവളുടെ അമ്മ അനുവദിച്ചു. മദിരാശിയിൽ ഒഴിഞ്ഞസ്ഥലം എവിടെയെങ്കിലും ഉണ്ടെങ്കിൽ അവിടെല്ലാം മൺചുവരുകളും ഓലക്കുരകളും ഉള്ള കുടിലുകൾ കാണും. അങ്ങനെയുള്ള ഒരു ഗ്രാമത്തിലാണ് വാസികിയുടെ വീട്ട്. അവളുടെ വീട്ട് ഭംഗിയും വെടിപ്പുമുള്ളതാണ്, നിലത്തും ചുവരുകളിലും ഒരു പാട്ടപോലുമില്ല. പക്ഷേ, ഗൃഹോപകരണങ്ങൾ തീരെ ഇല്ലെന്നതന്നെ പറയണം. അവിടെ അവളുടെ അമ്മയും രണ്ടു കുട്ടികളുമുണ്ട്. കുട്ടികൾക്കു ജൂഡിയോട്ട സംസാരിക്കുവാൻ തീരെ നാണമായിരുന്നു. അവർ തങ്ങളുടെ ഏറ്റവും നല്ല വസ്ത്രങ്ങളാണു ധരിച്ചിരുന്നതു്. ജൂഡിക്കു പാകമാകാതെവന്നപ്പോൾ അവൾ ഉപേക്ഷിച്ച ഒരു വസ്ത്രത്തിൽനിന്നാണു് വാസികിയുടെ കൊച്ചു പെൺകുട്ടി പാവാടതുന്നിയിരുന്നതു്. ഗ്രാമത്തിലെ ആളുകൾ വെയ്ക്കുകയും നനയ്ക്കുകയും കുളിക്കുകയും ചെയ്യുന്നുണ്ടു്. പക്ഷേ, ഇവിടെയുമുണ്ടു് യാചകർ. അവിടന്നും ഇവിടന്നും, കുറച്ചു ചോറോ പരിപ്പോ കിട്ടും, അതുവർ ആത്തിയോടെ വിഴുങ്ങും. അപ്പോൾ, ഇവക്കു സ്വന്തമായ വീടുകൾ ഇല്ലെന്നതു ശരിയാണു്.

അതൊക്കെ എങ്ങനെയായാലും ജൂഡിക്കു് യാചകരെ ഇഷ്ടമില്ലെന്നതാണു വാസ്തവം. ഈ ആലിൻചുവടിനെക്കുറിച്ചുള്ള ഒരു നല്ലകാര്യം ഇവിടെ ഇക്കൂട്ടരില്ലെന്നതാണു്. ഒരു ദിവസം അവളൊരു പുസ്തകവുമായി അവിടെ ഇരിപ്പുറപ്പിച്ചു. വാസ്തവത്തിൽ, മുകളിലെ പച്ചിലച്ചാർത്തിനിടയിൽ തത്തിക്കളിക്കുന്ന നല്ല വണ്ണച്ചിറകുള്ള ഏതോ കിളിയിലായിരുന്നു അവളുടെ ശ്രദ്ധ മുഴുവനും. അതിനെയൊന്നു ശരിക്കു കാണാൻ കഴിഞ്ഞിരുന്നെങ്കിൽ! അപ്പോളുണ്ടു് ലക്ഷ്മി ഓടിവരുന്നു. ദുഃഖവേഷത്തിലാണു വരവു്. പച്ച

നിറത്തിലുള്ളതും കണങ്കാലിൽ പിടിച്ചുകിടക്കുന്നതുമായ പിജാമയും ദേഹത്തിൽ ചെറിയൊരു ചുവന്ന സാരിയുമാണു വേഷം. അവൾ ജൂഡിയെ പിടിച്ചുകൊണ്ടു പറഞ്ഞു: "വരൂ, വന്നു് നൃത്തം കാണൂ." അടുത്തുള്ള കലാക്ഷേത്രത്തോട്ടത്തിലേക്കു് അവൾ ജൂഡിയെ കൂട്ടിക്കൊണ്ടുപോയി. അവിടെയാണു് ലക്ഷ്മി നൃത്തം പഠിക്കുന്നതു്. ജൂഡിക്കു് ഒന്നും പിടികിട്ടിയില്ല. സ്കൂളിലെ പഠിത്തത്തിനുപുറമേ ലക്ഷ്മി മറ്റെന്തെങ്കിലും എപ്പോഴും ചെയ്യുകൊണ്ടിരിക്കും. വാസ്തവത്തിൽ സ്കൂൾപഠിത്തം ലക്ഷ്മി അത്ര സാരമുള്ള കാര്യമായി കണക്കിലെടുത്തിട്ടില്ലെന്നു് ജൂഡിക്കു തോന്നി. നൃത്ത പരിശീലനമാൽ ഓലമേഞ്ഞ ഒരു പുരയായിരുന്നു. നല്ല വെടിപ്പും ഭംഗിയുമുണ്ടു്. പൂക്കളും കത്തിച്ച ഒരു നിലവിളക്കും കൊണ്ടു് അവിടം പ്രകാശിച്ചിരുന്നു. നൃത്തം കാണുന്നതിനു് ജൂഡിയെ അവളൊരു കോണിലിരുത്തി. വേറെയും പത്തുപന്ത്രണ്ടു പെൺകുട്ടികളുണ്ടു്. അതിൽ രണ്ടുപേരെ ജൂഡിക്കറിയാം. എല്ലാപേരും ലക്ഷ്മിയുടേതുപോലെയുള്ള വേഷത്തിലാണു്—പരുത്തിത്തുണികൊണ്ടുള്ള പിജാമകളും ദേഹത്തിൽ ചുറ്റിയ സാരിയും. പതിവുപോലെ മുടിയിൽ പൂവും ചൂടിയിട്ടുണ്ടു്—കഴുത്തിനു പുറകിൽ നീണ്ടു കുത്ത മുടി പിന്നിത്തുടങ്ങുന്നിടത്തു നല്ല മണമുള്ള ഒരു കുല പൂവു്. അന്നവിടെ നടന്നതു് ഒരു പിന്നൽനൃത്തമാണു്. മുകളിൽനിന്നു് കുറെ നാടകൾ ഞാന്നുകിടക്കുന്നു. അതിലോരോ നാടയും പിടിച്ചുകൊണ്ടു് ഓരോ നർത്തകിയും ചുറ്റിച്ചുറ്റി നൃത്തംവെയ്ക്കും. താളവാദ്യങ്ങളും മൂന്നു തന്ത്രികളുള്ള ഒരു വീണയും ഒരു കൊച്ചു ഹാർമ്മോണിയവുമാണു് സംഗീതോപകരണങ്ങൾ. അവയുടെ സംഗീതത്തിനനുസരിച്ചാണു് നൃത്തം. ഏതാണ്ടൊരു ബുക്കുപോലെയാണു് ഈ ഹാർമ്മോണിയം. അതു തുറക്കുകയും അടയ്ക്കുകയും ചെയ്യുമ്പോൾ അതിനുള്ളിലൂടെ കാറ്റു പ്രവഹിക്കും. അങ്ങനെയാണു് അതിൽനിന്നു നാദം പുറപ്പെടുന്നതു്. "ഒരു നാടോടിനൃത്തം!" ലക്ഷ്മി പറഞ്ഞു. ഇംഗ്ലണ്ടിലെ നാട്ടിൻപുറങ്ങ

ളിലെ മൈതാനങ്ങളിൽ നടന്നിരുന്ന 'മേയ്പ്പോൾ'നൃത്തത്തെക്കുറിച്ചുള്ള പഴയ ചിത്രങ്ങളും കഥാപുസ്തകങ്ങളും ജൂഡിക്കുണ്ട്. ആ നൃത്തത്തെ ഓമ്മിപ്പിച്ചു, ഈ ഗ്രാമീണനൃത്തം. പക്ഷേ, ഇപ്പോൾ ഇംഗ്ലണ്ടിൽ 'മേയ്പ്പോൾ'നൃത്തങ്ങളേയില്ല.

''ശരി, ഇനി ഞാൻ ഭരതനാട്യം പരിശീലിക്കാൻ പോകയാണു്,'' സാരി എടുത്തുകുത്തിക്കൊണ്ടു ലക്ഷ്മി പറഞ്ഞു, ''അതായതു്, ഇതു ഭാരതത്തിന്റെ നൃത്തമാണു്. പണ്ടുകാലങ്ങളിൽ ക്ഷേത്രങ്ങളിൽ മാത്രമേ ഈ നൃത്തം ആടിയിരുന്നുള്ളു, ജൂഡീ. അതും ദേവന്മാർക്കു സ്വയം സമർപ്പിച്ചിരുന്ന പെൺകുട്ടികൾ മാത്രം. ഇപ്പോളിതു നമ്മുടേതാണു്. പക്ഷേ, ജൂഡീ, ഇപ്പോഴുമിതു് ഒരുന്നത ആരാധനയാണു്. ഇതു്...ഓ, അതെന്താണെന്നു് എനിക്കറിഞ്ഞുകൂടാ. എങ്കിലും ഒരുകണക്കിനു് ആനന്ദം, സ്മൃതി, അതൊക്കെയാണു്. നിനക്കു കാണാമല്ലോ.''

അവർ ഒരു കൊച്ചു മുറിയിലേക്കു ചെന്നു. മിന്നിത്തിളങ്ങുന്ന നിലം, ഒരൊറ്റ വൃത്തികെട്ട ഷൂസും ഇവിടം തീണ്ടിയിട്ടില്ലെന്നു സ്പഷ്ടം. സംഗീതോപകരണങ്ങൾ ഒന്നും ഉണ്ടായിരുന്നില്ല. നൃത്താദ്ധ്യാപകൻ പാട്ടുകയോ സ്വരം വിസ്തരിക്കുകയോ മാത്രം ചെയ്തിരുന്നു. താളംപിടിക്കുന്നതു വിദഗ്ധമായ കൈകളും ഒരു മരക്ഷണവും കൊണ്ടാണു്. ആദ്യത്തെ നൃത്തം, സന്ധികൾക്കും മാംസപേശികൾക്കും അയവുവരുത്തുന്ന ഒരു പ്രാരംഭം മാത്രമായിരുന്നു. ജൂഡി നോക്കിയിരിക്കവേതന്നെ ലക്ഷ്മിക്കു് ഒരു രൂപാന്തരം സംഭവിക്കുന്നതുപോലെ തോന്നി. ഇപ്പോൾ ലക്ഷ്മി ലക്ഷ്മിയല്ല. അവൾ ഏതു നൃത്തമാണോ ചെയ്യുന്നതു്, ആ നൃത്തത്തിന്റെ ഉടലെടുത്ത രൂപമായി മാറുകയാണു്. നിലകൾക്കും അഭിനയത്തിനും പ്രാധാന്യമുള്ള രണ്ടാമത്തെ നൃത്തത്തിൽ ഈ രൂപാന്തരം കൂടുതൽ പ്രകടമായിരുന്നു. അവളുടെ കണ്ണുകളും കഴുത്തും വശത്തുനിന്നു വശത്തേക്കു് തെന്നിമാറുന്നു, കൈകൾ പാമ്പുകൾപോലെ പിണഞ്ഞു തുടിക്കുന്നു,

മുട്ടകളും അരക്കെട്ടും അയഞ്ഞുകൊട്ടുന്നു. കൈവിരലുകൾ കമ്പിളികളും പൂക്കളും ജീവികളുമായി മാറുന്നു. അമ്പരപ്പിക്കുന്ന ആ ഓരോ താളക്കെട്ടിനും എന്തോ അർത്ഥമുണ്ട്. ചിലപ്പോൾ എന്തോ മൃദുലഭാവമാണ്, മറ്റു ചിലപ്പോൾ പൊട്ടുന്നതേ ഒരു കട്ടവാ ചാടിവീണതുപോലെ ക്ഷണികവും ഭയാനകവുമായ ഒരു ഭീതിഭാവമാണ്.

ഇങ്ങനെ രൂപാന്തരപ്പെടുന്ന ലക്ഷ്മി തനിക്കു പരിചിതയായ ലക്ഷ്മിതന്നെയാണോ എന്നു നിലത്തിരുന്ന് അതൊക്കെ നോക്കിക്കൊണ്ടിരുന്ന ജൂഡി അത്ഭുതപ്പെട്ടുപോയി. ഒടുവിൽ താളമേളങ്ങൾ അവസാനിച്ചു, ലക്ഷ്മി തൻറെ മുടി ഒതുക്കി. അവൾ വിയർക്കുന്നുണ്ട്. എങ്കിലും ഇപ്പോളവൾ പഴയ ലക്ഷ്മിയാണു്. ''ഒരുദിവസം ഞാൻ നൃത്തം ചെയ്യുമെന്നതന്നെ വിശ്വസിക്കുന്നു,'' ലക്ഷ്മി പറഞ്ഞു, ''ശരിക്കുമുള്ള നൃത്തം.'' ''അതു് അത്ഭുതകരമായിരിക്കും!'' ജൂഡി പറഞ്ഞു. അവൾ തെല്ലൊന്നു് അമ്പരന്നിട്ടുണ്ടെന്നു വ്യക്തമാണു്.

''ഞങ്ങൾ നിനക്കും പഠിപ്പിച്ചുതരാം,'' ലക്ഷ്മി പറഞ്ഞു. അന്നത്തെ പരിശീലനം കഴിഞ്ഞയുടനെതന്നെ അതു തുടങ്ങി. ലക്ഷ്മിയും അവളുടെ മിത്രങ്ങളും ചേർന്നാണു് ജൂഡിയെ നൃത്തം പഠിപ്പിക്കുവാൻ ശ്രമിച്ചതു്. പക്ഷേ, ജൂഡിക്കു തീരെ കഴിയുന്നില്ല. താളക്രമങ്ങളുടെ അർത്ഥമെന്താണെന്നും അവൾക്കു മനസ്സിലാകുന്നില്ല. മറ്റുള്ളവരുമായി താരതമ്യപ്പെടുത്തുമ്പോൾ അവളുടെ കൈകാലുകൾ കനത്തവയും കുഴഞ്ഞവയുമാണു്. എങ്കിലും അനേകം പ്രാവശ്യം അവൾ ആ നൃത്തപരിശീലനം വന്നു കണ്ടുകൊണ്ടിരുന്നു. ഉത്തരേന്ത്യൻനൃത്തമായ കഥക് ഒരു നേരമ്പോക്കുള്ള നൃത്തമാണു്. വളരെ ശക്തിയില്ലും ദ്രുതഗതിയിലുമാണിതു്. കണങ്കാലിൽ ചിലങ്കകളുണ്ട്. വളരെ സൂക്ഷ്മവും കൃത്യവുമാണിതു്. ചുവടുകൾ മാറിമാറി, അനുസ്യൂതമായി, ഒഴുകുന്നതാണു് താളക്രമം. തബലയാണു് താളവാദ്യം. എവിടെ എങ്ങനെ കൈ പ്രയോഗിക്കുന്നു എന്നതനുസരിച്ചു്

വിവിധനാദങ്ങൾ പുറപ്പെടുവിക്കുന്ന ഒരു കൊച്ചു വാദ്യമാണിതു്. കൊച്ചു കുട്ടികൾ കഥകളിൽനിന്നുമാണു് അഭ്യസനം തുടങ്ങുന്നതു്. കൈകളുടേയും കൈപ്പത്തികളുടേയും ചലനങ്ങൾ അങ്ങനെ പരിശീലിക്കും. ആദ്യം ഇതൊരു സങ്കീർണ്ണമായ കായികാഭ്യാസംപോലെ തോന്നും. കണങ്കാലിലെ ചിലങ്കകളുടെ നാദമൊപ്പിച്ചു് അവർ കൊച്ചു കുതിരകളെപ്പോലെ ചവിട്ടിക്കൊണ്ടിരിക്കും. ഇതു പഠിക്കുവാൻ എളുപ്പമായിരിക്കുമെന്നു് ജൂഡി വിചാരിച്ചു. പക്ഷേ, എങ്ങനെയോ അതായിരുന്നില്ല അനുഭവം.

ഒരിക്കൽ അവർ ആൺകുട്ടികളുടെ നൃത്തം കാണാൻ പോയി. കഥകളി അഭിനയിക്കുകയായിരുന്നു അവർ. നാടകാഭിനയരീതികൾ കലർന്ന ഒരു ദക്ഷിണേന്ത്യൻനൃത്തമാണിതു്. മുഖപ്പും പച്ചയും കുറുപ്പും പൂശി, വലിയ വേഷവിധാനങ്ങൾകൊണ്ടു് വേഷപ്പച്ചന്നരായിട്ടാണു് നടന്മാർ പ്രത്യക്ഷപ്പെടുന്നതു്. ഈ ആൺകുട്ടികൾ അവരുടെ പരിശീലനവസ്തുക്കൾ മാത്രമേ ഉടുത്തിരുന്നുള്ളു. തറ്റുടുത്ത വെള്ളമുണ്ടു മാത്രമാണതു്. പെൺകുട്ടികളെപ്പോലെ അവർ പാദങ്ങളിൽ ഒന്നും അണിഞ്ഞിരുന്നില്ല. നൃത്തം നടന്നിരുന്ന മുഴുവൻ സമയവും അവർ അഭിനയിക്കുന്ന കഥ ഒരു പാട്ടുകാരൻ പാടിക്കൊടുത്തുകൊണ്ടിരുന്നു. പാട്ടു മനസ്സിലായില്ലെങ്കിൽപ്പോലും നൃത്തത്തിന്റെ അർത്ഥം മനസ്സിലാകാതിരിക്കുകില്ല. ജൂഡി കണ്ട നൃത്തത്തിൽ വാനരരാജാവും ഒരു ദേവനുമായ ഹനുമാൻ കാട്ടിൽവെച്ചു് കുമാരന്മാരായ രണ്ടു പോരാളികളെ കാണുന്നതും അവരുമായി യുദ്ധംചെയ്യുന്നതും ഒടുവിൽ അവർ ആരാണെന്നു മനസ്സിലാകുമ്പോൾ തന്നെ ബന്ധിക്കുന്നതിനു് അവരെ അനുവദിക്കുന്നതും മറ്റുമാണു് കഥാംശം. അത്ഭുതകരമായ പതിഞ്ഞ ചാട്ടങ്ങളും ഇടയ്ക്കുള്ള വിരാമങ്ങളും വിരലുകളുടെ മിന്നൽപോലുള്ള ചലനങ്ങളും കണ്ണുകളുടെ ഭാവാവിഷ്കാരങ്ങളുംകൊണ്ടു് ആ ബാലന്മാർ അതഭിനയിച്ചു. വില്ലു കുലയ്ക്കുകയും കുന്തം ചാണ്ടുകയും പരസ്പരം വെല്ലുവിളിക്കുകയും എല്ലാം പ്രത്യക്ഷ

ത്തിൽ കാണുന്നതുപോലെ തോന്നും. ശരിക്കുമുള്ള വില്ലുകളും കുന്തങ്ങളും കാണുന്നതുപോലെ, യഥാർത്ഥത്തിലും കാലിനടിയിൽ ഭൂമി പിളർന്നുകൊട്ടുക്കുന്നതുപോലെയുള്ള ഒരു പ്രതീതിയാണു് ആ ദൃശ്യം കണ്ടാൽ ഉണ്ടാവുക! ആ ഹനുമാൻ വേഷക്കാരൻ—അവൻ തുള്ളിച്ചാടുകയും മറിഞ്ഞുവീഴാതെ സമനിലയിൽ നില്ക്കുകയും വിറയ്ക്കുകയും ചെയ്യുമ്പോൾ വിയർപ്പുപൊടിഞ്ഞു് അവന്റെ നെഞ്ചിലൂടെ ഒഴുകുന്നുണ്ടു്. യഥാർത്ഥത്തിലും വേഷം മാറിവന്ന ഒരു ദേവനാണു് അവനെന്നു് തോന്നിപ്പോകും. അത്ഭുതം അത്ഭുതം, ജൂഡി വിചാരിച്ചു. ഒരാൾക്കു് സ്വയം മറെറാന്നായി മാറുവാൻ കഴിയുകയെന്നതു് അത്ഭുതംതന്നെയാണു്.

പൂവേലിക്കപ്പുറത്തുള്ള വീട്ടുകാരെക്കുറിച്ചു് ജൂഡി ഒരിക്കൽ അച്ഛനോടു ചോദിച്ചപ്പോൾ അവർ ബ്രാഹ്മണരാണെന്നാണു് അദ്ദേഹം പറഞ്ഞതു്. ഭർത്താവു് ഒരു സംസ്കൃതപണ്ഡിതനാണു്. ഹിന്ദുക്കളല്ലാത്തവരുമായി പരിചയപ്പെടുന്ന കാര്യം ആ മനുഷ്യനു് ഇഷ്ടപ്പെടുമോ എന്നു് അദ്ദേഹത്തിനു തീർച്ചയില്ല.

"ജൂഡീ," അദ്ദേഹം പറഞ്ഞു, "അവർ അത്രകണ്ടു് പഴയ മനഃസ്ഥിതിക്കാരാണെങ്കിൽ ഞാനോ നീയോ അവരുടെ വീട്ടിൽ കടക്കുക അവക്കു് ഇഷ്ടമാവുകയില്ല. നാമും ഹരിജനങ്ങളെപ്പോലെയാണു്. നാമവരുടെ വീടു് അശുദ്ധമാക്കിക്കളഞ്ഞുവെന്നു് അവക്കു തോന്നും."

"അതു ശുദ്ധ അസംബന്ധമാണു്," ജൂഡി അഭിപ്രായപ്പെട്ടു.

"പക്ഷേ, ജൂഡീ," അദ്ദേഹം തുടർന്നു, "ചില കാര്യങ്ങളിൽ നാം വ്യത്തികെട്ടവർതന്നെയാണു്. ഉദാഹരണത്തിനു് നാം പുറത്തിടുന്ന ഷൂസുകൾതന്നെ അകത്തുമിടുന്നു. നോക്കൂ, നിന്റെ ചെരിപ്പിൽ എത്രമാത്രം പൊടി പറ്റിയിരിക്കുന്നുവെന്നു്! നാം ദേഹം കഴുകിയ വെള്ളത്തിൽനിന്നുകൊണ്ടുതന്നെ വീണ്ടും കുളിക്കുന്നു. നാം കഴിക്കുന്ന മാംസം വാസ്തവത്തിൽ ചത്ത ജന്തുക്കളാണു്."

ചിലപ്പോൾ വാരാന്ത്യങ്ങളിൽ അവർ ഫോർട്ടിന്റെ അരികിലേക്കു കാറോടിച്ചു ചെല്ലും. ഇവിടെയാണു് മദിരാശിനിയമസഭ സമ്മേളിക്കുന്നതു്. വലിയ, കൂളിമ്മതോന്നിക്കുന്ന ഒരു കെട്ടിടം. പക്ഷേ, ഞായറാഴ്ചദിവസങ്ങളിൽ ആരും, ഒരു കാറുപോലും, കാണുകില്ല. പുറകിലെ ആ പഴയ അങ്കണംമാത്രം അങ്ങനെ നിശ്ശബ്ദമായി, സൗമ്യമായി ഒഴിഞ്ഞുകിടക്കും. ചുറ്റും നിരന്തനില്ക്കുന്ന പൊക്കമേറിയ കെട്ടിടങ്ങളുടെ നിഴൽ കട്ടിയിൽ വീഴുന്നുണ്ടു്. എങ്ങും വെള്ളച്ചായമണിഞ്ഞു് ഗൗരവം തോന്നിപ്പിക്കുന്ന വരാന്തകളും. ഇപ്പോൾ ഇവിടം ഏറെക്കുറെ ഒരു പട്ടാളത്താവളമാണു്. മദിരാശിപ്പട്ടാളം ഈ മന്ദിരങ്ങളെ വളരെ വെടിപ്പായും ആകർഷകമായും സൂക്ഷിക്കുന്നു. പിച്ചളപ്പിടികളെ നല്ലവണ്ണം മിനുക്കിയിട്ടുണ്ടു്. പണ്ടുകാലത്തെ കല്ലുകൊണ്ടുള്ള പീരങ്കിയുണ്ടകളെ കുറ്റിച്ചു്, വെള്ളപൂശിയ വൃത്തങ്ങളിൽ കൂമ്പാരമായി കൂട്ടിയിരിക്കുന്നു. ചുറ്റുമുള്ള ഒറ്റത്തടിവൃക്ഷങ്ങളുടെ ഇലകളെപ്പോലും, അവ വൃത്തികെട്ടതായി തോന്നുന്നുവെന്നുവെച്ചിട്ടു്, കത്രിച്ചു വെടിപ്പാക്കിയിട്ടുണ്ടു്! ഫോർട്ടു് സെൻറ്ജോർജ്ജിൽ നല്ലൊരു കാഴ്ചമന്ദിരമുണ്ടു്. അകത്തു നല്ല തണുപ്പുതോന്നും. പുറത്തു് കടലിലേക്കു ചൂണ്ടിയിട്ടുള്ള ഒരു പീരങ്കി, ഉന്മേഷകരങ്ങളായ അലങ്കാരപ്പണികൾകൊണ്ടു് മോടിപിടിപ്പിച്ചു വെച്ചിട്ടുണ്ടു്. തണുപ്പുകാലത്തു് പഴയകോട്ടച്ചുമരുകളിലേക്കു നടന്നുചെല്ലുക ജൂഡിക്കു് ഇഷ്ടമുള്ള ഒരു വിനോദമാണു്. പക്ഷേ, ഇപ്പോൾ നിവൃത്തിയില്ല. കല്ലുകളിൽ തൊട്ടാൽ കൈ പൊള്ളിപ്പോകും.

നഗരത്തിൽ ഇനിയുമൊരു കാഴ്ചമന്ദിരമുണ്ടു്. അവിടെ എപ്പോഴും വലിയ തിരക്കാണു്. അവിടെ പ്രദർശിപ്പിച്ചിട്ടുള്ള മാതൃകാഗ്രാമം ബെന്നിനു് ഇഷ്ടമുള്ള കാഴ്ചയാണു്. ചുറ്റുമുള്ള നല്ല തണലുള്ള തോട്ടവും മറ്റു് ആയമാരുമായുള്ള സമ്പർക്കവും അവന്റെ ആയയ്ക്കും ഇഷ്ടമാണു്. ആ സ്ത്രീ അവനു് ഓരോരോ കഥകൾ പറഞ്ഞുകൊടുക്കും. തുടക്കം

ഇംഗ്ലീഷിലായിരിക്കും: "ഒരു കുട്ടി വന്നു. ഒരു കുട്ടി ഒന്നു കണ്ടു, ഒരു എരുമ..." അബദ്ധമയമാണു് ഇംഗ്ലീഷ്. പക്ഷേ, തുടക്കം കഴിഞ്ഞാൽ പിന്നെ അതു് മിക്കപ്പോഴും തമിഴിൽ കലാശിക്കും. എങ്കിലും, എങ്ങനെയോ, ബെന്നിനു് അതൊക്കെ മനസ്സിലാകും. ജൂഡി നല്ല ഇംഗ്ലീഷിൽ അവനു പറഞ്ഞുകൊടുക്കാറുള്ള 'ഹംററി ഡംററി,' 'ജാക്കും ജില്ലും' മുതലായ കഥകൾപോലെതന്നെ അവനു് ഇഷ്ടമാണു് ആയ പറയുന്ന കഥകളും. കലാക്ഷേത്രത്തിൽവെച്ചു കണ്ട നൃത്തത്തിനുശേഷം നൃത്തരൂപത്തിലുള്ള നടരാജവിഗ്രഹത്തിന്റെ പൊരുൾ ജൂഡിക്കു് എളുപ്പം മനസ്സിലായി. ഈ വലിയ ലോഹപ്രതിമകൾ മുമ്പു് അവളെ അമ്പരപ്പിച്ചുവെന്നതാണു് വാസ്തവം. അവ കയ്യും കാലും വിരലും പിടിക്കുന്നതിൽ എന്തോ ഒരു പന്തികേടുള്ളതായി അവൾക്കു തോന്നിയിരുന്നു. എന്നാൽ ഇപ്പോൾ അവ വ്യക്തമായും ശരിക്കുതന്നെയാണു് പിടിച്ചിട്ടുള്ളതെന്നും, തികഞ്ഞ സന്തുലിതഭാവം തോന്നിപ്പിക്കുന്നതിനു് ഏറ്റവും പര്യാപ്തമായ രീതിയിലാണു് അവയുടെ ആവിഷ്കാരമെന്നും അവൾക്കു ബോദ്ധ്യമായി. ഒരിക്കൽ ഈ പ്രതിമകൾ സൂക്ഷിച്ചിട്ടുള്ള കാഴ്ചമന്ദിരത്തിന്റെ കോണിച്ചുവട്ടിൽവെച്ചു് അവൾ ലക്ഷ്മിയെ കാണുകയുണ്ടായി. പരസ്പരം തലകുലുക്കുകയല്ലാതെ മറെറാന്നും അന്നവർ ചെയ്തില്ല. ഒരു മാനസികസമ്പർക്കമായിരുന്നു അതു്. ലക്ഷ്മിക്കു് സ്വന്തമായി ഒരു കൊച്ചു നടരാജവിഗ്രഹമുണ്ടു്. അതിലും അതിനുചുററും അവൾ വളരെ സൂക്ഷ്മതയോടെ ഓരോരോ പൂക്കൾ നിരത്തുക പതിവാണു്.

അവളുടെ അച്ഛന്റെ ഫ്ളാററിലാണു് ഈ വിഗ്രഹമുള്ളതു്. ആധുനികരീതിയിലുള്ള ഒരു ഫ്ളാററാണിതു്. മദിരാശിയുടെ ഏതാണ്ടു മദ്ധ്യത്തിലാണു് അതു സ്ഥിതിചെയ്യുന്നതു്. ചുററും തോട്ടമില്ലെങ്കിലും ഭംഗിയുള്ളതും വിശാലവുമായ് അതിലെ വരാന്തയിൽ നിറച്ചു പൂക്കളുള്ള പൂച്ചട്ടികൾ വെച്ചിട്ടുണ്ടു്. അതുകൊണ്ടു് ഒരു തോട്ടമില്ലെന്ന

കുറവു തോന്നുകില്ല. മുറികൾ വളരെ വിശാലങ്ങളാണ്. അവയിൽനിന്നു നോക്കിയാൽ താഴെ സ്വർണ്ണനിറത്തിലും ഓറഞ്ചുനിറത്തിലും വയലറ്റ്നിറത്തിലും പൂക്കുന്ന പൂമരങ്ങളുടെ തലപ്പുകൾ കാണാം. ഈ ഫ്ളാറ്റിലെ ഫാനുകൾ, റെഫ്റിജിറേറ്റർ തൊട്ടുള്ള എല്ലാ ഉപകരണങ്ങളും ശരിക്കും പ്രവർത്തിക്കുന്നവയാണ്. ധാരാളം പുസ്തകങ്ങൾ അട്ടക്കിവെച്ചിട്ടുണ്ട്. അതു മിക്കവയും ഇൻജിനീയറിംഗിനെക്കുറിച്ചുള്ളവയാണ്. അവിടെ ഒരു പക്ഷിയുടെ ചിത്രമുണ്ട്. അതൊരു ചീനച്ചിത്രമാണ്. പക്ഷിയുടെ വിശദാംശങ്ങൾ കാണിച്ചുകൊണ്ട് സൂക്ഷ്മമായി വരച്ചിട്ടുള്ള ഒന്നല്ല അതു്. ഏതാനും രേഖകളും ചായംതൊട്ട തലങ്ങളും മാത്രമേ ഉള്ളു. എങ്കിലും രണ്ടുപേക്കും അതിനെ ഇഷ്ടമാണ്. ലക്ഷ്മിയുടെ അമ്മ നല്ല ഭംഗിയുള്ള ഒരു സ്ത്രീയാണ്. ഇംഗ്ലീഷ് അധികം സംസാരിക്കയില്ലെന്നു മാത്രം. ലക്ഷ്മിയുടെ അച്ഛനു് എപ്പോഴും വലിയ തിരക്കാണ്. പക്ഷേ, തിരക്കില്ലാത്തപ്പോൾ ധാരാളം നേരമ്പോക്കു പറയും. അദ്ദേഹത്തിനു് ലക്ഷ്മിയെ വളരെ ഇഷ്ടമാണ്.

ജൂഡി ഈ ഫ്ളാറ്റിൽ ചിലപ്പോൾ മാത്രമേ പോകാറുള്ളു. ലക്ഷ്മി അടുത്ത വീട്ടിൽ ഉണ്ടായിരിക്കുമ്പോൾ പുറകിലുള്ള വേലി കടന്നു് അതിന്റെ പടിയിലെത്തും. ലക്ഷ്മി അവളെ കാണുമെന്നും അവളെ ക്ഷണിക്കുമെന്നും പ്രതീക്ഷിച്ചുകൊണ്ടാണു് അങ്ങനെ ചെയ്യുന്നതു്. ലക്ഷ്മിയുടെ മുത്തച്ഛന്റെ പെരുമാറ്റം ഏതുതരത്തിലുള്ളതായിരിക്കുമെന്നു് അവൾക്കു് ഒരിക്കലും തീർച്ചയില്ല. ഒരുപക്ഷേ, താൻ യഥാർത്ഥത്തിലും ഒരു പെൺകുട്ടിയാണെന്നു് അദ്ദേഹം കരുതുന്നില്ലായിരിക്കാം. ഒന്നോ രണ്ടോ പ്രാവശ്യം ലക്ഷ്മിയുടെ അനുജത്തി സരസ്വതി അവിടെ താമസിക്കുന്നതിനു വന്നിട്ടുണ്ട്. അത്ര വളരെ കൗതുകമൊന്നും തോന്നിക്കാത്ത ഒരു കൊച്ചു പെൺകുട്ടിയാണു് അവൾ. അവളുടെ അനുജൻ കന്ദൻ കൂടുതൽ പതിവായി അവിടെ താമസിക്കാൻ വരും. അവൻ എപ്പോഴും ഓടിച്ചാടി ബഹളമുണ്ടാക്കും. എന്തെങ്കിലും

ബഹളം കേട്ടാൽ ഉടനെ അനുമാനിക്കാം അതു കന്ദനാണെന്നു്. പക്ഷേ, അതിലും കൂട്ടതലായി ശബ്ദമുണ്ടാക്കുന്നതു് അവളുടെ കൊച്ചനുജത്തി പാറ്റുതിയാണു്. ബെന്നിനെക്കാളും അല്പം പ്രായം കുറയും. അവൾ മണികോത്തിട്ടുള്ള കാൽച്ചിലമ്പുകൾ ധരിച്ചിട്ടുണ്ടു്. മണിക്കുറുകൾതന്നെ അവൾ ആ ചിലമ്പുകളുമായി കളിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നുകൊള്ളും. അമ്മണിപ്പാട്ടി എന്നാണു് ഈ കുഞ്ഞുങ്ങൾ അവരുടെ മുത്തശ്ശിയെ വിളിക്കാറുള്ളതു്. കുറേ കഴിഞ്ഞപ്പോൾ ആദ്യം ബെന്നും പിന്നീടു ജൂഡിയും അവരെ അപ്രകാരം സംബോധന ചെയ്യുതുടങ്ങി. അങ്ങനെ വിളിക്കുന്നതു് അവർക്കു് വളരെ ഇഷ്ടമാണെന്നാണു് ജൂഡിക്കു തോന്നിയതു്.

വളരെ വേഗംതന്നെ അമ്മണിപ്പാട്ടി ജൂഡിയോടു് ഓരോന്നും സംസാരിച്ചുതുടങ്ങി. ഒരു ദിവസം അവർ വരാന്തയിലിരിക്കയായിരുന്നു. അവർ ജൂഡിയോടു് തന്റെ ജീവിതത്തെക്കുറിച്ചു പറഞ്ഞു:

"എന്റെ അച്ഛനും അമ്മയും വളരെ യാഥാസ്ഥിതികരായിരുന്നു. ഞാനും മാമൂലിൽ ഉറച്ചുനില്ക്കുന്ന ഒരു ബ്രാഹ്മണസ്ത്രീയായിക്കാണുവാനാണു് അവർ മോഹിച്ചതു്. പക്ഷേ, എനിക്കു പഠിക്കണമെന്നു ഞാൻ ശഠിച്ചു. ഞാൻ കരഞ്ഞു ബഹളംകൂട്ടി. ഞാനൊരു വളരെ വളരെ ചീത്തയായ പെൺകുട്ടിയായിരുന്നു!" ഇത്രയും പറഞ്ഞു് അവർ ചിരിച്ചു. "പക്ഷേ, എനിക്കു വേണ്ട വിദ്യാഭ്യാസം ഞാൻ നേടുകതന്നെ ചെയ്തു. അതിങ്ങനെയാണു്. ഞാനൊരു കോളേജിൽ ചേർന്നു. അവിടെ ഒരു ഇംഗ്ലീഷ് അദ്ധ്യാപികയുണ്ടായിരുന്നു. അവരെന്നെ കണക്കറ്റു സഹായിച്ചു. എന്റെ നാടിനുവേണ്ടി വലിയ വലിയ കാര്യങ്ങൾ ചെയ്യാനായിരുന്നു എന്റെ മോഹം. നിങ്ങൾ ഇംഗ്ലീഷുകാർ ഇവിടെയുണ്ടായിരുന്ന കാലമായിരുന്നു അതു്. അന്നു ഞങ്ങൾ സ്വാതന്ത്ര്യത്തിനുവേണ്ടി വാദിക്കയായിരുന്നു. പക്ഷേ, അപ്പോഴും ഇംഗ്ലീഷിൽ എഴുതിയിട്ടുള്ള എത്രയോ മഹത്തരങ്ങളായ, കുലീനങ്ങളായ, പുസ്തകങ്ങൾ വായിക്കയായി

രുന്നു ഞാൻ! ഒരു വർഷം ഞാനൊരു അദ്ധ്യാപികയായി ജോലിനോക്കി. പക്ഷേ, അപ്പോഴേക്കും ഞാൻ വിവാഹം ചെയ്തേതീരൂ എന്നു് എന്റെ വീട്ടുകാർ ശഠിച്ചു. അത്രയ്ക്കു യാഥാസ്ഥിതികരായിരുന്നു അവർ. ഞാൻ പറഞ്ഞു, ഞാനൊരുപണ്ഡിതനെ മാത്രമെ വിവാഹം ചെയ്യൂ എന്നു്. അവർ പറഞ്ഞു, 'എങ്കിൽ ശരി, നിനക്കൊരു പണ്ഡിതനെ കണ്ടുപിടിച്ചുതരാം,' എന്നു്.''അവർ വീണ്ടും തെല്ലിട ചിരിച്ചു. എന്നിട്ട പറഞ്ഞു: ''എന്റെ ജൂഡീ, അങ്ങനെയൊക്കെയാണു് സംഭവിച്ചതു്.''

''എന്നിട്ടു് വിവാഹം ചെയ്യു, ഇല്ലേ?'' ജൂഡി ചോദിച്ചു.

''തീർച്ചയായും. പക്ഷേ, ഞാനിത്ര പാട്ടപെട്ടു് അന്നു പഠിച്ചതെങ്കിലും എന്റെ പെൺമക്കൾക്കു് പഠിക്കണമെന്നേ ഉണ്ടായിരുന്നില്ല. ബി. എ. പാസ്സാകാൻപോലും കൂട്ടാക്കിയില്ല. അതുകൊണ്ടു് അവരെ വിവാഹം ചെയ്തയച്ചു. എനിക്കു കൂട്ടതൽ കൂട്ടതൽ പേരക്കിടാങ്ങളുമായി. പക്ഷേ, എന്റെ മകൻ കുമാർ...അവൻ അങ്ങനെയല്ല. അവനു താല്പര്യമുണ്ടു്. ഒരു സംസ്കൃതപണ്ഡിതനാകാനല്ല, ഞാനൊരുകാലത്തു മോഹിച്ചിരുന്നതുപോലെ നാട്ടിനുവേണ്ടി വലിയ കാര്യങ്ങൾ ചെയ്യാനാണു് അവൻ താല്പര്യപ്പെട്ടതു്. അതുകൊണ്ടു് അവനൊരു എൻജിനീയറായി. യൂറോപ്പിലാണു് പരിശീലനം കഴിച്ചതു്. ആദ്യം ഞങ്ങൾക്കു പേടിയായിരുന്നു, യൂറോപ്പിൽ അയയ്ക്കാമോന്നു്. പക്ഷേ, അവൻ ഞങ്ങളുടെ നല്ല മകനാണു്. ഇപ്പോളിതാ ലക്ഷ്മി. അവൾക്കും ശ്രദ്ധയുണ്ടു്.''

''അമ്മണിപ്പാട്ടീ, അവൾ വല്യതാകുമ്പോൾ എന്തായിത്തീരും? ഒരു നർത്തകിയാകുമോ?''

''അവൾ നൃത്തം ചെയ്യുവെന്നുവരും. പക്ഷേ, അതൊരു തൊഴിലാക്കുകില്ല. എനിക്കു തോന്നുന്നു, അവളൊരു കോളേജിൽ ചേരും, പിന്നീടു് ഒരുപക്ഷേ, അദ്ധ്യാപികയാകുമെന്നു്.''

''അല്ലെങ്കിൽ ഒരു കവിയാകാനും മതി,'' ജൂഡി പറഞ്ഞു.

ലക്ഷ്മി രചിച്ച ഏതാനും കവിതാശകലങ്ങൾ അവൾ ജൂഡിയെ പാടിക്കേൾപ്പിച്ചിട്ടുണ്ടായിരുന്നു. ജൂഡിയുടെ അഭിപ്രായത്തിൽ ആ കവിത മനോഹരമാണു്.

"അതേ, എന്റെ ജൂഡീ, അവളൊരു കവിയാകാനും മതി. അപ്പോൾ നീ?"

"ദാ, എനിക്കറിഞ്ഞുകൂടാ," ജൂഡി പറഞ്ഞു, "പക്ഷേ, എനിക്കു കവിത എഴുതാനോ നൃത്തം ചെയ്യാനോ കഴിയുമെന്നു തോന്നുന്നില്ല. അതിരിക്കട്ടെ, അമ്മണിപ്പാട്ടീ, ഈ വീട്ടിനകത്തുള്ള സാധനങ്ങളൊക്കെ കാണിച്ചുതരാമോ?"

വീട്ടിനകത്തു് ഒരു റേഡിയോയോ ഗ്രാമഫോൺപോലുമോ ഉണ്ടായിരുന്നില്ല. എങ്കിലും അവിടെമൊക്കെ വളരെ ഭംഗിയായിട്ടാണു സൂക്ഷിച്ചിട്ടുള്ളതു്. അവൾക്കു് അവിടം എത്രതന്നെ കണ്ടിട്ടും മടുപ്പു തോന്നിയില്ല. വലിയ ഇരിപ്പിടങ്ങളുണ്ടു്. ഏതാണ്ടു കിടക്കകൾപോലെയിരിക്കും. മുകളിൽ തുന്നൽപ്പണികൾ ചെയ്തിട്ടുള്ള കുഷനുകൾ വെച്ചിട്ടുണ്ടു്. തറയോടു പാകിയ നിലത്തിൽ ചവിട്ടിവിരിപ്പുകൾ വിരിച്ചിട്ടുണ്ടു്. അങ്ങിങ്ങു കൊത്തുപണി ചെയ്തിട്ടുള്ള കൊച്ചുകൊച്ചു മേശകൾ കാണാം. ചുവരുകളിൽ ചിത്രങ്ങളുമുണ്ടു്. ചട്ടക്കൂടുകളുള്ള ഫോട്ടോകളായിരുന്ന ചില ചിത്രങ്ങൾ. അവയിലെ ആളുകൾ വളരെ ഗൗരവക്കാരാണെന്നു തോന്നും. ചിലർ പൂമാലകളും അണിഞ്ഞിട്ടുണ്ടു്. കൂട്ടത്തിൽ ജൂഡിക്കു പ്രത്യേകതാല്പര്യം തോന്നിയ രണ്ടു ചിത്രങ്ങളുണ്ടായിരുന്നു. ഒന്നു്, ഇന്ത്യൻരാജകുമാരന്മാരുടെ ഒരു ചിത്രമാണു്. നീണ്ടൊഴുകുന്ന പട്ടുകുപ്പായങ്ങളും സ്വർണ്ണക്കസവു പിടിപ്പിച്ച കരാംശുകങ്ങളും ധരിച്ച അവർ ചെറിയ വില്ലുകൾകൊണ്ടു് ഒരു ലക്ഷ്യത്തിലേക്കു് എയ്യുകയാണു്. ഇവരുടെ പുറകിൽ നടപ്പാതകളും പൂത്തട്ടകളും പൂമരങ്ങളും മയിലുകളും നിറഞ്ഞ ഒരു ആരാമമുണ്ടു്. ഒരിഞ്ചു പൊക്കമേ വരുകയുള്ളുവെന്നു തോന്നിക്കുന്ന മാവുകളുണ്ടു്. പക്ഷേ, അവയിലെ മാങ്ങാ എണ്ണിപ്പറയുവാൻ കഴിയും. മറേറ

ചിത്രം, തടാകതീരത്തിലിരിക്കുന്ന ഒരു വനിതയുടേതാണ്. അവളുടെ സാരിത്തലപ്പ് പുറകിലായി കാറ്റിലുലയുന്നു. കൈയിൽ ഒരു കണ്ണാടിയുണ്ട്. ആ കണ്ണാടിയിൽ അവളുടെ മുഖത്തിന്റെ ചെറിയൊരു പ്രതിഫലനം കാണാൻ കഴിയും. മെലിഞ്ഞുനീണ്ട കാലുകളും വലിയ കണ്ണുകളുമുള്ള പുള്ളിമാനുകൾ അവളുടെ അരികിലേക്കു മടിക്കുടാതെ ചെല്ലുന്നു. നീണ്ട കാലുകളും വളഞ്ഞ കൊക്കുകളുമുള്ള ഏതാനും പക്ഷികളുമുണ്ട്. ദിവസത്തിൽ ഒരു പ്രത്യേകസമയത്തു മാത്രം ആലപിക്കാൻ പാട്ടുള്ള ഏതോ ഒരുതരം സംഗീതത്തിന്റെ ചിത്രീകരണമാണ് ഇതെന്നു് അമ്മണിപ്പാട്ടി ജൂഡിക്കു വിശദീകരിച്ചുകൊടുത്തു.

ജൂഡിക്കു് ഈ ചിത്രങ്ങൾ വളരെ ഇഷ്ടപ്പെട്ടുവെന്നു കണ്ട അമ്മണിപ്പാട്ടി കൊത്തുപണികളുള്ള ഒരു പെട്ടിയിൽ വെച്ചിരുന്ന മൂന്നു ചിത്രങ്ങൾകൂടെ അവൾക്കു കാണിച്ചുകൊടുത്തു. ഒന്നു്, ആനകൾ തമ്മിലുള്ള ഒരു യുദ്ധമാണ്. അവ പരസ്പരം തുമ്പിക്കൈകൾ വീശി പൊരുതുന്നു. കുന്തങ്ങൾ പേറിയിട്ടുള്ള കുറെ കൊച്ചുമനുഷ്യർ അതു നോക്കി നില്പുണ്ട്. രണ്ടാമത്തെ ചിത്രം, ഒരു കുതിരസവാരിയുടേതാണ്. നല്ല ഗൗരവമുണ്ട് നിവന്നിരിക്കുന്ന ആ സവാരിക്കാരന്റെ മുഖത്തിൽ. അയാളുടെ കൈക്കുഴയിൽ നല്ല ഭംഗിയുള്ള ഒരു പ്രാപ്പിടിയൻ ഇരിക്കുന്നു. അതിനു് മണി കെട്ടിയിട്ടുണ്ട്. വെണ്ണയുടേതാണു് നിറം. തീരെ ക്രൂരമാണെന്നതോന്നും അതിനെ കണ്ടാൽ. കൊട്ടംകാറ്റു നിറഞ്ഞ അന്തരീക്ഷം. ചാരനിറമാണ് കുതിരയ്ക്ക്. മുഖവും വാലും ഇരുണ്ടിട്ടും കാലുകൾ ചുവപ്പുനിറത്തിലും ആലേഖനം ചെയ്തിരിക്കുന്നു. മൂന്നാമത്തെ ചിത്രം, ഒരു കിളിയുടേതാണ്. ഓരോ തൂവലും ഭംഗിയിൽ ചിത്രീകരിച്ചിട്ടുണ്ട്. തീർച്ചയായും സൂക്ഷ്മതയുടെ കാര്യത്തിൽ തന്റെ പിതാവിനെപ്പോലും തൃപ്തിപ്പെടുത്തുന്നതാണ് ഈ ചിത്രം. ഇവ വളരെ പഴയ ചിത്രങ്ങളാണെന്നും കുടുംബത്തിൽത്തന്നെ ഏറെക്കാലം ഇരുന്നവയാണെന്നും അമ്മണിപ്പാട്ടി ജൂഡിക്കു പറഞ്ഞു

കൊട്ടത്തു. ചിത്രങ്ങൾ വെച്ചിരുന്ന കൊത്തുപണിയുള്ള പെട്ടിയുടെ കഥയും ഇതുതന്നെ.

കണ്ണാടിപ്പാളിയുള്ള ഒരു പെട്ടിക്കകത്തു് ഒരു വീണ ഇരിക്കുന്നു. അതിന്റെ കുടവും തണ്ടും ദന്തത്തിൽ കൊത്തുപണി ചെയ്തെടുത്ത പൂക്കൾ പതിച്ചു് അലങ്കരിച്ചിട്ടുണ്ടു്. ചിലപ്പോൾ അമ്മണിപ്പാട്ടി ആ വീണ പുറത്തെടുത്തു്, അതു മീട്ടി പാട്ടും. ഗമകങ്ങൾ നിറഞ്ഞതും ദുഃഖപ്രതീതി വളത്തുന്നവയുമാണു് ആ പാട്ടുകൾ. പൊട്ടന്നനേ അവയുടെ താളം മാറിവരുന്നതായും തോന്നും. പള്ളിക്കൂടത്തിലെ പെൺകുട്ടികൾ പാടാറുള്ള സിനിമാപ്പാട്ടുകളിൽനിന്നു് എത്രയോ ഭിന്നമാണു് ഈ സംഗീതം.

ആ വീട്ടിൽ ധാരാളം പെട്ടികളുണ്ടു്. നല്ല ഭംഗിയുള്ള പെട്ടികൾ. വിശേഷിച്ചും കലവറയിലുള്ള മസാലപ്പെട്ടികളും അരിയും പരിപ്പും മറ്റു സാധനങ്ങളും ഇട്ടുവെയ്ക്കുന്ന പത്തായങ്ങളും അവൾക്കു് ഇഷ്ടപ്പെട്ട. സുഗന്ധവസ്തുക്കളുടേയും പഴങ്ങളുടേയും വാസന അവിടെനിന്നും വന്നുകൊണ്ടിരുന്നു. പക്ഷേ, ഒരുകണക്കിനു്, വീട്ടിലെ മറ്റെല്ലാ മുറികളിലുംവെച്ചു് ഏറ്റവും രസകരമായിട്ടുള്ളതു് പൂജാമുറിയാണു്. വളരെ സ്വച്ഛമായ ഒരു കൊച്ചുമുറി. മിന്നിത്തിളങ്ങുന്ന അതിന്റെ നിലത്തു് നഗ്നപാദങ്ങൾ വെക്കുമ്പോൾ എന്തെന്നില്ലാത്ത ഒരു തണുപ്പു് അനുഭവപ്പെട്ടും. ദൈവങ്ങളുടെ ചിത്രങ്ങൾ, ഒരു വിളക്കു്, പൂക്കൾ—ഇതുമുണ്ടു് അതിനകത്തു്. ജൂഡിയെ അതിനകത്തേക്കു കൂട്ടിക്കൊണ്ടുപോകുന്നതിൽ അമ്മണിപ്പാട്ടിക്കു് ഒരു മടിയുമുണ്ടായിരുന്നില്ല. തന്റെ ഇഷ്ടദേവതകളെക്കുറിച്ചു് അവൾ സംസാരിക്കുന്നതു കേട്ടാൽ അതൊരു കുടുംബകാര്യമാണെന്നു തോന്നും. താനും തന്റെ ദേവന്മാരും ദേവിമാരും എല്ലാം തന്നെ ഒന്നാണെന്ന മട്ടിലാണു് അവരുടെ സംസാരം.

4

സ്വാതന്ത്ര്യദിനം

കാലവർഷമേഘങ്ങൾ കുമിഞ്ഞുകൂടിത്തുടങ്ങി. മഴയെക്കുറിച്ചാണ് സംസാരം. എങ്ങോ കൊട്ടുകാറും മഴയുമുണ്ടായെന്ന് ആരെങ്കിലും പറഞ്ഞുകേട്ടവെന്ന വരും, അന്തരീക്ഷത്തിൽ ഇടിയുടെ മന്ദ്രശബ്ദം തങ്ങിനില്ക്കുന്നതും കേൾക്കാനുണ്ടാവും. ജൂഡിയുടെ അച്ഛൻ പാചകൻ ജോജ്ജിനോട് പറഞ്ഞു: "മഴ പെയ്യുമെങ്കിൽ നീ ജനാലയെല്ലാം അടയ്ക്കണം, നീ അതു ചെയ്യണം, ഇതു ചെയ്യണം." "അതെ, അങ്ങനെതന്നെ," എന്നു ജോർജ്ജ് മറുപടിയും പറയും. പക്ഷേ, പതിവിൽക്കവിഞ്ഞ് ഒരു താല്പര്യവും കാണിക്കയുമില്ല. പക്ഷേ, കുമിഞ്ഞുകൂടുന്ന മേഘങ്ങൾ ചിന്നിച്ചിതറിച്ചുപഴത്ത ആകാശത്തിൽ അപ്രത്യക്ഷമാകുന്നതല്ലാതെ ഒരിക്കലും മഴപെയ്യുന്നില്ല. കനിവറ ജൂലായ് വന്നു, പിന്നിട്ട് ആഗസ്റ്റും. "സ്വാതന്ത്ര്യദിനപ്പാർട്ടിക്ക് നാമെല്ലാം ആശുപത്രിയിലെത്തണം," ജൂഡിയുടെ അച്ഛൻ പറഞ്ഞു.

"അതെ," അമ്മയും പറഞ്ഞു. "തുന്നൽക്കാരൻ ഇപ്പോളെത്തും." അവർ ജൂഡിയെ നോക്കിക്കൊണ്ടു തുടർന്നു: "നിനക്കാവശ്യമുള്ള ഖാദി, ആന ഡിസൈൻ ഉള്ളതു്..."

"എൻറമ്മേ, എൻെറ പുറമതുയും ആനകൾതന്നെ വേണമെന്നുണ്ടോ?" ജൂഡി ചോദിച്ചു.

അവൾ പറഞ്ഞതിൻെറ അർത്ഥം, അവൾക്കു് ഖാദി ധരിക്കാനിഷ്ടമില്ലെന്നാണ്. അതവളുടെ പിതാവിനറിയാം. കൈകൊണ്ടു നൂലെടുത്തു് ഗ്രാമങ്ങളിൽ നെയ്തെടുക്കുന്ന തുണിയാണു് ഖാദി. ദരിദ്രരായ സാധാരണക്കാരോടു് അനുഭാവമുള്ളവർ ഖാദിയാണു ധരിക്കാറുള്ളതു്. കാരണം,

അങ്ങനെ ചെയ്യുന്നതുകൊണ്ട് ഏറ്റവും ദരിദ്രങ്ങളായ ഗ്രാമങ്ങൾക്കു് കൂടെ പണവും ആഹാരവും ലഭിച്ചുവെന്നു വരും. ഇന്ത്യാഗവണ്മെൻറിലെ ഏറ്റവും വലിയ ആളുകൾ, അവർ സ്ത്രീകളായാലും ശരി, പുരുഷന്മാരായാലും ശരി— ഖാദിയാണു ധരിക്കാറുള്ളതു്. ഇതു് കട്ടിയുള്ള പരുക്കൻ വസ്ത്രമാണു്. 'ധോബി'മാർ കല്ലുടയ്ക്കാൻ ഉപയോഗിക്കുന്ന സാധനമാണു് ഖാദിയെന്നു് ഒരു പഴയ നേരമ്പോക്കുപോലുമുണ്ടു്. 'ധോബി'യെന്നു പറയുന്നതു് അലക്കുകാരനെയാണു്. അവർ വെള്ളത്തിൻെറ കരയിൽ നിന്നിട്ടു് വസ്ത്രങ്ങളെ കല്ലിൽ അടിച്ചുനനയ്ക്കുന്നു. അതിൻെറ അർത്ഥം, അവരുടെ കൈയിൽ കിട്ടുന്ന തലയിണ ഉറകളും ഷീറുകളുമൊന്നും അധികകാലം ഈട്ടനിൽക്കുകയില്ലെന്നും വസ്ത്രങ്ങൾ എപ്പോഴും വീട്ടിൽവെച്ചേ നനയ്ക്കാവൂ എന്നുമാണു്. ജൂഡിയുടെ അമ്മയ്ക്കുമറിയാം, അവൾക്കു ഖാദി ഇഷ്ടമല്ലെന്നു്. പക്ഷേ, ഇഷ്ടപ്പെട്ടാലും ഇല്ലെങ്കിലും അതു് ഇഷ്ടപ്പെടേണ്ട ഒന്നാണെന്നാണു് അവരുടെ പക്ഷം. ഒടുവിൽ ജൂഡിയുടെ അച്ഛൻ പറഞ്ഞു: "'ഹാൻഡ്ലൂം ഹൗസി'ൽപ്പോയി അവിടെ എന്തുകിട്ടുമെന്നു നോക്കരുതോ? എൻെറ ചെലവിൽത്തന്നെയാകട്ടെ ജൂഡിക്കൊരു പുതിയ ഡ്രസ്സു്."

"ഓ, തീർച്ചയായും," ജൂഡി പറഞ്ഞു.

അങ്ങനെ അവർ 'ഹാൻഡ്ലൂം ഹൗസി'ലേക്കു പുറപ്പെട്ടു. ജൂഡിക്കു് ഇഷ്ടമുള്ള പീടികകളിൽ ഒന്നാണു് 'ഹാൻഡ്ലൂം ഹൗസു്'. അവൾ അമ്മയെ പ്രേരിപ്പിച്ചു് ഒട്ടേറെ കെട്ടു് തുണികൾ പുറത്തെട്ടുപ്പിച്ചു. കൈകൊണ്ടു നെയ്തവയാണു് ഈ തുണികൾ. പക്ഷേ, ഇവയുടെ നൂലെടുത്തിട്ടുള്ളതു് യന്ത്രങ്ങളാണു്. അവ മനുഷ്യരുടെ വിരലുകളെക്കാളും സമർത്ഥങ്ങളാണല്ലോ. അതുകൊണ്ടു് ഈ തുണിക്കു് ഖാദിയേക്കാളും നേർമ്മയുണ്ടു്. കട്ടിയും കനവുമുള്ള പട്ടകളുമുണ്ടു്. നല്ല നിറപ്പകിട്ടുള്ളവ. പക്ഷേ, വേനൽക്കാലത്തു് ഇവ ധരിച്ചാൽ വല്ലാതെ ഉഷ്ണിക്കും. അമ്മയെക്കൊണ്ടു് ഒരു സാരിയോളം നീളം വരുന്ന ഒരു കട്ടം ചുവപ്പു പട്ട

വാങ്ങിക്കുന്നതിനു് ജൂഡി ശ്രമിച്ചു. കുറുപ്പും ഇളം മഞ്ഞയുമാണു് കര. പക്ഷേ, ഇതിൽ തുന്നൽക്കാരൻ എന്തു തുന്നമെന്നതാണു് പ്രശ്നം. പോരെങ്കിൽ ആറു ഗജം നീളമുണ്ടു്. അതു വളരെ കൂട്ടതലുമാണു്. ഒട്ടവിൽ ചുവപ്പും ഇളം മഞ്ഞയും രണ്ടുതരം നീലവുമുള്ള ഒരു വരയൻതുണി വാങ്ങി. പാവാടയിൽ താഴെനിന്നു മുകളിലേക്കു് നീളത്തിലും ദേഹത്തിൽ ചുറ്റിച്ചുറ്റിയും വരകളുണ്ടാവും. ബോഡീസിനു് കൈകൾ കാണുകില്ല.

തുന്നൽക്കാരനെ ഓരോന്നു പറഞ്ഞു മനസ്സിലാക്കുക അത്ര എളുപ്പമുള്ള കാര്യമല്ല. ഒരു കൊച്ചു മനുഷ്യനാണു്. നല്ലൊരു മനുഷ്യൻ. വീട്ടപടിക്കൽവന്നു് അനങ്ങാതെ ചമ്രംപടിഞ്ഞിരിക്കും. ആരെങ്കിലും കാണുന്നതുവരെ ഒന്നും മിണ്ടുകയില്ല. അയാൾ തുണിത്തരങ്ങളെല്ലാം തന്റെ കൊച്ചു പീടികയിൽ കൊണ്ടുപോയി വളരെ വേഗം തുന്നും. വെറുമൊരു പുരയാണു് അയാളുടെ പ്രവൃത്തിസ്ഥലം. തുന്നിക്കൊണ്ടുവരുന്നതിനു് വളരെ സമയം പിടിക്കും എന്നയാൾ പറയുമ്പോൾ അതൊരുപക്ഷേ, മറെന്നാൾവരെയാകും എന്നാണു് അയാൾ അർത്ഥമാക്കുന്നതു്. ഒരിക്കലും അതിലും നീണ്ടുപോവുകില്ല. ഓരോന്നു പകുത്തുന്ന കാര്യത്തിൽ അയാൾ മിടുക്കനാണു്. പക്ഷേ, ഒന്നു മാറിച്ചെയ്യേണ്ടിവന്നാൽ അതിലത്ര സാമർത്ഥ്യം കാണുകില്ല. ജൂഡിയാണെങ്കിൽ കഴിഞ്ഞ വേനൽക്കാലത്തിൽനിന്നും മൂന്നിഞ്ചു് കൂട്ടതൽ പൊക്കംവെച്ചിട്ടുമുണ്ടു്.

സ്വാതന്ത്ര്യദിനം ഒരു ഒഴിവുദിവസമാണു്. തലേദിവസം വൈകുന്നേരം ബാൻഡുകൾ മുഴങ്ങുന്നതിൽനിന്നുതന്നെ ഇതു മനസ്സിലാവും. രാത്രി ഒരിക്കലും അതു നിത്താറില്ല. എങ്ങും അലങ്കരിച്ചിട്ടുണ്ടു്. പച്ചയും വെള്ളപ്പും ചുകപ്പുമുള്ള ഭാരതപതാക എങ്ങും പാറുന്നുണ്ടു്. പതാകയുടെ നടുവിൽ ഒരു ചക്രം കാണാം. ഇതു് ചക്രയുടെ ചക്രമാണു്. ഗാന്ധി ഉപയോഗിച്ചിരുന്ന അതേതരത്തിലുള്ള ചക്ര. പിന്നിട്ടു് ഘോഷയാത്രകളും പ്രസംഗങ്ങളും, എല്ലാ

പേരും എല്ലാപേക്കും ഹാരങ്ങൾ അണിയിക്കുന്ന ബഹള വും. 1947–ൽ ബ്രിട്ടീഷ് ഭരണത്തിൽനിന്ന് ഇന്ത്യ സ്വാത ന്ത്ര്യം നേടിയതിന്റെ വാർഷികമാണ് തങ്ങൾ ആഘോ ഷിക്കുന്നതെന്നും അതുകൊണ്ട് ജൂഡിയുടെ മാതാപിതാക്ക ളെപ്പോലുള്ളവർക്ക് ഈ ആഘോഷങ്ങളിൽ പങ്കില്ലെന്നും ആരും വിചാരിക്കുന്നതുപോലെ ജൂഡിക്കു തോന്നിയില്ല. തീർച്ചയായും സ്വാതന്ത്ര്യം നല്ലൊരു കാര്യമാണ്. ജൂഡിയു ടെ മാതാപിതാക്കളാണെങ്കിൽ, അവർ നല്ലവരുമാണ്. അതുകൊണ്ട് അവരും സന്തോഷിക്കണം. അങ്ങനെയല്ലേ വേണ്ടത്?

ആശുപത്രിയിൽ കൊടികളും ബലൂണുകളും മംഗളപത്ര ങ്ങളും മറ്റുമുണ്ട്. ചുമട്ടുകാരും തുപ്പുകാരും അവരുടെ കുടുംബ ങ്ങളും ഉൾപ്പെടെയുള്ള എല്ലാപേക്കും ഗംഭീരമായ ഒരു ചാ യസല്ക്കാരവും ഉണ്ട്. വിലകുറഞ്ഞവയെങ്കിലും ഭംഗിയുള്ള വസ്ത്രങ്ങൾ ധരിക്കുന്നതിന് അവക്കെല്ലാം കഴിഞ്ഞിരിക്കു ന്നു. സ്ത്രീകൾ പൊതുവേ ചടച്ച് വിഷാദം തോന്നിക്കുന്ന മട്ടുകാരാണ്. എങ്കിലും മിക്കപേരും കുപ്പിവളകൾ അണി ഞ്ഞിട്ടുണ്ട്. ചിലപ്പോൾ വെള്ളിയിൽ തീർത്ത ഏലസുകളും കാപ്പുകളുംകൂടെക്കാണും. അതിന്റെ അർത്ഥം അവർ കുടും ബത്തിന്റെ സമ്പാദ്യം അണിഞ്ഞുകൊണ്ടു നടക്കുകയാ ണെന്നാണ്. താണ വർഗ്ഗത്തിൽപ്പെട്ട ഇവരെക്കുറിച്ച് ഒരു ഡോക്ടർ ജൂഡിയുടെ അമ്മയോട് ഏതാണ്ടൊക്കെ പ്രസം ഗിച്ചു. ജാതി, മതം തുടങ്ങിയ വിവേചനങ്ങളൊന്നും ആശുപത്രിയിൽ ഇല്ലെന്നാണ് അദ്ദേഹം പറഞ്ഞതു്. ജൂഡിയുടെ അമ്മ തെല്ല് പരുഷമായി അഭിപ്രായപ്പെട്ടു: "ഓ, അങ്ങനെയൊന്നും ഇല്ലെന്ന് ഞാനും കരുതുന്നു."

അവിടെ കുറെ നേഴ്സുമാർ ഉണ്ടായിരുന്നു. കണ്ടാൽ വളരെ ഭംഗി തോന്നും. പ്രത്യേകിച്ച് ജൂഡിക്ക് മരുന്നു കുത്തിവെയ്ക്കുവാൻ സഹായിച്ച ആ നല്ല നേഴ്സ്. പക്ഷേ, മറ്റുള്ളവരെല്ലാം വാർഡുകളിലാണ്. രോഗികൾക്കു പതി വിൽനിന്നും കൂടുതലായി നല്ലൊരു ചായക്കൂടെ കൊടുക്കുക

യായിരുന്ന അവർ. പക്ഷേ, രോഗികളോട്ട് പ്രസംഗങ്ങൾ ഉണ്ടായെന്നും വരും. അതവക്ക് ഇഷ്ടവുമായിരിക്കും. കാരണം, അവക്ക വാർഡുകളിൽ റേഡിയോ ഇല്ലെന്ന മാത്രമല്ല, ചിലക്ക വായിക്കുവാനും അറിഞ്ഞുകൂടാ! അതുകൊണ്ട് ഒരു പ്രസംഗമെന്നതു് അവരെ സംബന്ധിച്ചിടത്തോളം ഒരു പ്രത്യേകസംഭവമാണു്.

ജൂഡിയുടെ അച്ഛനും ഒരു പ്രസംഗം ചെയ്യേണ്ടിവന്നു. അതു കേട്ടപ്പോൾ ഏതാണ്ടൊരു പരുങ്ങലാണു് അവൾക്കു് അനുഭവപ്പെട്ടതു്. പക്ഷേ, മറ്റുള്ളവക്ക് അതു വളരെ ഇഷ്ടമായ മട്ടാണു്. അവർ അദ്ദേഹത്തിനു് വലിയൊരു ഹാരം സമ്മാനിച്ചു—വെള്ളപ്പും മഞ്ഞയും കടും ചുവപ്പും നിറത്തിൽ, നല്ല മണമുള്ള പൂക്കൾകൊണ്ടു തീർത്ത വലിയൊരു ഹാരം. അതിൽനിന്നു് വെള്ളിക്കുഞ്ചലങ്ങൾ തൂങ്ങിക്കിടന്നിരുന്നു. പക്ഷേ, ആരുംതന്നെ അധികസമയം ഹാരങ്ങൾ ധരിക്കാറില്ല. എങ്ങും പൂക്കളും ദളങ്ങളും ചിതറിക്കിടപ്പുണ്ടു്. ചില ഇന്ത്യൻഡോക്ടർമാർ ചേർന്നു് ഏതാനും കളികൾ ഏർപ്പെടുത്തിയിരുന്നു. 'മ്യൂസിക്കൽചെയർ', മുട്ടയും കരണ്ടിയുംകൊണ്ടുള്ള മത്സരയോട്ടം മുതലായവയാണു് കളികൾ. പക്ഷേ, മുട്ടയ്ക്കുപകരം ചെറുനാരങ്ങയാണു് അവർ ഉപയോഗിച്ചതു്. വെറുതേ എന്തിനു് നല്ല മുട്ടകൾ പൊട്ടിച്ചു കളയണം? നാരങ്ങയാണെങ്കിൽ അതിനെ കരണ്ടിയിൽ വെയ്ക്കുന്നതിനു് മുട്ടയേപ്പോലെതന്നെ വിഷമവുമുണ്ടു്. ജൂഡിയുടെ അച്ഛനും ഈ മത്സരത്തിൽ പങ്കെടുത്തു. അദ്ദേഹത്തെ ജയിപ്പിക്കുന്നതിനു് എല്ലാപേരും പ്രോത്സാഹിപ്പിച്ചു. ഒരു ബലൂൺ ഓട്ടമത്സരത്തിൽ ജൂഡി ജയിച്ചു. അവളുടെ ഫ്രോക്ക് എല്ലാപേർക്കും ഇഷ്ടമായി. തുന്നൽക്കാരൻ അവൾക്കു പാകമാംവിധം അതിനെ വല്യതാക്കിയിട്ടുണ്ടു്. പക്ഷേ, ലക്ഷ്മിയും അവിടെ ഉണ്ടായിരുന്നെങ്കിൽ, എന്നവൾ ആശിച്ചുപോയി. എങ്കിൽ എത്രയോ രസമായിരിക്കുമായിരുന്നു. ഒരുപക്ഷേ, അവൾ ഘോഷയാത്ര കാണുന്നതിനു് സ്റ്റാൻഡിൽ നിൽക്കയായിരിക്കാം. അല്ലെങ്കിൽ

എണ്ണം നടക്കുന്ന വിരുന്നുകളിൽ ഏതെങ്കിലുമൊന്നിൽ സംബന്ധിച്ചതാവാം.

അവരെല്ലാം വലിയൊരു പുളിമരത്തിനുകീഴിൽ ഇരുപ്പുറപ്പിച്ചു. നല്ല തണലുണ്ട്. അവിടെയിരുന്ന് അവർ ചെറുനാരങ്ങാവെള്ളവും ഓറഞ്ചുനീരും കുടിച്ചു. തിളങ്ങുന്ന നിറങ്ങളിലുള്ള സാരികളും വെള്ളസൂട്ടുകളും സ്വർണ്ണനിറത്തിലുള്ള പൂക്കുലകൾനിറഞ്ഞ മോഹർമരങ്ങളുംകൊണ്ട് ആശുപത്രിപരിസരങ്ങൾ ശോഭിച്ചിരുന്നു. ജൂഡിയുടെ അമ്മ മറെറാരു ഡോക്ടരുടെ ഭാര്യയുമായി സംസാരിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നു. ജൂഡിയുടെ സ്കൂളിൽ പഠിക്കുന്ന ഒരു പെൺകുട്ടി അകലെ നില്പുണ്ട്. നല്ല ചൂടും ക്ഷീണവും. അതുകൊണ്ട് എണീറുചെന്ന് അവളോടൊന്നു സംസാരിക്കുവാൻ ജൂഡിക്കു തോന്നിയില്ല. അവൾ മടിപിടിച്ച മട്ടിൽ അവിടെയിരുന്ന് മുഖംകോട്ടി പരസ്പരം അറിഞ്ഞമട്ട് കാണിക്കമാത്രം ചെയ്തു.

അല്പസമയത്തിനുള്ളിൽ മറെറാരു ഡോക്ടർ അതുവഴിക്കു കടന്നുവന്ന് കൂടെയുണ്ടായിരുന്ന തന്റെ ഭാര്യയെ എല്ലാപേർക്കും പരിചയപ്പെടുത്തിക്കൊടുത്തു. മറ്റു സ്ത്രീകളെ അപേക്ഷിച്ച് നല്ല പൊക്കമുണ്ട്. നല്ല വിരിഞ്ഞ മാറ്, ഉയർത്തിപ്പിടിച്ച ശിരസ്സ്. വസ്ത്രം ധരിച്ചിട്ടുള്ളതും തെല്ലു വ്യത്യസ്തമായ രീതിയിലാണ്. സ്വർണ്ണവും ഇനാമലും കൊണ്ടു തീർത്ത, നല്ല കൗതുകം തോന്നിക്കുന്ന ഒരു ബ്രൂച്ചും തോളിനുമുകളിൽ കുത്തിയിട്ടുണ്ട്. സംസാരിച്ചുതുടങ്ങിയിട്ട് ഒരു മിന്നിട്ടപോലും ആയില്ല, അതിനുമുൻപുതന്നെ അവർ പ്രസ്താവിക്കയായി, താൻ ഇവിടത്തുകാരിയല്ല, ഉത്തരേന്ത്യാക്കാരിയാണെന്ന്. നല്ലവണ്ണം ഇംഗ്ലീഷ് സംസാരിക്കും. "ഇവിടെ വീട്ടുനടത്തിപ്പ് വളരെ വിഷമമാണെന്നു തോന്നുന്നുണ്ടോ?" ജൂഡിയുടെ അമ്മ ചോദിച്ചു: "തമിഴ് പഠിക്കേണ്ടിവരുന്നുണ്ടാവും, ഇല്ലേ?"

"തമിഴോ? ഒരിക്കലുമില്ല." തല വെട്ടിച്ചുകൊണ്ട് ആ സ്ത്രീ മറുപടി പറഞ്ഞു. അവർ തുടർന്നു: "പക്ഷേ, നിങ്ങൾ

ക്കറിഞ്ഞുകൂടാ ഇന്ത്യ എങ്ങനെയാണെന്നു്. ശരിക്കുമുള്ള ഇന്ത്യ...അതിനു് വടക്കുതന്നെ പോകണം. ഡൽഹി! ആഗ്രാ! പിന്നെ, അവിടത്തെ മലകളും! ഈ വൃത്തികെട്ട തെക്കുപോലെയല്ല.''

ജൂഡി വിചാരിച്ചു, ആരെങ്കിലും അതുകേട്ടു് കോപിക്കുമെന്നു്. പക്ഷേ, ഉടൻതന്നെ അവൾക്കു ബോദ്ധ്യമായി, ആരുകേട്ടാലും ആ സ്ത്രീക്കു് യാതൊരു കൂസലുമില്ലെന്നു്. വാസ്തവത്തിൽ, ഒരുപക്ഷേ, മറ്റുള്ളവർ അതു് കേൾക്കണമെന്നായിരിക്കാം അവർ ഉദ്ദേശിച്ചതു്. എന്തൊരു പെരുമാറ്റമാണു് ഈ മുതിർന്നവരുടേതു്! പെട്ടെന്നു് ഒരു ബാലൻ ഓടിവന്നു. നല്ല കൗതുകമുണ്ടു് കാണാൻ. സാമാന്യം വെളുത്തിട്ടാണു്. നല്ല കറുത്തു ചുരുണ്ട മുടിയുമുണ്ടു്. ''എന്റെ മകൻ ഹരിദാസു്,'' ആ സ്ത്രീ അവനെ പരിചയപ്പെടുത്തി. ബാലൻ എല്ലാവരുമായി കൈകുലുക്കി ചിരിച്ചു. അമ്മമാർ സംസാരം തുടർന്നപ്പോൾ ഹരിദാസു് ജൂഡിയോടു് ഓരോന്നു പറഞ്ഞുതുടങ്ങി. ആരോ ഒരാൾ ഒരു ഇലനിറച്ചു് നേന്ത്രക്കായു് വറുത്തതു കൊണ്ടുവന്നു. ഉരുളക്കിഴങ്ങുവറ്റൽ പോലെയുണ്ടു്, പക്ഷേ, അതിനെക്കാളും നല്ല രുചിയാണു്. രണ്ടുപേരും അതിനു കൈനീട്ടി.

ഒരു വടംവലിമത്സരമായിരുന്നു അടുത്ത ഇനം. അതിൽ പങ്കെടുക്കുന്നതിനു് എല്ലാപേരും ഓടിച്ചെന്നു. ജീവിതത്തിൽ ഒരിക്കലും ഇത്രയും വലിയൊരു ശബ്ദകോലാഹലം താൻ കേട്ടിട്ടില്ലെന്നു ജൂഡിക്കു തോന്നി. അത്ര ഉച്ചത്തിലായിരുന്നു എല്ലാപേരുംചേർന്നു് ബഹളംകൂട്ടിയതു്. അവർ കോപംകൊണ്ടു് അട്ടഹസിക്കുകയാണെന്നു തോന്നും. പക്ഷേ, വാസ്തവത്തിൽ അതു് ആവേശത്തിന്റെ വിളികളാണു്. വിശേഷിച്ചും ജൂഡിയുടെ അച്ഛന്റെ വശം ജയിച്ചപ്പോൾ. പിന്നീടു് കുട്ടികളുടെ വടംവലിയായി. പെൺകുട്ടികൾ സാരി കുത്തിയുടുത്തു. ആൺകുട്ടികളുടെ മട്ടുകണ്ടാൽ തോന്നും അവർ വല്ലാത്ത ശക്തന്മാരാണെന്നു്. ജൂഡിയും ഹരിദാസും ഒരുവശത്തായിരുന്നു. രണ്ടുപേരും തങ്ങളുടെ

ചെരിപ്പിട്ട കാലുകൾ നിലത്തു് അമത്തിച്ചവുട്ടി, അവരുടെ ഭാരം മുഴുവനും അതിൽ ചുമത്തി. പക്ഷേ, അവരുടെ വശം തോറ്റുപോയി. അവക്കു തോന്നി, മറുവശത്തെ ഏതെങ്കിലും രണ്ടു കുട്ടികൾക്കെതിരെ തങ്ങൾ രണ്ടുപേരുംമാത്രം നിന്നു് വലിച്ചിരുന്നെങ്കിൽ തങ്ങളുടെ വശംതന്നെ ജയിക്കുമായിരുന്നുവെന്നു്. അതുകഴിഞ്ഞു് വിയത്തോലിച്ചുകൊണ്ടു് അവർ പുളിമരത്തിന്റെ തണലിനെ അഭയം പ്രാപിച്ചു.

'കൊക്കോ-കോളാ'പോലുള്ള ഒരുതരം പാനീയം അവർ എത്രയാണു് കുടിച്ചതെന്നു കണക്കില്ല. അല്പസമയത്തേക്കു് അവക്കൊരു തണുപ്പു് അനുഭവപ്പെട്ടു. ജൂഡിക്കു് ഉടനെ മനസ്സിലായി, സൂര്യനെ മറച്ചുകൊണ്ടു് ഒരു മേഘം കടന്നുപോയതാണു് കാരണമെന്നു്. അവർ ഓടിച്ചെന്നു് തങ്ങളുടെ കോട്ടകളും മറ്റും എടുത്തുകൊണ്ടു് ആശുപത്രിവരാന്തയിൽ ചെന്നു നിന്നു. ഭയങ്കരമായ ഒരു ഇടിവെട്ടു്, തുടർന്നു മഴയും!

ബെന്നിനു് ഇതൊന്നും ഇഷ്ടമായില്ല. അവന്റെ ചുണ്ടുകൾ പേടികൊണ്ടു വിറച്ചു. അവനെ എടുത്തു ചേർത്തുപിടിക്കേണ്ടതായി വന്നു. ജൂഡിക്കിതെല്ലാം നേരമ്പോക്കായിട്ടാണു തോന്നിയതു്. ഏതായാലും പരിപാടികൾ ഏകദേശമെല്ലാം കഴിഞ്ഞിരുന്നു. ഹരിദാസിനും ഇഷ്ടമായി. അവൻ അങ്ങുമിങ്ങും ചാടിനടന്നു് അവന്റെ ഭംഗിയുള്ള വെളുത്ത നിക്കർ മുഴുവനും ചുകപ്പുചെളി തെറിപ്പിച്ചു. മഴ പെയ്യുവെങ്കിലും പ്രതീക്ഷിച്ചവിധം തണുത്തില്ല. പക്ഷേ, അതെങ്ങനെ തണുക്കും? ഇതൊരു തണുത്ത മഴയല്ല, ചൂടു മഴയാണു്.

അവർ കാറിൽ കയറി വഴിനീളെ ചെളിതെറിപ്പിച്ചുകൊണ്ടു് വീട്ടിൽ മടങ്ങിയെത്തി. പ്രതീക്ഷിച്ചതുപോലെതന്നെ, ജോജ്ജു് എല്ലാ ജനാലകളും അടച്ചിട്ടുണ്ടായിരുന്നില്ല. ജൂഡിയുടെ കിടക്കയുടെ ഒരു ഭാഗം നനഞ്ഞിട്ടുണ്ടു്. ഇടിവെട്ടു് തുടരുന്നുണ്ടു്. എങ്ങും അറപ്പുതോന്നിക്കുന്ന

പ്രാണികൾ—ചിവീട്ടകളും ഈച്ചകളും 'പൂച്ചികൾ' എന്നു് ബെൻ പറയുന്ന മറ്റു പ്രാണികളും. എന്തോ അറപ്പു സൂചിപ്പിക്കുന്ന ഒരു തമിഴ്വാക്കാണു് 'പൂച്ചി'. ജൂഡി ഫ്രിജിഡെയറിൽനിന്നും വേണ്ടുവോളം ശരിക്കും തണുത്ത വെള്ളം എടുത്തു കുടിച്ചു. അന്നത്തെ കളികളിൽ ജൂഡി നല്ലവണ്ണം വിയർത്തു് ശരീരത്തിലുള്ള ഉപ്പെല്ലാം പുറത്തു പോയിരുന്നു. ഈ കുറവു് നികത്തുന്നതിനു് അവളുടെ അച്ഛൻ അവൾ കുടിച്ച വെള്ളത്തിൽ ഒരുനുള്ളു് ഉപ്പുകൂടെ കലർത്തിക്കൊടുത്തു.

അതിനുശേഷം ജൂഡി ഹരിദാസിനെ പതിവായി കാണാറുണ്ടായിരുന്നു. നല്ലൊരു കുട്ടിയാണു് ഹരിദാസു്. ജോണിനെ അനുസ്മരിപ്പിക്കുന്ന എന്തോ ഒരു സവിശേഷത അവനുണ്ടു്. അവനു ക്രിക്കറ്റും മറ്റും ഇഷ്ടമാണു്. ഒരേ കാര്യത്തെക്കുറിച്ചതന്നെ രണ്ടുപേരും ചിരിക്കും. ഹരിദാസിന്റെ അച്ഛനെ അവളുടെ അച്ഛൻ ഇഷ്ടപ്പെട്ടിരുന്നു എന്നും അവൾക്കറിയാം. ''തൊഴിൽപരമായി ഉന്നതനിലവാരം പുലർത്തുന്ന മനുഷ്യൻ'' എന്നു് അദ്ദേഹത്തെക്കുറിച്ചു ജൂഡിയുടെ അച്ഛൻ പറയാറുണ്ടു്. എന്നുവെച്ചാൽ അദ്ദേഹം കൃത്യനിഷ്ഠയും സൂക്ഷ്മതയും ഉള്ളവനാണെന്നു പറയുന്നതിനോടു് സമമാണു്! പക്ഷേ, അവളുടെ അമ്മ ഹരിദാസിന്റെ അമ്മയെക്കുറിച്ചു് അധികമൊന്നും സംസാരിക്കുകില്ല. ആ സ്ത്രീക്കു് മദിരാശി ഇഷ്ടപ്പെട്ടില്ലെങ്കിൽ—ഉത്തരേന്ത്യൻ ആഹാരമാണു് നല്ലതെന്നു് എപ്പോഴും പ്രസംഗിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കും—ശരി, അതങ്ങനെയായിക്കൊള്ളട്ടെ, അതത്ര സാരമുള്ള കാര്യമല്ല. അവർ ഏറ്റവും നല്ല മധുര പലഹാരങ്ങൾ ഉണ്ടാക്കുമെന്നതു് ശരിയാണു്. പുറമേക്കു് ഒട്ടിപ്പിടിക്കുന്നതുപോലെയാണെങ്കിലും ഈ പലഹാരങ്ങളുടെ ഉൾഭാഗം കടിക്കുന്നതിനു രസമുണ്ടു്. അവർ ഉണ്ടാക്കുന്ന കറികൾ മദിരാശിക്കാരുടെ കറികളെപ്പോലെ എരിവുള്ളതല്ല. അവ പലതരത്തിൽ രുചിക്കും. ദക്ഷിണേന്ത്യൻ വീട്ടിലെ കറിയാണെന്ന അവരുടെ അഭിപ്രായത്തെക്കുറിച്ചാ

ണെങ്കിൽ ഉത്തരേന്ത്യയെക്കുറിച്ച് മദിരാശിക്കാരും അങ്ങനെയാണല്ലോ പറയുന്നത്!

ഒരിക്കൽ ഹരിദാസ് അവളുടെ വീട്ടിൽ ചെന്നപ്പോൾ വേലിയിലെ വിടവിലൂടെ അടുത്ത വീട്ടിലേക്ക് അവനെ കൂട്ടിച്ചെന്നാലെന്താണെന്ന് അവൾ ആലോചിച്ചു. പക്ഷേ, അതു ശരിയല്ലെന്ന് അവൾക്കൊരു തോന്നൽ; അതുകൊണ്ട് അങ്ങനെ ചെയ്തില്ല. അവൾ നീന്താൻ പോകുമ്പോൾ ഒന്നുകിൽ ലക്ഷ്മിയുടേയും അവളുടെ കൂട്ടുകാരികളുടേയും കൂടെയായിരിക്കും ഊളിയിടുക. അല്ലെങ്കിൽ ഹരിദാസിന്റെ കൂടെ. ഹരിദാസിന്റെ അമ്മയും നീന്താറുണ്ട്. മുതിർന്ന ഇന്ത്യൻസ്ത്രീകളിൽ അപൂർവ്വം ചിലരേ അങ്ങനെ നീന്താറുള്ളുവെന്ന് ജൂഡി പ്രത്യേകം ശ്രദ്ധിച്ചു. മിക്ക സ്ത്രീകളും കുഞ്ഞുങ്ങളേയുംകൂട്ടി വരും. എന്നിട്ട് ഐസ് പലഹാരങ്ങളോ ചായയോ കഴിച്ചുകൊണ്ട് അവിടെ ചടഞ്ഞുകൂടിയിരിക്കും. അവരെ കണ്ടിട്ട് ലക്ഷ്മി പറയും: "എനിക്ക് അരഡസൻ കുട്ടികളുണ്ടായാലും ശരി, ഞാൻ ഇക്കൂട്ടരെപ്പോലെയായിരിക്കുകില്ല."

കാലവർഷം ശരിക്കും തുടങ്ങിക്കഴിഞ്ഞു. ആകാശമെങ്ങും ഇടിയുടെ ശബ്ദം മുഴങ്ങിക്കൊണ്ടിരുന്നു. റോഡുകൾ നിറച്ച് വെള്ളം തളംകെട്ടിത്തുടങ്ങി. പക്ഷേ, അതെല്ലാം അങ്ങു ഭൂമിക്കുള്ളിൽ വേഗം അപ്രത്യക്ഷമാകും. എങ്ങും നീരാവി. അപ്പോൾ ആളുകൾക്ക് എന്തെന്നില്ലാത്ത അസ്വാസ്ഥ്യവും തോന്നും. ബെൻ ഒരാഴ്ചയോളം സുഖമില്ലാതെ കിടപ്പിലായി. എല്ലാവർക്കും വിഷമം. അമ്മണിപ്പാട്ടി നല്ല കുറേ പഴം കൊടുത്തയച്ചു. പക്ഷേ, അവനു് അതിൽപ്പോലും താല്പര്യമില്ല. ഒടുവിൽ അവനു രോഗം ഭേദമായി. എങ്കിലും പഴയതുപോലെയുള്ള ഉന്മേഷം തിരികെ കിട്ടിയില്ല. ജൂഡിയുടെ സ്കൂൾ അടച്ചുകഴിഞ്ഞാൽ ഉടനേതന്നെ കുന്നിൻപുറത്തുള്ള സുഖവാസകേന്ദ്രത്തിൽ പോകാൻ അവർ പദ്ധതികൾ തയ്യാറാക്കിക്കഴിഞ്ഞു.

അക്കാലത്തു് കുറേ ദിവസങ്ങളായി ലക്ഷ്മിയേയോ

ഹരിദാസിനേയോ കാണാൻ തരപ്പെട്ടില്ല. ഒടുവിൽ ഒരു ദിവസം അവൾ ലക്ഷ്മിയെ കണ്ടപ്പോൾ എന്തോ ഒരു പന്തികേട്ട തോന്നി. ലക്ഷ്മിക്ക് തന്റെ കൂട്ടുകാരിയായിരിക്കാൻ ഇഷ്ടമില്ലെന്നൊരു തോന്നൽ. പക്ഷേ, അന്ന് ബെന്നിനെക്കുറിച്ചായിരുന്ന അവളുടെ ചിന്ത മുഴവനും. അതുകൊണ്ട് ലക്ഷ്മിയുടെ മട്ടമാറ്റത്തെക്കുറിച്ച് അവൾ അധികമൊന്നും ശ്രദ്ധിക്കയോ കാരണമെന്തെന്ന് അവളോട്ട ചോദിക്കയോ ചെയ്തില്ല.

എന്തൊരു രസമാണ് കുന്നുകളെ വീണ്ടും അഭയം പ്രാപിക്കുക! അവർ ഒരു കായൽത്തീരത്തിലെത്തി. നിറയെ വഞ്ചികൾ. ജൂഡിക്കൊരു മോഹം: കുറേ തുഴഞ്ഞാലെന്ത്? എന്തെങ്കിലും ചെയ്യണമെന്ന്, ചാട്ടുകയും ഓട്ടുകയും ചെയ്യണമെന്ന്, തോന്നുക അത്ര പതിവില്ലാത്തതാണ്. രാത്രിയിൽ നല്ല തണുപ്പുണ്ട്. അതൊരത്ഭുതകരമായ മാറ്റമാണ്. വിരിപ്പുകൾക്കിടയിൽ ചുരുണ്ടുകൂടി കിടക്കുവാൻ തോന്നുകതന്നെ രസകരമാണ്. താഴെ സമതലത്തിലുള്ള ആളുകൾ ഉഷ്ണിച്ചു വലയുന്നുണ്ടാവും എന്നു ചിന്തിക്കുകമാത്രം രസമുള്ള കാര്യമല്ല. "പക്ഷേ, നമ്മേപ്പോലെ, ഇന്ത്യാക്കാക്കു്, ഈ ഉഷ്ണം അത്ര സാരമുള്ള കാര്യമാണോ?" ജൂഡി അച്ഛനോട്ട ചോദിച്ചു.

"ഏറെക്കുറെ അങ്ങനെയാണു്," അദ്ദേഹം മറുപടി പറഞ്ഞു. "ഇന്ത്യയ്ക്കു് നല്ലൊരു കാലാവസ്ഥയുണ്ടായിരുന്നുവെങ്കിൽ കാര്യങ്ങൾ എത്രയോ ഭിന്നമാകുമായിരുന്നു. ചൂടുകാലാവസ്ഥയിൽ ആക്കുംതന്നെ ശരിക്കു ജോലി ചെയ്യുവാൻ തോന്നുകില്ല."

ജൂഡിയുടെ ഏതാനും ഇന്ത്യക്കാരായ കൂട്ടുകാരും കുന്നിലേക്കു വന്നിട്ടുണ്ട്. അവരിൽ ഹരിദാസും ഉൾപ്പെട്ടും. അവനു് നല്ലവണ്ണം തുഴയാനറിയാം. അവർ മത്സരിച്ചു് വള്ളം തുഴയുമ്പോൾ മിക്കപ്പോഴും അവനായിരിക്കും ജയിക്കുക. സ്റ്റാന്യുശേഖരണക്കാരനായ പഴയ ബാലൻ മറ്റൊരു താവളത്തിലാണു്. ബെന്നിന്റെ ആരോഗ്യം പഴയതുപോ

ലെയായി. എങ്കിലും അല്പം ചടപ്പുണ്ട്. ഒക്ടോബർ ആദ്യമായിരുന്ന പൂജാദിവസം. അതൊരു ആരാധനാദിവസമാണ്, എല്ലാ വസ്തുക്കളേയും പൂജിച്ചനുഗ്രഹിക്കുന്ന ദിവസം. അവർ തങ്ങളുടെ കാറിനെ ഒരു പൂമാല അണിയിച്ചു. അതിന്റെ മുൻപിൽ പഴങ്ങളും പൂക്കളും നിവേദിച്ചു. ബെന്നിന്റെ സവാരിക്കസേരയും അനുഗ്രഹിക്കപ്പെട്ടു. അവന്റെ ആയ മേരി ഒരു ക്രിസ്ത്യാനിയാണെങ്കിലും ഇക്കാര്യം നടത്തിയേ തീരൂ എന്നു് അവൾക്കു നിർബന്ധമാണു്. ഇതെല്ലാം ചെയ്തതു് പ്രായമായ ഒരു പൂജാരിയാണു്. നല്ലൊരു മനുഷ്യൻ. കൂറേ ശ്ലോകം ചോദിച്ചുവെന്നുമാത്രം.

ആശുപത്രിയും അതേരീതിയിൽത്തന്നെ അനുഗ്രഹിക്കപ്പെട്ടു. എല്ലാ വാർഡുകളിലും, വിശേഷിച്ചു്, ഓപ്പറേഷൻ തീയേറ്ററിലും എക്സ്റേ യൂണിറ്റിലും, പൂജ നടത്തപ്പെട്ടു. അതൊരൊഴിവുദിവസമാണെന്നു് പ്രത്യേകം പറയേണ്ടതില്ലല്ലോ. ഹിന്ദുക്കൾക്കു് ഓരോ വർഷവും ഒട്ടേറെ ഒഴിവുദിവസങ്ങളുണ്ടു്. ഏറെക്കുറെ വിരസമാണു് മിക്കപേരുടേയും ജീവിതം. കഠിനമായി അദ്ധ്വാനിക്കണം, വേണ്ടുവോളം വരുമില്ല, ഒട്ടുവളരെപ്പേർ ഞായറാഴ്ചപോലും ജോലിചെയ്യും. അതുകൊണ്ടു് അവക്കു ധാരാളം ഒഴിവുദിവസങ്ങളും കൂറേ നേരമ്പോക്കും വേണം എന്നാണു് ജൂഡിയുടെ നിഗമനം. പക്ഷേ, എന്തെങ്കിലും രസമുള്ള ജോലി ചെയ്യുന്നവക്കു് ഇത്രയും ഒഴിവുദിവസങ്ങൾ യഥാർത്ഥത്തിൽ ആവശ്യമില്ല. അതുകൊണ്ടു് എല്ലാപേക്കും തങ്ങൾക്കു് ഇഷ്ടമുള്ള ജോലി കിട്ടുമെങ്കിൽ അവർ ഇത്രയും ഒഴിവുദിവസങ്ങൾ എടുക്കുകയില്ല. പക്ഷേ, ഇക്കാര്യത്തിന്റെ സൂക്ഷ്മസ്ഥിതി മനസ്സിലാക്കുവാൻ വളരെ വിഷമമാണു്.

5

കാഞ്ചീപുരം

അവർ മടങ്ങിവന്നപ്പോഴും ചൂട മാറിയിരുന്നില്ല. അന്തരീക്ഷത്തിൽ നീരാവിമാത്രം അല്പം കുറഞ്ഞിട്ടുണ്ട്. കാലവർഷം കഴിഞ്ഞു. തുലാവർഷം വരാനിരിക്കുന്നതേയുള്ള. അടുത്ത ഒഴിവുകാലമായ ദീപാവലിക്കു് തങ്ങൾ എന്തൊക്കെ ചെയ്യുമെന്നാണു് സ്കൂളിലെ പെൺകുട്ടികളുടെ സംസാരം. 'നിങ്ങളുടെ ദീപാവലിസമ്മാനം' എന്ന പരസ്യത്തോടെ പീടികജനാലകളിൽ ഓരോരോ സാധനങ്ങൾ പ്രത്യക്ഷപ്പെട്ടുതുടങ്ങി. ഏതാണ്ടു് യൂറോപ്പിലേയും അമേരിക്കയിലേയും ക്രിസ്മമസ്സുപോലെയാണിതു്: പുതിയതു് ഓരോന്നു വാങ്ങാനുള്ള ഒരു സന്ദർഭം മാത്രം. ഏററവും ദരിദ്രരായവർപോലും ധരിക്കുവാൻ പുതിയതെന്തെങ്കിലും ഉണ്ടാക്കും. ചിലപ്പോൾ തങ്ങളേക്കാൾ ധനികരായവർ കൊടുത്ത എന്തെങ്കിലുമായിരിക്കുമതു്. ജൂഡിയും തുണിവാങ്ങാൻ പുറപ്പെട്ട. അമ്മയുടെകൂടെയാണു്. ആയയ്ക്കും വാസികിക്കും ജോർജ്ജിന്റെ ഭാര്യയ്ക്കും സാരികൾ വാങ്ങണം. ജോജ്ജിന്റെ ഭാര്യ ചിലപ്പോഴൊക്കെ ജൂഡിയുടെ വീട്ടിൽ വരാറുണ്ടു്. അവക്കു മൂന്നു കുഞ്ഞുങ്ങളുണ്ടു്. രണ്ടുപേർ പിറകേ കാണും, ഒന്നിനെ എളിയിലും എടുത്തിരിക്കും.

പൂച്ചെടിവേലിക്കപ്പുറത്തുള്ള അയൽക്കാർ ഓരോ ഒരുക്കങ്ങൾ ചെയ്യുകൊണ്ടിരുന്നു. വരന്തി ഒരു പെട്ടി നിറയെ പടക്കം വാങ്ങിയതു് ജൂഡിക്കു കാണിച്ചുകൊടുത്തു. ഒരു പക്ഷേ, ഈ വർഷം അവൾക്കു ശരിക്കും സ്വസ്ഥത്തിലുണ്ടാക്കിയ ഒരു വളയും കിട്ടും! മതിൽക്കെട്ടിനപ്പുറത്തുള്ള അയൽക്കാരുടെ ഒരുക്കങ്ങൾ ഇതിലും വലുതായിരിക്കും. അവർ ഇതിലും വലിയ ഒരുപെട്ടി പടക്കങ്ങൾ വാങ്ങും, കൂടുതൽ മധുരപലഹാരങ്ങളും ഉണ്ടാക്കും.

വേലിക്കു മുകളിലൂടെ അമ്മണിപ്പാട്ടി ജൂഡിയോട്ടു വിളിച്ചുപറഞ്ഞു, താൻ പുതിയ സാരിവാങ്ങാൻ കാഞ്ചീപുരത്തേക്കു പോകയാണെന്നു്. "അവിടെ കൂടുതൽ ഭംഗിയുള്ള സാരികൾ കിട്ടും," അവർ പറഞ്ഞു. "നിന്റെ അമ്മയ്ക്കു സമ്മതമാണെങ്കിൽ ഞാൻ നിന്നെക്കൂടെ കൊണ്ടുപോകാം."

"ഓ, വളരെ സന്തോഷം." ജൂഡി പറഞ്ഞു. "ലക്ഷ്മിയും കൂടെ വരില്ലേ?"

ഒരു നിമിഷത്തേക്കു് അമ്മണിപ്പാട്ടി ഒന്നും മിണ്ടിയില്ല. പിന്നീടു പറഞ്ഞു: "നീ ലക്ഷ്മിയുമായി കലഹിച്ചിട്ടൊന്നുമില്ലല്ലോ?"

"തീർച്ചയായുമില്ല," ജൂഡി പറഞ്ഞു, "അവൾ എന്നോടു കലഹിച്ചിട്ടില്ലെന്നു കരുതുന്നു."

ലക്ഷ്മിയെക്കണ്ടിട്ടു് ഏറെക്കാലമായെന്നു് അപ്പോഴാണു ജൂഡി ആലോചിച്ചതു്. സ്കൂളിലെ ആദ്യത്തെ വാരം കുറെ തിരക്കുള്ളതാണു്. ഒന്നിനും സമയം കിട്ടുകില്ല. പക്ഷേ, നീന്തൽക്കുളത്തിൽ എത്തിയാലും ലക്ഷ്മി അവിടം വിട്ടുന്നതായിട്ടോ മറ്റെന്തെങ്കിലും ചെയ്യുന്നതായിട്ടോ ആണു് കാണപ്പെടാറുള്ളതു്. താൻ പോയിരുന്ന സ്ഥലങ്ങളെക്കുറിച്ചും കായലിലെ വഞ്ചികളെക്കുറിച്ചും മറ്റും ലക്ഷ്മിയോടു പറയണമെന്നു് അവൾ ഉദ്ദേശിച്ചിരുന്നതാണു്. പക്ഷേ, അതിനു് അവസരം കിട്ടിയില്ല. അതിൽ അത്ര വലിയ കുഴപ്പമൊന്നുമില്ലെന്നായിരുന്നു അവളുടെ വിശ്വാസം.

അമ്മണിപ്പാട്ടിയുടെകൂടെ പോകാമെന്നു് ജൂഡിയുടെ അമ്മ അവളോടു പറഞ്ഞു. ക്ഷേത്രങ്ങളിൽ കടക്കുമ്പോൾ കാലിലെ ചെരുപ്പു് ഊരിമാറാൻ മറക്കരുതു്. "നൂറിയെട്ടു ക്ഷേത്രങ്ങളുണ്ടു് കാഞ്ചീപുരത്തു്," അവർ പറഞ്ഞു, "ഇതിൽ ചിലതെങ്കിലും അമ്മണിപ്പാട്ടി സന്ദർശിക്കുമെന്നു തോന്നുന്നു."

അതിരാവിലെ സൂര്യോദയത്തോടുകൂടി അവർ പുറ

പ്പെട്ട. അപ്പോൾ ചൂട കൂറെ കൂറവാണ്. സെന്റ് തോമസ് മൗണ്ട് കടന്നു് അവരുടെ കാർ നീങ്ങി. കാറോടിച്ചിരുന്നതു് ഒരു ചെറുപ്പക്കാരനാണു്. അമ്മണിപ്പാട്ടിയുമായി എന്തോ ബന്ധമുണ്ടെന്നു തോന്നുന്നു. റോഡെങ്ങും പശുക്കളും ആടുകളും. അവയുടെ പുറത്തു കാർ മുട്ടാതിരിക്കുന്നതിനു് അതു വളച്ചും തിരിച്ചുമാണു് ഓടിച്ചിരുന്നതു്. അങ്ങനെ കാർ ഇളകിത്തുള്ളിക്കൊണ്ടിരിക്കും. അതോടൊപ്പം ജൂഡിയും തുള്ളിച്ചാട്ടം. കാറിന്റെ ഹോൺ നിരന്തരം മുഴങ്ങിക്കൊണ്ടിരുന്നു. റോഡിൽ ചിലപ്പോൾ കുരങ്ങുകളും നിലയുറപ്പിച്ചിട്ടുണ്ടു്. ഒരു പഴത്തിനോ മറെറന്തിനെങ്കിലുമോ വഴക്കു പിടിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കയാണെങ്കിൽ കാർ വന്നു മുട്ടാറാകുന്നതുവരെ അവ അവിടെനിന്നു മാറുകില്ല.

ഒടുവിൽ, വളരെ അകലെവെച്ചു്, ആകാശത്തേക്കു തലയുയത്തി നില്ക്കുന്ന ക്ഷേത്രഗോപുരങ്ങൾ അവരുടെ കണ്ണിൽപ്പെട്ട. ഇവ പള്ളിഗോപുരങ്ങൾപോലെ അല്ല. പള്ളിഗോപുരങ്ങളെക്കാളും കൂട്ടരുൽ കട്ടിയുണ്ടു്. മുകളിലേക്കു പോകുന്തോറും വണ്ണം കുറഞ്ഞുവരും. ഒരുവശത്തേക്കാളും അടുത്ത വശത്തിനു വീതികൂട്ടം. അവ മുകളിലേക്കു പൊങ്ങിപ്പൊങ്ങി പൊടുന്നനെ അവസാനിക്കുന്നു. പള്ളിഗോപുരങ്ങൾപോലെ ഒരു മുനയിലല്ല കലാശിക്കുന്നതു്. ഒടുവിൽ കാഞ്ചീപുരത്തിന്റെ തിക്കും തിരക്കും നിറഞ്ഞ തെരുവീഥികളിൽ നമ്മുടെ സന്ദർശകരും അകപ്പെട്ട. അപ്പോൾ ഈ ഗോപുരങ്ങളുടെ ആകൃതി അവർ വ്യക്തമായിക്കണ്ടു. ക്ഷേത്രകവാടങ്ങൾക്കു മുകളിലായി ഇരുപതു നില ഉയരത്തിൽ പൊങ്ങിപ്പോകുന്ന ഈ ഗോപുരങ്ങൾ നാലുപുറവും ശിലയിൽ തീത്ത ദേവവിഗ്രഹങ്ങളും മറു പ്രതീകങ്ങളും കൊണ്ടു നിറച്ചിട്ടുണ്ടു്. വിഗ്രഹങ്ങളുടെ കൈകൾ ചലിക്കയോ അനുഗ്രഹിക്കയോ വിശുദ്ധവസ്തുക്കൾ പിടിക്കയോ ചെയ്യുന്ന ഭാവത്തിലാണു്. ഒരൊറയടി സ്ഥലം പോലും അലങ്കരിക്കാതെയിട്ടിട്ടില്ല. കൊത്തുപണി ചെയ്തെടുത്ത ഭീമാകാരമായ ഒരു മയിൽരൂപംകൊണ്ടു ഗോപുര

ത്തിന്റെ ശിരോഭാഗം അലങ്കരിച്ചിട്ടുണ്ട്. പ്രതിമകളുടെ അംഗവിക്ഷേപങ്ങൾ കണ്ടാൽ അവ എപ്പോൾ വേണമെങ്കിലും ഒന്നുചേന്ന് നൃത്തംവെച്ചുതുടങ്ങും എന്നു തോന്നിപ്പോകും. അവയുടെ നില്പുകളിലുള്ള തുലനബോധവും പൊക്കിപ്പിടിച്ചിട്ടുള്ള മനോഹരങ്ങളായ പാദങ്ങളും മുട്ടിലും അരക്കെട്ടിലുമുള്ള വളവുകളും ജൂഡിക്കു് എളുപ്പം മനസ്സിലായി.

അവൾ ചെരുപ്പുകളഴിച്ചു് വാതിലിനു വെളിയിൽ വെച്ചിട്ടു് അകത്തേക്കു ചെന്നു. ഇവിടെ കല്ലുകൾ പാകിയ തളങ്ങളുണ്ടു്. വെയിലേറ്റു കിടക്കുന്ന ഈ കല്ലുകളിൽ കാലു വെന്നുപോൾ വല്ലാതെ ചൂടുതോന്നും. അതിഗംഭീരങ്ങളായ ക്ഷേത്രങ്ങൾ, അവയിലേക്കു നയിക്കുന്ന കല്പടവുകൾ, ചുറ്റും ശിലാസ്തംഭങ്ങൾ. ഓരോ സ്തംഭവും അടുത്തതിൽനിന്നു ഭിന്നമാണു്. ഓരോന്നും ഒരു കഥയാണു്. വിഷ്ണുവിന്റെ വിവിധാവതാരങ്ങളെക്കുറിച്ചു് അമ്മണിപ്പാട്ടി മുമ്പൊരിക്കൽ പറഞ്ഞിട്ടുണ്ടു്. അവയെല്ലാം ഇവിടെയുണ്ടു്. സകലതും സ്വന്തം ചുമലിൽ ചുമക്കുന്ന കൂർമ്മം, പിന്നെ വരാഹം, നരസിംഹം തുടങ്ങിയവരും. മറ്റൊരിടത്തു് ഗരുഡനുണ്ടു്, വളഞ്ഞ ചിറകുകളുള്ള ഗംഭീരനായ പക്ഷി. പലയിടങ്ങളിലും വേണുധാരിയായ കൃഷ്ണനും ആനമുഖമുള്ള ഗണേശനും നില്പുണ്ടു്. മറ്റൊരിടത്തു് ദേവിമാരെ കാണാം, പാർവ്വതി, ലക്ഷ്മി തുടങ്ങിയവർ. സ്വന്തം കൂട്ടുകാരികളിൽ എത്രയോ പേക്കു് ഈ പേരുകളാണുള്ളതു്. അതാ, തലയോട്ടകൊണ്ടുള്ള മാലയണിഞ്ഞു്, നിശ്ശബ്ദമായി അട്ടഹസിച്ചുകൊണ്ടു്, നാവും നീട്ടി നില്ക്കുന്ന ഭീകരമായ ഒരു രൂപം. അതു കാളിയാണു്. എല്ലാ പ്രതിമകളും ശരീരവൃത്തമൊപ്പിച്ചു് കല്ലിൽ കടഞ്ഞിട്ടുള്ളവയാണു്. എത്രയെത്ര കഥകളാണു് ഇവരെപ്പറ്റിയുള്ളതു്. അതു് എല്ലാഹിന്ദുക്കൾക്കും മറിയാം. ചിത്രത്തിലും പാട്ടുകളിലുമായി ഒരവസാനവുമില്ലാതെ ഇക്കഥകൾ അവർ ആവർത്തിക്കുന്നു. അകത്തു് ദേവനു് ഒരു കിടക്കയുണ്ടു്. അതിൽ ദേവനോ ദേവിയോ

അല്ലെങ്കിൽ രണ്ടുപേരും ഒരുമിച്ചോ ഉപവിഷ്ടരായിരിക്കും. ഇവ കൊച്ചു വിഗ്രഹങ്ങളാണു്. അവ പൊടിയും എണ്ണയും സാമ്പ്രാണിപ്പുകയുംകൊണ്ടു കറുത്തിരിക്കും. ചിലപ്പോൾ പൂവുകൊണ്ടു് അലങ്കരിച്ചിരിക്കും. മറ്റു ചിലപ്പോൾ തുണികൊണ്ടു്, അല്ലെങ്കിൽ ആഭരണങ്ങൾകൊണ്ടു്. ചില ക്ഷേത്രങ്ങളിൽ അമ്മണിപ്പാട്ടി അകത്തു കടക്കും. ജൂഡിയെ നോക്കിക്കൊള്ളാൻ ഒരു പൂജാരിയെ ഏല്പിച്ചിട്ടായിരിക്കും പോവുക. അവർ മടങ്ങിവരുന്നതു് നെറ്റിയിൽ ഭസ്മവും പൂശിക്കൊണ്ടാണു്. ചിലപ്പോൾ കുറെ പൂക്കളോ അല്ലെങ്കിൽ ഒരുമുറി നാളികേരമോ കൈയിൽ കാണും. അമ്മണിപ്പാട്ടി അകത്തു ചെന്നാൽ എന്തൊക്കെയാണു ചെയ്യുന്നതെന്നു് അന്വേഷിക്കുവാൻ ജൂഡി ഇഷ്ടപ്പെട്ടില്ല. തിരക്കിയാലും അതവർ സാരമാക്കുകയില്ലെന്നു് ജൂഡിക്കറിയാം. എങ്കിലും വേണ്ടെന്നുവച്ചു. ദേവന്മാരേയും അവരുടെ ആരാധനയേയും ഏതാണ്ടൊരു ചങ്ങാതിത്തമട്ടിലാണു് അവരുടെ ആരാധിക കരുതുന്നതെന്നു ജൂഡിക്കു തോന്നി. പള്ളിയിൽ പോകുമ്പോഴുള്ള ഭയഭക്തികളൊന്നുമല്ല ഇവിടെയുള്ളതു്. ഒരു കൂഴപ്പം മാത്രം. വല്ലാത്ത ചൂടു്, ഈ ക്ഷേത്രമൊക്കെ ചുറ്റിക്കറങ്ങുക വലിയ വിഷമംതന്നെയാണു്.

മിക്ക ക്ഷേത്രങ്ങളിലും കുളങ്ങളുണ്ടു്. ചതുരത്തിൽ കല്പടവുകൾ കെട്ടിയിറക്കിയിട്ടുള്ള ജലാശയങ്ങൾ. ഇവ തണുപ്പു നൽകുന്നുവെന്നതുപോലെ കാണാനും ഭംഗിയുണ്ടു്. ഒരു കുളത്തിൽ വലിയൊരു പ്രതിമപോലെ എന്തോ ഒന്നു നില്ക്കുന്നതു് ജൂഡി കണ്ടു. സൂക്ഷിച്ചുനോക്കിയപ്പോളാണു് അതു് ക്ഷേത്രംവക ആനയാണെന്നു് അവൾക്കു മനസ്സിലായതു്. അതിന്റെ നെറ്റിയിലും മുഖത്തിലും വിളറിയ നിറത്തിലും ചുവപ്പുനിറത്തിലുമുള്ള ചായങ്ങൾകൊണ്ടു് ചിത്രപ്പണികൾ ചെയ്തിരുന്നു. വലിയൊരു ആനയാണു്. അത്ഭുതം തോന്നും. നല്ലവണ്ണം പഴകിയിട്ടുമുണ്ടു്. എങ്കിലും അവൾ

കാട്ടുപുല്ലിന്നിടയിൽവച്ചു കണ്ട ആനകളെപ്പോലെ ഇതി നത്ര ഭംഗിയില്ല.

അതിഗംഭീരങ്ങളായ ആ ഗോപുരങ്ങൾക്കടിയിലെ ക വാടങ്ങളുടെ തണുത്ത നിഴലിൽ കൊച്ചുകൊച്ചു പീടിക കളുണ്ട്. അവ നിറച്ചു് പലതരം വസ്തുക്കൾ വച്ചിരിക്കു ന്നു. സാധാരണ കളിപ്പാട്ടങ്ങൾ, സെല്ലുലോയിഡ് കളി പ്പാട്ടങ്ങൾ, പടങ്ങൾ—അങ്ങനെ പലതും. പക്ഷേ, വാസ്തവ ത്തിൽ ഈ കളിപ്പാട്ടങ്ങൾ ദേവീദേവന്മാരുടെ രൂപങ്ങളാ ണു്. പടങ്ങളാണെങ്കിൽ, ദേവന്മാരും രാഷ്ട്രീയനേതാക്ക ളും ഒക്കെക്കൂടെ കെട്ടിമറിഞ്ഞു കിടക്കുന്നു. ചിത്രങ്ങൾക്കു നല്ല വണ്ണപ്പകിട്ടുണ്ടു്, ചിലപ്പോൾ വണ്ണക്കടലാസുകളും മറും വച്ചുപിടിപ്പിച്ചു തിളക്കിയിരിക്കും. മറു ചില പ്പോൾ അവരെക്കണ്ടാൽ സിനിമാതാരങ്ങളാണെന്നും തോന്നും. പക്ഷേ, അതൊന്നും ആളുകൾക്കൊരു ശല്യമല്ല. എന്നാൽ ഈ യാചകരുടെ കാര്യം: ചിലപ്പോൾ അവർ കടന്നുവന്നു യാചിക്കും, മറു ചിലപ്പോൾ അങ്ങിങ്ങായി കൂട്ടംകൂടിയിരിക്കും.

ഒരു ക്ഷേത്രത്തിൽ ഏതാണ്ടൊരു കസത്തു കാണിക്കുന്ന മട്ടിൽ നൃത്തം ചെയ്യുന്ന ശിവന്റെ വിഗ്രഹം ഉണ്ടു്. അമ്മ ണിപ്പാട്ടി അതിന്റെ പുറകിലുള്ള കഥ ജൂഡിക്കു പറഞ്ഞു കൊടുത്തു. ഒരിക്കൽ പാവ്വതി തന്റെ ഭർത്താവിനെ ഒരു നൃത്തമത്സരത്തിനു വെല്ലുവിളിച്ചു. അതിൽ ശിവനാണു ജയിച്ചതു്. ജയിക്കാൻ ഇടയായതു് ഇങ്ങനെയാണു്: അ ദ്ദേഹം തന്റെ കുണ്ഡലം നിലത്തിട്ടിട്ടു്, കാൽവിരലുകൾ കൊണ്ടെടുത്തു തിരികെ കാതിലിട്ടു. "പക്ഷേ, പാവ്വതിക്കു് അങ്ങനെ ചെയ്യാൻ പറ്റുകില്ല. ഒരു സ്ത്രീയല്ലേ?", അമ്മണി പ്പാട്ടി പറഞ്ഞു. "നോക്കൂ, അതാ നില്ക്കുന്നു പാവ്വതി, ഇതെ ല്ലാം നോക്കിക്കൊണ്ടു്. പക്ഷേ, ദേവിക്കു യഥാർത്ഥത്തിൽ സന്തോഷമാണു്. ദേവി പുഞ്ചിരിക്കുന്നുപോലുമുണ്ടു്." ജൂഡിക്കു് നല്ല രസം തോന്നി. ഇങ്ങനെ നേരമ്പോക്കു കാ ട്ടുന്ന ദേവീദേവന്മാരുള്ളതു്, അല്ലെങ്കിൽ നേരമ്പോക്കു്

അവക്കുപോലും പ്രധാനമാണെന്നു കാണുന്നതു് ഒരു നല്ല കായ്മാണു്.

പക്ഷേ, തീപോലുള്ള ഈ ചൂടു്! തണലിലാണു് കാർ നിത്തിയിട്ടുള്ളതെങ്കിലും അതിന്റെ കതകിൽ തൊട്ടാൽ കൈ പൊള്ളും. "വരൂ," അമ്മണിപ്പാട്ടി ജൂഡിയെ വിളിച്ചു കൊണ്ടു് അടുത്തുള്ള ഒരു സാരിപ്പീടികയിൽ കയറിച്ചെന്നു. ഉടനേ ഒരാൾ വന്നു് കുറേ സാരികൾ മേശപ്പുറത്തു വലിച്ചിട്ടു് നിരത്തിത്തുടങ്ങി. പുറമേ, മധുരമുള്ള കുറേ കാപ്പിയും കപ്പുകളിലാക്കി അയാൾ കൊണ്ടുവന്നു. കല്യാണസാരികളുണ്ടു്, നല്ല കട്ടിയിൽ സ്വർണ്ണക്കസവുള്ള സാരികൾ. എല്ലാ നിറങ്ങളിലുമുള്ള പട്ടുസാരികളുണ്ടു്. ചിലതു കള്ളികളുള്ളതു്, മറ്റു ചിലതു ചിത്രത്തുന്നലുകളുള്ളതു്. വിളുമ്പിൽ മത്സ്യത്തിന്റേയോ ആനയുടേയോ രൂപങ്ങൾ തുന്നിച്ചേർത്തിട്ടുണ്ടു്. നിറം മാറിമാറി വരുന്ന സാരികളാണു് ജൂഡിക്കു കൂടുതൽ ഇഷ്ടം. പക്ഷേ, എല്ലാംതന്നെ ഭംഗിയുള്ളവയാണു്. വാല്യക്കാരികൾക്കു പരുത്തിനൂലിലുള്ള സാരികളാണു് അമ്മണിപ്പാട്ടി എടുത്തതു്. ലക്ഷ്മിക്കു് ഇളംവാഴയിലനിറത്തിലുള്ള ഒരു പട്ടു്, സരസ്വതിക്കു് വെണ്ണനിറമുള്ള ഒരു പട്ടു്, രണ്ടു വയസ്സായ പാവ്വതിക്കു് ഒരു കൊച്ചു പാവാടയ്ക്കു വേണ്ട പടങ്ങളുള്ള ഒരു കഷണം പട്ടു്, ഭർത്താവിനു കസവുകരയുള്ള നല്ലൊരു മുണ്ടു്—ഇത്രയുംകൂടെ അമ്മണിപ്പാട്ടി എടുത്തു. വളരെപ്പേർ സാരികൾ തിരഞ്ഞെടുത്തുകൊണ്ടു നില്പുണ്ടു്. മേശയിൽ കുമിഞ്ഞുകിടക്കുന്ന സാരികൾ കണ്ടാൽ പലതരം നിറങ്ങളുള്ള ഒരു പൂന്തോട്ടംപോലെ തോന്നും. അമ്മണിപ്പാട്ടി പെട്ടെന്നു് എണിറ്റു. "വരൂ, നമുക്കു കുറേ നല്ല സാരികൾ കിട്ടുമോ എന്നു നോക്കാം," അവർ പറഞ്ഞു.

"പക്ഷേ, ഇവയും നന്നല്ലേ?" ജൂഡി ചോദിച്ചു.

അമ്മണിപ്പാട്ടി ചിരിച്ചുകൊണ്ടു പറഞ്ഞു: "നിനക്കു കാണാമല്ലോ." അവർ പുറപ്പെട്ടതേയുള്ളു, അതാ തകിലിന്റേയും നാഗസ്വരത്തിന്റേയും അകമ്പടിയോടെ അടുത്തുള്ള

വളവുംകഴിഞ്ഞു് ഒരു എഴന്നള്ളത്തു് വരുന്നു. ഏതാണ്ടൊരു സിംഹാസനംപോലെയുള്ള ഒരു വലിയ രഥമായിരുന്നു അതു്. മരംകൊണ്ടാണു നിർമ്മിച്ചിട്ടുള്ളതു്. നല്ലവണ്ണം ചായംതേച്ചു്, സ്വർണ്ണം പൂശിയതുപോലെയുണ്ടു്. അതിന്റെ മുകളിൽ, വളരെ സങ്കീർണ്ണമായി നിറച്ചും കൊത്തുപണിചെയ്തിട്ടുള്ള ഒരു പരവതാനിക്കു താഴെ, ഒരു കൊച്ചു് ഊഞ്ഞോലും അതിൽ രണ്ടു ദേവീദേവന്മാരുടെ കൊച്ചു വിഗ്രഹങ്ങളും വെച്ചിരിക്കുന്നു. മരത്തിലുള്ള ക്കുറൻചക്രങ്ങൾക്കു മുകളിൽ ഞരങ്ങിഞരങ്ങി മുന്നോട്ടു നീങ്ങുകയാണു് രഥം. നീളത്തിലുള്ള വടങ്ങൾ കെട്ടി, ഓരോ വടത്തിലും നൂറോ അതിലധികംപേരോ നിന്നു് അതിനെ വലിച്ചിഴയ്ക്കുന്നു. ''ദേവീദേവന്മാരെവെച്ചു രഥം വലിക്കുന്നതുകൊണ്ടു് അവക്കു പുണ്യം കിട്ടും,'' അമ്മണിപ്പാട്ടി പറഞ്ഞു.

''എനിക്കു തോന്നുന്നു, രഥം വലിക്കുന്നതു് അവക്കിഷ്ടമാണെന്നു്,'' ജൂഡി അഭിപ്രായപ്പെട്ടു. എല്ലാപേരും ബഹളം കൂട്ടുകയും ചിരിക്കയും ചെയ്യുന്നുണ്ടു്. രഥത്തിനു മുകളിലിരുന്നുകൊണ്ടു് പ്രായമായ രണ്ടുപേർ നാഗസ്വരം വായിച്ചുകൊട്ടുകുന്നു. ആകെക്കൂടെ അവക്കൊരു രസംപിടിച്ച മട്ടാണു്.

''എന്നാൽ അത്രയും നന്നു്,'' അമ്മണിപ്പാട്ടി പറഞ്ഞു. ''നാം ദേവന്മാരെ ഉപചരിക്കുന്നതു് നമുക്കും ഇഷ്ടപ്പെടണമെന്നാണു് അവരുടെ താൽപര്യം.''

ഇവിടെ പല തരത്തിലും പല നിറത്തിലുമുള്ള പഴങ്ങളും സുഗന്ധദ്രവ്യങ്ങളും വില്ക്കുന്ന കൊച്ചു പീടികകൾ നിറഞ്ഞ തെരുവുകളുണ്ടു്. വീട്ടുകളുടെ വരാന്തകൾ പൊക്കം കുറഞ്ഞവയാണു്. മരത്തിൽത്തീർത്ത കട്ടിയുള്ള വാതിലുകളിൽ നിറച്ചു കൊത്തുപണികൾ കാണാം. അവർ ഒരു വാതിലിൽക്കൂടെ കടന്നുചെന്നു. അകത്തു് ഒരു മുറ്റവും ചുറ്റും കൈത്തറികളുമുണ്ടു്. എല്ലാ തറിയിലും ആളുകളുണ്ടു്. അവർ ഓടങ്ങളെറിഞ്ഞു് നെയ്തുകൊണ്ടിരിക്കുന്നു. വളരെ നേരമ്മയുള്ളതാണു് ഊട്ടം പാവും. ചിലപ്പോൾ ഒരു തറിയിൽ

രണ്ടുപേർ ജോലിചെയ്യുന്നതു കാണാം. ഒരാൾ സാരിയുടെ കരയിലും മറെറയാൾ വീതിയുള്ള പ്രധാന ഭാഗത്തിലും. തറി കണ്ടാൽ വളരെ ലളിതമാണെന്നു തോന്നും. ഒരു കഴിക്കകത്തേക്കു ഭാരങ്ങൾ കെട്ടിയിറക്കിയിരിക്കുന്നു. നീണ്ട പാവുനൂല്ു് യാതൊരു ശ്രദ്ധയുമില്ലാതെ കൂട്ടിക്കെട്ടിയിരിക്കുന്നതുപോലെ തോന്നും. പക്ഷേ, സാമർത്ഥ്യം മുഴുവനും ഓരോരോ രൂപം ('പാറേൺ') സൃഷ്ടിക്കുന്നതിനും നെയ്ത്തിന്റെ മുറുക്കത്തിലുമാണു്. നെയ്ത്തുകാരെ കണ്ടാൽ അവക്കു് ക്ഷേമമാണെന്നു തോന്നും. യാതൊരു തീരക്കും കൂടാതെയാണു് അവർ ജോലി ചെയ്യുന്നതു്. അവക്കു നല്ല കൂലി കിട്ടാറുണ്ടെന്നു് അമ്മണിപ്പാട്ടി പറഞ്ഞു. ഒരുപക്ഷേ, സ്കൂൾവിദ്യാഭ്യാസത്തിനുശേഷം ബാങ്കുകളിൽ ഗുമസ്തന്മാരായി പണി ചെയ്യുന്ന കൂട്ടരെക്കാളും ഇവക്കു കൂടുതൽ കൂലി കിട്ടുന്നുണ്ടാവും. തങ്ങളുടെ പിതാക്കളെപ്പൊലുമിച്ചു ജോലി ചെയ്യുന്ന ബാലന്മാക്കും നല്ല കൂലി കിട്ടുന്നു. തീച്ചയായും തങ്ങൾ ചെയ്യുന്ന ജോലി അവക്കു് ഇഷ്ടപ്പെട്ടതാണെന്നു തോന്നിപ്പോകും.

അവിടെനിന്നും അവർ വെണ്ണക്കല്ലു പട്ടത്ത ഒരു കൊച്ചു മുറിയിലേക്കു ചെന്നു. അവക്കു കൂടിക്കുവാൻ നല്ലൊരു പാനീയം കിട്ടി. അല്പം ചെറുനാരങ്ങാനീരു ചേത്തു തണുപ്പിച്ച തേങ്ങാപ്പാലായിരുന്നു അതു്. അവിടെ പുരുഷന്മാരിരുന്നു് സ്വർണ്ണക്കസവുനൂലെടുക്കുന്നു. അവരതു് കാലിലെ പെരുവിരലുകളിൽ ചുററി മുറുക്കുകയും ചട്ടങ്ങളിൽ ചുററുകയും ചെയ്യുന്നുണ്ടു്. വളരെ നേർമ്മയുള്ള പട്ടനൂൽ വെള്ളിയിൽ മുക്കി വളരെ ലോലമായി സ്വർണ്ണം പൂശിയിട്ടാണു് ഈ നൂലുണ്ടാക്കുന്നതു്. അമ്മണിപ്പാട്ടി രണ്ടുകഴി നൂൽ കൈയിലെടുത്തു: "നോക്കൂ ജൂഡീ, ഇതെങ്ങനെ വെട്ടിത്തിളങ്ങുന്നുവെന്നു്!" അവർ പറഞ്ഞു. "കൈയിലെടുത്താൽ എത്രനല്ല കനമാണിതിനു്! ഇതിലാണു് ഏററവുമധികം സ്വർണ്ണമുള്ളതു്." പക്ഷേ, ജൂഡിക്കു് ശരിക്കും മനസ്സിലായില്ല. അവക്കു് ഏററവും ഇഷ്ടപ്പെട്ടതു് ഒരു രാജകുമാരി

യുടെ മുടിപോലുള്ള ആ പട്ടുനൂലിന്റെ സ്വർണ്ണവർണ്ണമാണു്. സ്വർണ്ണനൂലിന്റെ ഭാരം നിർണ്ണയിക്കുന്നതു് എങ്ങനെയാണെന്നു് നെയ്ത്തുകാരുടെ തലവൻ ജൂഡിക്കു കാണിച്ചുകൊടുത്തു. സാരിയുടെ വില നിശ്ചയിക്കുന്നതു് അതിലുള്ള സ്വർണ്ണത്തിന്റെ തോതു് അനുസരിച്ചാണത്രേ. അമ്മണിപ്പാട്ടി പറഞ്ഞു: "എന്റെ പഴയ സാരികൾ ഒന്നിനും കൊള്ളാതാകുമ്പോൾ ഞാനവയെല്ലാം കൂട്ടിയിട്ടു് തീയിടും. അപ്പോൾ അവയിൽ ചേർത്തിട്ടുള്ള വെള്ളിയും സ്വർണ്ണവും അവശേഷിക്കും."

ഇവിടെ രണ്ടു സാരികൾ ഉണ്ടായിരുന്നു. ഒന്നു്, ഏതാണ്ടൊരു ഇന്ദ്രനീലനിറത്തിലുള്ളതാണു്. ആഴം കുറഞ്ഞ വെള്ളത്തിൽ വെയിൽ തട്ടിയപോലുള്ള നിറം. നക്ഷത്രങ്ങളും ഇലകളും മറ്റുമുള്ള സ്വർണ്ണക്കസവുകരയാണതിനു്. മറ്റേതു കുറുപ്പാണെന്നു തോന്നിക്കുന്ന ഇരുണ്ട നിലനിറത്തിലുള്ളതാണു്. ഒട്ടകത്തെപ്പോലുള്ള രൂപങ്ങൾ വളരെ ഭംഗിയിൽ രചിച്ചിട്ടുള്ള വെള്ളിക്കരയായിരുന്നു അതിനു്. ഒടുവിൽ അമ്മണിപ്പാട്ടി അവ രണ്ടും വാങ്ങി. ഇതിലുള്ള ചുളിവുകളെല്ലാം നിവർത്തുവാൻ രണ്ടുപേർ നിന്നു് അതിനെ ഒരു പായിൽ വലിച്ചു ചുറ്റിക്കൊടുത്തു. അവർ കാറിൽക്കയറി വീണ്ടും യാത്രയായി. കാറിന്റെ കണ്ണാടികളെല്ലാം അവർ താഴ്ത്തിവെച്ചുവെങ്കിലും അകത്തേക്കു കടന്ന കാറ്റു കൊണ്ടിട്ടു് അവർക്കു് ഒട്ടും തണുപ്പു തോന്നിയില്ല. തെരുവുകളും പീടികകളും ദേവീദേവന്മാർ നിറഞ്ഞ ഗോപുരങ്ങളുള്ള ക്ഷേത്രകവാടങ്ങളും കടന്നു് ഒടുവിലവർ മദിരാശിയിലേക്കുള്ള റോഡിലെത്തി. അവർ ഒരു കൊട്ടയിൽ കുറെ പഴങ്ങൾ കൊണ്ടുവന്നിരുന്നു. അതു് ഓരോന്നായി എടുത്തു തിന്നുകയും അതിന്റെ തൊലി പുറത്തേക്കു വലിച്ചെറിയുകയും ചെയ്തു. ആടുകളും കുരങ്ങുകളും വന്നു് ഈ തൊലി തിന്നുകൊള്ളും. അതുകൊണ്ടു് റോഡ് വൃത്തികെടും എന്നു ശങ്കിക്കാനില്ല.

റോഡുവക്കിലെ മരങ്ങൾ മുഴുവനും പൊടിയടിഞ്ഞു് ചുവന്നിരുന്നു. കടന്നുപോകുന്ന ലോറികളും പൊടിപടലത്തിൽ മറഞ്ഞിരുന്നു. കാളവണ്ടികൾ ഞരങ്ങിഞരങ്ങി നീങ്ങുന്നു. ഭൂമി മുഴുവനും വരണ്ടു് തവിട്ടനിറമണിഞ്ഞിരിക്കുന്നു. ഇനി അനേകമാസക്കാലം ഇങ്ങനെതന്നെ കിടക്കും. എത്ര മെലിഞ്ഞിരിക്കുന്ന പാവപ്പെട്ട പശുക്കൾ! അമ്മണിപ്പാട്ടിയുടെ പശുക്കൾ ഇവയിൽനിന്നു് എത്രയോ ഭിന്നമാണു്. കാവേരിയെന്നും ഗോദാവരിയെന്നുമാണു് അവയുടെ പേരു്. ദക്ഷിണേന്ത്യയിലെ രണ്ടു പുണ്യനദികളാണു് കാവേരിയും ഗോദാവരിയും. ഈ പശുക്കൾ പാൽ ഒഴുക്കുന്നുവെന്നുതന്നെ പറയണം. പക്ഷേ, ഒരു കാര്യമുണ്ടു്. അമ്മണിപ്പാട്ടി അവയുടെ പുല്ലും വയ്ക്കോലും വാങ്ങി കൊടുക്കുന്നുണ്ടു്. റോഡിൽ കണ്ട ഈ പാവപ്പെട്ട പശുക്കളാണെങ്കിൽ വല്ല പച്ചിലയോ മുൾച്ചെടിയോ കിട്ടുന്നതിനു് അലഞ്ഞുനടക്കണം. കഴിഞ്ഞ ഫെബ്രുവരിയിൽ, അതായതു് ചൂടുകാലം തുടങ്ങുന്നതിനു മുൻപു്, മദിരാശിക്കു ചുറ്റും ആഴം കുറഞ്ഞ എത്രയോ കായലുകൾ ജൂഡി കണ്ടിട്ടുണ്ടു്, ഇപ്പോളാണെങ്കിൽ ഒന്നും കാണാനില്ല, എല്ലാം ഉണങ്ങിവരണ്ടു കിടക്കുന്നു. ചില കായൽത്തടങ്ങളിൽ മാത്രം അല്പം പച്ച കാണാനുണ്ടു്. മഞ്ഞപ്പൂക്കളും ഇളം സ്വർണ്ണനിറത്തിലുള്ള ഉരുണ്ട കായ്കളുമുള്ള കുമ്പളം പടർന്നിരിക്കുന്നതാണതു്. ആദ്യത്തെ മഴയുടെ അവശേഷം അല്പം പുല്ലു മുളച്ചിരുന്നു, ഏതാനും പച്ചക്കറികളും കൃഷി ചെയ്തിരുന്നു. പക്ഷേ, തുടർന്നുണ്ടായ ചൂടിൽ മിക്കതും ഉണങ്ങിപ്പോയിരിക്കുന്നു.

"ഇനി എന്നാണാവോ മഴ വരുന്നതു്!" ജൂഡി പറഞ്ഞു.

"ദീപാവലിക്കു ശേഷം," അമ്മണിപ്പാട്ടി അഭിപ്രായപ്പെട്ടു. "ങ്ഹാ, നാം വീട്ടിലെത്തിക്കഴിഞ്ഞുവല്ലോ. അപ്പോൾ ഇതാ, ജൂഡിക്കെന്റെ ദീപാവലിസമ്മാനം. ഇതാണെന്നു തോന്നുന്നു നീ ഇഷ്ടപ്പെട്ടതു്." അവർ ഒരു പൊതി ജൂഡിയുടെ കൈയിൽ വച്ചുകൊടുത്തു. അതൊരു പട്ടസാരി

യായിരുന്നു. നീലയും പച്ചയും ഇടകലർന്ന നിറമുള്ള ഒരു സാരി. ഏതാണ്ടൊരു മീൻകൊത്തിപ്പക്ഷിയുടെ നിറം.

"ഓ," ജൂഡി അമ്പരപ്പോടെ പറഞ്ഞു: "ഓ..."

"പക്ഷേ, ഒരു കാര്യം ഓർമ്മവേണം," അമ്മണിപ്പാട്ടി ഇടയ്ക്കുകയറി പറഞ്ഞു. "നിനക്കു ചേരുന്ന ഒരു ഡ്രസ്സ് നീ ഉണ്ടാക്കിക്കൊള്ളൂ. പക്ഷേ, ദീപാവലിവെളുപ്പിനുമുൻപു നീയതു ധരിക്കരുതു്."

6

ദീപാവലി

ജോജ്ജ് വളരെ തിരക്കിട്ട മധുരപലഹാരങ്ങൾ ഉണ്ടാക്കിക്കൊണ്ടിരുന്നു. പക്ഷേ, എന്തോ ഒരു ഹിന്ദുഗൃഹത്തിൽ ഉണ്ടാക്കുന്നതുപോലെ അതൊന്നും ശരിപ്പെട്ടുവെന്നു വരില്ല. ദീപാവലി തമാശയുള്ള സന്ദർഭമാണു്. എങ്കിലും ജൂഡിയെ സംബന്ധിച്ചിടത്തോളം അതിനു പ്രത്യേകിച്ചൊരർത്ഥമില്ല. അവൾ വേലിയിലെ വിടവിലൂടെ അമ്മണിപ്പാട്ടിയുടെ തോട്ടത്തിലേക്കു കടന്നു. അവിടെങ്ങും അമ്മണിപ്പാട്ടിയുണ്ടാക്കുന്ന മധുരപലഹാരങ്ങളുടെ മണം തങ്ങിനിന്നിരുന്നു. "പിന്നെ ഇന്നാണു് പുതിയ, പ്രത്യേകിച്ചു തയ്യാറാക്കിയ, അരി വെക്കുന്നതു്," അവർ പറഞ്ഞു. "പക്ഷേ, ഞങ്ങൾക്കു മാത്രമല്ല, എന്റെ പ്രിയപ്പെട്ട പശുക്കൾക്കും ദീപാവലിയുണ്ടു്. അവയ്ക്കു ഞാനെന്റെ കൈകൾകൊണ്ടു തന്നെ ആഹാരം കൊടുക്കും. ഞങ്ങൾ കഴിക്കുന്ന ആഹാരം തന്നെ അവയ്ക്കും കിട്ടും. എനിക്കു തോന്നുന്നു, ഒരുപക്ഷേ, കഴിഞ്ഞ വർഷത്തെ ദീപാവലി അവ ഓർക്കുന്നുണ്ടെന്നു്. ഈ വർഷവും അതിന്നായി കാത്തിരിക്കുന്നുവെന്നു്!"

ദീപാവലിദിവസം സ്കൂളില്ല. രാവിലെ മുഴുവനും ബന്ധുമിത്രാദികളുടെ ഗൃഹങ്ങൾ സന്ദർശിക്കയാണു് സകലരുടേയും ജോലി. അവർ പരസ്പരം സമ്മാനങ്ങളും, കേക്കുകളും, മധുരപലഹാരങ്ങളും കൈമാറുന്നു. ഉച്ചതിരിഞ്ഞാൽ പിന്നെ ഉറക്കമായി. മിക്കപേരും വെളുപ്പിനും എത്രയോ മുൻപു് ഉണർന്നവരാണു്. വൈകുന്നേരമായിക്കഴിഞ്ഞാൽ, തുടങ്ങുകയായി പടക്കത്തിന്റെ ബഹളം: ഠേ...ഠേ...ഠേ...! ഒരു കുഴപ്പമുള്ളതു്, ഒരിക്കൽ കരിമരുന്നുപ്രയോഗം തുടങ്ങിക്കഴിഞ്ഞാൽ ആരുമതു നിറുത്തുകില്ലെന്നതാണു്. ആക്കും

ഉറങ്ങണമെന്നില്ല, മറ്റുള്ളവർ ചെയ്യുന്നതിൽ താൽപര്യ വുമില്ല. കൊച്ചു കുട്ടികളുടെ കൈയിലുമുണ്ട് പടക്കം. അ ങ്ങുമിങ്ങും വെച്ച് അവരതു പൊട്ടിക്കും. ഒരുദിവസംകൊ ണ്ട് അവസാനിക്കയുമില്ല. മറെറല്ലാം കഴിഞ്ഞാലും കരിമ രുന്നപ്രയോഗം, ഒടുവിൽ മട്ടപ്പു തോന്നുന്നതുവരെ, തുടർന്നു കൊണ്ടേയിരിക്കും.

മതിലിനപ്പുറത്തുള്ള ആ മോട്ടോർസൈക്കിളോടിക്കുന്ന ചെറുപ്പക്കാരന്റെ വീട്ടിൽ ചെറിയൊരു ആപത്തുതന്നെ സംഭവിച്ചു. അവിടെ വെച്ചിരുന്ന കരിമരുന്നുസാധനങ്ങ ളുടെ ഇടയിൽ അവൻ എങ്ങനെയോ ഒരു കത്തുന്ന തീപ്പെ ട്ടിക്കൊള്ളിയിട്ടു. അതെല്ലാം പല വഴിക്കുമായി പൊട്ടി ത്തെറിച്ചു, അവിടെ വന്നിരുന്ന ഏതാനും അതിഥികൾക്കു പൊള്ളലേല്ക്കുകയും ചെയ്തു. ഉടനെതന്നെ ജൂഡിയുടെ അ ച്ഛൻ അവിടെച്ചെന്നു് എല്ലാപേരുടേയും മുറിവുകൾ വെച്ചു കെട്ടുകയും രണ്ടുപേരെ സ്വന്തം കാറിൽ കയറ്റി ആശുപ ത്രിയിൽ കൊണ്ടുപോകയും ചെയ്തു. എന്നിട്ടും അവിടുള്ള ആർക്കും അത്ര വലിയ ഉല്ലണ്ണയുള്ളതായി ജൂഡിക്കു തോന്നി യില്ല. പെന്നിനു കുറച്ചു പേടി തോന്നി. പക്ഷേ, ജൂഡിയു ടെ അമ്മയ്ക്കു ദേഷ്യമാണു വന്നതു്. ''സ്വന്തം കുഞ്ഞുങ്ങൾക്കു വേണ്ട ആഹാരം കൊടുക്കാനില്ലാത്തവരും ഓരോ അണയും മീച്ചും പിടിച്ചു് ഈ അർത്ഥമില്ലാത്ത പടക്കംപൊട്ടിക്കലി നാണു ചെലവിടുന്നതു്.'' അവർ ക്ഷോഭിച്ചു.

നേരം ഉച്ചയാകുന്നതുവരെ ജൂഡിക്കു് ആകെക്കൂടെ രസ മായിരുന്നു. ആ നിറഭേദം തോന്നിക്കുന്ന പട്ടാസാരി അവൾ ക്കിണങ്ങുന്ന രീതിയിൽ തുന്നി കൊണ്ടുവന്നിട്ടുണ്ട്. ഇംഗ്ല ണ്ടിലായിരുന്നെങ്കിൽ സായാഹ്നവിരുന്നുകൾക്കു പോന്ന ഒരു വിശേഷവസ്ത്രമാകുമായിരുന്നു അതു്. പക്ഷേ, രാവി ലെയാണു് വാസികി അതു കൊണ്ടുവന്നതു്. അതുകൊണ്ടു പ്രാതൽസമയത്തുതന്നെ അവൾക്കതു ധരിക്കേണ്ടിവന്നു. അവരെ അനേകംപേർ സന്ദർശിക്കയുണ്ടായി. കൂട്ടത്തിൽ ഹരിദാസും അവന്റെ അമ്മയുമുണ്ട്. ആ സ്ത്രീ ഇടവിടാതെ

പറഞ്ഞുകൊണ്ടിരുന്ന, 'ഹോളി' ഇതിനെക്കാളും എത്രയോ നേരമ്പോക്കുള്ള ഉത്സവമാണെന്നും തെക്കുള്ള ഈ വൃത്തികെട്ട കൂട്ടർ 'ഹോളി' ആചരിക്കുന്നില്ലെന്നും മറും. ഇവർ ഡൽഹിയിൽ വന്നു കാണട്ടെ എങ്ങനെയാണ് ഒരു ഉത്സവം ആഘോഷിക്കേണ്ടതെന്ന്! ഹരിദാസിനു് ഒരു 'യോയോ' പമ്പരം ഉണ്ടായിരുന്നു. അവൻ ജൂഡിക്കും ഒന്നു കൊടുത്തു. അവ വരാന്തയിൽ കൊണ്ടുവന്നു് ആക്കാണു് ഏറ്റവും ഭംഗിയായി പ്രവർത്തിപ്പിക്കുവാൻ കഴിയുന്നതെന്നു് അവർ പരീക്ഷിച്ചുനോക്കി.

ദീപാവലി ഉത്സവത്തിൽ ജൂഡിക്കു് ഏറ്റവും ഇഷ്ടപ്പെട്ടതു് രാത്രിയിലെ ദീപാലങ്കാരമായിരുന്നു. കറുത്തവാവുദിവസം ദീപാലങ്കാരം തുടങ്ങി. അന്നവർ വാതിലിന്റെ ഓരോ വശത്തും ഓരോ വിളക്കുവീതം വെച്ചു. അന്നുതുടങ്ങി വെളുത്തവാവായ കാത്തികവരെ അവർ വിളക്കുകളുടെ എണ്ണം കൂട്ടിക്കൂട്ടി വന്നു. അതു് പതിനഞ്ചുദിവസം കഴിഞ്ഞിട്ടാണു്. കളിമണ്ണിലുള്ള കൊച്ചു് ഇടിഞ്ഞിലുകളാണു് വിളക്കുകൾ. നൂറാണ്ടുകളായി ഇതേ വിളക്കുകളാണു് അവർ ഉപയോഗിച്ചുപോന്നിട്ടുള്ളതു്. അതിൽ എണ്ണയൊഴിച്ചു തിരി കത്തിക്കുമ്പോൾ അതിന്റെ നാളം ചെറുതെങ്കിലും തെളിഞ്ഞു കത്തിക്കൊണ്ടിരിക്കും. ഈ ഇടിഞ്ഞിലുകൾ പൊട്ടിപ്പോയാലും സാരമില്ല. കാരണം, അവ അത്രയ്ക്കു വിലകുറഞ്ഞവയാണു്. തെരുവുകൾക്കു പുറകിലുള്ള പുരകളിൽ താമസിക്കുന്ന കുശവന്മാരാണു് ഇതുണ്ടാക്കുന്നതു്. പുറമേ, ചട്ടികളും പൂക്കുടങ്ങളും മറും അവർ ഉണ്ടാക്കുന്നു. വിരലടയാളങ്ങൾ പതിച്ചിട്ടോ കളിമണ്ണിനെ പ്രത്യേകരീതികളിൽ മെനഞ്ഞിട്ടോ ആണു് അവർ പാത്രങ്ങളെ മോടിപിടിപ്പിക്കുന്നതു്. അവരുടെ പഴയ തലമുറക്കാർ ഏതെല്ലാം രൂപങ്ങളാണോ ഭംഗിയുള്ളതെന്നു കണ്ടുപിടിച്ചതു്, അതേ രൂപങ്ങൾതന്നെയാണു് ഇവരും നിർമ്മിക്കുന്നതു്. നൃത്തത്തിലുള്ള സമനിലകൾക്കു് മാറ്റം വരാത്തതുപോലുള്ള ഒരു സമീപനമാണിതു്.

അന്നു വൈകുന്നേരം ജൂഡിയുടെ അച്ഛൻ ആശുപത്രിയിലേക്കു കാറോടിച്ചു ചെന്നു. അടുത്ത വീട്ടിൽ സംഭവിച്ചതുപോലുള്ള ആപത്തുകൾ വേറെയും നടന്നിട്ടുണ്ടാവും, ഡോക്ടർമാരിൽ മറ്റാരെങ്കിലും വന്നിരിക്കുമോയെന്നും നിശ്ചയമില്ല. കൂടെ ജൂഡിയുമുണ്ട്. ദീപങ്ങൾകൊണ്ട് അലങ്കരിച്ചിട്ടുള്ള തെരുവുകളിലൂടെ കാറോടിച്ചു പോവുക നല്ല രസമാണ്. ഓലപ്പുരകളുടെ മുൻപിൽപ്പോലും വിളക്കുകളുണ്ട്. എല്ലാപേരും വളരെ ഉത്സാഹത്തിലാണ്.

എങ്ങനേയും ലക്ഷ്മിയെ കാണാൻ കഴിയുമെന്ന് ജൂഡി പ്രതീക്ഷിച്ചിരുന്നു. തീർച്ചയായും അവൾ അമ്മണിപ്പാട്ടിയെ സന്ദർശിച്ചിട്ടുണ്ടാവും. ആ പുതിയ സാരിയും അവൾക്കു സമ്മാനം കിട്ടിയിരിക്കും. ലക്ഷ്മി അതുടുത്തുകാണുവാൻ—അവൾ ഉടനേ അതു് ഉടുത്തുനോക്കുമെന്നതു് തീർച്ചയാണ്—ജൂഡി മോഹിച്ചു. പക്ഷേ, അവിടെ ഒരുപാടു ബന്ധുക്കൾ കാണും. ഒരുപക്ഷേ, ലക്ഷ്മി അവരെയെല്ലാം സന്ദർശിച്ചു്, സമ്മാനങ്ങളും പലഹാരങ്ങളും നൽകുകയും വാങ്ങുകയും ചെയ്യുകയായിരിക്കും. അടുത്ത വീട്ടിലെ വരന്തി അണ്ടിപ്പരിപ്പുചേർത്തു തയ്യാറാക്കിയ ഒരു കേക്കു് കൊണ്ടുവന്നു. അതൊരു പാത്രത്തിനകത്തു് ഇലയിൽ പൊതിഞ്ഞുവെച്ചു്, പട്ടകൊണ്ടു മൂടി, അതിനുമുകളിൽ കുറെ പൂക്കൾവെച്ചു് അലങ്കരിച്ചിട്ടാണു് അവൾ ഇതു കൊണ്ടുവന്നതു്. അവളുടെ അമ്മയാണു് ഈ പ്രത്യേകതരം കേക്കു പാകംചെയ്തതു്. വിവാഹിതകളായ മിക്ക ഇന്ത്യൻസ്ത്രീകൾക്കും ദീപാവലിക്കു മധുരപലഹാരം വാങ്ങുകയെന്നതു് അചിന്ത്യമാണു്. അവക്കു ചില പ്രത്യേക പാചകവിധികളറിയാം. അവയെക്കുറിച്ചു് അവർക്കു് അഭിമാനമുണ്ട്.

ഒടുവിൽ ഏതാണ്ടു് കാത്തിക അടുത്തപ്പോഴാണു് ജൂഡി ലക്ഷ്മിയെ കാണുന്നതു്. അപ്പോഴേക്കും വീടുകളുടെ പടിവാതിലുകളും വരാന്തകളും ജനാലപ്പടികളും വരിവരിയായി നിരന്നുകത്തുന്ന ദീപങ്ങൾകൊണ്ടു് നിറഞ്ഞുകഴിഞ്ഞിരുന്നു. ചിലയിടങ്ങൾ വിവിധവർണ്ണങ്ങളിലുള്ള ബൾബുകൾ

കോത്ത വൈദ്യുതമാലകൾകൊണ്ട് അലങ്കരിച്ചിരുന്നു. പക്ഷേ, നിരന്നുകത്തുന്ന ആ കൊച്ചു വിളക്കുകളോളം ഭംഗിയില്ല ഇവയ്ക്ക്. ഒരു കൊച്ചു കാറ്റു വീശിയാൽ ആ നാളങ്ങളെല്ലാം ചേർന്ന പ്രകാശത്തിന്റെ ഒരു നീണ്ട തിരയിളക്കംതന്നെ സൃഷ്ടിക്കും. ഏറ്റവും വിശ്രുപങ്ങളായ ഗ്രഹങ്ങൾപോലും ഈ ദീപമാലയണിയുമ്പോൾ അല്പസമയത്തേക്കെങ്കിലും സുന്ദരമായി മാറും. പക്ഷേ, കാർത്തികയായപ്പോഴേക്കും ഉത്സവത്തിന്റെ ഉത്സാഹം ക്രമേണ തണുത്തുതുടങ്ങിയിരുന്നു. ഒട്ടുവിലത്തെ പടക്കവും പൊട്ടിക്കഴിഞ്ഞു. സ്കൂളുകൾ തുറന്നു. മുതിർന്നവർ അവരുടെ ജോലിക്കുപോയി. അങ്ങനെ ഈ വർഷത്തെ ദീപാവലിയും കഴിഞ്ഞു.

ഒട്ടുവിലൊരുദിവസം നീന്തൽക്കുളത്തിനരികിൽവെച്ച് ജൂഡി ലക്ഷ്മിയെ കണ്ടു. ക്ലബ്ബിൽ അച്ഛനുമൊരുമിച്ച് നീന്താനെത്തിയതാണ് ജൂഡി. അവൾ നീന്തൽവസ്ത്രങ്ങൾ ധരിക്കുന്നതിനു കുളത്തിന്റെ കരയിലൂടെ പോകുമ്പോൾ, അതാ ലക്ഷ്മിയിരിക്കുന്നു. ഐസ്ക്രീം കഴിക്കുകയായിരുന്ന അവൾ. ജൂഡിയിൽനിന്നും ഒഴിഞ്ഞുമാറാൻ വെമ്പുന്ന ഒരു ഭാവമായിരുന്ന ലക്ഷ്മിയുടെ മുഖത്ത്. പക്ഷേ, ഇനി അവിടെനിന്നും എണീറ്റുപോകാൻ നിവൃത്തിയില്ല. അവൾ മുഖം വീർപ്പിച്ചുകൊണ്ട് മറ്റൊരുവശത്തേക്കു തിരിഞ്ഞിരുന്നു. "എന്താ, ലക്ഷ്മീ, എന്താണിതു്?" ജൂഡി ചോദിച്ചു.

ലക്ഷ്മി അല്പസമയം മിണ്ടാതിരുന്നു. മേശപ്പുറത്തു വിരലുകൊണ്ടു മുട്ടുകമാത്രം ചെയ്തു. ആ പുതിയ പച്ചസാരിയാണ് അവൾ ധരിച്ചിരുന്നതു്. വെണ്ണനിറത്തിലുള്ളതാണ് മേൽക്കുപ്പായം. പൊടുന്നനേ അവൾ പറഞ്ഞു: "അപ്പോൾ നീ വിചാരിക്കുന്നു, ഞങ്ങൾ വൃത്തികെട്ടവരാണെന്നു്. വൃത്തികെട്ട തമിഴർ!" അവളുടെ ശബ്ദത്തിൽ നീരസവും കോപവും കലർന്നിരുന്നു.

ജൂഡി അമ്പരന്നുപോയി! അവൾ പറഞ്ഞു: "എന്താണു നീ പറഞ്ഞതു്? എനിക്കൊന്നും മനസ്സിലാകുന്നില്ലല്ലോ."

"നീയും നിന്റെ കൂട്ടുകാരും," ലക്ഷ്മി പറഞ്ഞു: "വടക്കു നിന്നു വന്നിട്ടുള്ള നിന്റെ പുതിയ കൂട്ടുകാരില്ലേ, അവർ!"

"നീ ഹരിദാസിനെയാണോ ഉദ്ദേശിക്കുന്നതു്?" ജൂഡി ചോദിച്ചു, താനൊരു വിഡ്ഢിയാണെന്നതുപോലുള്ള ഒരു തോന്നലായിരുന്നു അവൾക്കു്. അതേസമയം വല്ലാത്ത വിഷമവുമുണ്ടു്.

"അവന്റെ പേർ എന്തായാലെനിക്കെന്താ?" ലക്ഷ്മി പറഞ്ഞു.

"പക്ഷേ, നീ അവനെയാണു് ഉദ്ദേശിക്കുന്നതു്. ലക്ഷ്മീ! അവനൊരു കുട്ടിമാത്രമല്ലേ?..."

"അതേ, ഒരു കുട്ടിമാത്രം! അവന്റെ അമ്മ വെറുമൊരു സ്ത്രീയും! അങ്ങനെയല്ലേ?" ലക്ഷ്മി മറ്റെങ്ങോ നോക്കിക്കൊണ്ടു തിരിഞ്ഞിരുന്നു.

"ഹോ, ആ സ്ത്രീയാണു്! നോക്കു ലക്ഷ്മീ, എന്റെ അഭിപ്രായത്തിൽ ആ സ്ത്രീ ഒരു വിഡ്ഢിക്കഴുതയാണു്. വടക്കു് ഇവിടത്തേക്കാളും ഒട്ടും നന്നാണെന്നും ഞാൻ വിശ്വസിക്കുന്നില്ല. പക്ഷേ, അതു് ഹരിദാസിന്റെ കുറ്റമല്ല; എന്റേയുമല്ല..."

പക്ഷേ, ലക്ഷ്മിക്കു് ഇനിയൊന്നും കേൾക്കണമെന്നില്ല. അവൾ എന്തൊക്കെയോ നിശ്ചയിച്ചുകഴിഞ്ഞിരുന്നു..."ഇക്കുട്ടരാണു് ഞങ്ങളെ അധിക്ഷേപിക്കുന്നതു്, ഡൽഹിയിലിരുന്നുകൊണ്ടു് ഞങ്ങളെ അടക്കി ഭരിക്കാൻ നോക്കുന്നതു്! പക്ഷേ, അവക്കു ഞങ്ങളെ ഭരിക്കാൻ ഒക്കുകില്ല! അങ്ങനെ വല്ല മോഹവുമുണ്ടെങ്കിൽ അവർ ശരിക്കും പഠിച്ചുകൊള്ളും. ഈ ഹിന്ദി പഠിക്കാൻ ഞങ്ങളോടു് ആവശ്യപ്പെട്ടതു്! അവർ പണ്ടത്തെ നിങ്ങളെക്കാളും മോശമാണു്!"

അമ്പേ, ജൂഡി പകച്ചുനിന്നുപോയി! ഇതൊക്കെ ഭയങ്കര രാഷ്ട്രീയമല്ലേ? ലക്ഷ്മി എന്തൊക്കെയാണു പുലമ്പുന്നതു്? ഇവളെയൊന്നു കടിഞ്ഞാണിടുന്നതിനു് തനിക്കു കഴിവുമില്ല. പക്ഷേ, ലക്ഷ്മി അവിടെയിരുന്നില്ല, ഐസ്ക്രീം മുഴുവനും കഴിക്കുന്നതിനുപോലും കൂട്ടാക്കാതെ അവൾ

അവിടെനിന്നു് എണീറ്റുപോയി. ചുണ്ടുകൾ കടിച്ചുപിടിക്കുന്നതു കണ്ടാൽ അവൾക്കു വല്ലാത്ത കോപമുണ്ടെന്നു വ്യക്തമാണു്. അന്നു് ആ ഭരതനാട്യത്തിൽ അവൾ ഭീകരരൂപം കൊള്ളുന്ന ഒരു ഭാഗമുണ്ടായിരുന്നു. ആ രംഗത്തെ ജൂഡി പൊട്ടന്നനേ ഓർത്തുപോയി. ലക്ഷ്മി തന്നോടു് ഒരു കട്ടവയെപ്പോലെ പെരുമാറുക! രണ്ടു വലിയ കണ്ണീർക്കണങ്ങൾ അവളുടെ കണ്ണുകളിൽ നിറഞ്ഞുകൂടി, തറയോടിൽ വീണു ചിതറി. നീന്തൽവേഷത്തിൽ അവളുടെ പിതാവു് അതുവഴി കടന്നുവന്നപ്പോൾ അദ്ദേഹം കണ്ടതു് ഇങ്ങനെ നിൽക്കുന്ന ഒരു ജൂഡിയെയാണു്. നടന്നതെല്ലാം അവൾ പറഞ്ഞു. അദ്ദേഹത്തിനു വല്ലാത്ത വിഷമം തോന്നി.

"ഇത്തരം കാര്യങ്ങളാണു് ഇന്ത്യയെ ഛിന്നഭിന്നമാക്കാവുന്നതു്," അദ്ദേഹം പറഞ്ഞു. "അങ്ങനെ സംഭവിക്കുമെങ്കിൽ അതേറെറവും ഭയങ്കരമായ ഒരു കഷ്ടമായിരിക്കും. ഈ ദാരിദ്ര്യമെല്ലാം തുടച്ചു മാറുമെങ്കിൽ ശക്തിയും കെട്ടുറപ്പുമുള്ള ഒരൊറ്റ രാജ്യമായിരിക്കുമിതു്. ശരിക്കും ഇതൊരൊറ്റ രാജ്യമാണു്. ഈ ഭാഷാഭ്രാന്തിന്റെ പേരിൽ സംസ്ഥാനങ്ങളെല്ലാം വിട്ടുപോകണമെന്നു വാദിക്കുന്നവർ എന്തൊരു ദ്രോഹമാണു ചെയ്യുന്നതെന്നു് മനസ്സിലാക്കുന്നില്ല. പിന്നെ, ഈ ഹരിദാസിന്റെ അമ്മയെപ്പോലുള്ള അല്പബുദ്ധികൾ ചെയ്യുന്ന ദ്രോഹമാണെങ്കിൽ അതു്...അതു്..."

"ഒരു മാളം നിറയെ സപ്പുങ്ങൾപോലെയാണു്," ജൂഡി പൂർണ്ണമാക്കി. സ്കൂളിൽവെച്ചു് അവൾ പഠിച്ച ഒരു പ്രയോഗമാണിതു്. അവൾക്കതു് ഉപയോഗിക്കാൻ അതുവരെ സന്ദർഭം കിട്ടിയിരുന്നില്ല. "പക്ഷേ, എന്തു പറഞ്ഞാലും, ഹിന്ദി ഒരു ബോറാണു്."

"എങ്കിലും ഇന്ത്യയ്ക്കു് ഒരു ഔദ്യോഗികഭാഷ വേണം, അതില്ലാതെ കഴിച്ചുകൂട്ടാൻ ഞാനൊരു വഴിയും കാണുന്നില്ല," അവളുടെ അച്ഛൻ പറഞ്ഞു. "ഒരു കാര്യം സമ്മതിക്കണം; ഈ ഹിന്ദി സംസാരിക്കുന്ന കൂട്ടർക്കു് മറ്റുള്ളവരുടെ ദേശീയഭാഷയെ അവഹേളിക്കുവാൻ യാതൊരു കാരണ

വുമില്ല. നെഹ്റു അങ്ങനെ ചെയ്യുന്നില്ല. നിനക്കറിയാമല്ലോ, ഇന്ത്യയിൽ അനേകം ദേശീയഭാഷകളുണ്ട്. അവയിൽ ചിലതിലുള്ള ഗ്രന്ഥങ്ങളും കവിതയും പാട്ടും ഒരിക്കലും മറക്കാൻ പാടില്ലാത്തവയാണ്. അത്തരത്തിലുള്ള ഒരു ഭാഷയാണ് തമിഴ്. നാം അല്പമൊന്നു ശ്രമിക്കാമെങ്കിൽ എത്ര ഭാഷകൾ വേണമെങ്കിലും പഠിക്കാൻ കഴിയും.''

''എന്നെക്കൊണ്ട് അതൊന്നും കഴിയുകയില്ല,'' ജൂഡി പറഞ്ഞു. അവൾ തുടർന്നു: ''പക്ഷേ, ലക്ഷ്മിയെക്കുറിച്ച് എന്തെങ്കിലും ചെയ്യണമല്ലോ! എനിക്കു വല്ലാതെ തോന്നുന്നു, അച്ഛാ!''

''നമുക്കു വളരെയൊന്നും കഴിയുമെന്നു തോന്നുന്നില്ല, ജൂഡീ,'' അവളുടെ അച്ഛൻ പറഞ്ഞു. ''ഒരുപക്ഷേ, അതൊക്കെ ശരിയായെന്നു വരും. അങ്ങനെയിരിക്കുമ്പോൾ പൊടുന്നനേ അതൊക്കെ നേരെയാകും. അങ്ങനെ സംഭവിക്കാറുണ്ടെന്ന് നിനക്കറിയാമല്ലോ. ഒരുപക്ഷേ, ഈ ഉഷ്ണമായിരിക്കാം കാരണം. ചൂടു കൂടുമ്പോൾ കോപവും കൂടും. വരൂ, മോളേ! നമുക്കു നീന്തിയിട്ട് 'ചോക്കലേറ്റ് ഐസ്' കഴിക്കാം. എന്താ, നിനക്കിഷ്ടമില്ലേ?''

വെള്ളത്തിനു് അല്പം ചൂടു കൂടുമെങ്കിലും നീന്തുക സുഖമാണു്; പിന്നീടു് ചോക്കലേറ്റ് ഐസ് കഴിക്കുന്നതും. എങ്കിലും ജൂഡിക്കു വിഷമമുണ്ട്. അവൾ ചോദിച്ചു: ''വാസ്തവത്തിൽ എങ്ങനെയാണച്ഛാ, ഈ വടക്കു്?''

''അതു പറയാനാണെങ്കിൽ ഇവിടത്തേക്കാളും അല്പം കൂടെ സമൃദ്ധമാണെന്നു തോന്നുന്നു,'' അദ്ദേഹം പറഞ്ഞു. ''ആളുകൾ കുറേക്കൂടെ വസ്തുവും ധരിക്കും. പക്ഷേ,...അല്ലെങ്കിൽ, ജൂഡീ, നാം നാട്ടിലേക്കു മടങ്ങുന്നതിനു മുൻപു നിന്നെ അവിടംവരെ ഞാനൊന്നു കൊണ്ടുപോകാൻ ശ്രമിക്കാം.''

''ഹാ! അതു നന്നു്, നാം വാസ്തവത്തിൽ പോവില്ലേ?'' പിന്നീടു് അല്പസമയത്തേക്കു് ആ യാത്രയെക്കുറിച്ചായിരുന്നു അവളുടെ ചിന്തകൾ. ഒടുവിൽ അവൾ പറഞ്ഞു: ''ഒരു

പുതിയ സാരിയാണു്, ഞാനും ചേന്നു് അവൾക്കുവേണ്ടി വാങ്ങിയ ദീപാവലിസാരിയാണു് ഇന്നുടുത്തിരുന്നതു്.''

അവളുടെ അച്ഛൻ അനുഭാവപൂർവ്വം ഒന്നു മൂളി. ഒടുവിൽ അരികിൽ മറ്റാരെങ്കിലും ഉണ്ടോയെന്നു നോക്കിയിട്ടു്, ഏതാണ്ടൊരു രഹസ്യം പറയുന്ന മട്ടിൽ, അദ്ദേഹം പറഞ്ഞു: ''ഒരുപക്ഷേ, ലക്ഷ്മിയെ മറ്റൊരു കാരണംകൂടെ അലട്ടുന്നുണ്ടാവും. അവളുടെ അച്ഛൻ കുമാറിന്റെ കാര്യം കുറേ കുഴപ്പത്തിലാണു്. അയാൾ ജോലിചെയ്യുന്ന ഒരു പദ്ധതിയിലെ ഒരു മേലുദ്യോഗസ്ഥന്റെ കാര്യം തകരാറിലാണെന്നു്, അതായതു് അയാൾ കൈക്കൂലി വാങ്ങുന്നുവെന്നു്, കുമാർ കണ്ടുപിടിച്ചു. അതിനെക്കുറിച്ചു് ബഹളംകൂട്ടി. പക്ഷേ, ഈ മേലുദ്യോഗസ്ഥനാണു് കൂടുതൽ സ്വാധീനശക്തി... ഒടുവിലെന്തു്, കുമാറിനെ ഉദ്യോഗത്തിൽനിന്നു് എങ്ങനെയോ പിരിച്ചുവിട്ടിരിക്കയാണിപ്പോൾ. അയാൾക്കു മറ്റെന്തെങ്കിലും ജോലി കിട്ടിയിട്ടുണ്ടോ എന്നറിഞ്ഞുകൂടാ. അഥവാ കിട്ടിയിട്ടുണ്ടെങ്കിൽത്തന്നേയും ഇത്രയും നല്ലൊരു ജോലിയായിരിക്കില്ലെന്നു തീർച്ചയാണു്. പക്ഷേ, ചിലർ പറയുന്നു, കുമാർ ഒരു ബ്രാഹ്മണനായതുകൊണ്ടാണു് ഇങ്ങനെ ചെയ്തതെന്നു്. ബ്രാഹ്മണക്കെതിരേ എന്തോ ഒരു വിരോധം നിലവിലുണ്ടു്. പക്ഷേ, ഏറ്റവും ഉയർന്ന ഉദ്യോഗസ്ഥനും ബ്രാഹ്മണനാണു്. എന്തോ, എനിക്കിതൊന്നും തീച്ചു പറയാൻ നിവൃത്തിയില്ല. ഏതായാലും എല്ലാപേരും ചേന്നു് തന്നെ ദ്രോഹിക്കയാണെന്നു് ലക്ഷ്മിക്കു തോന്നുന്നുണ്ടാവും.''

''ഓ! അതു വളരെ അനീതിയാണു്,'' ജൂഡി പറഞ്ഞു. ''അച്ഛനെന്തെങ്കിലും സഹായിക്കാൻ കഴിയുകയില്ലേ?''

''ഇല്ല, എനിക്കൊന്നും കഴിയുമെന്നു തോന്നുന്നില്ല,'' അദ്ദേഹം പറഞ്ഞു. ''ഒടുവിൽ സത്യം ജയിക്കും എന്നു പ്രതീക്ഷിക്കാനേ വഴിയുള്ളു. നിനക്കറിയാമല്ലോ ജീവിതത്തിലും അങ്ങനെ സംഭവിക്കാറുണ്ടെന്നു്. പറയൂ ജൂഡീ, നിനക്കു്

ഇംഗ്ലണ്ടിലേക്കു മടങ്ങാൻ കഴിഞ്ഞാൽ വളരെ സന്തോഷമാവും, ഇല്ലേ?''

''ജോണില്ലാത്തതിൽ വിഷമമുണ്ട്,'' അവൾ പറഞ്ഞു. ജോണിനെപ്പറ്റി പറഞ്ഞ അതേ നിമിഷം അവൾ ഹരിദാസിനേയും ഓർമ്മിച്ചു. എന്തോ, ഹരിദാസിനെ കാണുമ്പോൾ ജോണിനെ അവൾ ഓർത്തുപോകും. പക്ഷേ, ഹരിദാസും ലക്ഷ്മിയും...ലക്ഷ്മിയുടെ മൈത്രി വേണമെങ്കിൽ അവനെ കാണാതിരിക്കണോ? അതൊരു പ്രശ്നമാണ്. പക്ഷേ, വാസ്തവത്തിൽ ഒരാളെ കൊള്ളുകയും മറേറയാളെ തള്ളുകയും ചെയ്യുന്നതാണോ പ്രശ്നം? അതവൾക്കു നിശ്ചയമില്ല. അവൾ തുടർന്നു: ''പോരെങ്കിൽ ഇംഗ്ലണ്ടിൽ ഇങ്ങനെയുള്ള കുലുമാലുകളില്ല. അതായതു് ഈ ജാതികളും, കുറേ ആളുകൾ തീരെ പാവപ്പെട്ടവരായിരിക്കുന്നതും, പിന്നെ, ഇത്രയേറെ ദൈവങ്ങളും...'' അവൾ ഊളിയിട്ടു് അവളുടെ അച്ഛന്റെ അടുത്തു വന്നുയർന്നു. മറെറന്തോ ആണു് ഇപ്പോഴത്തെ വിചാരം. ''പക്ഷേ, ആ വീട്ടിനകത്തെ പഴയ നീന്തൽക്കുളത്തിൽ നീന്തുന്നതു ഭയങ്കരമാണു്. പിന്നെ മാമ്പഴവും കിട്ടുകില്ല.''

''നീ ഇപ്പോഴും ഇടതുമുട്ടു മടക്കുന്നു,'' അവളുടെ അച്ഛൻ പറഞ്ഞു: ''അല്ലെങ്കിൽ അതൊരു നല്ല മുങ്ങലായിരുന്നു. വീട്ടിലേക്കു മടങ്ങുന്നതിനുമുമ്പു് അതു നേരെയാക്കണം. നോക്കൂ, അതാ അമ്മ ബെന്നിനേയുംകൊണ്ടു വരുന്നു.''

''ലക്ഷ്മി എന്നെക്കാളും അസ്സലായി മുങ്ങും.'' അവൾ തണുപ്പുള്ള ഒരു ഭാഗത്തേക്കു നീന്തിക്കൊണ്ടു പറഞ്ഞു: ''നൃത്തം ചെയ്യുന്നതുപോലെ. എന്തോ, എന്റെ കാലുകളൊന്നും നേരെവരുന്നില്ല. നാം ഇംഗ്ലണ്ടിലേക്കു മടങ്ങിയാലും നമുക്കു ദീപാവലി കൊണ്ടാടിക്കുടേ, അച്ഛാ?''

7

മഴക്കാലം

ഒക്ടോബർ അവസാനം. കൂടുതൽ മഴപെയ്യുന്ന രണ്ടാമത്തെ കാലവർഷത്തിന്റെ മേഘങ്ങൾ കൂമിഞ്ഞുകൂടിത്തുടങ്ങി. രാത്രി മുഴുവനും ഇടിയും മിന്നലുമുണ്ട്. ''വീണ്ടും വെള്ളപ്പൊക്കമുണ്ടാകുമെങ്കിൽ വേണ്ട ഏർപ്പാടുകൾ ചെയ്തിട്ടുണ്ടാവുമെന്നു വിശ്വസിക്കുന്നു,'' ഉത്കണ്ഠയോടെ ജൂഡിയുടെ അമ്മ പറഞ്ഞു. തീരെ പാവപ്പെട്ടവരുടെ ഇടയിലാണ് അവരുടെ ക്ഷേമപ്രവർത്തനങ്ങൾ. കയറിക്കിടക്കാൻ ഒരു കുടിലോ കഴിക്കുവാൻ വേണ്ട ആഹാരമോ ഇല്ലാത്തവരാണ് അധികവും. തങ്ങളുടെ ഗ്രാമങ്ങൾ വിട്ടിട്ട് പുരുഷന്മാർ മദിരാശിയിലേക്കു വന്നുകൊണ്ടിരുന്നു. കനത്ത ഭാരങ്ങൾ ചുമക്കുകയും വലിക്കുകയും ചെയ്യണം. കഠിനാദ്ധ്വാനവും വേഗതയും വേണ്ടിവരും. അത്തരം കൂലിപ്പണികളെങ്കിലും കിട്ടുമെന്നു പ്രതീക്ഷിച്ചുകൊണ്ടാണ് അവർ വരുന്നതു്. പക്ഷേ, ചിലപ്പോൾ ഇതുപോലും കിട്ടിയെന്നു വരില്ല. അവരുടെ ഭാര്യമാരും കുഞ്ഞുങ്ങളും പിന്നാലെ എത്തും. ഏതെങ്കിലും തെരുവുചുവരിന്റെ തണലോ വൃക്ഷത്തിന്റെ ചുവടോ അല്ലാതെ അവർക്കു താമസിക്കാൻ ഒരു സ്ഥലം കാണുകില്ല. പക്ഷേ, അതിനും ഭാഗ്യംവേണം. മഴപൊട്ടി വീഴുമ്പോൾ പാടത്തിലെ കന്നുകാലികളെപ്പോലെ അവർ നനയും. ഒടുവിൽ നനഞ്ഞു കുതിർന്ന പശുക്കളും ആടുകളും വെയിലിനുവേണ്ടി കാത്തിരിക്കുന്നതുപോലെ അവരും തങ്ങളുടെ വസ്ത്രങ്ങളും ദേഹവും ഉണങ്ങുന്നതിനും പുറത്തുവീണ മഴ നീരാവിയായി മാറുന്നതിനും ക്ഷമയോടെ കാത്തിരിക്കും.

ക്ഷേമപ്രവർത്തകർ മിക്കപേരും ഇന്ത്യൻസ്ത്രീകളാണ്.

അവർ ചിലക്കുവേണ്ടി ചിലതൊക്കെ ചെയ്യും. പക്ഷേ, കൂടുതൽ കൂടുതൽ പേർ വന്നുകൊണ്ടുമിരിക്കും. അതിന്റെ അത്ഥം ആവശ്യമുള്ള സാധനങ്ങൾ ശേഖരിക്കുന്നതിനു് സംസ്ഥാനത്തിലെ ഓരോ ഡിപ്പാർട്ടുമെൻറിനും ഒട്ടേറെ കത്തുകളെഴുതണമെന്നാണു്. ആരുമുപയോഗിക്കാതെ എത്രസാധനം വേണമെങ്കിലും ഓരോയിടത്തും കെട്ടിക്കിടപ്പുണ്ടാവും. പക്ഷേ, മറ്റാരേയും അതു് ഉപയോഗിക്കാൻ അനുവദിക്കാത്ത ഒരു മനഃസ്ഥിതിയാണു് ചുമതലപ്പെട്ടവരിൽ പലപ്പോഴും കാണാറുള്ളതു്. എന്തെങ്കിലും ഒരു കാര്യം തുടങ്ങിവെയ്ക്കുന്നതിനു് എത്രമാത്രം ചായ കുടിക്കണം, എത്ര ടെലിഫോൺവിളികൾ നടത്തണം! മറ്റാർക്കും അനിഷ്ടമായതൊന്നും ചെയ്യാതിരിക്കാനും ശ്രദ്ധിക്കണം. ഇതിനെക്കുറിച്ചെല്ലാം ജൂഡിയുടെ അമ്മ പലപ്പോഴും പരാതിപ്പെടാറുണ്ടു്. ആഹാരവും വസ്ത്രങ്ങളും പാൽപ്പൊടിയും മറ്റും ശേഖരിക്കുന്ന തിരക്കിലാണു് അവരിപ്പോൾ. പൊടുന്നനേ ആവശ്യപ്പെട്ടവരെന്ന വരാവുന്നതാണു്.

ഇവർ മാത്രമല്ല സാമൂഹ്യക്ഷേമപ്രവത്തനങ്ങളിൽ ഏർപ്പെട്ടിട്ടുള്ളതു്. രാമകൃഷ്ണമിഷൻ ഇന്ത്യയൊട്ടുക്കും പ്രവത്തിക്കുന്നുണ്ടു്, ആയിരമായിരം പേക്കു് ആഹാരം നൽകുന്നു, യാതൊരു പ്രതിഫലവുംകൂടാതെ ആശുപത്രികൾ നടത്തുന്നു, മരുന്നു നൽകുന്നു, സ്കൂളുകളും നടത്തുന്നു. "പക്ഷേ, അവരുടെകൂടെ ഹിന്ദുക്കളല്ലാത്തവർ ജോലി ചെയ്യുന്നതു് അവക്കിഷ്ടമില്ല," ജൂഡിയുടെ അമ്മ പറഞ്ഞു: "മറ്റുള്ള മിഷനുകളാണെങ്കിൽ ആളുകളെ ഹിന്ദുമതത്തിൽനിന്നു മാറ്റാനാണു് ശ്രമിക്കുന്നതും. ഇന്ത്യയിൽ അങ്ങനെചെയ്യുന്നതു ശരിയാണെന്നു് എനിക്കു തോന്നുന്നില്ല. അതുകൊണ്ടു് അവരുടെകൂടെ ജോലി ചെയ്യാനും എനിക്കിഷ്ടമില്ല."

"പഴഞ്ചൻ വിഡ്ഢിമിഷനുകൾ!" ജൂഡി പറഞ്ഞു. അവൾ ഒരു ദിവസം രാവിലെ ഉണർന്നപ്പോൾ രസംപിടിച്ചു് ബഹളംകൂട്ടുന്ന ബെന്നിന്റെ ശബ്ദമാണു് ആദ്യം കേട്ടതു്. കിടക്കയിൽ തിരുകിയിരുന്ന കൊതുവലയ്ക്കുള്ളിൽനിന്നു്

അവൻ എങ്ങനെയോ പുറത്തുചാടി, താഴെയെത്തി. അവിടെ തോട്ടം നിറച്ച് കൊച്ചുകൊച്ചു കായ്കളും കുളങ്ങളും! ഇതിലും വലിയൊരു രസം എന്തുതന്നെയുണ്ട്? ദേഹത്തൊന്നുമില്ലാതെ അവയിലെങ്ങും തുള്ളിക്കളിക്കുകയാണ് ബെൻ. അവനെ പിടിക്കുടാൻ തോട്ടക്കാരൻ ശ്രമിക്കുന്നുണ്ട്. പക്ഷേ, പറ്റുന്നില്ല. അപ്പോൾ കഴിഞ്ഞ രാത്രിയിലെ ഇടിവെട്ട് മഴയിൽ കലാശിച്ചിരിക്കുന്നു. ഇലകളും പൂക്കളും കുളിച്ചുനിൽക്കുന്നതു കാണാൻ നല്ല ഭംഗിയുണ്ട്. പക്ഷേ, വീണ്ടും സൂര്യനെയന്ന് അന്തരീക്ഷം ചൂടുപിടിച്ചപ്പോൾ അവിടമെങ്ങും പാറ്റ നിറഞ്ഞിരിക്കുന്നു! ആദ്യമൊക്കെ ആ ചുവന്ന ചെളിയിൽ ചാടി നടക്കുന്നതു ബെന്നിനു വളരെ രസമായിരുന്നു. ജൂഡിക്കും രസം തോന്നി. പക്ഷേ, അവർ വേഗം ക്ഷീണിച്ചു. ദേഹമെങ്ങും ഒട്ടിപ്പിടിക്കുന്ന വൃത്തികെട്ട ഒരുമാതിരി ചൂട്. ഉച്ചതിരിഞ്ഞപ്പോഴേക്കും വെള്ളമെല്ലാം വറ്റിപ്പോയി, ചെളിമാത്രം ബാക്കിയുണ്ട്. വീട്ടിലും വേണ്ട ചെളി കടന്നുകൂടിയിട്ടുണ്ട്. ബെന്നിന്റെ കാൽപ്പാടുകളുടെ ആകൃതിയിലാണ് മിക്ക പാട്ടകളും.

അടുത്ത രാത്രിയിൽ കൂടുതൽ മഴയുണ്ടായി. വളരെ കനത്ത മഴയാണെന്നു പറഞ്ഞുകൂടാ. എങ്കിലും കിടക്കാനൊരു സുഖമൊക്കെയുണ്ട്. അങ്ങനെ എല്ലാ രാത്രിയും മഴപെയ്തുകൊണ്ടിരുന്നു. ചിലപ്പോൾ തോട്ടംനിറച്ച് കൊച്ചുകൊച്ചു തവളകൾ നിറഞ്ഞിരിക്കും. അപ്പോൾ അവയുടെ പുറത്തു ചവിട്ടാതെ നടക്കുകപോലും വിഷമമാണ്. ക്രമേണ എല്ലാം കുതിർന്നുതുടങ്ങി. റോഡുകൾക്കു കുറുകേ തോടുകൾ ഒഴുകുന്നു, ആശുപത്രിവളപ്പിൽ അന്നു വടംവലി നടന്നയിടത്തു വെള്ളം തളംകെട്ടിക്കിടക്കുന്നു. മദിരാശിയിലെ വലിയവീടുകൾക്കിടയിൽ അങ്ങിങ്ങു തല പൊക്കിനിൽക്കുന്ന പാവപ്പെട്ടവരുടെ ചെറുകുടിലുകൾക്കിടയിലും അടുക്കളയിലും വെള്ളം കയറിത്തുടങ്ങി. ഓലകൊണ്ടു കൂരമറയ്ക്കുകയും മേയുകയും ചെയ്തിട്ടുള്ള വീടുകൾക്കു മഴ ചെറുത്തു

നിൽക്കാൻ കഴിയുകില്ല. ആളുകളാണെങ്കിൽ വൃത്തികെട്ട കോലങ്ങളായി മാറിയിരിക്കുന്നു. മുൻപു് എരുമകൾ അലഞ്ഞുനടന്നിരുന്ന പ്രദേശങ്ങളിൽ നദികൾ കയറിത്തുടങ്ങിയിട്ടുണ്ടു്. ഇപ്പോൾ തലമാത്രം പുറത്തു കാണിച്ചു്, ഏതെങ്കിലും ചെടികളുണ്ടെങ്കിൽ അവയെ കടിച്ചുതിന്നു നിന്നിടക്കയാണു് ഈ മൃഗങ്ങൾ.

മഴ തുടർന്നു പെയ്യണമെന്നാണു് എല്ലാപേരുടേയും മോഹം. അല്ലെങ്കിൽ വിളവു മോശമാകും. വിശേഷിച്ചു് മിക്കപേരും ആഗ്രഹിക്കുന്ന നെൽവിളവു്. പക്ഷേ, നീരാവി നിറഞ്ഞ ഈ കാലാവസ്ഥ ആർക്കുംതന്നെ ഇഷ്ടമില്ല. നല്ല വണ്ണം വിയർക്കാൻപോലും കഴിയുകില്ല. സാമാന്യം ഭേദപ്പെട്ട നിലയിൽ പണിചെയ്തിട്ടുള്ള വീടുകൾപോലും ഈ കാലവർഷം താങ്ങുന്നില്ല. വേനൽക്കാലത്തു് കല്ലുപോലെ ഉറച്ചുകിടന്നതാണു് വീടുകളുടെ നിലം. പക്ഷേ, ഏതാനും ദിവസത്തെ മഴ കഴിയുമ്പോൾ അതു പൊടിഞ്ഞു്, അലിഞ്ഞു തുടങ്ങും. ഒരു ദിവസം ഗാരേജിന്റെ നിലം പൊടിഞ്ഞുതാണുപോയി. കാറും അതോടൊപ്പം താണു. ഒടുവിൽ കാറിന്റെ ചക്രങ്ങൾക്കിടയിൽ ചുട്ടകല്ലുകൾ വെച്ചുയർത്തിയിട്ടാണു് അതിനെ പുറത്തെടുത്തതു്. ബെന്നിനു് അതൊക്കെ വളരെ നേരമ്പോക്കായിരുന്നു. ജോജ്ജിനും തോട്ടക്കാരനും കൂടെ അതൊരു രസമായിട്ടാണു തോന്നിയതു്. എന്തെങ്കിലുമൊക്കെ സംഭവിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കണം അവർക്കു്.

സന്ദർശനങ്ങൾക്കു പോവുക സാദ്ധ്യമല്ല. "നന്നായിരിക്കട്ടെ, ഇനിയീ ചായസല്ക്കാരങ്ങൾക്കു പോകേണ്ടതില്ലല്ലോ!" ജൂഡിയുടെ അമ്മ സമാധാനിച്ചു. പക്ഷേ, ഒരുദിവസം അത്താഴത്തിനു് അവർക്കൊരു സന്ദർശകനുണ്ടായിരുന്നു. ഒരു ഡോക്ടറാണു്. അദ്ദേഹത്തെ കാണുന്നതിനു് ഒന്നോ രണ്ടോ പേരും വന്നിട്ടുണ്ടു്. ജൂഡി അത്താഴത്തിനുമുൻപു് തന്റെ ദീപാവലിവേഷത്തിൽ താഴത്തേക്കിറങ്ങിവന്നു. സന്ദർശകർക്കു് അണ്ടിപ്പരിപ്പും പഴ്പ്പടവും നാരങ്ങാനീരും ഓറഞ്ചുനീരും വിളമ്പിയതു് അവളായിരുന്നു. അവൾക്കു് ആ

ഡോക്ടറെ നന്നേ ബോധിച്ചു. അദ്ദേഹം വളരെ സൗമ്യനും ദയാലുവുമാണെന്നു തോന്നും. കവിത ആലപിക്കുന്നതു കേൾക്കാൻ, അതൊന്നും മനസ്സിലാവില്ലെങ്കിൽപ്പോലും, നല്ല രസമുണ്ട്. അദ്ദേഹം ഖാദി ധരിക്കുന്നവരിൽ ഒരാളാണെന്നും ജൂഡിക്കു മനസ്സിലായി. അവർ അത്താഴത്തിനിരുന്നതേയുള്ളൂ, അതാ തകർത്തുവെച്ച മഴ! അടുക്കളയിൽനിന്നു് അത്താഴമുറിയിലേക്കു വരുന്നതിനു് ചെറിയൊരു മുറ്റം കടക്കണം. താൻ വളരെ പണിപ്പെട്ടുണ്ടാക്കിയ കറികളുമായി അതുവഴി വരികയായിരുന്ന ജോജ്ജു്: ഏതാനും വാരകൂടെ നടക്കണം. പക്ഷേ, അപ്പോഴേക്കും മഴ വീണുകഴിഞ്ഞു. അവൻ അത്താഴമുറിയിൽ എത്തിയപ്പോൾ മുഴുവനും നനഞ്ഞിരുന്നു. അവന്റെ നല്ല കറികളിൽ ആരോ ഒരു തൊട്ടി വെള്ളം എടുത്തു് ഒഴിച്ചതുപോലെയും.

മഴക്കാലത്തെ മറ്റൊരു വലിയ കുഴപ്പം, വസ്ത്രങ്ങൾ നനച്ചുകഴിഞ്ഞാൽ അവ ഒരിക്കലും ശരിക്കു് ഉണങ്ങുകില്ലെന്നതാണു്. മേശവിരിപ്പുകളും കിടക്കവിരിപ്പുകളും തലയണയുറകളും ഒരിക്കലും ഉണങ്ങിയിട്ടുണ്ടെന്നു തോന്നുകില്ല. ഒന്നോ രണ്ടോ ദിവസം ഉപയോഗിക്കാതെ ജൂഡി എങ്ങാനും തന്റെ ചെരിപ്പു് ഇട്ടുകയാണെങ്കിൽ പിന്നെ നോക്കുമ്പോൾ അവയിൽ പച്ചപ്പുല്ലു് പറ്റിയിരിക്കും. തുന്നൽസൂചികളും മൊട്ടുസൂചികളും എളുപ്പം തുരുമ്പുപിടിക്കും. പശതേച്ച കവറുകൾ ഒട്ടിപ്പിടിച്ചിരിക്കും, കളിപ്പാട്ടങ്ങളിൽനിന്നു് ചായം ഇളകിപ്പോകും. നീരാവിയില്ലാത്ത, കൂളിർമയുള്ള അല്പം കാറിനുവേണ്ടി ജൂഡി പലപ്പോഴും മോഹിച്ചുപോകാറുണ്ടു്.

ഒരു ഗ്രാമത്തിൽനിന്നും മടങ്ങുകയായിരുന്ന 'മാസ്' റേഡിയോഗ്രാഫി'ക്കാരുടെ വണ്ടി റോഡിൽ മുടങ്ങിക്കിടപ്പായി. മുന്നോട്ടുള്ള റോഡ് മഴയിൽ ഒലിച്ചുപോയതാണു കാരണം. ആ സംഘത്തിൽ താനുണ്ടായിരുന്നെങ്കിൽ, എന്നു് ജൂഡി മോഹിച്ചുപോയി. ആ സംഘത്തിന്റെ ചുമതല വഹിച്ചിരുന്ന ചെറുപ്പക്കാരനായ ഡോക്ടർ മടങ്ങി

വന്നശേഷം അന്നുണ്ടായതെല്ലാം വിവരിച്ചു പറഞ്ഞു. രാത്രി മുഴുവനും അവർ വണ്ടിക്കുള്ളിലാണു കഴിഞ്ഞതു്. രാത്രി ചുറ്റും മുരളലുകളും കൂകലും കേട്ടവത്രേ. ഗ്രാമത്തിലെ പട്ടികളായിരിക്കാം ശബ്ദമുണ്ടാക്കിയതു്. അല്ലെങ്കിൽ ഒരുപക്ഷേ, കുറുനരികളോ കഴുതപ്പുലികളോ, ചെന്നായ്ക്കൾ തന്നെയുമോ ആയിരിക്കാം. ജൂഡി വിചാരിച്ചു, ഒരുപക്ഷേ, ആനകളും വന്നിരിക്കാവുന്നതാണു്, അവ അനങ്ങാതെ കാട്ടിൽനിന്നും ഇറങ്ങിവന്നു് രാത്രി മുഴുവനും വണ്ടിക്കു ചുറ്റും നടക്കും. ആക്കും അവയെ കാണാൻ കഴിയുകയില്ല. ഒരുപക്ഷേ, അവയുടെ തുമ്പിക്കൈ വീശുന്ന ശബ്ദം കേട്ടെന്നുവരും. അതോ, ആനയെ മണപ്പിച്ചറിയുവാൻ കഴിയുമോ?

മഴ തുടങ്ങിക്കഴിഞ്ഞാൽ സ്കൂളിലെ കളികൾ തീരെ നിൽക്കും. നെറ്റ്ബാൾ കളിക്കുന്നയിടം വെള്ളത്തിനടിയിലായി. കുത്തിരുണ്ട ക്ലാറൻതടികളും മുകളിൽ അട്ടിയട്ടിയായി ഇലകളുമുള്ള പുളിമരങ്ങൾ വേനൽക്കാലത്തു് സൂര്യനെതിരെ ഒരു തണലായിരുന്നു. പക്ഷേ, അവയ്ക്കും മഴയെ ചെറുത്തുനില്ക്കാൻ കഴിയുകില്ല. സ്കൂളിന്റെ പുരയും ചോന്നുതുടങ്ങി. ഭാഗ്യവശാൽ അതൊരു ഹിന്ദിക്ലാസ്സായിരുന്നു. ജൂഡിയാണല്ലോ ഈ ക്ലാസ്സിലെ ഏറ്റവും ഒട്ടവിലത്തെ കുട്ടി. ഹിന്ദി അദ്ധ്യാപിക ആ ചോർച്ചയിലേക്കു് കണ്ണുടവെച്ചും വെയ്ക്കാതെയും നോക്കി. അവർ കണ്ണുട വെച്ചിരിക്കുന്നതു് വെറുമൊരു നാട്യമാണെന്നായിരുന്നു എല്ലാപേരും പറഞ്ഞിരുന്നതു്. അവക്കു പരിഭ്രമമായി. ക്ലാസ്സിലെ പെൺകുട്ടികൾ ഒരുമിച്ചു സംസാരിച്ചും തുടങ്ങി. ഏറെത്താമസിച്ചില്ല, അദ്ധ്യാപിക സാരിത്തലപ്പു് ഒതുക്കിപ്പിടിച്ചുകൊണ്ടു് ക്ലാസ്സിനു പുറത്തേക്കു് ഒരൊറ്റയോട്ടം. കുട്ടികൾക്കു് അവർ ചെയ്യുകൊണ്ടിരുന്ന ഹിന്ദിഅഭ്യാസം മുഴുമിക്കാതേയും കഴിഞ്ഞു.

ജൂഡി അവളുടെ സഹപാഠി താരയുടെ പിറന്നാളാഘോഷത്തിൽ പങ്കുകൊണ്ടു. ആകെക്കുടെ ഒരു നല്ല പാട്ടി. ചുവപ്പും പച്ചയും നിറത്തിലുള്ള കേക്കുണ്ടായിരുന്നു. അവ

പൊതിഞ്ഞിരുന്ന വെള്ളിക്കടലാസ്സുപോലുള്ള കൊച്ചുകഷണങ്ങളും തിന്നാം. ടിന്നിലടച്ചുവരുന്ന വെണ്ണച്ചേത്ത 'ഫ്രൂട്ട് സാലഡി'നും രസമുണ്ട്. അകത്തൊരു മുറ്റവും വീതിയുള്ള വരാന്തകളുമുള്ള ഒരു വലിയ വീടായിരുന്നു അതു്. മുറ്റത്തു് കുറച്ചുഭാഗം പന്തലിട്ടു് പൂക്കളും കൃത്രിമപ്പൂക്കളുംകൊണ്ടു് അലങ്കരിച്ചിരുന്നു. ഒരു മാജിക്കുകാരനേയും വരുത്തിയിട്ടുണ്ടു്. വന്നവർ ചിലർ മട്ടുപ്പാവിലിരുന്നു, ചിലർ തൂണുകളിൽ ചാരിയും നിലയുറപ്പിച്ചു. വളരെപ്പേർ മുറ്റത്തിനുചുറ്റുമുള്ള വരാന്തയിലായിരുന്നു. മിക്കപേരും അമ്മാവന്മാരും അമ്മായിമാരും സഹോദരീസഹോദരന്മാരുമാണു്. മാജിക്കുകാരൻ ഒരു പെൺകുട്ടിയുടെ തലയിൽനിന്നു് കോഴിക്കുഞ്ഞുങ്ങളെ പുറത്തെടുത്തു, മറ്റൊരു കുട്ടിയുടെ തലയിൽനിന്നു് ഒരു പാമ്പും. പക്ഷേ, എല്ലാപേരും പറഞ്ഞു, ആ പാമ്പിനു വിഷപ്പല്ലുകളില്ലെന്നു്. അവൻ ഒരു കൊച്ചുമരം വളരുന്നതു പ്രദർശിപ്പിച്ചു. ജൂഡിയുടെ പോക്കറ്റിൽനിന്നു് അവൻ ഒരു സ്വർണ്ണവാച്ചു്—ഏതായാലും അതു സ്വർണ്ണംപോലെയാണിരുന്നതു്—കണ്ടെടുത്തു. പിന്നീടതു കാണാതെയുമായി. ഫ്രോക്കിനകം വല്ലാതെ ഒട്ടിപ്പിടിക്കുന്നുണ്ടു്. അങ്ങോട്ടമിങ്ങോട്ടും അനങ്ങാൻപോലും വിഷമം. അല്ലെങ്കിൽ, ഇനിയും നല്ലൊരു പാർട്ടിയാകുമായിരുന്നു അതു്. ആക്കും കളിക്കണമെന്നില്ല. വരാന്തയിലെ കഴുക്കോലിൽനിന്നു് പൂക്കളും കൊടിതോരണങ്ങളും കൊണ്ടു് അലങ്കരിച്ച ഒരു ഊഞ്ഞാൽ തൂങ്ങിക്കിടന്നിരുന്നു. ഊഞ്ഞാലാട്ടുക രസമുള്ളതാണു്, തണുപ്പും തോന്നിക്കും. അവർ മാറിമാറി ആടിക്കൊണ്ടിരുന്നു.

ജൂഡി ചിലപ്പോൾ ഹരിദാസിനെ കാണും. അവന്റെ അച്ഛൻ നല്ലൊരു ഡോക്ടറാണത്രേ. അദ്ദേഹവുമായി സംസാരിക്കുന്നതു് അവളുടെ അച്ഛനു് ഇഷ്ടമാണു്. പക്ഷേ, ഹരിദാസിന്റെ അമ്മയെ കാണുമ്പോൾ ജൂഡിക്കു വല്ലാത്തൊരു പരുങ്ങലാണു തോന്നുക. എന്താണു സംഭവിച്ചതെന്നു് അവൾക്കുതന്നെ നല്ലരൂപമില്ല. ചിലപ്പോൾ ക്ലബ്ബിൽ

വെച്ച് ലക്ഷ്മിയേയും അവളുടെ കൂട്ടുകാരേയും ക്ഷോഭിപ്പിക്കുമാറ്, അവർ സംസാരിക്കുന്നതാകാം കാരണമെന്നു് അവൾ വിചാരിച്ചു. പക്ഷേ, ഇത്രയും പ്രായമായ ഒരാളോടു് എന്തുചെയ്യാനാണു്! അവരെ ഇത്തരം സംസാരത്തിൽനിന്നു പിന്തിരിപ്പിക്കുക അവളെക്കൊണ്ടു് കഴിയാത്ത കാര്യമാണു്. അതിനെങ്ങാനും ശ്രമിച്ചാൽ അവർ കൂടുതൽ പരുഷമായി എന്തെങ്കിലും പറയും, അതവൾക്കു് ഇഷ്ടമില്ലാത്ത കാര്യവുമാണു്. അവരുടെ വീട്ടിൽ പോകുമ്പോൾ ഉത്തരേന്ത്യൻരീതിയിലുള്ള ആഹാരമാണു് കിട്ടുക. ഷിംഗാര, അകത്തു് മാംസക്കറിവെച്ച ചതുരത്തിലുള്ള ചപ്പാത്തി, പഞ്ചസാരപ്പാനി ഇറ്റു വീഴുന്ന വരട്ടിയ മധുരപലഹാരങ്ങൾ, പരിപ്പുചേർത്ത ഹൽവാ മുതലായവ. മിഠായിയെക്കാളും നന്നാണു് ഹൽവാ. കൂടെ ധാരാളം വെള്ളം കുടിക്കണമെന്നു മാത്രം.

പക്ഷേ, ഇക്കാലമത്രയും ലക്ഷ്മിയെ കാണാതെ വീർപ്പുമുട്ടുകയായിരുന്നു അവൾക്കു്. അതിനെക്കുറിച്ചു് അമ്മണിപ്പാട്ടി എന്താണു വിചാരിക്കുന്നതെന്നു് അവൾക്കു നിശ്ചയവുമില്ല. അങ്ങനെയിരിക്കുമ്പോൾ ഒരു ദിവസം വളരെ വേദനാകരമായ ഒരു കാര്യം സംഭവിച്ചു. വേലിയിലെ വിടവു് അടച്ചിരിക്കുന്നു. അപ്പുറത്തേക്കു നോക്കാൻപോലും പഴുതില്ലാത്തവിധം. തങ്ങളുടെ തോട്ടക്കാരനല്ല അതു ചെയ്തതു്. അവൻ തലകുലുക്കിക്കൊണ്ടു് അടുത്ത വീടിനെ ചൂണ്ടിക്കാണിച്ചു. അപ്പോൾ അമ്മണിപ്പാട്ടിയാണു് അതു ചെയ്തതു്. പക്ഷേ, എന്തിനു്, എന്തിനു്? അവൾ അതു വിചാരിച്ചു കരഞ്ഞു; കരഞ്ഞു കരഞ്ഞാണു് അന്നുറങ്ങിയതു്. പക്ഷേ, എന്തു ചെയ്യണമെന്നറിഞ്ഞുകൂടാ. ഏറെ ദിവസം നീണ്ടുനിന്ന വേദനനിറഞ്ഞ ആ അസ്വാസ്ഥ്യം. ഇനിയും സഹിക്കുവാനുള്ള കഴിവില്ല. ചൂടുനീരാവി നിറഞ്ഞ ഒരു ദിവസം ഉച്ചതിരിഞ്ഞു് അവൾ അമ്മണിപ്പാട്ടിയെ കാണാൻ ഇറങ്ങിത്തിരിച്ചു. റോഡുചുറ്റി, വീടിന്റെ മുൻഭാഗത്തുള്ള ഗേറ്റു കടന്നു്, അവൾ തോട്ടത്തിലെത്തി.

അവിടെ അമ്മണിപ്പാട്ടിയുണ്ട്. ജൂഡി അവരെ നമസ്കരിച്ചു. അവൾ എന്തെന്നില്ലാത്ത മട്ടിൽ അസ്വസ്ഥയാണ്. അമ്മണിപ്പാട്ടിയുടെ രണ്ടു പശുക്കളിൽവെച്ച് ഏറ്റവും നല്ലതായ കാവേരി പെറ്റിരിക്കുന്നു. കുത്ത മോന്തയും വെണ്ണനിറവുമുള്ള നല്ലൊരു പശുക്കിടാവ്. എല്ലാപേരും അതിനെ താലോലിക്കയാണ്. കാവേരി അട്ടത്തു നില്ക്കുന്നു. പാൽച്ചുവ നിറഞ്ഞതാണ് അതിന്റെ കനത്ത ശ്വാസം. "ലക്ഷ്മിയെക്കുറിച്ചാണ്," ജൂഡി പറഞ്ഞു. അവൾക്കു വല്ലാത്തൊരു വിഷമം. നേരെ ശ്വസിക്കാൻ പോലും കഴിയുന്നില്ല.

അമ്മണിപ്പാട്ടി ഒന്നും കേട്ടുവെന്നു തോന്നുന്നില്ല. അവർ ദുഃഖംനിറഞ്ഞ കണ്ണുകളോടെ ജൂഡിയെ നോക്കി. പിന്നീട്ട പാലിൽ പാകംചെയ്ത ചോറുകൊണ്ട് കാവേരിയെ ഊട്ടിത്തുടങ്ങി.

ജൂഡി അവരുടെ സാരിത്തലപ്പിൽ പിടിച്ചുകൊണ്ടു പറഞ്ഞു: "ദയചെയ്തു നോക്കൂ, അമ്മണിപ്പാട്ടീ! ഞാൻ ലക്ഷ്മിയെ കണ്ടിട്ട് എത്രയോ കാലമായി, എനിക്കിതു സഹിക്കാൻ കഴിവില്ല. അവൾക്കെന്നോട് കോപമാണെന്നറിയാം. പക്ഷേ, ഞാൻ ഒരിക്കലും, ഒരിക്കലും പറഞ്ഞില്ല, വടക്കുള്ളവരാണ് ഏറ്റവും നല്ലവരെന്ന്, പിന്നെ ഹരിദാസിന്റെ അമ്മയുമായി എനിക്കൊരു കൂട്ടുമില്ല. പിന്നെ ഡൽഹിക്കു പോകണമെന്നുമില്ല..."

പൊടുന്നനേ അമ്മണിപ്പാട്ടിയുടെ കൊച്ചുകൈ അവളുടെ കൈത്തലം മുറുകെ പിടിക്കുന്നതു് അവൾക്കനുഭവപ്പെട്ടു. അവർ സാവധാനം പറഞ്ഞു: "നീ പറയുന്നു, എന്റെ ലക്ഷ്മി വിചാരിച്ചതു് അങ്ങനെയല്ലെന്നു്—അതൊരു തോന്നലാണെന്നു്." അവർ കരയാൻ ഭാവിക്കുന്നതുപോലെ തോന്നി ജൂഡിക്കു്.

"ഓ, തീച്ചയായുമില്ല. ലക്ഷ്മി വിചാരിച്ചതൊന്നും ഞാൻ പറഞ്ഞിട്ടില്ല, പക്ഷേ, അതൊന്നു വിശദമായി പറയാൻ

എനിക്കൊരവസരം കിട്ടിയില്ല. അമ്മണിപ്പാട്ടീ, അവളോടൊന്നു പറയുകില്ലേ?''

അമ്മണിപ്പാട്ടി സാരിത്തുമ്പുകൊണ്ടു കണ്ണു തുടച്ചു. ''എന്റെ ജൂഡീ, ഒരുപക്ഷേ, നീ അവൾക്കെഴുതുകയാവും നന്നു്. അപ്പോൾ, ഒരുപക്ഷേ, അവളതു വിശ്വസിച്ചുവെന്നുവരും.''

''എഴുതുകയോ?'' ജൂഡി ചോദിച്ചു. ''എനിക്കവളെ കണ്ടുകൂടെ! അവൾ മദിരാശിയിലില്ലേ?''

''ഇല്ല, ജൂഡീ,'' അവർ പറഞ്ഞു: ''ഞാൻ പറഞ്ഞുതരാം. കാര്യങ്ങൾ അങ്ങനെയാണു്.'' തെല്ലിട നിർത്തിയിട്ടു് അവർ തുടർന്നു: ''ലക്ഷ്മിയുടെ അച്ഛൻ, എന്റെ മകൻ കുമാർ—ഏറ്റവും നല്ല മകൻ—അവനൊരു എൻജിനീയറാണു്.'' ജൂഡി തലകുലുക്കി. അവളുടെ അച്ഛൻ പറഞ്ഞ കാര്യങ്ങൾ അവളോർത്തു. ''അവൻ വലിയൊരു എൻജിനീയറിംഗ് സ്ഥാപനത്തിൽ ജോലി ചെയ്യുകയായിരുന്നു. നല്ല ശമ്പളമുണ്ടു്, കാറുണ്ടു്, എല്ലാമുണ്ടു്. അവൻ വലിയ എൻജിനീയറിംഗ് ജോലികൾ ചെയ്യുകൊണ്ടിരുന്നു; അവനതു് സന്തോഷമാണു്. പക്ഷേ, ഈ സ്ഥാപനത്തിൽ ചീത്ത ആളുകളുണ്ടായിരുന്നു—എല്ലാ പണവും കയ്യടക്കാൻ നോക്കിയവർ, കരാറുകളുടെ കാര്യത്തിൽ വഞ്ചിക്കുന്നവർ. എന്റെ മകൻ കുമാർ അതു കണ്ടുപിടിച്ചു, അതു നിർത്താൻ നോക്കി. അവർ അവനും കൈക്കൂലി കൊടുക്കാൻനോക്കി, മിണ്ടാതിരിക്കുന്നതിനു്. പക്ഷേ, അവൻ പറഞ്ഞു, 'സാദ്ധ്യമല്ല, സാദ്ധ്യമല്ല!' ഈ അനീതി നിർത്തുമെന്നു്, ഗവണ്മെന്റിനെ അറിയിക്കുമെന്നു് അവൻ പറഞ്ഞു. അപ്പോൾ അവർക്കു കോപമായി. കുമാറിനെ നശിപ്പിക്കാനായി അവരുടെ അടുത്ത ശ്രമം—എന്റെ നല്ല മകൻ കുമാറിനെ ചീത്തയാക്കാൻ. അവർ അവനെക്കുറിച്ചു് പലതും പറഞ്ഞു. കള്ളം, പച്ചക്കള്ളം! പക്ഷേ, ഇതൊക്കെ രാഷ്ട്രീയ കാര്യങ്ങളാണു്. അവൻ ജനിച്ചതു് ഒരു ബ്രാഹ്മണനായിട്ടും. അങ്ങനെ ഈ ചീത്തക്കമ്പനിയിലുള്ള ഉദ്യോഗം എന്റെ മകനു നഷ്ടപ്പെട്ടു. ഇപ്പോളൊരു ചെറിയ ജോലി

കിട്ടിയിട്ടുണ്ട്. കേന്ദ്രഗവമ്മെൻറ് നിർമ്മിക്കുന്ന ഒരു ജല സേചനപദ്ധതിയിൽ—ഒരു കനാലിൽ. വളരെ ദൂരം പോണം. ഒരു ഗ്രാമത്തിലാണ്. എല്ലാപേരും അവൻെറ കൂടെ പോയിരിക്കയാണ്. എൻെറ മകനും അവൻെറ ഭാര്യയും കൂടെ ലക്ഷ്മിയും കന്ദനും സരസ്വതിയും എൻെറ കൊച്ചു പാവ്വതിയും. അവരീ ഗ്രാമത്തിൽ എത്രയോ ചെറിയൊരു വീട്ടിലാണ് താമസിക്കുന്നത്.'' അമ്മണിപ്പാട്ടി വീണ്ടും കണ്ണു തുടച്ചു.

''കഷ്ടം!'' ജൂഡി പറഞ്ഞു: ''എന്തോ ഭയങ്കരമായതു സംഭവിച്ചുവെന്നു് ഞാനറിഞ്ഞിരുന്നു, പക്ഷേ, അമ്മണിപ്പാട്ടീ, ഇതു് എല്ലാക്കാലത്തേക്കുമല്ലല്ലോ. എൻെറ അച്ഛൻ പറയുന്നു, അവസാനം നന്മതന്നെ ജയിക്കുമെന്നു്...''

''അങ്ങനെതന്നെയാണു് എൻറേയും വിശ്വാസം,'' അമ്മണിപ്പാട്ടി പറഞ്ഞു: ''പക്ഷേ, അവസാനം വളരെ അകലെയുമാകാം. എൻെറ മകനും അവൻെറ കുഞ്ഞുങ്ങളും എത്രയോ ദൂരെയുമാണു്. നോക്കൂ, ജൂഡീ, നീ ലക്ഷ്മിക്കൊരു കത്തെഴുതൂ.'' അവർ വീട്ടിനകത്തുപോയി ഒരു കഷണം കടലാസ്സെടുത്തു കൊണ്ടുവന്നു. മറ്റു പലതുംപോലെ അവരുടെ പെൻസിലും സാരിത്തുമ്പിൽ കെട്ടിയിട്ടിട്ടുണ്ട്. അവർ ഒരു മേൽവിലാസം എഴുതിക്കൊണ്ടു പറഞ്ഞു: ''ഇവിടെയാണു് അവളിപ്പോൾ താമസിക്കുന്നതു്. പൊന്നേരിയെന്നാണു് പേരു്. പക്ഷേ, ഈ അക്ഷരങ്ങളും അക്കങ്ങളും മറേറ ഈ പേരും എല്ലാം എഴുതണം, അത്രയ്ക്കു ചെറിയൊരു ഗ്രാമമാണിതു്!''

''വളരെ ഉപകാരം!'' ജൂഡി പറഞ്ഞു. ''ഞാനെഴുതാം. ഇന്നുരാത്രിതന്നെ എഴുതാം. ഇനി ദയചെയ്യു്...ദയചെയ്യു്...''

''ആട്ടെ, ജൂഡീ,'' അമ്മണിപ്പാട്ടി പറഞ്ഞു. ''വേലി വീണ്ടും നമുക്കു തുറക്കാം.''

8

വെള്ളപ്പൊക്കം

അന്നു പകൽ മുഴുവനും നല്ല ചൂടായിരുന്നു. രാത്രിയായി. ഭയങ്കരമായ കൊടുങ്കാറ്റും മഴയും. കോവണിപ്പടിയുടെ ചുവട്ടിലെ ഇടനാഴിയിൽ നിലം ഇടിഞ്ഞു താണ് സിമന്റു പൊടിഞ്ഞു, അവിടെനിന്നും വെള്ളം കിനിഞ്ഞുകൊണ്ടിരുന്നു. ബെന്നിനു പേടിയായി, അവൻ കരഞ്ഞുതുടങ്ങി. ജൂഡിക്കും പരിഭ്രമമുണ്ട്. അവൾ എങ്ങനെ കഴിയുന്നുവെന്നു നോക്കാൻ രാത്രി അവളുടെ അമ്മ വന്നപ്പോൾ വാസ്തവത്തിൽ അവൾക്കു സന്തോഷമാണു തോന്നിയതു്. മഴ വീഴുന്ന ശബ്ദം കേട്ടാൽ തോന്നും, അതു മനുഷ്യരെ ആക്രമിക്കാൻ നോക്കുകയാണെന്നു്. അത്ര ശക്തിയിലാണു പെയ്തുകൊണ്ടിരുന്നതു്. രാത്രി മുഴുവനും മഴയായിരുന്നു. രാവിലെ നോക്കിയപ്പോൾ മുൻപൊരിക്കലും ഇല്ലാത്തവിധം തോട്ടത്തിൽ വെള്ളമുയർന്നിരുന്നു. ആകാശം തെളിഞ്ഞുതുടങ്ങിയപ്പോൾ ജൂഡി മട്ടുപ്പാവിൽ കയറി, നാലുപാടും നോക്കി. അമ്മണിപ്പാട്ടിയുടെ തോട്ടം ഒരു കായലായി മാറിയിട്ടുണ്ട്. അവിടെ പശുക്കൾ വെള്ളം കുടിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്നു. പൂച്ചെടിവേലിക്കപ്പുറത്തുള്ള കുട്ടികൾ ഇലകൊണ്ടു വഞ്ചികളുണ്ടാക്കി കളിക്കുന്നു. കൊച്ചു രാമകൃഷ്ണൻ പടേനു വെള്ളത്തിലിരിപ്പായി. അകലെ മരങ്ങൾക്കിടയിലും റോഡുകളിലും എന്നല്ല, മിക്കയിടങ്ങളിലും പുതിയ കുളങ്ങൾ വെട്ടിത്തിളങ്ങുന്നതു കാണാം. ഒരുപക്ഷേ, ജൂഡിക്കു് ഇന്നു സ്കൂളിൽപ്പോകാൻ കഴിഞ്ഞുവെന്നു വരില്ല.

അല്പം കഴിഞ്ഞപ്പോൾ ടെലഫോൺ മുഴങ്ങി. ജൂഡിയുടെ അമ്മ മറുപടി പറഞ്ഞു: "അതെ... അതെ... എന്തു"? വെള്ളം ഇപ്പോഴും ഉയർന്നുകൊണ്ടിരിക്കയാണോ?... എല്ലാ

പേരേയും സ്കൂളിലാക്കിയില്ലേ? വളരെ നന്നു! അതെ, പുതപ്പുകളെല്ലാം കൊണ്ടുവരൂ, ആവശ്യമുള്ളതു ഉണ്ടോ എന്നാണു സംശയം...'യൂനിസെഫ്'വക പാലു് മിസ്സിസ് ജ്ഞാനമ്മാളുടെ പക്കലാണു്. ആ...അതു കയറിറ്റുടങ്ങിയില്ലേ? വളരെ നന്നു്...അതു കലക്കാൻ ആരെങ്കിലും വേണമല്ലേ?...'' അവർ ചുറ്റും കണ്ണോടിച്ചു. ''ഞാൻ ജൂഡിയെ കൊണ്ടുവരാം...ഓ, തീർച്ചയായും അവൾക്കു വരാൻ കഴിയും, അവളെക്കൊണ്ടു് ഉപയോഗമുണ്ടാവും... സുഖപ്പെടാത്ത കാഴ്ചകളെന്നോ? ഹേയ്, സാരമില്ല. അവൾക്കു വയസ്സു പതിനൊന്നായി.''

ജൂഡി ലക്ഷ്മിക്കുള്ള കത്തെഴുതിക്കൊണ്ടിരിക്കയായിരുന്നു. അവൾ പ്രതീക്ഷിച്ചതിലും എത്രയോ വിഷമമായിരുന്നു അതെഴുതാൻ. അന്നു താൻ ചെയ്യാൻ പോകുന്നതിനെക്കുറിച്ചും ഒടുവിൽ താൻ വളന്നുകഴിഞ്ഞുവെന്നു് അംഗീകരിക്കപ്പെട്ടതിനെക്കുറിച്ചുമുള്ള ആവേശത്തോടെ അവൾ ചാടി എണീറ്റു. ''അമ്മേ, അമ്മ പറഞ്ഞില്ലേ, ആ നദിക്കരയിലുള്ള ആളുകളെക്കുറിച്ചു്, അവരുടെ കായ്വു മാണോ?''

''അതേ, ജൂഡീ,'' അമ്മ പറഞ്ഞു. ''പാവങ്ങൾ, അവരുടെ കൊച്ചു കുടിലുകൾ വെള്ളം കൊണ്ടുപോയി. ചിലർ മുങ്ങിപ്പോയിരിക്കില്ലേയെന്നും ഭയമുണ്ടു്. അവർ പട്ടണാതിർത്തിക്കു വെളിയിലാണു്. പാവങ്ങളുടെ കാര്യംനോക്കാൻ ആരുമുണ്ടെന്നു തോന്നുന്നില്ല. രാമകൃഷ്ണമിഷൻ മറ്റു ചിലരെ സഹായിക്കുന്നുവെന്നു തോന്നുന്നു. പക്ഷേ, ഇവരെ സഹായിക്കുന്നില്ല. വെള്ളം പൊങ്ങുമെന്നറിഞ്ഞു നദിക്കരയിൽനിന്നും പൊക്കമുള്ള സ്ഥലത്തേക്കു് ഇക്കൂട്ടർ മാറേണ്ടതായിരുന്നു. പക്ഷേ, എന്തെങ്കിലും ബുദ്ധിയോടെ ചെയ്യണമെന്നു് ആളുകൾക്കറിഞ്ഞുകൂടാ. അത്രേ പറയാനുള്ളു. നമുക്കു കുറേ 'സാൻഡ്വിച്ചു്' ഉണ്ടാക്കിത്തരാൻ ജോജ്ജിനോടു പറയൂ.''

"പക്ഷേ, റോഡെല്ലാം മുങ്ങിക്കിടക്കുകയല്ലേ? നമുക്കവിടെ എങ്ങനെ ചെന്നുചേരാനൊക്കും?"

"മറേറ വഴിയിലൂടെ അവർ നമുക്കു വാൻ അയച്ചതരും. കുറെ വെള്ളമുണ്ടെങ്കിലും വണ്ടി പൊയ്ക്കൊള്ളും. നമുക്ക് ഒരുപാട്ട പാലു കലക്കേണ്ടിവരും. മുഷിപ്പനാണു ജോലി. പക്ഷേ, എനിക്കറിയാം, നിനക്കു സഹായിക്കണമെന്നുണ്ടെന്നു്."

"ഓ, മുഷിപ്പനൊന്നുമല്ല," ജൂഡി പറഞ്ഞു. "എനിക്കങ്ങനെ തോന്നുകില്ല. ഐക്യരാഷ്ട്രങ്ങളിലെ രാജ്യങ്ങളിൽനിന്നാണോ ഈ പാലു്?"

"അതേ," അമ്മ പറഞ്ഞു. "പിന്നെ, ജോജ്ജിനോട്ട പറയൂ, ആ വലിയ തെർമോസ്ഫ്ളാസ്കിൽ വെള്ളം വേണമെന്നു്. മറ്റൊരിടത്തുംനിന്നു വെള്ളം കുടിക്കരുതു്. ഈ വെള്ളപ്പൊക്കംനിമിത്തം പതിവിലുമധികം ചീത്തയായിരിക്കും വെള്ളം."

അരമണിക്കൂറിനകം റോഡിലെ വെള്ളം നാലുപാട്ടം തെറിപ്പിച്ചുകൊണ്ടു വണ്ടി ഗേററിനു പുറത്തു വന്നുനിന്നു് ഹോണടിച്ചുതുടങ്ങി. അതു് അകത്തു വന്നിരുന്നുവെങ്കിൽ ഒരു കായലിനുള്ളിലായിരിക്കും ചെന്നുപെട്ടമായിരുന്നതു്! അവർ ആ വെള്ളക്കെട്ടിനെ പ്രദക്ഷിണംവെച്ചു വണ്ടിക്കുള്ളിൽ എങ്ങനെയോ ചെന്നു കയറി. അവിടെ മിസ്സിസ് ജ്ഞാനമ്മാൾ ഇരിപ്പുണ്ടു്. വലിയൊരു സ്ത്രീ. വളരെ ഉന്മേഷവതിയാണു്. ഒരു നീലസാരിയാണു് ധരിച്ചിട്ടുള്ളതു്. പല്ലുകളിലെ വിടവുകൾ സ്വർണ്ണംകൊണ്ടു് അടച്ചിട്ടുണ്ടു്. 'യൂനിസെഫ്' പാൽപ്പൊടി നിറച്ചിട്ടുള്ള പെട്ടികളുടെ നടുവിലാണു് ഇരിപ്പു്. വണ്ടിയിൽ കുറെ കുഷനുണ്ടായിരുന്നു. അതു് ഓടിത്തുടങ്ങിയപ്പോൾ അവയെല്ലാം ചുരുണ്ടുകൂടി. മഴവീണു മൂന്നോ നാലോ മണിക്കൂറുകൾക്കകം വെള്ളമെല്ലാം ഒഴുകിപ്പോയിട്ടുണ്ടെന്നു് കണ്ടാലറിയാം. പക്ഷേ, കരയിൽനിന്നു് ഒഴുകിപ്പോയ വെള്ളം നദിയിലാണു ചെന്നുചേരുന്നതു്. അങ്ങനെ നദിയിലെ വെള്ളം ഉയർന്നുകൊണ്ടി

രുന്നു. ഒരിക്കൽ അവരുടെ വണ്ടി ഒരു പോലീസുകാരൻ തടഞ്ഞുനിർത്തി. പുരോഹിതന്മാരുടെ തൊപ്പിപോലുള്ളതാണ് ഈ മദിരാശിപ്പോലീസുകാരുടേയും തൊപ്പി. വഴിക്കുള്ള ഒരു പാലം വെള്ളപ്പൊക്കത്തിൽ അകപ്പെട്ടിരിക്കുന്നുവെന്നും മറെറാരു വഴി പോകണമെന്നും ആ പോലീസുകാരൻ അവരെ അറിയിച്ചു.

ഒടുവിൽ വെള്ളപ്പൊക്കം ഏറെറവുമധികം കെടുതികൾ വരുത്തിയ പ്രദേശത്തു് അവർ ചെന്നെത്തി. ആളുകൾ കൂട്ടം കൂട്ടമായി റോഡുവക്കിൽ നില്ക്കുകയും ഇരിക്കുകയും ചെയ്യുന്നു. കണ്ടാലറിയാം അവർ ആകെക്കുടെ കഷ്ടത്തിലാണെന്നു്, അവക്കും അകലെ മരങ്ങൾക്കും ചെടികൾക്കും ഇടയിലായി പടർന്നലച്ചുകിടക്കുന്ന തവിട്ടുനിറത്തിലുള്ള ജനപ്പരപ്പു കാണാം. രണ്ടുപേർ വന്നു് 'യൂനിഫെഫ്' പാൽപ്പൊടിപ്പെട്ടികൾ നിലത്തിറക്കി. ''വരൂ, ജൂഡീ!'' അമ്മ ജൂഡിയെ വിളിച്ചുകൊണ്ടു ജലപ്പരപ്പിന്റെ വക്കിലുള്ള മാവുകളുടെ ഇടയിലൂടെ മുന്നോട്ടു നടന്നു. വഴിക്കു് ഒരു ചുഴിയുണ്ടായിരുന്നു. അവിടെ വെള്ളത്തിനു് ആഴം കൂടും. സകലതരം വൃത്തികേടുകളും കുമിഞ്ഞുകൂടിയിട്ടുണ്ടു്. കുറെ കോഴികൾ ചത്തടിഞ്ഞു കിടക്കുന്നതും ജൂഡി കണ്ടു.

''നോക്കൂ ജൂഡീ, അതാണു് അവരെയെല്ലാം പാപ്പിച്ചിരിക്കുന്ന പള്ളിക്കൂടം,'' ജൂഡിയുടെ അമ്മ പറഞ്ഞു.

നീളത്തിൽ, അധികം പൊക്കമില്ലാത്തവിധം പണി ചെയ്തിട്ടുള്ള ഒരു പുരയായിരുന്നു അതു്. ചുമരുകൾ ചെങ്കല്ലുകൊണ്ടാണെങ്കിലും തങ്ങളുടെ തലയ്ക്കു മുകളിൽ ഒരു പുരയുണ്ടെന്ന സമാധാനം അവർക്കുണ്ടു്. പക്ഷേ, എല്ലാപേർക്കും അതിൽ സ്ഥലം തികയുകില്ല. ഡസൻകണക്കിനുള്ള കൂട്ടം ബങ്ങൾ തങ്ങളുടെ സകല സാധനങ്ങളും കൊച്ചു ഭാണ്ഡങ്ങളിലാക്കി പുറത്തുവച്ചിരിക്കുന്നു. ഇലകളും കൊമ്പുകളും കൊണ്ടു് ഓരോ പുരകൾ തീർക്കുവാനും ചിലർ ശ്രമിക്കുന്നുണ്ടു്.

നനഞ്ഞു കുതിർന്ന ഒരു ഇരുണ്ട സാരി ധരിച്ച സ്ത്രീ പാത

വക്കത്തു് കണ്ണുമടച്ചു കിടക്കുന്നതു് ജൂഡി കണ്ടു. "അതേ, ജൂഡീ, ഈ പാവപ്പെട്ട സ്ത്രീ മുങ്ങിമരിച്ചതായിരിക്കണം. അവളുടെ ബന്ധുക്കളെ കണ്ടുപിടിക്കാൻ ശ്രമിക്കയാണു് അവർ," അവളുടെ അമ്മ പറഞ്ഞു. എന്തോ ആ കാഴ്ച കണ്ടിട്ടും ജൂഡിക്കു് ഒരു വിഷമവും തോന്നിയില്ല. നനഞ്ഞു കുതിർന്ന ആ മൃതദേഹത്തിനു വേദനയോ ദുഃഖമോ ഇല്ല. ആ സ്ത്രീ അവിടെയില്ല. അത്രതന്നെ.

അല്പം പൊങ്ങിയ ഒരു സ്ഥലത്തു് തീ കത്തുന്നുണ്ടായിരുന്നു. അതിനു മുകളിൽ കുത്തിനിറ്റിയ വടികളിൽനിന്നു് പലിയൊരു പാത്രം ഞാന്നുകിടക്കുന്നു. തകരങ്ങളും മൺചട്ടികളും, ചുരുക്കത്തിൽ പാലുകൊട്ടക്കാൻ പറ്റിയ പാത്രങ്ങൾ എന്തൊക്കെ കിട്ടുമോ അതെല്ലാംതന്നെ, ശേഖരിച്ചുകൊണ്ടുവരുന്നതിനു് മിസ്സിസ് ജ്ഞാനമ്മാൾ ഒരാളെ തിരക്കിട്ടു പറഞ്ഞയച്ചു. എന്നിട്ടവർ ജൂഡിയോടു പറഞ്ഞു: "ഇനി ഞാനും നീയും ഒരൊറ്റ 'ടീം' ആണു്. നിന്റെ അമ്മ പുതപ്പുകളുടെ കായ്യം നോക്കിക്കൊള്ളും. ഞാൻ ചൂടുവെള്ളം ഒഴിക്കും, നീ ഇളക്കിക്കൊണ്ടിരിക്കണം, ഇടവിടാതെ ഇളക്കണം." കൈയിൽ കിട്ടിയ പാത്രങ്ങളിലൊക്കെ അവർ പാൽപ്പൊടി നിറച്ചു. ജൂഡിയുടെ കൈയിൽ ഒരു മരത്തവി കൊടുത്തിട്ടു് അവർ പറഞ്ഞു: "ഒരുപാത്രം തയ്യാറാക്കിക്കഴിഞ്ഞാൽ എന്നോടു പറയണം, പിന്നെ അടുത്തതു തുടങ്ങിക്കൊള്ളണം."

അങ്ങനെ ജൂഡിയുടെ ജോലി ആരംഭിച്ചു. ചൂടുവെള്ളത്തിൽ പാൽപ്പൊടി ചേർത്തു കലക്കണം. ഒരുപാത്രം തയ്യാറാക്കിക്കഴിഞ്ഞാൽ പിന്നെ അടുത്തതു്. മിസ്സിസ് ജ്ഞാനമ്മാൾ സാരി പൊക്കിയുടുത്തു് അതിന്റെ തലപ്പു് അരയിൽ ചേർത്തുകുത്തി. അവർ അങ്ങുമിങ്ങും ഓടിനടന്നു് ഓരോന്നു ചെയ്യുകൊണ്ടിരുന്നു. കണ്ടാൽ അവരും ഒരു നാട്ടിൻപുറക്കാരിയാണെന്നു തോന്നും. പക്ഷേ, കൂറേക്കൂടെ ഉന്മേഷമുണ്ടു്, ഓരോന്നു കണിശമായി ചെയ്യുകയും ചെയ്യും. കൊച്ചുകുഞ്ഞുങ്ങളുള്ള അമ്മമാരെ അവർ ഒരു വരി

യായി നിൽത്തി, പാൽ വിതരണം ചെയ്യ. അതിൽപ്പെടാത്ത വർ അനങ്ങാതെ ചെളിയിലിരുന്നു് ജൂഡിയേയും മിസ്സിസ് ജ്ഞാനമ്മാളേയും നോക്കിക്കൊണ്ടിരുന്നു. കുറേക്കഴിഞ്ഞപ്പോൾ അവരിലാരെങ്കിലും തന്നെ സഹായിക്കുവാൻ മുന്നോട്ടു വരുമോയെന്നു് ജൂഡി ഉറ്റുനോക്കി. പക്ഷേ, ആരും വന്നില്ല. ഒരുപക്ഷേ, തങ്ങൾ പതിവായി ചെയ്യാത്ത ജോലിയൊന്നും അവർ ചെയ്യുകില്ലെന്നും പാലു കലക്കുന്നതു് അതിൽപ്പെടാത്ത ഒന്നായതുകൊണ്ടായിരിക്കും അവർ മുന്നോട്ടു വരാത്തതെന്നും ജൂഡി വിചാരിച്ചു. പക്ഷേ, അവൾക്കു് ഉഷ്ണിച്ചു വിയർത്തുതുടങ്ങിയിട്ടുണ്ടു്, നല്ലവണ്ണം ക്ഷീണവും തോന്നുന്നുണ്ടു്. പാൽപ്പൊടിയാണെങ്കിൽ—അതിന്റെ ഗന്ധം ദുസ്സഹമാണു്, അതു മുഖത്തും തലമുടിയിലും കുമിഞ്ഞുകൂടുകയും ചെയ്യുന്നു. അവൾ ക്ൺകോണുകളിലൂടെ വെള്ളത്തിലേക്കു നോക്കി. അതു ചെടികളും കുഴികളും മറച്ചുകൊണ്ടു് അരികിലേക്കു കയറിവരുന്നു.

ഒടുവിൽ അവർ ജോലി നിർത്തി. ജൂഡി തെർമോസ് ഫ്ളാസ്കിൽനിന്നു ധാരാളം തണുത്തവെള്ളം പകർന്നുകുടിച്ചു, ഒരു 'സാൻഡ്വിച്ചും' തിന്നു. പക്ഷേ, 'സാൻഡ്വിച്ചു്' തിന്നപ്പോൾ അതിലെന്തോ പന്തികേടുണ്ടെന്നു് അവൾക്കു തോന്നി. കാരണം, വെള്ളപ്പൊക്കം ആട്ടിയോടിച്ച ആ പാവപ്പെട്ടവരെല്ലാം തന്നെ നോക്കിയിരിക്കുമ്പോൾ, അവക്കതു നല്കുകയല്ലേ വേണ്ടതു്? മിസ്സിസ് ജ്ഞാനമ്മാൾ ഒരു പിച്ചളപ്പാത്രത്തിൽ ചോറും കറിയുമാണു കൊണ്ടുവന്നിട്ടുള്ളതു്, അല്ലാതെ 'സാൻഡ്വിച്ചു്'ല്ല. അതാണു ഭേദമെന്നു് ജൂഡി വിചാരിച്ചു. അമ്മയ്ക്കും 'സാൻഡ്വിച്ചി'നു പകരം ചോറും കറിയും കൊണ്ടുവരാമായിരുന്നു. പോരെങ്കിൽ ഈ 'സാൻഡ്വിച്ചി'ന്റെ വക്കു മുഴുവനും മടങ്ങിപ്പോയിട്ടുമുണ്ടു്. മിസ്സിസ് ജ്ഞാനമ്മാൾ തന്റെ വിരലുകൾകൊണ്ടു വളരെ വെടിപ്പായി അവർ കൊണ്ടുവന്ന ആഹാരം കഴിച്ചു. ബാക്കി വന്നതെല്ലാം അവർ

ഒരു ഇലയിൽ പകർന്ന്, ആ കൂട്ടത്തിൽനിന്നു പൊന്തിവന്ന ഒരു കുറുത്ത മെലിഞ്ഞ കൈയിൽ വച്ചുകൊടുത്തു.

വെള്ളപ്പൊക്കത്തിൽ ഒലിച്ചുപോയ ആ ഗ്രാമം ഒരു പുഴയുടെ വക്കത്തായിരുന്നു. വേനല്ലാലത്തു വളരെ അകലെക്കൂടെയായിരുന്ന പുഴ ഒഴുകിയിരുന്നതു്. ക്രമേണ ആളുകർ അതിന്റെ അരികിലേക്കു നീങ്ങി, കുടിലുകൾ വച്ചുതുടങ്ങി. ഒടുവിൽ ഇരുട്ടുള്ള ഒരു രാത്രിയിൽ, ഏതാനും മണിക്കൂറുകൾകൊണ്ടു്, ആ പുഴ പൊങ്ങിവന്നു് അവരുടെ കുടിലുകളേയും കോഴിക്കൂട്ടകളേയും കെട്ടിയിട്ടിരുന്ന ആട്ടകളേയും മീൻവലകളേയും മറ്റുപകരണങ്ങളേയും ഒഴുക്കിക്കൊണ്ടുപോയി. മുങ്ങിമരിച്ച ആ സ്ത്രീയെപ്പോലെ പലരും ഉറങ്ങിക്കിടന്നപ്പോഴാണു് വെള്ളം കയറിവന്നതു്. വെള്ളത്തിന്റെ ഇരമ്പൽ മഴയുടെ ശബ്ദത്തിൽ മുങ്ങിപ്പോയി. അതുകൊണ്ടു് വെള്ളം കുതിച്ചുകയറുന്നതു് അവർ കേട്ടില്ല. ചിലർക്കു് ഒരു കിടക്കയോ, ഏതാനും ചട്ടികലങ്ങളോ എടുത്തുകൊള്ളാൻ സമയം കിട്ടി, മറ്റു ചിലർക്കു സകലതും നഷ്ടപ്പെട്ടു. മിക്കപേരും നദിക്കരയിൽ കുറേശ്ശെ കൃഷിചെയ്തിരുന്നു. അവിടത്തെ മണ്ണു് നല്ല വളക്കൂറുള്ളതാകകൊണ്ടു കൃഷി മെച്ചപ്പെട്ടതായിരുന്നു. അതെല്ലാമിപ്പോൾ വെള്ളത്തിനടിയിലാണു്, മിക്കതും നശിച്ചിരിക്കും. ഒരുപക്ഷേ, മദിരാശിയിൽവന്നു് കൂലിപ്പണിക്കാരായി ജോലിചെയ്തിരുന്നവരുടെ കായ്വും അല്പംകൂടെ ഭേദമായിരിക്കാം. പക്ഷേ, അധികംപേരും ആഹാരമൊന്നും കരുതിയിട്ടില്ല. അവരുടെ ഭാര്യമാരും കുഞ്ഞുങ്ങളും യാതൊരു പ്രതീക്ഷയുമില്ലാതെ വെറും നിലത്തു പട്ടിണി കിടക്കുന്നു. ഇന്ത്യയുടെ നീണ്ട ചരിത്രത്തിൽ എത്രയെത്ര പ്രാവശ്യമാണു് ഇങ്ങനെ സംഭവിച്ചിട്ടുള്ളതു്.

ജൂഡിക്കു വല്ലാത്ത ക്ഷീണം തോന്നി. ഒന്നിനൊന്നു് ഉഷ്ണം വർദ്ധിക്കുന്നു, ശ്വസിക്കാൻ വിഷമമുണ്ടു്, പാൽപ്പൊടിയുടെ ഗന്ധമാണെങ്കിൽ അതു ദുസ്സഹവുമാണു്. ചൂഴ്ന്നുകൂടിക്കിടക്കുന്ന ആ പാവപ്പെട്ട മനുഷ്യരുടെ ഗന്ധം, ദുഃഖ

ത്തിന്റെയും വേദനയുടെയും ഗന്ധം—വെള്ളപ്പൊക്കത്തിന്റെ ഗന്ധം, അതു കൊണ്ടുവന്നിരിക്കുന്ന സകലതിന്റേയും ഗന്ധം, അവസ്സാ മുകളിൽ ഈ പാൽപ്പൊടിയുടെ ഗന്ധം... എന്തോ, ജൂഡിക്കതു തീരെ സഹിക്കാനാവില്ല. പക്ഷേ, മറെറാരു വഴിയില്ല, ഇതെല്ലാം ചെയ്തേ തീരൂ. മിസ്സിസ് ജ്ഞാനമ്മാൾ അതു തിരക്കു പിടിച്ചിട്ടാണു് ജോലി ചെയ്യുന്നതു്. ഓരോന്നു നടത്തിക്കൊണ്ടുപോകാൻ പാടുപെടുന്ന ഒരു സ്ത്രീയെക്കണ്ടിട്ടോ, അല്ലെങ്കിൽ ഒരു കൊച്ചനിയനെ നോക്കുന്ന കുട്ടിയെ കണ്ടിട്ടോ, ഇടസ്സാടെ അവർ പുഞ്ചിരിക്കും. അപ്പോൾ സ്വർണ്ണം നിറച്ച അവരുടെ പല്ലുകൾ മുഴുവൻ പുറത്തു കാണും.

ജൂഡി അങ്ങനെ വിഷമിച്ചിരിക്കുമ്പോൾ റോഡിൽ മറെറാരു വാൻകൂടെ പ്രത്യക്ഷപ്പെട്ടു. ആരായിരിക്കാം അതിൽ വരുന്നതെന്നു് അവൾ ഉറുനോക്കി. അവൾക്കു് അത്ഭുതവും സന്തോഷവും തോന്നി. ഹരിദാസും അവന്റെ അമ്മയും! ഹരിദാസ് അവളുടെ അരികിലേക്കു് ഓടിവന്നു. ഈ ഉഷ്ണത്തിലും അവനു് എത്ര എളുപ്പം ഓടാൻ കഴിയും! "നീ എന്തുചെയ്യുന്നു, ജൂഡീ?" അവൻ തിരക്കി. "തരൂ, ഞാൻ സഹായിക്കാം."

ജൂഡി ഉത്സാഹം അഭിനയിച്ചുകൊണ്ടു് വളരെ സാമർത്ഥ്യത്തോടെ പാല ചേർത്തുകൊണ്ടുനിന്നു. "എനിക്കു തോന്നുന്നില്ല, നിനക്കിതു കഴിയുമെന്നു്," അവൾ പറഞ്ഞു.

"ഓ, എനിക്കു കഴിയും," ഹരിദാസ് പറഞ്ഞു. "ആ തവി ഇങ്ങു തരൂ!"

"ശരി, നീയൊന്നു പരീക്ഷിച്ചുനോക്കാൻ സമ്മതിക്കാം. നോക്കൂ, ഹരിദാസ്, പാൽപ്പൊടി ശരിക്കും പാലാക്കി കലക്കണം. കട്ടയൊന്നും പാടില്ല. ഒരു പാത്രം തയ്യാറാക്കിക്കഴിഞ്ഞാൽ അതു് മിസ്സിസ് ജ്ഞാനമ്മാളുടെ കൈയിൽ എത്തിക്കണം. ഞാനിവിടെ നോക്കിയിരിക്കും."

ജൂഡി അങ്ങനെ ഹരിദാസിനെയും ശ്രദ്ധിച്ചുകൊണ്ടു് ഇരിപ്പുറപ്പിച്ചു...ആദ്യമാദ്യം അവൻ അതെല്ലാം ശരിക്കു

ചെയ്യുന്നുണ്ടോ എന്നു് അനാവശ്യമായ ഉൽക്കണ്ഠ അഭിനയിച്ചുകൊണ്ടു് അവൾ ചുഴിഞ്ഞുനോക്കി. പക്ഷേ, അവനതെല്ലാം ശരിക്കുതന്നെ ചെയ്യുന്നുണ്ടു്. അവൾ എത്ര വേഗമാണോ ചെയ്തിരുന്നതു്, അത്രയും വേഗത്തിൽ. അങ്ങനെ ഒന്നും ചെയ്യാതെ നിവന്നിരിക്കുന്നതിൽ അവൾക്കൊരു പ്രത്യേക സുഖം തോന്നി. ഹരിദാസിന്റെ അമ്മ ജൂഡിയുടെ അമ്മയുടെ സഹായത്തിനു ചെന്നു. ആ സ്ത്രീ വളരെയേറെ സംസാരിക്കുമെങ്കിലും വളരെ മിടുക്കിയാണെന്നു് പിന്നീടൊരിക്കൽ ജൂഡിയുടെ അമ്മ അവളോടു പറയുകയുണ്ടായി. ഒടുവിൽ ഹരിദാസിൽനിന്നും ജലപ്പരപ്പിലേക്കു് അവൾ തന്റെ ശ്രദ്ധ തിരിച്ചു. വെള്ളം പൊങ്ങുന്നതു നിന്നിരിക്കുന്നു. അതു കുറേശ്ശെ താഴുന്നുണ്ടു്. അതു താഴുമ്പോൾ വക്കിൽ ചില്ലുകളും തൊണ്ടുകളും തുണിക്കഷണങ്ങളും മറ്റും അടിഞ്ഞുകൂടുന്നു. കൂട്ടത്തിൽ ഒരു കുരങ്ങും—അതേ, അതു ചത്തടിഞ്ഞ ഒരു കുരങ്ങുതന്നെയാണു്—ഉണ്ടു്. ആ ചപ്പിലും ചവറിലും നിന്നു് ഉപയോഗമുള്ള എന്തെങ്കിലും കിട്ടുമോ എന്നു ചില സ്ത്രീകൾ ചികഞ്ഞുനോക്കിക്കൊണ്ടിരുന്നു. മിസ്സിസു് ജ്ഞാനമ്മാൾ തന്റെ സാരിച്ചുരുളിൽനിന്നു് വൃത്തിയുള്ള ഒരു വലിയ തുവാല പുറത്തേക്കെടുത്തു് ജൂഡിക്കു കൊടുത്തിട്ടു പറഞ്ഞു: "ഇതിൽ തലവെച്ചു കിടന്നുകൊള്ളു ജൂഡി, ഏതായാലും ഉറങ്ങുകയൊന്നും വേണ്ട."

ദുർഗ്ഗന്ധം നിറഞ്ഞ ചെളിയും പൊടിയും. പിന്നെ ഉറുമ്പുകളും. എങ്കിലും അതൊന്നും തൊടാതെ തലയ്ക്കടിയിൽ വൃത്തിയുള്ള ഒരു തുവാല വിരിച്ചു കിടക്കുന്നതിൽ ഒരു പ്രത്യേക സുഖമുണ്ടു്. വേണമെങ്കിൽ ഒരു നിമിഷനേരത്തേക്കു് കണ്ണടയ്ക്കാം—ഇങ്ങനെ. പെട്ടെന്നു് ഹരിദാസിന്റെ ശബ്ദം അവളുടെ കാതുകളിൽ വീണു: "നമുക്കു് ഒരു പെട്ടി പാൽപ്പൊടികൂടെ വേണ്ടിവരും. അതു ഞാൻ തുറക്കാം." നിഴലുകൾ എതിർവശത്തേക്കു നീങ്ങിത്തുടങ്ങി. വെള്ളം വളരെ വളരെ താണിരിക്കുന്നു. ഓ, എത്ര നേരമാണു താൻ ഉറങ്ങിപ്പോയതു്!

ഗ്രാമീണരെ അപ്പോഴേക്കും ഏതാണ്ടൊരുവിധം കൂടിയിരുത്തിക്കഴിഞ്ഞു. കുഞ്ഞുങ്ങൾക്കെല്ലാം ആഹാരം നല്കിയിട്ടുണ്ട്. പുറത്തുണ്ടായിരുന്നവർ ചില്ലകളും പുതപ്പുകളും മറ്റും കൊണ്ട് ഓരോ കൂടിലുകളും തീർത്തുകഴിഞ്ഞു. ഇന്നു രാത്രിയും മഴ പെയ്യാവുന്നതാണ്. പക്ഷേ, വെള്ളം ഇനിയും ഉയരുമെങ്കിൽത്തന്നേയും അവർക്കു സ്കൂളിൽ കയറി രക്ഷപെടാം. അതു കുറേ ഉയർന്ന നിലത്താണ്.

തനിക്കു പറഞ്ഞിയപോലെ ഹരിദാസിനും പറ്റിയിട്ടുണ്ടെന്നു് ജൂഡി കണ്ടു. അവന്റെ മുടിയിലും ഷർട്ടിലും പാൽപ്പൊടി വേണ്ടുവോളം അടിഞ്ഞിട്ടുണ്ട്, അവനും ക്ഷീണിച്ചിട്ടുണ്ട്. ജൂഡി ആ ജോലി വീണ്ടും ഏറ്റെടുത്തപ്പോൾ അവനു സന്തോഷം തോന്നി. പക്ഷേ, അന്നു വൈകുന്നേരം ഒരു ടിൻ പാൽപ്പൊടിയുടെ ആവശ്യമേ ഉണ്ടായിരുന്നുള്ളു. അവർ കൊണ്ടുവന്നിരുന്ന അരിയും ധാന്യങ്ങളും വിതരണം ചെയ്യപ്പെട്ടു. അങ്ങനെ ആളുകൾക്കു് എന്തെങ്കിലും കഴിക്കുവാൻ കാണും. അവർ വണ്ടികളിൽ കയറി നഗരത്തിലേക്കു മടങ്ങി. വടക്കുകിഴക്കു മേഘങ്ങൾ കുമിഞ്ഞുകൂടുന്നുണ്ട്. അന്നു രാത്രിയും മഴയുണ്ടാകും. തലയ്ക്കുമുകളിൽ നല്ലൊരു പുരയില്ലാത്ത ആ പാവപ്പെട്ട മനുഷ്യരെക്കുറിച്ചു ചിന്തിക്കുന്നതിൽ വിഷമമുണ്ട്. അതേ സമയം അവർക്കു് എന്തെങ്കിലും സഹായം ചെയ്യുവാൻ കഴിഞ്ഞു എന്നതിൽ ചാരിതാർത്ഥ്യവുമുണ്ട്. വെള്ളപ്പൊക്കം നിമിത്തം റോഡുകളിൽ ചുകന്ന ചെളി തളംകെട്ടിക്കിടന്നിരുന്നു.

"എനിക്കിന്നു സ്കൂളിൽ പോകാൻ കഴിഞ്ഞില്ല," ഹരിദാസ് പറഞ്ഞു. "നീ പോയോ?"

"ഇല്ല," ജൂഡി പറഞ്ഞു. "നാളെയെങ്കിലും അത്രയും ദൂരം റോഡിൽനിന്നു വെള്ളം വാങ്ങിപോകുമെന്നു വിശ്വസിക്കുന്നു."

9

ദേശീയവികസനപദ്ധതിപ്രദേശം

ജൂഡി ലക്ഷ്മിക്കുള്ള കത്തെഴുതിത്തീർത്തു. വളരെയേറെ വെട്ടിത്തിരുത്തലുകളുണ്ട്. ആകെക്കൂടെ ഒരു വൃത്തികെട്ട മട്ട്. അവളുടെ അമ്മ പറഞ്ഞു, അതു മാറ്റി എഴുതേണ്ടതാണെന്ന്. പക്ഷേ, വല്ലാത്ത ഉഷ്ണം. പോരെങ്കിൽ ലക്ഷ്മി അതൊന്നും സാരമാക്കുകയുമില്ല. ഒടുവിൽ അവൾ അതു് ഒരു കവറിൽ അടക്കംചെയ്തു, 'സ്പെൻസർ' കമ്പനിയിൽ പോയപ്പോൾ അടുത്തുള്ള പോസ്റ്റാഫീസിൽ നിക്ഷേപിച്ചു. കവറിൽ മുദ്രയടിക്കുന്നതും അവൾ നോക്കിക്കണ്ടു. പിന്നീടു്, അവളുടെ അമ്മ വെണ്ണ, ബിസ്കറ്റ്, ആസ്പിരിൻ മുതലായ സാധനങ്ങൾ വാങ്ങിക്കുന്നതിനിടയ്ക്കു്, 'സ്പെൻസർ കഫെ'യിൽപ്പോയി ഒരു ഓറഞ്ചുപാനീയവും കഴിച്ചു. അടുത്തു് 'സ്റ്റെയ്ൻലെസ്സ് സ്റ്റീൽ', പിച്ചള എന്നിവകൊണ്ടുണ്ടാക്കിയ പാത്രങ്ങൾ വില്ക്കുന്ന ഒരു പീടികയുണ്ടു്. അവിടെനിന്നു് അവർ ഒരു 'കെറ്റിൽ' വാങ്ങി. പീടിക കണ്ടാൽ 'ഷെൽഫു'കളിൽ തിളങ്ങുന്ന സാധനങ്ങൾ അടുക്കിയടുക്കിവെച്ചിരിക്കുന്ന ഒരു ചെറിയ ഇടനാഴിയാണെന്നു തോന്നും. പിച്ചളയും ചെമ്പുംകൊണ്ടുണ്ടാക്കിയ പാത്രങ്ങളായിരുന്നു ഏറ്റവും കൗതുകമുള്ളവ. പ്രത്യേകിച്ചു സാധാരണയായി ഉപയോഗിക്കുന്ന വെള്ളംകൊണ്ടുവരുന്ന കൂടങ്ങൾ. അവ എല്ലാ വലുപ്പത്തിലും കിട്ടും. പക്ഷേ, 'സ്റ്റെയ്ൻലെസ്സ് സ്റ്റീൽ' പാത്രങ്ങൾപോലെ അത്ര ഉപയോഗമുള്ളവ അല്ല ഇവ. 'സ്റ്റെയ്ൻലെസ്സ് സ്റ്റീൽ' പാത്രങ്ങൾ ഇപ്പോൾ ഇന്ത്യയിലും ഉണ്ടാക്കുന്നുണ്ടു്. 'കെറ്റിലി'ന്റെ കൈപ്പിടിയിൽ തന്റെ പേരിന്റെ ആദ്യക്ഷരങ്ങൾ കൊത്തുന്നതിനു് അവളുടെ അമ്മ ആ പീടികക്കാരനോടു് ആവശ്യപ്പെട്ടു.

അയാൾ ഒരു 'ഇലക്ട്രിക് ഡ്രിൽ' ആ കൈപ്പിടിയിൽ പ്രയോഗിച്ചു. ഉടനേ ആ അക്ഷരങ്ങൾ തെളിഞ്ഞു.

''ലണ്ടനിലായിരുന്നുവെങ്കിൽ ഈ അക്ഷരങ്ങൾ കൊത്തുന്നതിനു് ആഴ്ചകൾതന്നെ വേണ്ടിവരുമായിരുന്നു,'' അവർ പറഞ്ഞു. ചെറിയ സാധനങ്ങൾ ഉണ്ടാക്കുവാനും നന്നാക്കുവാനും ഇവിടെ വളരെ എളുപ്പമാണു്. ഉദാഹരണത്തിനു് അവളുടെ അച്ഛന്റെ കണ്ണടയുടെ ചില്ലു് വളരെവേഗം ഉറപ്പിച്ചുകിട്ടി. അതു് ശരിപ്പെടുത്തിക്കൊടുത്ത മനുഷ്യൻ എന്തോ വളരെ രസമുള്ള ഒരു ജോലിചെയ്യുന്ന മട്ടിലാണു പെരുമാറിയിരുന്നതു്. പിന്നീടു് അവർ അടുത്ത ഗരാജിലേക്കു ചെന്നു് തങ്ങളുടെ പുതിയ ടയർ എപ്പോൾ കിട്ടുമെന്നു തിരക്കി. ടയറിന്റേതുപോലുള്ള കാര്യങ്ങൾ ഇംഗ്ലണ്ടിൽ എളുപ്പം സാധിക്കും. പക്ഷേ, ഇവിടെ വളരെ സമയം പിടിക്കും. 'ഇന്ത്യാ കാഫി ഹൗസ്' ആയിരുന്നു അവരുടെ അടുത്ത ലക്ഷ്യം. അവിടെനിന്നും അവർ ഒരു റാത്തൽ കാപ്പിപ്പൊടി വാങ്ങി, ഓരോഗ്ലാസ് കാപ്പിയും കുടിച്ചു. ഈ സമയമത്രയും ലക്ഷ്മിക്കയച്ച കത്തിനെക്കുറിച്ചായിരുന്നു ജൂഡിയുടെ ചിന്തകൾ— അതെപ്പോൾ പോന്നേരിയിൽ എത്തുമെന്നും തനിക്കെപ്പോൾ ഒരു മറുപടി കിട്ടുമെന്നും.

വെള്ളപ്പൊക്കം നന്നേ ശമിച്ചു. ജൂഡിയുടെ അമ്മയും മിസ്സിസ് ജ്ഞാനമ്മാളും ദുരിതാശ്വാസക്യാമ്പിൽ വീണ്ടും പോയി. അഭയാർത്ഥികൾ തങ്ങളുടെ ധൈര്യം ഏറെക്കുറെ വീണ്ടെടുത്തിട്ടുണ്ടു്. മുങ്ങിമരിച്ചുപോയ ആ സ്ത്രീയുടെ ജഡം അവരുടെ പുത്രന്മാർ കണ്ടെടുത്തു്, യഥോചിതം ദഹിപ്പിച്ചു. സ്കൂൾ വിട്ടപോകാൻ ആ ഗ്രാമീണരിൽ അധികംപേർക്കും സമ്മതമുണ്ടായിരുന്നില്ല. തങ്ങളുടെ പുരകളെക്കാളും ഭേദപ്പെട്ട ഒരു കെട്ടിടമാണല്ലോ അതു്. പക്ഷേ, അതിനു നിവൃത്തിയില്ല. സ്കൂൾക്കുട്ടികൾക്കു് പഠിക്കയും വേണമല്ലോ. അതുകൊണ്ടു് ആ ഗ്രാമീണർ ഉടനെതന്നെ വീടുകൾവെച്ചു മാറേണ്ടതു് അത്യാവശ്യമായിരുന്നു.

അതിനു ഗവണ്മെൻറിൽനിന്നും കുറേ സഹായം എത്തിച്ചു കൊടുക്കുന്നതിനു് ജൂഡിയുടെ അമ്മ യത്നിച്ചു.

കത്തയച്ചു് മൂന്നുദിവസം കഴിഞ്ഞപ്പോൾമുതൽ ലക്ഷ്മിയിൽനിന്നു് തനിക്കൊരു മറുപടി കിട്ടുമെന്നു് ജൂഡി പ്രതീക്ഷിച്ചുതുടങ്ങി. ഒരുപക്ഷേ, തൻെറ കത്തു് ലക്ഷ്മിയുടെ ഗ്രാമത്തിൽ എത്തിച്ചേരുന്നതിനു് കുറച്ചു വൈകിയെന്നു വരാം. ഒരു മാസത്തിൽ ഒരിക്കലെങ്കിലും ഒരു കത്തെത്തുകപതിവില്ലാത്തതാണല്ലോ ഈ ഉൾനാടൻഗ്രാമങ്ങളിൽ. ഒട്ടവിൽ ഒരാഴ്ച കഴിഞ്ഞു, രണ്ടാഴ്ച കഴിഞ്ഞു. എന്നിട്ടും മറുപടിയില്ല. "ഒരു പോസ്റ്റാഫീസുപോലുമില്ലാത്ത ഗ്രാമത്തിൽ സ്റ്റാമ്പുവാങ്ങാൻ ലക്ഷ്മിക്കു വിഷമമായിരിക്കും," അവളുടെ അമ്മ പറഞ്ഞു. പക്ഷേ, ലക്ഷ്മിക്കു് മറുപടി അയയ്ക്കുണമെന്നുണ്ടായിരുന്നുവെങ്കിൽ അതെങ്ങനേയും സാധിക്കുമായിരുന്നു എന്നാണു് ജൂഡിയുടെ വിചാരം. തനിക്കു് മറുപടി അയയ്ക്കുവാൻ അവൾക്കു് ഇഷ്ടമില്ലെന്നു വരുമോ?

ജൂഡി അമ്മണിപ്പാട്ടിയെ കണ്ട ചോദിച്ചു, എന്താണവക്കു തോന്നുന്നതെന്നു്. പക്ഷേ, അമ്മണിപ്പാട്ടി തല കുലുക്കിയതല്ലാതെ മറെറാന്നും പറഞ്ഞില്ല. കുമാറിൽനിന്നും കത്തുകൾ വരാനും വളരെ വളരെ താമസിക്കുന്നുണ്ടു്. ജൂഡി കുറേക്കൂടി ക്ഷമിക്കണം. ക്ഷമിച്ചിരിക്കുവാൻ പാടിക്കുന്നതു നല്ലതാണു്.

ക്രമേണ മഴ ശമിച്ചു. പൊടുന്നനെ ഉഷ്ണവും വിയർപ്പും കുറഞ്ഞുവെന്നു് ജൂഡിക്കു തോന്നി. ഓറഞ്ചുകാലം ആരംഭിച്ചു. മാങ്ങയില്ലാത്തതിൻെറ കുറവു് ഓറഞ്ചുകൊണ്ടു തീർക്കാം. പലതരത്തിലുമുള്ള പഴങ്ങളുണ്ടു്. തികച്ചും ഓറഞ്ചിൻെറ രുചിയുള്ള തൊലിക്കട്ടിയുള്ള ഒരുതരം, നീരും മധുരവും കൂട്ടതല്ലുള്ള തൊലിക്കട്ടികുറഞ്ഞ മറെറാരുതരം, പുറമേ മറു പല തരങ്ങളും. വെള്ളപ്പൊക്കംനിമിത്തം റോഡിൽ അങ്ങിങ്ങുണ്ടായ കുഴികളെയെല്ലാം നികത്തിത്തുടങ്ങിയിരിക്കുന്നു. തോട്ടത്തിലെ ചെമ്മണ്ണും തണ്ടുകളും നീണ്ട പുൽക്കൻപുല്ലുകളായി മാറിയിരിക്കുന്നു. തോട്ടക്കാരൻ

ഇവയെ വലിയ ഒരു കത്തിവീശി മുറിച്ചുകളയുകയാണു പതിവു്. പൊതുവേ ഏവർക്കും ഉന്മേഷം തോന്നുന്ന ഒരു കാലമാണിതു്. വേനൽക്കാലത്തിന്റെ ഏറ്റവും ചൂടുകൂടിയ ദിവസങ്ങൾ അവസാനിച്ചിരിക്കുന്നു.

നീന്തൽക്കുളത്തിന്റെ കാര്യത്തിൽ മാത്രം ചെറിയൊരു കുഴപ്പമുണ്ടു്. അതിലെ വെള്ളം കലങ്ങിമറിഞ്ഞിരിക്കുന്നു. പുറമേ ഇലകളും കുമിഞ്ഞുകൂടിയിട്ടുണ്ടു്. അവർ അതെല്ലാം വൃത്തിയാക്കുന്നുവെന്നതു ശരിയാണു്. എങ്കിലും എല്ലാം നേരെയാകുന്നതുവരെ അതിൽ നീന്താൻ പറ്റുകില്ല. കടലിൽ കുളിക്കാമെന്നുവെച്ചാൽ അവിടെ സ്രാവുകൾ കാണുമെന്നാണു് അവളുടെ അമ്മയുടെ ഭയം. പക്ഷേ, ആരേയോ സ്രാവുകൾ പിടിച്ചതായോ തിന്നതായോ കടിച്ചതായോ കേട്ടിട്ടില്ല. പതിവുപോലെ ഇപ്പോഴും രണ്ടോ മൂന്നോ ചാളത്തടികൾ കൂട്ടിക്കെട്ടിയുണ്ടാക്കിയ വള്ളങ്ങളിൽ കയറി മീൻപിടിത്തക്കാർ കടലിലേക്കു പോകുന്നുണ്ടു്. അതുകൊണ്ടു്, അമ്മയുടെ പരിഭ്രമത്തിന്റെ അർത്ഥം ജൂഡിക്കു മനസ്സിലായില്ല. ഹരിദാസു് തിരകൾക്കുമപ്പുറത്തു പോയി നീന്താറുണ്ടു്. അവൻ ഒരു കത്തിയുംകൂടെ കൊണ്ടുപോകും എന്നുമാത്രം. പക്ഷേ, അവന്റെ അച്ഛൻ സ്രാവുകളെക്കുറിച്ചു് കേട്ടതുമുതൽ അവന്റെ നീന്തലും നിന്നു. എന്നിട്ടും ലക്ഷ്മിയുടെ മറുപടി വന്നില്ല.

"നമുക്കൊരു വിനോദയാത്ര പോയാലെന്താ?" ജൂഡിയുടെ അമ്മ പറഞ്ഞു. "ഇപ്പോൾ അധികം ചൂടില്ല. റോഡുകളും നന്നാക്കിയിട്ടുണ്ടാകും." അവളുടെ അച്ഛൻ പറഞ്ഞു. "ശരിയാണു്... ആട്ടെ, നാമൊരു എൻ. ഇ. എസു്. പ്രദേശത്തിൽ പോയാലോ? അവിടെ ഗ്രാമങ്ങളിൽ എന്തൊക്കെയാണു് നടക്കുന്നതെന്നറിയാമല്ലോ?"

ജൂഡിക്കു് അത്ഭുതം തോന്നി. അവളുടെ അമ്മ പറഞ്ഞു: "നീ ഓർക്കുന്നില്ലേ ഞാനൊരിക്കൽ പറഞ്ഞതു്, ഇന്ത്യയെ സമൃദ്ധമാക്കാൻവേണ്ടി ദേശീയവികസനപദ്ധതിയുടെ സഹായത്തോടെ ഗ്രാമത്തിലുള്ള ആളുകൾ ചെയ്യുന്നതിനെ

ക്കുറിച്ച്? നമുക്ക് അത്തരമൊരു പ്രദേശത്തു പോയി കൂടിൽ വ്യവസായങ്ങളും പള്ളിക്കൂടങ്ങളും പുതിയ വിളവുകളും മറ്റു കാര്യങ്ങളും എങ്ങനെ ഇരിക്കുന്നുവെന്നു നോക്കാം. ഒട്ടും മുഷിപ്പനാവില്ല ജൂഡീ, വാസ്തവത്തിൽ രസമുള്ള കാര്യമാണ്. ആയിരമായിരം വർഷങ്ങൾ ഒന്നും ചെയ്യാതെ ദരിദ്രരായി കഴിഞ്ഞുകൂടിയ ആളുകൾ പെട്ടെന്നൊരു ദിവസം ഓരോന്നു ചെയ്തുതുടങ്ങുന്നതു് ഒരത്ഭുതമാണ്. നമുക്ക് അതൊരു വിനോദയാത്രയുമായി. ഒരു സത്രത്തിൽ താമസിക്കയും ചെയ്യാം.''

''അവിടെ ആന കാണുമോ?'' ജൂഡി ചോദിച്ചു. പണ്ടൊരിക്കൽ അവൾ പലതരം കാട്ടുമൃഗങ്ങളെ കാണുകയുണ്ടായല്ലോ. അന്നവൾ ഒരു സത്രത്തിൽനിന്നും ആനപ്പുറത്തു കയറിയിട്ടാണു പോയതു്.

''എനിക്കു തോന്നുന്നില്ല,'' അമ്മ പറഞ്ഞു. ''പക്ഷേ, ഇന്ത്യയിൽ എവിടെവച്ച് എന്തൊക്കെ കാണുമെന്ന് ആർക്കും പറയാനാവില്ലല്ലൊ.''

ഒടുവിൽ ഒരു വാരാന്ത്യം മുഴുവൻ അകലെയുള്ള ഒരു സ്ഥലത്തു കഴിച്ചുകൂട്ടാൻ അവർ നിശ്ചയിച്ചു. ആയ ബെന്നിനേയുംകൊണ്ട് ഒരു മിത്രത്തിന്റെ ഗൃഹത്തിൽ താമസിക്കും. ജോജ്ജ് 'സാൻഡ്വിച്ച്' ഉണ്ടാക്കും. തെർമോസ് ഫ്ളാസ്കുകൾ നിറച്ച് വെള്ളം കൊണ്ടുപോകണം. കൂടെ ഓറഞ്ചു വേണം. പിന്നെ അണ്ടിപ്പരിപ്പും. വഴിയിൽ വേണ്ടുവോളം ഇളനീർ കിട്ടുമെന്നു തീർച്ചയാണ്. ജൂഡി രാത്രിയിൽ തനിക്കു വേണ്ട സാധനങ്ങൾ ഒരുക്കി. കൂടെ കിടക്കകളും കൊണ്ടുപോകണം. സത്രങ്ങളിൽ കുറുക്കെ പാളിയുള്ള ഇന്ത്യൻ കിടക്കകൾ കാണും. അവയുടെ പുറത്തു പഞ്ഞി നിറച്ച ഒരു കിടക്കകൂടെ വിരിക്കാമെങ്കിൽ സുഖമായിരിക്കും.

തലേദിവസം രാത്രിതന്നെ അവർ ബെന്നിനെ ആയയുമൊരുമിച്ച് അവരുടെ മിത്രത്തിന്റെ ഗൃഹത്തിലാക്കി. നേരം വെളുത്തുതുടങ്ങിയപ്പോൾത്തന്നെ അവർ പുറപ്പെട്ടു.

കിളികൾ ചിലയ്ക്കുന്നു, നല്ല കുളിരുമുണ്ട്. ആകെക്കൂടെ സുഖമാണ്. അവർ മദിരാശിക്കു പുറത്തു കടന്നു. റോഡിന്റെ വക്കിലുള്ള കൊച്ചു പീടികകൾ തുറക്കുന്നതേയുള്ളു. കാളവണ്ടികളും ആളുകളും ജോലിസ്ഥലങ്ങളിലേക്കു നീങ്ങിക്കൊണ്ടിരിക്കുന്നു. ഒടുവിൽ അവർ നഗരത്തെ പിന്നിട്ട് രണ്ടുവശവും കണ്ണെത്താവുന്ന ദൂരത്തോളം പടർന്നുകിടക്കുന്ന നെൽപ്പാടങ്ങളുടെ നടുവിലൂടെ കാറോടിച്ചുപോയി. വേനൽക്കാലം മുഴുവനും വരണ്ടു പൊടിയടിച്ചു കിടന്നിരുന്ന പാടങ്ങളിൽ മഴകഴിഞ്ഞപ്പോൾ വെള്ളവും ചെളിയും നിറഞ്ഞിരിക്കുന്നു. അവ നിറയെ പച്ചനിറം ഓളംവെട്ടുന്ന നെൽച്ചെടികൾ. ഓരോ വയലും അടുത്തതിൽനിന്നും വരമ്പുകൾകൊണ്ട് വേർതിരിക്കപ്പെട്ടിരിക്കുന്നു. ഇപ്പോഴും ചില വയലുകളിൽ നടീൽ നടക്കുന്നുണ്ട്. സ്ത്രീപുരുഷന്മാർ ഓരോ കെട്ട ഞാറുമായി വെള്ളത്തിൽ ഇഴഞ്ഞുനീങ്ങി, അതു നടുന്നു. ചിലതിലെ നടീൽ നല്ലവണ്ണം തെളിഞ്ഞിട്ടുണ്ട്. ഇംഗ്ലണ്ടിൽ വസന്തകാലത്തു കാണാവുന്നതിലുമധികം പച്ചകാണാം അനേകം മൈൽ ദൂരത്തിൽ. ചിലപ്പോൾ റോഡുവക്കിൽ വിശാലങ്ങളായ കായലുകൾ കാണാം. മഴനിമ്മിച്ചതാണ് ആഴംകുറഞ്ഞ ഈ ജലാശയങ്ങൾ. തെളിഞ്ഞു ശാന്തമായ ആകാശം ചെളിനിറം കലർന്ന ജലത്തിൽ പ്രതിഫലിക്കുമ്പോൾ മനോഹരമായ ഒരു ഇന്ദ്രനീലവർണ്ണം എങ്ങും തെളിയുന്നു. ഈ ജലാശയങ്ങളെ കൃഷിക്കു ഉതകുമാറു് അണകെട്ടി നിർത്തിയിട്ടുണ്ട്. അവയിലെ കൊച്ചോളങ്ങൾ മുൾച്ചെടികളിൽ വന്നലയ്ക്കുന്നു. ചിലപ്പോൾ അവയുടെ വക്കിൽ കൊച്ചു പൂക്കളും കാണാം. അങ്ങിങ്ങു് കരിമ്പുതോട്ടങ്ങളുണ്ട്. ചില ഗ്രാമങ്ങളിൽ ആളുകൾതന്നെ കരിമ്പു് ആട്ടുന്നതിനു് ഉപയോഗിക്കുന്ന ലളിതമായ ചക്കുകൾ കാണാനുണ്ട്. പക്ഷേ, അകലെ ഒരു പഞ്ചസാര ഫാക്ടറിയുമുണ്ട്. അവിടേക്കു് കരിമ്പു കയറ്റിയ കാളവണ്ടികൾ നീങ്ങുന്നതു ജൂഡി കണ്ടു. പരുത്തി, ജീരകം തുടങ്ങിയ മറ്റു കൃഷികൾ വേനൽക്കാലത്തുതന്നെ കൊയ്തുകഴിഞ്ഞി

രുന്നു. ആ പാടങ്ങളിൽ ഇപ്പോൾ ഉഴവും വിതയും നടക്കയാണു്.

ആട്ടിൻപറ്റങ്ങളെ തെളിച്ചുകൊണ്ടുപോകുന്ന ബാലന്മാർ, ഗ്രാമച്ചന്തകൾ, കിണറുകളുടെ കരയിൽ കാത്തിരിക്കയോ, തീ കത്തിക്കുന്നതിനു് ചുമരുകളിൽ ചാണകം പറ്റിച്ചു് വറളിയുണ്ടാക്കുകയോ ചെയ്യുന്ന സ്ത്രീകൾ—അങ്ങനെ പലതരത്തിലാണു് ഗ്രാമദൃശ്യങ്ങൾ. രോഗികളും മറ്റു തരത്തിൽ വേദനയനുഭവിക്കുന്നവരുമായ അനേകം പേരെ ജൂഡിയുടെ അച്ഛൻ കണ്ടു. അവരെക്കുറിച്ചു് അദ്ദേഹത്തിനു വലിയ ഉൽക്കണ്ഠയുണ്ടു്. അങ്ങനെ ധാരാളം പേരു്. അവർ സഹിക്കുന്ന വേദനയും ഭയങ്കരമാണു്. ഒരു ഡിസ്പെൻസറിയോ മറ്റോ കണ്ടില്ലെങ്കിൽ ഒരു ആസ്പിരിൻഗുളിക വാങ്ങുന്നതിനു് അവക്കു് ഒരണ ചെലവാകും. നാട്ടിൻപുറത്തെ ഒരു കച്ചവടക്കാരൻ ഒരു കുപ്പി ആസ്പിരിൻ വാങ്ങി ഓരോ ഗുളികയായി വില്ക്കുന്നുണ്ടാവും. അതിൽനിന്നുതന്നെ വലിയൊരു ലാഭമുണ്ടാക്കും. പക്ഷേ, ഒരു മുഴുവൻ കുപ്പി ആസ്പിരിൻ വാങ്ങുന്നതിനു് പാവപ്പെട്ട ഒരുവനു കഴിയുകില്ലല്ലൊ.

ചിലയിടങ്ങളിൽ റോഡു നന്നാക്കുന്നുണ്ടു്. അവിടങ്ങളിൽ ഡസൻ കണക്കിനു് സ്ത്രീകളും വളരെയൊന്നും ഉടുത്തിട്ടില്ലാത്ത പുരുഷന്മാരും ജോലിചെയ്യുന്നു. കുട്ടകളിൽ മണ്ണു ചുമക്കുക, കല്ലെടുക്കുക, മണ്ണരിക്കുക, മണ്ണുകുഴയ്ക്കുക—അങ്ങനെ പലതും. ധനികരാജ്യങ്ങളിൽ ഇത്തരം ജോലികൾ ചെയ്യുന്നതിനു് യന്ത്രങ്ങളുണ്ടു്. ഒരിക്കൽ അവർ ഒരു ചെറിയ പട്ടണം കടന്നുപോയി. അവിടെ വാടകയ്ക്കു് കാറുകൾ കിട്ടുകില്ല. പകരം രണ്ടു ചക്രങ്ങളുള്ള ഒരുതരം കുതിരവണ്ടികളുണ്ടു്. വണ്ടിയുടെ മേൽഭാഗം കമഴ്ത്തിവെച്ച, അർദ്ധചന്ദ്രാകൃതിയിലുള്ള, ഒരു പെട്ടിപോലെയാണു്. അതിനകത്തു് ആളുകൾക്കിരിക്കാം. ചിലപ്പോൾ പുറകിൽ കർട്ടനും കെട്ടിയിട്ടുണ്ടു്. വണ്ടിയുടെ പുറവശം ദേവതകളുടേയും മാളികകളുടേയും കായലുകളുടേയും ചിത്രങ്ങൾ

കൊണ്ട് മോടിപിടിപ്പിച്ചിട്ടുണ്ട്. കൂതിരയാണെങ്കിൽ, അതിനെ തുവലുകൾകൊണ്ട് അലങ്കരിച്ചിരിക്കും. അതു മണികൾ കിലുക്കി വണ്ടി വലിച്ചുകൊണ്ട് മുന്നോട്ട നീങ്ങും.

അവർ പ്രധാന റോഡിൽനിന്നു് ഒരു ചെറിയ നിരത്തിലേക്കു തിരിഞ്ഞു. പലയിടങ്ങളിലും മണ്ണൊലിച്ചുപോയിട്ട് നിരത്തിൽ ചാലുകൾ വീണിട്ടുണ്ട്. റോഡു നന്നാക്കുന്നയിടങ്ങളിൽ വണ്ടി വളരെ സൂക്ഷിച്ചുവേണം വിടാൻ. അവർ ഉച്ചഭക്ഷണത്തിനു് ഒരിടത്തു വണ്ടി നിർത്തി. ഉടനേ കാണാം ഒരു പറ്റം കുരങ്ങുകൾ. അവയും തങ്ങൾക്കു കിട്ടിയ 'സാൻഡ്വിച്ച്' തിന്നു. ജൂഡി ജോണിനയച്ചുകൊടുക്കുവാൻ അവയുടെ ഒരു ഫോട്ടോ എടുത്തു. അപ്പോഴും 'സാൻഡ്വിച്ചി'നു പകരം ചോറും കറിയുമായിരുന്നുവെങ്കിൽ എത്ര നന്നായിരുന്നേനെ എന്നായിരുന്നു ജൂഡിയുടെ വിചാരം. ജൂഡി എത്ര പറഞ്ഞാലും അവൾക്കു 'സാൻഡ്വിച്ചാ'ണു് കൂടുതൽ ഇഷ്ടം എന്നാണു് അവളുടെ അമ്മയുടെ സങ്കല്പം. കൂറേ പോകുന്നതിനു മുമ്പു് അവർ ഒരു ബോർഡു കണ്ടു: 'എൻ. ഇ. എസ്. വികസനപ്രദേശം.'

തുടർന്നു ബോർഡുകളുടെ എണ്ണം കൂടിക്കൂടിവന്നു. അങ്ങിങ്ങു് ഏതാനും പണികളും നടക്കുന്നുണ്ട്. വലിയൊരു ഓലമേഞ്ഞ പുരയാണു് അവിടത്തെ സാമൂഹ്യകേന്ദ്രം. ചിലപ്പോൾ ധാന്യങ്ങളിലും സമൃദ്ധമായി വിളയുന്ന കരിമ്പുപാടങ്ങളിലും ബോർഡുകൾ സ്ഥാപിച്ചിരിക്കുന്നതു കാണാം. സത്രത്തിലേക്കും ഒരു ചൂണ്ടുപലകയുണ്ട്. അവർ സത്രത്തിലെത്തി, കൊണ്ടുവന്ന സാധനങ്ങളെല്ലാം അവിടെ നിക്ഷേപിച്ചു. അവിടെ അവരെക്കാത്തു് ഒരു ചെറുപ്പക്കാരൻ ഇരുന്നിരുന്നു. താൻ ചെയ്യുന്നതിലെല്ലാം അമിതമായ ഉത്സാഹമുള്ള കൂട്ടത്തിലാണു് അയാൾ. എന്തെങ്കിലും വിശദീകരിച്ചുകൊടുക്കുമ്പോൾ ശരിക്കുള്ള ഇംഗ്ലീഷ് വാക്കു കിട്ടിയില്ലെങ്കിൽ അയാൾ അക്ഷമകൊണ്ട് കൈകൾ കൂട്ടിയടിക്കും. അയാൾക്കൊരു ജീപ്പുണ്ട്. അതിൽ എല്ലാപേരും കയറി സ്ഥലമൊക്കെ ചുറ്റിക്കാണാൻ പുറപ്പെട്ടു.

ഗ്രാമത്തിലെ സ്ത്രീകൾ ഒത്തുചേന്ന് ഗവണ്മെൻറ് നല്കിയ കടംകൊണ്ട് തുന്നൽയന്ത്രങ്ങൾ വാങ്ങിയ കാര്യം അയാൾ വിശദീകരിച്ചുകൊടുത്തു. അവർ ശരിക്കും ജോലി ചെയ്യുകയാണെങ്കിൽ ഏതാനും വർഷംകൊണ്ട് കടം തിരിച്ചടയ്ക്കുവാൻ സാധിക്കും. "പിന്നീട് അവർക്ക് സ്വന്തമായി തുന്നൽയന്ത്രങ്ങൾ ഉണ്ടാവും!" അയാൾ പറഞ്ഞു. അവിടെ രണ്ടു മുറികളിൽ തറികളുണ്ടായിരുന്നു. ഈ തറികളിൽ ഏതാനും സ്ത്രീകൾ നെയ്യുകയും നെയ്തെടുത്ത വസ്ത്രങ്ങളിൽ ചായത്തിൽ മുക്കിയെടുത്ത മരത്തിലുള്ള അച്ചുകളുപയോഗിച്ച് ചിത്രമുദ്രകൾ പതിക്കുകയും ചെയ്തുകൊണ്ടിരുന്നു. മറ്റൊരിടത്തു് മുളയിൽനിന്നു് ചിലർ പെൻസിലുണ്ടാക്കുന്നു. "വളരെ വേഗത്തിൽ," ആ ചെറുപ്പക്കാരൻ പറഞ്ഞു, "അകത്തുള്ള പെൻസിൽ കളിമണ്ണിലും ഗ്രാഫൈറ്റിലും നിന്നു് സ്ത്രീകളുണ്ടാക്കുന്നു. ഏതാണ്ടു് ആഹാരം പാകംചെയ്യുന്നപോലെ. പിന്നെ പുരുഷന്മാർ പുറം തോടുണ്ടാക്കുന്നു. അങ്ങു് ഡെറാഡൂണിലെ വനഗവേഷണ സ്ഥാപനത്തിലാണു് ഈ വിദ്യ കണ്ടുപിടിച്ചതു്. ഇങ്ങകലെയുള്ള പാവപ്പെട്ടവരേയും അവർ ഓർക്കുന്നുണ്ടു്!"

വലിയൊരു പുരയായിരുന്ന പഞ്ചായത്തുകെട്ടിടം. "ഗ്രാമസഭ ഇവിടെ സമ്മേളിക്കുന്നു. അവരാണെല്ലാം നടത്തുന്നതു്. ഞങ്ങൾ ഉപദേശിക്കുന്നു, സഹായിക്കുന്നു, പ്രോത്സാഹിപ്പിക്കുന്നു. കൃഷി നോക്കുന്നതു് അവരാണു്. ഞങ്ങൾ കൊണ്ടുവരുന്ന വളങ്ങൾ അവർ വിതരണം ചെയ്യുന്നു. കരം പിരിക്കുന്നതും, എല്ലാം വ്യത്തിയാക്കി വയ്ക്കുന്നതും അവരാണു്." ഒരിടത്തു് ഒരു കോഴിവളത്തൽ കേന്ദ്രമുണ്ടു്. അവിടെ 'റോഡ്ഐലൻഡ്' കോഴികളും 'ലെഗോൺ' കോഴികളും വളർത്തുന്നു. നാട്ടിൻപുറത്തെ കോഴികളുടെ ജനസ്സു നന്നാക്കുന്നതിനും അവയുടെ മുട്ടയ്ക്കു വലിപ്പം കൂട്ടുന്നതിനും ഇവ ഉപകരിക്കുന്നു. ജൂഡിയുടെ അച്ഛന്റെ താല്പര്യം 'യൂണിയൻ ഹെൽത്ത് സെന്റർ' എന്ന ആരോഗ്യകേന്ദ്രത്തിലായിരുന്നു. പതിനഞ്ചു ഗ്രാമങ്ങളുടെ കാര്യം നോക്കുന്ന

ഒരു സ്ഥാപനമാണിതു്. ഈ ഗ്രാമങ്ങളിൽ ആക്കെങ്കിലും സുഖമില്ലാതെവന്നാൽ യാതൊരു പ്രതിഫലവും വാങ്ങാതെ അവരെ ചികിത്സിക്കുന്നു, രോഗം വരാതിരിക്കാൻ എന്തൊക്കെ ചെയ്യണമെന്നു് ഉപദേശിക്കുന്നു. ഈ ആരോഗ്യകേന്ദ്രത്തെക്കുറിച്ചു് ജൂഡിയുടെ അച്ഛൻ ഒട്ടേറെ വിവരങ്ങൾ ചോദിച്ചറിഞ്ഞു. മറെറാരിടത്തു് ഒരു കൂട്ടുബത്തിലെ അംഗങ്ങൾ മുഴുവൻ ഓലപ്പൊളികൾകൊണ്ടു് പായ നെയ്യുകയായിരുന്നു. ഗ്രാമത്തിലെ സഹകരണസംഘത്തിന്റെ ആഭിമുഖ്യത്തിലാണു് ഈ പായ്നെയ്ത്തു്. ഇനിയൊരിടത്തു് കളിപ്പാട്ടനിർമ്മാണം നടന്നുകൊണ്ടിരുന്നു. അത്ര നല്ല കളിപ്പാട്ടങ്ങളൊന്നുമല്ല. പക്ഷേ, അവ ഏതാനും അണഞ്ഞു വില്ക്കാം. എന്നാലും ലാഭമുണ്ടാകും. "ഇന്നവക്കു് ഒരു ഇലക്ട്രിക്ക് ബൾബു വാങ്ങാനുള്ള കാശുപോലുമില്ല. പക്ഷേ, നോക്കു, ഇലക്ട്രിക്കുകമ്പികൾ അടുത്തുകൂടെ പോകുന്നതു്. ഇനിയവർ മിച്ചംപിടിക്കും. ആദ്യം ഞങ്ങൾ സാമൂഹ്യകേന്ദ്രത്തിൽ ലൈറ്റിടും. അതേ, ഇങ്ങനെയുള്ളതു പലതും ഈ ഗ്രാമങ്ങളിലുണ്ടു്. ഞങ്ങൾക്കിവിടെ സാക്ഷരതാക്ലാസ്സുകളുണ്ടു്. അവിടെ വായിക്കാൻ പഠിപ്പിക്കുന്നു. പുരുഷന്മാർ ഒരു വൈകുന്നേരം, സ്ത്രീകൾ അടുത്ത ദിവസം, അല്ലെങ്കിൽ പകൽതന്നെ. കുട്ടികൾക്കു് പള്ളിക്കൂടങ്ങളും."

ആരോ വന്നു് ആ ചെറുപ്പക്കാരനോടു് തമിഴിൽ എന്തോ സംസാരിച്ചു. ഉടനെ അയാൾ ഒരു മറുപടിയും നല്കി. "എപ്പോഴും അതുമിതും ചോദിക്കും, ഇക്കൂട്ടർ," അയാൾ പറഞ്ഞു. "ഞങ്ങൾ വേണ്ടത്ര പ്രവർത്തകരില്ല. പക്ഷേ, കൂടുതൽ പേർ വരുന്നുണ്ടു്. അതേ, അതാ നോക്കു, ഞങ്ങൾ ചെടി നടുന്നതു്. ഈ കൊച്ചുമരങ്ങൾ!"

പടർന്നലയുന്ന കാഷ്വറിനാമരങ്ങളായിരുന്നു അവ. ആസ്ത്രേലിയായിൽനിന്നു കൊണ്ടുവന്ന ഈ മരങ്ങൾ എത്ര ചൂടുള്ള സ്ഥലത്തും വളരും. ഇപ്പോൾ ചാണകം ഉണക്കിയിട്ടാണു് നാട്ടിൻപുറക്കാർ തീകത്തിക്കുന്നതു്. ഈ മര

ങ്ങൾ വളന്നുകഴിഞ്ഞാൽ അവയിൽനിന്നു വിറകു കിട്ടും, ചാണകം വളത്തിനും ഉപയോഗിക്കാം.

അന്നു് ഇരുട്ടുവീഴുന്നതുവരെ അവർ ചുറ്റിസ്സഞ്ചരിച്ചു. ഇനി വെള്ളപ്പൊക്കനിയന്ത്രണപ്രവത്തനങ്ങൾ കാണിച്ചുകൊടുക്കാനുണ്ടു്. അതിനു് അടുത്തദിവസം രാവിലെ ഏഴു മണിക്കു താനെത്തുമെന്നു് ആ ചെറുപ്പക്കാരൻ അറിയിച്ചു.

"എട്ടുമണിക്കു്," ജൂഡിയുടെ അമ്മ പറഞ്ഞു. പക്ഷേ, അതുകേട്ടു് ആ ചെറുപ്പക്കാരൻ നിരാശപ്പെട്ടുന്നതുപോലെ തോന്നി. അവർ പറഞ്ഞു, "അല്ലെങ്കിൽ ശരി, ഏഴരമണിക്കു്."

ആ സത്രത്തിൽ രാത്രി കഴിക്കുകയെന്നതു് രസമുള്ള കായ്യമാണു്. രാത്രിയിൽ എന്തൊക്കെ ശബ്ദങ്ങളാണു്. രാവിലെ ജൂഡി ഉണന്നപ്പോൾ നേരേ ജനാലയ്ക്കു പുറത്തു് തത്തകൾ പറക്കുന്നതും ബഹളം കൂട്ടുന്നതും അവൾ കണ്ടു. അവ ഒരു കാലിൽ പച്ചനിറത്തിലുള്ള കൊച്ചു പഴങ്ങൾ അള്ളിപ്പിടിക്കുന്നതും കൊമ്പുകളിലൂടെ നടക്കുന്നതും കാണാൻ രസമുണ്ടു്. ജൂഡി കൊതുകുവലയ്ക്കുള്ളിലായിരുന്നു. അതുകൊണ്ടാവാം അവ തന്നെ കാണുന്ന മട്ടു കാണിക്കാത്തതു്. അല്ലെങ്കിൽ അവൾ ഒരു കൂട്ടിനുള്ളിലാണെന്നാവാം അവയുടെ വിചാരം.

അവർ പ്രാതൽ തീർക്കുന്നതിനു മുമ്പുതന്നെ തലേദിവസത്തെ ചെറുപ്പക്കാരൻ ജീപ്പുമായി സത്രത്തിലെത്തി. കുന്നും പള്ളവും നിറഞ്ഞ ഒരു റോഡിലൂടെയാണു് അന്നവർ ഓടിച്ചുപോയതു്. "ഇതാ, ഇവിടെ!" ഒരു ചൂണ്ടുപലക കാണിച്ചുകൊണ്ടു് അയാൾ പറഞ്ഞു. ആ ചൂണ്ടുപലകയിൽ 'പൊന്നേരി' എന്നു് എഴുതിയിരുന്നു.

"നോക്കൂ," ഏതാണ്ടു നിലവിളിക്കുന്ന മട്ടിൽ ജൂഡി പറഞ്ഞു. "ഇതു് ലക്ഷ്മിയുടെ ഗ്രാമമാണു്, അതേ, ലക്ഷ്മിയുടെ ഗ്രാമം, ലക്ഷ്മിയുടെ ഗ്രാമംതന്നെ."

"പക്ഷേ, തങ്കം," ജൂഡിയുടെ അമ്മ പറഞ്ഞു, "പൊ

ന്നേരി എന്ന പേരിൽ എത്ര ഗ്രാമങ്ങൾ വേണമെങ്കിലും കാണാമല്ലോ.''

''ഇല്ല, എനിക്കറിയാം ഇതാണെന്ന്.'' ജൂഡിക്കു കരയാൻ തോന്നി. അത്ര ഇളകിമറിഞ്ഞിരുന്ന അവളുടെ മനസ്സ്. ''ഇതുതന്നെയായിരിക്കണം!'' നാലുപാട്ടം ശരിക്കു നോക്കുന്നതിനു് അവൾ ചാടി എണീറ്റു. പൊട്ടന്നു്, ഒരു കല്ലിൽ ചെന്നു മുട്ടിയ ജീപ്പ് പൊങ്ങിച്ചാടി, ജൂഡിയുടെ തല ജീപ്പിൽ ബലമായി ഇടിക്കയും ചെയ്തു. ഇപ്പോൾ ജൂഡി ശരിക്കും കരഞ്ഞുതുടങ്ങി.

അമ്മയ്ക്കു ദേഷ്യം വന്നു. ''ഇരിക്കു, ജൂഡീ, വിഡ്ഢിയാകാതിരിക്കു,'' അവർ പറഞ്ഞു. പക്ഷേ, ജൂഡി സാരമാക്കിയില്ല. അവൾ മുന്നോട്ടാഞ്ഞു് ആ ചെറുപ്പക്കാരനോടു ചോദിച്ചു, ''ഇവിടത്തെ ജലവിതരണപദ്ധതികളിൽ എൻജിനീയർമാരില്ലേ?''

''ഉണ്ടു്,'' അയാൾ പറഞ്ഞു. ''നല്ല എൻജിനീയർമാർ. നോക്കു, ഇതാണു പുതിയ തോടു്, ഇതു് വെള്ളപ്പൊക്കം നിയ്ക്കും...'' അതിനെക്കുറിച്ചു് അയാൾ കുറെ കണക്കുകളും ഉദ്ധരിച്ചു. പക്ഷേ, ഒരൊറ്റ എൻജിനീയരുടെ പേരും പറഞ്ഞില്ല.

പുതിയ തോടു് ചെളി കലങ്ങി തവിട്ടനിറമായിരുന്നു. എങ്കിലും എണ്ണം സ്ത്രീകളും പെൺകുട്ടികളും മുട്ടോളം പോരുന്ന വെള്ളത്തിൽനിന്നു് തുണിയലക്കുകയും ചെറുപാത്രങ്ങൾ കഴുകുകയും ചെയ്തിരുന്നു. ജൂഡി അവളുടെ അമ്മയെ പിടിച്ചുകൊണ്ടു പറഞ്ഞു: ''നോക്കു, നോക്കു, അതാ സരസ്വതി!''

''തീർച്ചയാണോ?'' അമ്മ ചോദിച്ചു. ''നിനക്കു നല്ല തീർച്ചയാണോ? എന്നെ നുള്ളാതിരിക്കു, തങ്കം!'' തോട്ടവക്കിൽ പാട്ടപാടിക്കൊണ്ടു് മണലിട്ട പാത്രങ്ങൾ തേയ്ക്കുന്ന ആ പെൺകുട്ടികളുടെ കൂട്ടത്തിൽ സരസ്വതിയെ തിരിച്ചറിയുവാൻ അവക്കു കഴിഞ്ഞില്ല. എല്ലാപേക്കും നല്ല ഉന്മേഷമുണ്ടു്. പക്ഷേ, പഴയ പാവാടകളും ബ്ലൗസുകളും ധരി

ച്ചിട്ടുള്ള അവർ മിക്കപ്പോഴും കണ്ടാൽ ഒന്നുപോലെയിരിക്കും.

"തീച്ചയായും എനിക്കുറപ്പുണ്ട്...ഓ, നിത്തു, നിത്തു!" ജൂഡി വിളിച്ചുപറഞ്ഞു. പക്ഷേ, അവളുടെ അച്ഛൻ ആ ചെറുപ്പക്കാരനെക്കൊണ്ട് ജീപ്പു നിത്തിച്ചപ്പോൾ അവർ കാൽ മൈലോളം മുന്നോട്ടു പോയിക്കഴിഞ്ഞിരുന്നു. "ഞാൻ തിരിച്ചുപോകുന്നു," ജൂഡി പറഞ്ഞു. അവളുടെ ശബ്ദം വിറച്ചിരുന്നു. അവൾ ലക്ഷ്മിയെക്കുറിച്ച് അറിയുവാൻ പോകയാണ്.

അവർ ജീപ്പു നിത്തിയ സ്ഥലത്തു് ഏതാനും കുടിലുകളും തണൽവൃക്ഷങ്ങളും ഉണ്ടായിരുന്നു. ഒരു പട്ടാളക്കാരൻ അരയാല്മുണ്ട്. അതിന്റെ അടിയിൽ ചെറിയൊരു ക്ഷേത്രവും. പടന്നലത്തുന്ന ഒരു കൊമ്പിനു താഴെ പുതുതായി നിർമ്മിച്ച ഒരു ഓലപ്പുരയും കാണാം. "ഇതാണ് പൊന്നേരിദേശത്തിന്റെ സാമൂഹ്യകേന്ദ്രം," ആ ചെറുപ്പക്കാരൻ പറഞ്ഞു. "നോക്കൂ, അതാണ് സ്ത്രീകളുടെ സാക്ഷരതാക്ലാസ്സ്."

"നമുക്ക് അതൊന്നു നോക്കിയിട്ട് തിരിച്ചുപോകാം," ജൂഡിയുടെ അമ്മ പറഞ്ഞു.

ജൂഡിക്ക് എന്തെന്നില്ലാത്ത ആവേശമുണ്ട്. അവൾ അല്പദൂരം ഓട്ടം, പിന്നെ നിൽക്കും, താനെന്താണു ചെയ്യുന്നതെന്നു് വാസ്തവത്തിൽ അവൾക്കൊരു ശ്രുപവുമുണ്ടായിരുന്നില്ല. ഒടുവിലവൾ സാമൂഹ്യകേന്ദ്രത്തിന്റെ വാതിൽക്കലേക്ക് ഓടിച്ചെന്നു. അകത്തു് ആളുകൾ പതുക്കെ സംസാരിക്കുന്ന ശബ്ദം കേൾക്കാം. പെട്ടെന്നു് ഒരു പ്രതിമപോലെ അവൾ നിന്നുപോയി. അവൾ ചുറ്റും തിരിഞ്ഞു് അച്ഛനേയും അമ്മയേയും നോക്കി. ചുണ്ടിൽ വിരൽവെച്ചു് മിണ്ടിപ്പോകരുതെന്നു് ആംഗ്യം കാണിച്ചു. അവളുടെ അച്ഛൻ ആ ചെറുപ്പക്കാരനെ തടഞ്ഞുനിത്തി. വളരെ പതുക്കെ ജൂഡി അരികിലേക്കു ചെന്നു.

10

ലക്ഷ്മി പൊന്നേരിയിൽ

ആ പുരയുടെ മൺചുവരുകൾക്കു നല്ല മിനുസമുണ്ട്. കണ്ടാൽ കുളിർമയും സുഖവും തോന്നും. അതിൽ ചിത്രങ്ങളും അക്ഷരങ്ങളുമുള്ള ഏതാനും പോസ്റ്ററുകൾ പതിപ്പിച്ചിട്ടുണ്ട്. ബഞ്ചുകളൊന്നുമില്ല. നിലവും ഒരു പരുക്കൻ ബ്ലാക്ക്ബോർഡും മാത്രം. ലക്ഷ്മി വെള്ളച്ചോക്കുകൊണ്ട് പതുക്കെ, ഏവർക്കും കാണത്തക്ക രീതിയിൽ, ഒരിക്കൽക്കൂടെ അക്ഷരങ്ങൾ എഴുതി. അവൾക്കു ക്ഷീണമുണ്ട്. അവളുടെ മനസ്സ് ചിലപ്പോഴൊക്കെ മറെവിടെയോ ആണ്. അവളുടെ ചെരിപ്പിന്റെ വാറ് പൊട്ടിയിരുന്നു. അതു് തുന്നിക്കൂട്ടിയതു് അത്ര ഭംഗിയായില്ല. അതവളുടെ വിരലിൽ വല്ലാതെ ഉരസുന്നു. പക്ഷേ, അദ്ധ്യാപികയെന്ന നിലയിൽ താൻ ചെരിപ്പിടുകതന്നെ വേണമെന്നു് അവൾക്കു നിർബന്ധമുണ്ട്. അതവൾക്കു് കൂടുതൽ പ്രായമുണ്ടെന്നു് തോന്നിക്കും. മറ്റുള്ളവർ ആരുംതന്നെ ചെരിപ്പിട്ടിരുന്നില്ല. മുൻപിലിരിക്കുന്ന പ്രായമായ സ്ത്രീകൾ അവളെഴുതിയ അക്ഷരങ്ങൾ ആവത്തിച്ചാവത്തിച്ചു് ഉച്ചരിക്കുന്നു; അവരുടെ ചുണ്ടുകൾ അനങ്ങുന്നതു കാണാം. പക്ഷേ, അവരുടെ തലയിൽ ഒന്നും കയറിയ ലക്ഷണമില്ല. ഇതൊക്കെ തീരെ അപരിചിതങ്ങളായ കാര്യങ്ങളാണു്. പക്ഷേ, ചെറുപ്പക്കാക്കെല്ലാം മനസ്സിലാകുന്നുണ്ട്. അവരെ സംബന്ധിച്ചിടത്തോളം ഈ മുതിർന്നവരുമൊരുമിച്ചു പഠിക്കുക ഒരു വിഷമാവസ്ഥതന്നെ സൃഷ്ടിച്ചു. അവർക്കു് ഈ പുതിയ കാര്യം, ഈ എഴുത്തും വായനയും, പഠിക്കണമെന്നുണ്ട്. മുതിർന്നവർക്കും പഠിക്കണമെന്നുണ്ട്. പക്ഷേ, അതിനെക്കുറിച്ചു് അവർക്കൊരു വ്യക്തമായ രൂപമില്ല. എന്തോ ഈശ്വ

രന്മാരുടെ അനുഗ്രഹംപോലെയാണു് അവക്കീ പഠിത്തം. അനുഗ്രഹം കിട്ടിയില്ലെങ്കിൽ അതാരുടേയും കുറ്റമല്ല, അതിനെക്കുറിച്ചു് മറ്റൊന്നും ചെയ്യുവാനുമില്ല. ശരിക്കുള്ള പരിശ്രമം—അതവക്കു് അസാദ്ധ്യമാണു്.

അങ്ങനെയാണെങ്കിൽ ഇവരെ എന്തുകൊണ്ടു് രണ്ടു ക്ലാസ്സുകളായി പിരിച്ചുകൂടാ? ലക്ഷ്മി വിചാരിച്ചു. മുൻപന്തിയിൽ വള്ളി ഇരിപ്പുണ്ടു്. ഗ്രാമത്തിലെ കല്പണിക്കാരന്റെ മകളാണു്. തന്നോളംതന്നെ പ്രായംവരും. അവൾക്കു് അതൊരു അവസരമായിരിക്കും. ഇപ്പോൾത്തന്നെ വത്തമാനപ്പത്രങ്ങളിലെ തലക്കെട്ടുകൾ വായിക്കുവാൻ കഴിയും, എളുപ്പമുള്ള പുസ്തകങ്ങൾ ഓടിച്ചു വായിക്കുവാനും സാധിക്കും. അവൾക്കു് ശരിക്കുമൊരു സ്കൂളിൽ—ഒരുപക്ഷേ, കോളേജിലും —പോകുവാൻ കഴിഞ്ഞിരുന്നെങ്കിൽ!....പക്ഷേ, ക്ലാസ്സു് രണ്ടായിപ്പിരിക്കുമെങ്കിൽ മുതിർന്ന സ്ത്രീകൾക്കു് അതിഷ്ടമാവുകില്ല. അവരെ ക്ലാസ്സിൽ വരുത്തുവാൻതന്നെ ചില്ലറ പാടൊന്നുമല്ല പെട്ടതു്. തനിക്കു് ഉള്ളതിലുമധികം പ്രായം നടിക്കുവാൻ ലക്ഷ്മി ശ്രമിച്ചിരുന്നു. സരസ്വതിയാണു് അവളുടെ ശരിക്കുമുള്ള വയസ്സു് പുറത്തു വിട്ടതു്.

ഇപ്പോൾത്തന്നെ കായ്ങ്ങളൊന്നും ശരിക്കു നടക്കാതെ വരുമ്പോൾ, വിവാഹം കഴിഞ്ഞ സ്ത്രീകൾ പിറുപിറുക്കും, ഈ എട്ടും പൊട്ടും തിരിയാത്ത പെൺകുട്ടി തങ്ങളെയൊന്നും പഠിപ്പിക്കേണ്ടതില്ലെന്നു്.

ചിലപ്പോൾ ഇതെല്ലാം വലിച്ചെറിഞ്ഞാലെന്തെന്നു് ലക്ഷ്മിക്കു തോന്നും. അവൾ വീട്ടിലേക്കു മടങ്ങിയാൽ അവിടെ ഫാനില്ല, ശരിക്കും തണുത്ത വെള്ളമില്ല, ഒറ്റയ്ക്കൊരിടത്തിരുന്നു കരയാൻപോലും സൗകര്യമില്ല. അവളുടെ അച്ഛൻ എങ്ങനെയോ ഒരു 'ഷവറും' കർട്ടനുകളും ശരിപ്പെട്ടത്തിയിട്ടുണ്ടു്. പക്ഷേ, അത്രമാത്രമേ ഉള്ളുതാനും. എങ്കിലും അച്ഛൻ ഒരാശ്വാസമാണു്; അദ്ദേഹം നിമിത്തമാണു് ഇത്രയെങ്കിലും നടത്തിക്കൊണ്ടുപോകുന്നതു്. ഒരു വ്യത്തികെട്ട തകരപ്പുരയാണു് അദ്ദേഹത്തിന്റെ ആഫീസു്. മിക്കപ്പോഴും

ജലസേചനപദ്ധതിയിലെ ചെളികൊണ്ട് അവിടം നിറഞ്ഞിരിക്കും. പക്ഷേ, അദ്ദേഹം മടങ്ങിവരുമ്പോൾ അദ്ദേഹത്തെ ഉന്മേഷവാനാക്കുന്നതിനു് ലക്ഷ്മിയുണ്ട്. അദ്ദേഹം ലക്ഷ്മിയുടെ ക്ലാസ്സിനെക്കുറിച്ചു ചോദിക്കും, അവൾ പറയുന്നതെല്ലാം കേൾക്കും, ഓരോ നിർദ്ദേശങ്ങൾ നൽകും. അവിടത്തെ സ്ത്രീകൾ ലക്ഷ്മിയുടെ അമ്മയോടായിരുന്നു ആദ്യം ചോദിച്ചതു്, തങ്ങളെ പഠിപ്പിക്കാമോ എന്നു്. പക്ഷേ, അവക്കു് എല്ലാം മടുത്ത മട്ടായിരുന്നു. ഏതായാലും ഇവിടെ ഒരു വീട്ടു നടത്തിക്കൊണ്ടുപോവുകതന്നെ അവരുടെ കഴിവിനപ്പുറത്താണു്. ഒരു പ്രായമായ വേലക്കാരൻ ഉണ്ടായിരുന്നിട്ടുപോലും. ഇവിടെ എല്ലാം എത്രയോ ഭിന്നമാണു്. ലക്ഷ്മിയുടെ അമ്മ ഒരിക്കലും ജോലി ചെയ്തിട്ടില്ല. എപ്പോഴും പരിചരിക്കപ്പെടുകമാത്രമേ ഉണ്ടായിട്ടുള്ളൂ. ഈ വിഷമാവസ്ഥയെ നേരിടുവാൻ അവക്കു കഴിയുന്നില്ലെന്നതാണു വാസ്തവം. സരസ്വതി ഗ്രാമത്തിലെ മറ്റു പെൺകുട്ടികളുമായി കൂട്ടുചേരുന്നു നടക്കും, അവൾക്കു് അതിഷ്ടമാണു്. പക്ഷേ, ലക്ഷ്മിയുടെ അമ്മയ്ക്കു് കൂട്ടുകാരായി ആരുമില്ല. അപ്പോൾ തനിക്കോ? തനിക്കു കൂട്ടുകാരുണ്ടെന്നാണു് ലക്ഷ്മിയുടെ വിചാരം. വായനയിലും നൃത്തത്തിലും മിടുക്കിയായ വള്ളിയുണ്ടു്. പൊന്നേരിക്കു പടിഞ്ഞാറുള്ള ഒരു ഗ്രാമത്തലവന്റെ മകൾ മോഹിനിയുണ്ടു്. അവൾക്കു് അല്പം പ്രായം കൂടുതലും. ചില സാമൂഹ്യപ്രവർത്തകരുണ്ടു്. വിശേഷിച്ചും കോളേജിൽ പോയിരുന്ന ഒരു പെൺകുട്ടി. അവക്കു് ഒരുമിച്ചുകൂടാൻ അധികം സമയമില്ലെന്നുമാത്രം. പക്ഷേ, ആരുമില്ല, ആരുംതന്നെയില്ല, ജൂഡിയെപ്പോലെ.

ലക്ഷ്മി തെല്ലിട പകച്ചുനിന്നു. അവൾ ശരിക്കും ശ്രദ്ധിക്കുന്നുണ്ടായിരുന്നില്ല. പിന്നീടവൾ ഒരു വാക്കു് പൂർണ്ണമായി ബോർഡിലെഴുതി. അവളുടെ ചാക്കിനെ പിന്തുടരുകയാണു്, ക്ലാസ്സിന്റെ കണ്ണുകൾ മുഴുവൻ. പിന്നീടു് ഓരോരോ ആളായി ആ വാക്കു് ഉച്ചരിച്ചു. അതു വേഗം വായിച്ച

വരെ അവൾ അനുമോദിച്ചു. പിന്നീട് അവൾ മറ്റൊരു വാക്കെഴുതി. പക്ഷേ, മനസ്സ് നിൽക്കുന്നില്ല. വീണ്ടും ജൂഡിയെക്കുറിച്ചായി അവളുടെ ചിന്തകൾ. പക്ഷേ, ഇപ്പോഴേക്കും വൈകിയിരിക്കുന്നു. എന്തൊരു രസമാണ് ജൂഡിയുമായി ഓരോന്നു ചെയ്യുന്നതിനു! മറ്റാരെക്കാളും രസമാണ്. കാരണം, മറ്റാരെക്കാളും അവളെ വിശ്വസിച്ച് സ്നേഹിക്കാം. അവളൊരു സാധാരണക്കാരിയാണ്, പക്ഷേ, മനസ്സിനു ആഴം കൂടും. അങ്ങനെയുള്ള ജൂഡിയെ ഞാൻ വലിച്ചു കളഞ്ഞു, ലക്ഷ്മി വിചാരിച്ചു.

അന്നു ക്ലബ്ബിൽവെച്ചു കണ്ട ദിവസം ഞാനനുഭവിച്ചിരുന്ന വേദനയെക്കുറിച്ച് അവൾക്കെന്തെങ്കിലും ശ്രുപമുണ്ടായിരുന്നെങ്കിൽ...അച്ഛനു ജീവിതത്തിലെ ആദ്യത്തെ അടികിട്ടിയതു അപ്പോഴാണ്. അതിനായി ഭാര്യയേയും മകളേയും ഒരുക്കുവാൻ അദ്ദേഹം ശ്രമിച്ചിരുന്നു. പക്ഷേ, അവർ അറിഞ്ഞിരുന്നില്ല ഇതുപോലുള്ള ഒരു വീഴ്ചയായിരിക്കും വരുന്നതെന്നു. അതിനുംപുറമേ ജൂഡിയുടെകൂടെക്കണ്ട ആ സ്ത്രീ—അവളുടെ അച്ഛനമ്മമാരുടെ മിത്രമാണെന്നു വിമ്പിളക്കി, അവരെക്കൊണ്ടു തന്നെപ്പോലെ ചിന്തിപ്പിക്കുവാൻ ശ്രമിക്കുന്ന ആ സ്ത്രീ—തങ്ങളെ പുച്ഛിക്കയും, തങ്ങൾ എന്തു ചെയ്യണമെന്നു കല്പിക്കയും താനൊരു മുഴുവൻ ഗവണ്മെൻറ് ഡിപ്പാർട്ടുമെൻറാണെന്ന മട്ടിൽ പെരുമാറുകയും ചെയ്യുന്ന ആ ഉത്തരേന്ത്യാക്കാരി! ആ തെറ്റിദ്ധാരണ ജൂഡിയിൽനിന്നു അകന്നതന്നെ തീരണം. അതിനു എനിക്കവളെ വേദനിപ്പിക്കേണ്ടിവന്നു, ശരിക്കും. ജൂഡി, കുറുമനസ്സുള്ള ജൂഡി! അതിനെൻറ മുത്തശ്ശിയെ അവളുടെനേക്കു തിരിച്ചുവിടേണ്ടിവന്നു. അതിൽ ഞാനനുഭവിച്ച വേദന! പക്ഷേ, എനിക്കു അഭിമാനമുണ്ട്. വ്രണപ്പെട്ട എൻറെ അഭിമാനം!

അവൾ ഇന്ത്യയുടെ ഭൂപടം ബോർഡിൽ വരച്ചു. അവൾ പലപ്പോഴും വരച്ചിട്ടുള്ള പടമാണു. പക്ഷേ, അവളുടെ ക്ലാസ്സിനു ഇഷ്ടമാണു, ആ വെള്ളച്ചോക്കിൽനിന്നു ആ

ഭൂപടം ഒഴുകിവരുന്നതു കാണാൻ. അവൾ നദികളുടെ ചിത്രം വരച്ചപ്പോൾ അവർ സാവധാനം പറയുന്നതു കേട്ടു: ഗംഗ, കാവേരി, ഗോദാവരി...ഇപ്പോഴുമുണ്ടോ മുത്തശ്ശിക്കു് ആ പഴുക്കൾ?

പിന്നീടു് ആ കത്തിന്റെ കാര്യം. മുത്തശ്ശിയായിരിക്കും മേൽവിലാസംകൊടുത്തതു്. മറ്റാരു ചെയ്യും? പക്ഷേ, മുത്തശ്ശിക്കറിഞ്ഞുകൂടെ എത്ര മോശമായ സാഹചര്യങ്ങളിലാണു് തങ്ങൾ ജീവിക്കുന്നതെന്നു്. ഇതൊന്നും അച്ഛൻ തന്റെ മാതാപിതാക്കളെ അറിയിക്കുകയില്ല, കുടുംബത്തിലെ മറ്റാരും അറിയിച്ചുപോകരുതെന്നു വിലക്കിയിട്ടുമുണ്ടു്. അദ്ദേഹം അയയ്ക്കുന്ന കത്തുകൾ ഉന്മേഷകരങ്ങളാണു്, നല്ലകാര്യങ്ങളെക്കുറിച്ചുമാത്രമേ എഴുതുകയുള്ളു. ഞാനും ഒരിക്കലും പറയുകില്ല, ലക്ഷ്മി വിചാരിച്ചു. അതിനെക്കാളും മരിക്കയാണു ഭേദം! ഞാൻ ജൂഡിക്കു മറുപടി അയച്ചാൽ കാര്യങ്ങൾ മറച്ചുവയ്ക്കുവാൻ വിഷമംവരും. അപ്പോൾ...അപ്പോളൊരുപക്ഷേ, അവൾ വന്നുവെന്നും വരും. അതിന്റെ അർത്ഥം, ഞാൻ അപേക്ഷിച്ചുവെന്നല്ലേ? അവളോടു് ഒരു ഇംഗ്ലീഷു് പെൺകുട്ടിയോടു്, പഴയ മട്ടുകാരോടു്! വേണ്ട, വേണ്ട, അവളുടെ ജീവിതത്തിൽനിന്നു് ഞാൻ അടർന്നുവീണുപോകട്ടെ, ഇരുണ്ട ഒരു കുളത്തിൽ ഒരു കല്ലുപോലെ എന്നേക്കുമായി മറഞ്ഞുപോകട്ടെ!

ആ ഭൂപടത്തിൽ അവൾ ഇന്ത്യയുടെ നഗരങ്ങൾ അടയാളപ്പെടുത്തി. ആദ്യം പൊന്നേരി; അവക്കറിയാം, അവൾ ആദ്യം അടയാളപ്പെടുത്തുന്നതു് പൊന്നേരിയായിരിക്കുമെന്നു്. ക്ലാസ്സുമുഴുവൻ പൊന്നേരിയെന്നു വിളിച്ചുപറഞ്ഞു. അതു കഴിഞ്ഞു് മദിരാശി. പിന്നീടു് മറ്റു നഗരങ്ങൾ. ചിലക്കു് അവയുടെ പേരുകളറിയാം. ഒരുപക്ഷേ, അവരുടെ ബന്ധുക്കളിലാരെങ്കിലും ബാംഗ്ലൂരിലോ നാഗപ്പൂരിലോ, അതിനുമപ്പുറത്തു് ബോംബയിലോ കല്ക്കത്തയിലോ ജീവികാസമ്പാദനത്തിനു പോയിട്ടുണ്ടെന്നും വരാം. പിന്നീടു് അവൾ എളുപ്പമുള്ള ചോദ്യങ്ങൾ ചോദിച്ചു. ഗാന്ധിജി

യെക്കുറിച്ചു പറയൂ, അവൾ പ്രായമായ ഒരു സ്ത്രീയോട് ചോദിച്ചു. വായനയിൽ കുറച്ചു മോശമാണ് ആ സ്ത്രീ, അതുകൊണ്ട് പ്രോത്സാഹനം കൂടുതൽ വേണം. പിന്നീട് മറുള്ളവർ ഓരോ ഉത്തരങ്ങൾ നൽകും, ലക്ഷ്മിയും എന്തെങ്കിലും കൂട്ടിച്ചേർക്കും. അവൾ വായിച്ചറിയുകയോ അച്ഛൻ നിൽനിന്നും ഗ്രഹിക്കുകയോ ചെയ്ത കാര്യങ്ങളായിരിക്കും പലതും. അവരെ ഹിന്ദി പഠിപ്പിക്കുവാൻ അവൾ മുതിർന്നില്ല. അതിനു് ഇനിയും കഴിയും. ഏറ്റവും സമർത്ഥരായവരെ മാത്രമേ പഠിപ്പിക്കാനും പറ്റൂ. പക്ഷേ, അവൾക്കു തീർച്ചയില്ല, ഹിന്ദി പഠിപ്പിക്കണോ എന്നു്. ഈ ഉത്തരേന്ത്യാക്കാരുടെ ഹിന്ദി! അവൾ പഠിപ്പിച്ചിരുന്നതും സംസാരിച്ചിരുന്നതും തമിഴിലാണു്. ഏതായാലും ഏറ്റവും ദരിദ്രരായവരിൽവേണം തന്റെ ശ്രദ്ധ കേന്ദ്രീകരിക്കേണ്ടതു്. അവർക്കാണു് വിദ്യാഭ്യാസം ഏറ്റവും ആവശ്യമുള്ളതു്.

നൃത്തപരിശീലനത്തിനു് ശരിക്കുമുള്ള പിൻപാട്ടുണ്ടായിരുന്നുവെങ്കിൽ! അന്ധനായ ഒരു മൃദംഗവായനക്കാരനുണ്ടു്, തരക്കേടില്ല. പക്ഷേ, അയാളെ എപ്പോഴും രസിപ്പിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കണം. ചിലപ്പോൾ അവൾക്കു് ആവശ്യമുള്ളതൊന്നുമല്ല അയാൾ വായിക്കുന്നതു്. താനാണു് ഏറ്റവും പ്രധാനപ്പെട്ട വ്യക്തിയെന്നു് അയാൾക്കു ബോദ്ധ്യമുള്ളതുപോലെ തോന്നും. അവക്കെല്ലാം, വിശേഷിച്ചു് കൊച്ചുകുട്ടികൾക്കു്, നൃത്തം വളരെ ഇഷ്ടമാണു്. അവരുടെ അമ്മമാർ നിലത്തിരുന്നു് അനങ്ങാതെ അതെല്ലാം നോക്കിക്കാണും. മഴകഴിഞ്ഞശേഷമാണു് നൃത്തപരിശീലനം തുടങ്ങിയതു്. ഇപ്പോൾ ചൂടു് അല്പം കുറഞ്ഞിട്ടുണ്ടു്. അവളുടെ അച്ഛൻ പറഞ്ഞിരുന്നില്ലായെങ്കിൽ നൃത്തം തുടങ്ങുകയില്ലായിരുന്നു. പാട്ടില്ലെങ്കിലും നൃത്തം പരിശീലിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കണം, എന്നെങ്കിലും ഒരു ദിവസം... അപ്പോളാണു് അവൾക്കു തോന്നിയതു്, സ്വയം നൃത്തംചെയ്യുന്നതിനു പകരം കുട്ടികളെ പഠിപ്പിക്കയാവും ഭേദമെന്നു്. അവളുടെ അച്ഛൻ

അതിലവളെ പ്രോത്സാഹിപ്പിച്ചു. അദ്ദേഹം ഒരു സാമൂഹ്യപ്രവർത്തകയോട് അതിനെക്കുറിച്ചു സംസാരിച്ചു. അങ്ങനെയാണ് അവർ കണ്ണു കണ്ടുകൂടാത്ത ആ മൃദംഗംവായനക്കാരനെ കണ്ടുപിടിച്ചതും, കുട്ടികൾക്കുവേണ്ടി കുറെ കാൽച്ചിലങ്കകൾ സമ്പാദിച്ചതും.

ഒടുവിൽ അവൾ ക്ലാസ്സിലുള്ളവരോട് ആവശ്യപ്പെട്ടു, ബ്ലാക്ക് ബോർഡിൽ അവർതന്നെ എഴുതണമെന്ന്. പ്രായമായ സ്ത്രീകളിൽ ചിലക്കെങ്കിലും അതിനു കഴിയുകയില്ലെന്ന്, ഒരിക്കലും കഴിഞ്ഞുവെന്നു വരില്ലെന്ന്, അവൾക്കറിയാം. അവൾ പ്രായം കുറഞ്ഞവരെ വിളിച്ചു. അവർ ചെറിയ ചെറിയ വാചകങ്ങൾ എഴുതി, മറ്റുള്ളവർ അവരെഴുതിയതു് വായിച്ചു. അവർ ചിലപ്പോൾ ചിരിക്കും, തങ്ങളിൽപ്പെട്ടവർതന്നെ എഴുതുന്നതു കാണാൻ എന്തോ ഒരു പ്രത്യേകതയുമുണ്ട്. "വളരെ നന്നു്, വള്ളീ!" ലക്ഷ്മി പറഞ്ഞു. "ഇനി ഒരു പുതിയ വാചകമെഴുതു, നീ മുൻപൊരിക്കലും എഴുതാത്തതു്."

പക്ഷേ, വള്ളി തുറന്നുകിടന്ന കതകിലൂടെ പുറത്തേക്കു തിരിഞ്ഞുനോക്കുകയായിരുന്നു. അത്ഭുതംകൊണ്ടു് അവളുടെ വായ് തുറന്നിട്ടുണ്ട്. എന്താണിതു്? തെല്ലു ചൊടിച്ചുകൊണ്ടു് ലക്ഷ്മിയും പുറത്തേക്കു നോക്കി. അതാ, ഒരു കാലിൽ നിന്നുകൊണ്ടു് ജൂഡി കൈനീട്ടുന്നു. ജൂഡി!

11

ജൂഡിയും ലക്ഷ്മിയും

''ജൂഡി! ജൂഡി!'' ലക്ഷ്മി പുലമ്പി. ''നീ വന്നു!'' ശരി, എല്ലാം ശരി, അവൾ, ലക്ഷ്മി, തന്റെ അഭിമാനം വിട്ടുകളഞ്ഞില്ല. അവൾ മറുപടിപോലും അയച്ചില്ല. എങ്കിലും കൊച്ചു ജൂഡി, വെളുത്ത ഇംഗ്ലീഷ് ജൂഡി, പ്രിയപ്പെട്ട ജൂഡി—അവൾ വന്നു!

''അതെ,'' ജൂഡി പറഞ്ഞു, ''അതെ, ലക്ഷ്മീ...'' അവരുടെ കവിളുകൾ തമ്മിൽ ഉരുമ്മി, അവർ കൈകൾ കോർത്തുപിടിച്ചു.

പെട്ടെന്നു് ലക്ഷ്മി പറഞ്ഞു: ''വരൂ ജൂഡി, വരൂ. നീ എന്റെ ക്ലാസ്സു് കാണണം! അച്ഛനേയും അമ്മയേയും കൂട്ടിക്കൊള്ളൂ!'' അവരെല്ലാം സാമൂഹ്യകേന്ദ്രത്തിലേക്കു കടന്നുചെന്നു. പുറകേ ആ ചെറുപ്പക്കാരനുമുണ്ടു്. ഇവിടെ ഒരു എൻജിനീയറുടെ മകൾ ഒരു വയോജനവിദ്യാഭ്യാസക്ലാസ്സു് നടത്തുന്നുണ്ടെന്നു് അയാൾക്കറിയാം. പക്ഷേ, അതിനെക്കുറിച്ചു മറെറാന്നും ചിന്തിച്ചിരുന്നില്ല. അയാൾക്കു് അത്ഭുതമായി, അല്പസമയം ഒന്നും മിണ്ടാൻപോലും കഴിഞ്ഞില്ല.

ക്ലാസ്സിൽ കൂടിയിരുന്നവരെല്ലാം എണീറ്റു നിന്നു, പരസ്പരം എന്തൊക്കെയോ മന്ത്രിച്ചു, കുണുങ്ങിച്ചിരിച്ചു. ലക്ഷ്മി അവരോടു് ഇരിക്കാൻ പറഞ്ഞു. എന്നിട്ടു് ഒരു പ്രസംഗവും! ലോകത്തിന്റെ ഒരു ഭൂപടമുണ്ടായിരുന്നുവെങ്കിൽ... പക്ഷേ, അതില്ലാത്തതിൽ അവൾക്കു കുണ്ഠിതമുണ്ടു്. അപ്പോഴും അവൾ ജൂഡിയുടെ കൈ അമർത്തിപ്പിടിച്ചിരുന്നു. പിന്നീടവൾ തന്റെ വിദ്യാർത്ഥികളുടെ സാമർത്ഥ്യം കാണിച്ചുകൊടുക്കാൻ അവരെക്കൊണ്ടു് ഇന്ത്യയിലെ വിവിധ

സ്ഥലങ്ങളുടെ പേരുകൾ എഴുതിക്കയും പറയിക്കയും ചെയ്യ. പക്ഷേ, അവക്ക് ഈ സന്ദർശകരുടെ മുൻപിൽ വല്ലാത്ത ലജ്ജയാണ്, വിശേഷിച്ചും ജീവിതത്തിലൊരിക്കലും വെള്ളക്കാരെ നേരിട്ട കണ്ടിട്ടില്ലാത്ത മോഹിനിക്ക്. വള്ളി കുറച്ച ഭേദമാണ്. പക്ഷേ, അവൾപോലും ബോർഡിലെഴുതിയതു് കൈ വിറച്ചുകൊണ്ടായിരുന്നു, ഉത്തരം നല്ലിയതു് എന്തോ രഹസ്യം പറയുന്ന മട്ടിലും. പുറകിലിരുന്ന പ്രായമായ ഒരു സ്ത്രീ എന്തോ വിളിച്ചുപറഞ്ഞു. ലക്ഷ്മി അവരെ ശാസിച്ചിരുത്തി. ക്ലാസ്സിൽ അച്ചടക്കം ശരിക്കും പാലിക്കതന്നെ വേണം!

"ഇനി ഞാൻ സ്കൂൾ പിരിച്ചുവിട്ടാം!" ലക്ഷ്മി പറഞ്ഞു. "എനിക്ക് അത്രവളരെ പറയാനുണ്ട്. ഓ, ജൂഡി, നീ എങ്ങനെയാണ വന്നതു്?"

"അതൊരു അത്ഭുതകരമായ യാദൃച്ഛികസംഭവമാണ്," ജൂഡി പറഞ്ഞു. "പക്ഷേ, നിനക്കെന്റെ കത്തു കിട്ടിയില്ലേ?"

ലക്ഷ്മി അവളുടെ കൈകൾ അമത്തി, അല്പസമയത്തേക്ക് ഒന്നും മിണ്ടിയില്ല. ഒരു കൊച്ചു കളവു പറയാമോ എന്നാലോചിച്ചു. പക്ഷേ, അതു ശരിയല്ലെന്ന് അവൾക്ക് അറിയാം. ഒടുവിലവൾ പറഞ്ഞു: "എനിക്കതു കിട്ടി, ജൂഡി. പക്ഷേ, എന്റെ അഭിമാനം..."

ജൂഡി അതൊന്നും ശ്രദ്ധിച്ചില്ല. അവൾ ചോദിച്ചു: "പക്ഷേ, നിനക്കെന്നോട്ട പരിഭവമില്ലല്ലോ?"

"ഇല്ല...ഇല്ല...ഒരിക്കലുമില്ല!" ലക്ഷ്മി പറഞ്ഞു. "പക്ഷേ, ഈ നാട്ടിൻപുറവും...മറ്റു കാര്യങ്ങളും...ഇതൊന്നും നീ അറിയണമെന്ന് എനിക്കില്ലായിരുന്നു..."

"കാരണം? ഇത്രയും പ്രായമായവക്ക ക്ലാസ്സ് എടുക്കുക! അതു് അസാധാരണ സാമർത്ഥ്യമല്ലേ?"

ജൂഡിയുടെ അമ്മ കടന്നു പറഞ്ഞു: "ലക്ഷ്മി, ഈ ചെറുപ്പക്കാരനു നമുക്ക് കൂടുതൽ കാര്യങ്ങൾ കാണിച്ചുതരണമെന്നുണ്ട്. നീയുംകൂടെ വരില്ലേ? പോരെങ്കിൽ ഇതു നിന്റെ ഗ്രാമവുമാണല്ലോ! നമുക്കു മടങ്ങിവന്നിട്ട് സത്രത്തിൽവച്ചു്

ഉച്ചഭക്ഷണം കഴിക്കാം. സമ്മതമല്ലേ? നിന്റെ വീട്ടിൽ വിവരവും അറിയിക്കാം.''

ലക്ഷ്മി വള്ളിയെ വിളിച്ചു. അവൾക്കു തന്റെ വീട്ട കാണിച്ചുകൊടുക്കുവാൻ അവൾക്കു് ഇഷ്ടമില്ല. ഇപ്പോൾ വേണ്ടാ, അതിനായിട്ടില്ല! വീട്ടിൽ വള്ളി ചെന്ന വിവരം അറിയിച്ചുകൊള്ളും. അതോ, വീട്ടിലേക്കു മടങ്ങി നല്ലൊരു സാരി, തന്റെ പഴയ സാരികളിൽ നല്ലതൊരെണ്ണം, അല്ലെങ്കിൽ കഴിഞ്ഞ ദീപാവലിസ്സാരി...അതൊന്നു മാറി വന്നാലെന്തു്? മുടിയിൽ പൂക്കളെങ്കിലും ചൂടാം. ഇതേവരെ അതൊന്നും സാരമാക്കിയിരുന്നില്ല. പക്ഷേ, ഇപ്പോൾ വേണമെന്നു് അടക്കാനാവാത്ത മോഹമുണ്ടു്. വേണ്ട, ജൂഡിയെ വിട്ടുപോകാൻ മനസ്സില്ല, അതുകൊണ്ടു് ഇപ്പോൾ വേണ്ട. അവർ ആദ്യം കണ്ടതു് സ്ത്രീകളുടെ മറ്റൊരു സഹകരണസംഘമായിരുന്നു. പക്ഷേ, ലക്ഷ്മിയോടു സംസാരിക്കയാണു കൂട്ടത്തിൽ രസം. അവിടെ ജോലി ചെയ്തിരുന്ന സകല പെൺകുട്ടികളേയും സ്ത്രീകളേയും ലക്ഷ്മിക്കറിയാം. എന്തൊക്കെയാണു് അവൾക്കു പറഞ്ഞുകൊടുക്കാനുള്ളതു്! ഈ സ്ത്രീയുടെ മൂന്നു കുട്ടികളും മസൂരിപിടിച്ചു മരിച്ചു; ഇപ്പോൾ ആളുകളെല്ലാം ഗോവസൂരിപ്രയോഗത്തിനു വഴങ്ങുന്നുണ്ടു്. ആ പെൺകുട്ടി വിവാഹം ചെയ്തിരിക്കുന്നതു് തനിക്കിഷ്ടമില്ലാത്ത ഒരു വൃദ്ധനെയാണു്. പക്ഷേ, ഈ പുള്ളിസ്സാരിയുടുത്തിരിക്കുന്നവൾ—ഹാ അവളുടെ ഭർത്താവു തടിമിടുക്കുള്ള ഒരു ചെറുപ്പക്കാരനാണു്. രണ്ടു കാളകളുണ്ടു്, മൂന്നു പശുക്കളും. അവൻ ഒരു പുരോഗമനവാദിയാണു്, അതുകൊണ്ടു് അവനെ പഞ്ചായത്തിലേക്കു തിരഞ്ഞെടുക്കണമെന്നാണു് മറ്റു ചെറുപ്പക്കാരുടെ ആഗ്രഹം. ഹാ, അതെ. ചിരിച്ചുകൊണ്ടു് ആ യന്ത്രം തിരിക്കുന്ന സ്ത്രീ...അവർ ഒരു അമ്മൂമ്മയാണു്. എനിക്കു തോന്നുന്നു, അവരുണ്ടാക്കുന്ന പണമെല്ലാം ചെറുമക്കൾക്കു സമ്മാനമായി മാറുമെന്നു്!

അപ്പോൾ പ്രവർത്തിക്കാത്ത സ്ഥാപനങ്ങളേയും ലക്ഷ്മി

കാണിച്ചുകൊടുത്തു. "ഇവിടെയിരുന്നാണു മഴക്കാലത്തു് പഞ്ഞി കടയുന്നതു്. അപ്പോൾ ഇത്രയും വരൾച്ചയുണ്ടാവില്ല. അതു് അങ്ങനെ പ്രവർത്തിപ്പിക്കുന്നതാണു് കൂടുതൽ എളുപ്പം. പിന്നീടു് അതിനെ ഞങ്ങൾ നൂലാക്കുന്നു. നൂലു നൂൽക്കാനും ഞാൻ പഠിച്ചിരിക്കുന്നു, ജൂഡീ! പക്ഷേ, അച്ഛൻ പറയുന്നു, ഒരിക്കൽ ഇന്ത്യ കൂടുതൽ സമൃദ്ധമാകുമ്പോൾ ഞങ്ങൾ യന്ത്രങ്ങൾ ഉപയോഗിച്ചു് കടയുകയും നൂലെടുക്കുകയും ചെയ്യുമെന്നു്. ആളുകൾ ചെയ്യുന്നതിനേക്കാളും ഭംഗിയായി യന്ത്രങ്ങൾ ചെയ്യും. അതിൽ കരടുകളും കെട്ടുകളും ഉണ്ടാവില്ല. ഇതിപ്പോൾ ഗ്രാമങ്ങളിൽ മാത്രമാണു നെയ്യെടുക്കുന്നതു്. പക്ഷേ, അതിനു കാലമായിട്ടില്ല, ഇനിയും കാലമായിട്ടില്ല."

"പക്ഷേ, നിനക്കു്, സ്വന്തം കൈകൾകൊണ്ടു്, ഒരു പരുത്തിനൂലുണ്ടാക്കാൻ കഴിയുമെന്നാണോ പറയുന്നതു്?" ജൂഡി ചോദിച്ചു.

"അതു ചെയ്യാൻ കഴിവുള്ള അനേകം ഇന്ത്യൻ പെൺകുട്ടികളിൽ ഒരുവളാണു ഞാൻ," പകുതി ചിരിച്ചുകൊണ്ടും പകുതി ഗോഷ്ടികാണിച്ചുകൊണ്ടും അവൾ പറഞ്ഞു.

ഈ ഗ്രാമത്തിലെ വീടുകൾ അകത്തു് എങ്ങനെയിരിക്കുമെന്നറിയാൻ ജൂഡിയുടെ അമ്മയ്ക്കു താല്പര്യമുണ്ടു്. തെല്ലുറക്കെയാണു് അവർ തന്റെ ആഗ്രഹം പ്രകടിപ്പിച്ചതു്. അതു കേട്ട ലക്ഷ്മി അവരെ ഒരു വീട്ടിനകത്തേക്കു കൂട്ടിച്ചെന്നു. ഒരു വരാന്തയുണ്ടു്, അതിന്റെ പിന്നിൽ ഒരു മുറി... ഒരൊറ്റ മുറി മാത്രം. അതിൽ പൊക്കംകുറഞ്ഞ, ഏതാണ്ടൊരു മേശപോലെ വീതിയുള്ള, ഒരു കിടക്ക, ഏതാനും ഭരണികളും കളിമൺചട്ടികളും, വൃത്തിയായി മടക്കി അട്ടക്കിയിട്ടുള്ള കുറേ പഴയ തുണികൾ—ഇത്രയുമാണു് കൂട്ടംബത്തിന്റെ ആകെയുള്ള സമ്പത്തു്. "ഇവരെന്താണു കഴിക്കുന്നതു്?" ജൂഡിയുടെ അമ്മ ചോദിച്ചു.

"വൈകുന്നേരം ചൂടുചോറും പച്ചക്കറികളും. ചോറിൽ ബാക്കിയുള്ളതു രാവിലെ കഴിക്കും. ആ തണുത്ത ചോറും

എന്തെങ്കിലും ഉപ്പിലിട്ടതും, ചിലപ്പോൾ പരിപ്പും കാണും. പക്ഷേ, വിൽക്കാവുന്നത് എന്തും—അവരതു വിൽക്കും.''

വീട്ടകളും ഗ്രാമത്തിലെ നടപ്പാതകളും വൃത്തിയായി സൂക്ഷിച്ചിട്ടുണ്ട്. ഒന്നുംതന്നെ വൃത്തികെട്ട മട്ടിൽ വാരി എറിഞ്ഞിട്ടില്ല. റോഡുവക്കിൽ, ഒരു മരത്തിന്റെ തണലിൽ, ഒരു കൊച്ചു ചായപ്പീടികയുണ്ട്. കാര്യങ്ങളെല്ലാം മംഗളമായി നടക്കുമെങ്കിൽ ഗ്രാമത്തിലെ പുരുഷന്മാർ വൈകുന്നേരം ഇവിടെ വന്നിരുന്ന് ഒരുകോപ്പ ചായ കുടിക്കയോ ഒന്നു മുറുക്കുകയോ ചെയ്യും. പക്ഷേ, മിക്കപേരും ഏറെക്കുറെ നല്ലതു വരുമെന്ന വിശ്വാസത്തിൽ ജീവിക്കുന്നവരാണ്.

മൂന്നു മുറിയുള്ള ഒരു മൺപുരയിൽ മറെറാരു വ്യവസായം നടക്കുന്നു. ഇതും ഡെറാഡൂണിലെ വനഗവേഷണ സ്ഥാപനം കണ്ടുപിടിച്ചതാണ്. പഴയ തീപ്പെട്ടിക്കൂടുകളെ ചായം പിടിപ്പിച്ച് കട്ടികളാക്കി മാററി അതിൽനിന്നും നേരിയ ചീളികൾ മുറിച്ചെടുത്ത്, അവയെ ടേകളും പെട്ടികളുമാക്കി മാറുന്നതാണ് ഈ വ്യവസായം. ഇതു വളരെ സമർത്ഥമായ വിദ്യയാണെന്ന് ജൂഡിക്കു തോന്നി. പക്ഷേ, സാധനങ്ങൾക്കു ഭംഗി പോരാ. എങ്കിലും അവളുടെ അമ്മ ഒരെണ്ണം വാങ്ങി.

''പണം കടം കൊടുക്കുന്നയാളിന്റെ വീടാണിതു്,'' ലക്ഷ്മി ഒരു വീട്ട ചൂണ്ടിക്കാണിച്ചുകൊണ്ടു പറഞ്ഞു. ''നോക്കൂ, കതകിൽ തറച്ചിരിക്കുന്ന ആ കൂററൻ പിച്ചളപ്പൂട്ടുകൾ! ഗവണ്മെൻറിനുതന്നെ പണം കടം കൊടുക്കാൻ കഴിഞ്ഞിരുന്നുവെങ്കിൽ പാവപ്പെട്ടവരുടെ കാര്യം കുറച്ചു ഭേദമാകുമായിരുന്നു.''

''എത്ര പലിശയാണ് അയാൾ വാങ്ങുന്നതു്?'' ജൂഡിയുടെ അച്ഛൻ ചോദിച്ചു.

''ഓ, ചിലപ്പോൾ ഒരു വർഷത്തേക്ക് നൂറു ശതമാനം വാങ്ങും! ചിലപ്പോൾ കൂടുതലും. ഇതു ശരിയല്ല. അവർ ഇരുപത്തഞ്ചു ശതമാനം ചുമത്തുമെങ്കിൽ അതത്ര മോശ

മല്ല. ആക്കെങ്കിലും ഗവണ്മെൻറിനെ ഇതൊന്നു് അറിയിച്ചുകൂടേ?''

''വായുകൊട്ടക്കാൻ ചില പദ്ധതികളെല്ലാമുണ്ടു്....''

''അതെ, അതെ,'' ലക്ഷ്മി പറഞ്ഞു. ''വേണ്ടുവോളം ഇല്ലെന്നു മാത്രം. ഞങ്ങൾക്കു നന്ദിയുണ്ടു്. തീർച്ചയായും നന്ദിയുണ്ടു്; ഈ ചെയ്യുന്നതിനൊക്കെ.''

ഇപ്പോഴത്തെ സ്ഥിതിയെക്കുറിച്ചു് പൊതുവേ തൃപ്തിയുണ്ടെങ്കിൽ മുൻപത്തെ കാര്യങ്ങൾ ഇതിലും എത്രയോ വഷളായിരുന്നിരിക്കണം, ജൂഡി വിചാരിച്ചു. ആ ചെറുപ്പക്കാരൻ അവളുടെ അച്ഛനെ ഏതാനും കണക്കുകളുദ്ധരിച്ചു കേൾപ്പിച്ചു. എത്രയോ ആളുകളുണ്ടു്. അവരെയെല്ലാം എങ്ങനെ സഹായിക്കുവാൻ കഴിയും?

ജൂഡി സത്രത്തിലെ സ്വന്തം മുറിയിലേക്കു് ലക്ഷ്മിയെ കൂട്ടിച്ചെന്നു. മുറിയിൽനിന്നു നേരേ കടക്കുന്നതു് കുളിമുറിയിലാണു്. നല്ലൊരു കുളിമുറി—അതു കണ്ടപ്പോൾ അതിലൊന്നു കുളിച്ചാലെന്തെന്നു് ലക്ഷ്മി മോഹിക്കുന്നതുപോലെ ജൂഡിക്കു തോന്നി. ''പോകൂ ലക്ഷ്മീ, പോയി 'ഷവറിൽ' നിന്നു് കുളിക്കൂ. നോക്കൂ, ഇതാ എൻെറ സോപ്പും ടവ്വലും!''

ലക്ഷ്മി അല്പസമയം ശങ്കിച്ചുനിന്നു. പക്ഷേ, 'ഷവറി'ന്റെ ആകർഷണം ചെറുത്തുനിൽക്കാൻ അവൾക്കു കഴിഞ്ഞില്ല. ഇതു് ശരിക്കും ഉറപ്പിച്ച ഒരു 'ഷവറാ'ണു്, അല്ലാതെ വീട്ടിലുള്ളതുപോലെ തൊട്ടിയിൽ ദ്വാരമിട്ട ഒന്നല്ല. ജൂഡിയുടെ സോപ്പിനു ജൂഡിയുടെ മണവും അല്പമുണ്ടു്. അവളുടെ ടവ്വലിനുമുണ്ടു്. ''ഓ, ജൂഡീ, എൻെറ മുടിയൊന്നു കഴുകിയിരുന്നെങ്കിൽ!''

''ധാരാളം സമയമുണ്ടു്,'' ജൂഡി പറഞ്ഞു. അവൾ അമ്മയുടെ അരികിലേക്കു് ഓടിച്ചെന്നു്, ഉച്ചഭക്ഷണം അല്പം താമസിപ്പിക്കണമെന്നു് ആവശ്യപ്പെട്ടു. പിന്നീടു മറെറന്തോ ഓർമ്മിച്ചിട്ടെന്നപോലെ അവൾ സത്രത്തിൻെറ തോട്ടത്തിൽ കടന്നു് കുറേ പൂക്കൾ പറിച്ചെടുത്തു. അതൊരു കണക്കിനു് ഒരു മോഷണമായിരുന്നു. പൂക്കൾ ലക്ഷ്മിക്കു

ചൂടാനാണു്. പിന്നെ, മദിരാശിയിൽവെച്ചു ചെയ്യാറുള്ള തുപോലെ കുറേ പൂക്കൾ ലക്ഷ്മി തന്റെ മുടിയിലും ചൂടിത്തരുമെന്നു് അവൾ പ്രതീക്ഷിച്ചു.

ലക്ഷ്മിയുടെ നീണ്ട ചുരുണ്ട മുടി പുറകിൽ പിന്നിയിട്ടിരുന്നു. അതു് പൂക്കൾ പ്രതീക്ഷിക്കയാണെന്നു തോന്നും. ഒടുവിൽ അവർ ഉച്ചഭക്ഷണത്തിനു് ഇരുന്ന നേരംകൊണ്ടു ലക്ഷ്മിയും ജൂഡിയും ഒട്ടേറെ കാര്യങ്ങൾ പരസ്പരം പറഞ്ഞു കഴിഞ്ഞിരുന്നു. ജൂഡിക്കു പരിചയമുള്ള ലക്ഷ്മിയുടെ കൂട്ടുകാരെക്കുറിച്ചു് തനിക്കറിവുള്ളതെല്ലാം ജൂഡി പറഞ്ഞു കേൾപ്പിച്ചു. അമ്മണിപ്പാട്ടിയുടെ വിശേഷങ്ങളും അറിയാം. പിന്നെ, പ്രിയപ്പെട്ട ബെൻ!—അവനു് നല്ലവണ്ണം തമിഴു് സംസാരിക്കാനറിയാം. അവർ 'കസ്റ്റേഡു്' കഴിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കയായിരുന്നു. നല്ല ചൂടുമല്ല, തീരെ തണുപ്പുമല്ല, ജൂഡിക്കു രസംതോന്നാത്ത ഒരു സാധനം. പക്ഷേ, ലക്ഷ്മിക്കു് ഇഷ്ടപ്പെട്ടവെന്നു തോന്നി. അപ്പോളതാ, ലക്ഷ്മിയുടെ അച്ഛൻ കടന്നുവരുന്നു. ഷർട്ടും 'ഷോർട്ടു്സു'മാണു ധരിച്ചിട്ടുള്ളതു്. കുറേ മെലിഞ്ഞിട്ടുണ്ടു്, പ്രായവും തോന്നിക്കും. അദ്ദേഹം വേഗമെന്തോ കഴിച്ചു, ഉടനേ ജൂഡിയുടെ അച്ഛനേയും കൂട്ടി പുതിയ തോടിന്റെ അരികിലേക്കു നടന്നു. കുറേ കഴിഞ്ഞപ്പോൾ അവർ മടങ്ങിവന്നു. വളരെ ചേർന്നാണു നടന്നിരുന്നതു്. കുമാറിന്റെ മുഖത്തു് ഏതോ പാട്ടുകൾ കാണാനുണ്ടായിരുന്നു. ജൂഡിയുടെ അച്ഛൻ തന്റെ കണ്ണട തുടയ്ക്കുന്നതു് അവൾ കണ്ടു.

"അവർ കരയുകയായിരുന്നു," യാതൊരു സങ്കോചവും കൂടാതെ ജൂഡി പറഞ്ഞു.

"അഥവാ കരഞ്ഞുവെങ്കിൽത്തന്നെ അതു നാമറിയുന്നതു് അവർക്കു് ഇഷ്ടപ്പെടുകില്ല," ജൂഡിയുടെ അമ്മ പറഞ്ഞു. "നമുക്കല്പം കാപ്പികുടിക്കാം. വരൂ കുമാർ, താങ്കളെ വീണ്ടും കണ്ടതിൽ വളരെ സന്തോഷമുണ്ടു്. ലക്ഷ്മിയെ കാണാതെ ജൂഡി വളരെ വിഷമിക്കയായിരുന്നു."

ജൂഡിയും ലക്ഷ്മിയും പരസ്പരം നോക്കി. അവരുടെ കാര്യം

അങ്ങനെമാത്രം പറയുന്നതിൽ എന്തോ ഒരു പന്തികേട് ഉണ്ടെന്ന് അവൾക്ക് തോന്നി. എങ്കിലും ശരിയുമാണ്. തെല്ലിട കഴിഞ്ഞശേഷം ലക്ഷ്മി പറഞ്ഞു: "ജൂഡി എന്റെ ഡാൻസ് ക്ലാസ്സിൽ വരും, ഇല്ലേ?"

"പിന്നീട് എന്റെ വീട്ടിലേക്ക് പോകാം. ലക്ഷ്മിയുടെ അമ്മ നമുക്കൊരുകപ്പ് ചായ ഉണ്ടാക്കിത്തരും," കുമാർ പറഞ്ഞു.

ഏതായാലും അങ്ങനെ ഏർപ്പാട് ചെയ്തതു് നന്നായെന്ന് ലക്ഷ്മി വിചാരിച്ചു. കുറച്ചു സാവകാശം കിട്ടുന്നതുകൊണ്ട് അമ്മയും സരസ്വതിയും കൂടെ എല്ലാം വേണ്ടപോലെ ഒരുക്കും. കാര്യങ്ങൾ തീരെ മോശമായിരിക്കില്ല. ജൂഡി മാത്രമാണ തന്റെ വീട് കണ്ടിരുന്നതെങ്കിൽ അവൾ സാരമാക്കുകില്ലായിരുന്നു. പക്ഷേ, അവളുടെ അച്ഛനും അമ്മയും... അതു പാടില്ല. അവർ നല്ലവരാണ്...എങ്കിൽപ്പോലും... ലക്ഷ്മി അച്ഛനെ നോക്കി. അദ്ദേഹം പുഞ്ചിരിച്ചുകൊണ്ട് പറഞ്ഞു: "ലക്ഷ്മീ, നിനക്ക ഞാൻ മറെറാരു സാരി കൊണ്ടുവന്നിട്ടുണ്ട്. ക്ലാസ്സു നടത്താൻ പോകുമ്പോൾ നിനക്കിതു വേണ്ടിവരുമെന്ന് ഞാൻ വിചാരിച്ചു." പഴയ പേപ്പറിൽ പൊതിഞ്ഞ ആ പൊതി അദ്ദേഹം അവൾക്ക കൊടുത്തു. എന്നാശ്ചര്യം, അവളുടെ ദിപാവലിസ്സാരിയാണ്. ചോളിക്കും നല്ല നിറച്ചേർച്ചയുണ്ട്. അമ്മയായിരിക്കണം അതു തിരഞ്ഞെടുത്തു കൊടുത്തയച്ചതു്. ഇനിയൊക്കെ വേണ്ടപോലെയാവും. "നിന്റെ മുറിയിലേക്ക ഞാനൊന്ന് ഓടിച്ചെല്ലട്ടെ, ജൂഡീ!" അവൾ പറഞ്ഞു. ഹാ, നല്ല ഭംഗിയുള്ള കുളിമുറി, പൈപ്പിനു താഴെനിന്ന് സോപ്പുതേച്ചൊരു കുളിയും! അവർ സാമൂഹ്യകേന്ദ്രത്തിലേക്ക മടങ്ങിയപ്പോൾ അവളുടെ ക്ലാസ്സുമുഴുവൻ കാത്തിരിക്കയായിരുന്നു. കുറെയധികം പെൺകുട്ടികൾ അവരെ ഒളിഞ്ഞും മറഞ്ഞും നിന്ന് നോക്കുന്നുണ്ട്. ക്ലാസ്സുമുറി നല്ലവണ്ണം അടിച്ചുവാരിയിരിക്കുന്നു. അതേതോ ഒരു പ്രത്യേകാവസരമാണെന്നു തോന്നിയിട്ടെന്നവണ്ണം ആരോ ഒരു 'കൊക്കോ കോളോ' പരസ്യവും

പതിച്ചിട്ടുണ്ട്. ജൂഡിയുടെ അച്ഛൻ കുമാറിനേയും ദേശീയവികസനപദ്ധതിയിലെ ആ ചെറുപ്പക്കാരനേയും കൂട്ടി പുറത്തേക്കു പോയി. അദ്ദേഹത്തിന്റെ മുൻപിൽ നിന്നു നൃത്തം ചെയ്യുവാൻ പെൺകുട്ടികൾക്കു ലജ്ജയുണ്ടാവും. ആ അന്ധനായ മൃദംഗക്കാരൻ തന്റെ ഉപകരണവുമായി ഇരിപ്പുറപ്പിച്ചിട്ടുണ്ട്. ലക്ഷ്മിക്കിരിക്കുവാൻ വള്ളി ഒരു പായ് വിരിച്ചു. അതിനടുത്ത് താളംപിടിക്കുന്ന മരക്കട്ടയും കുറിയും വെച്ചുകൊടുത്തു. ആദ്യം കൊച്ചു പെൺകുട്ടികളെ ഓരോ ആളായി അവൾ നൃത്തം ചെയ്യിപ്പിച്ചു. കഥക് നൃത്തത്തിന്റെ താളക്രമമാണു പഠിപ്പിക്കുന്നതു്. എപ്പോഴെങ്കിലും താളം തെറ്റുമെങ്കിൽ ലക്ഷ്മി അതു തിരുത്തിക്കൊടുക്കും. രണ്ടോ മൂന്നോ അമ്മമാർ മൂലകളിൽ മിണ്ടാതെ നോക്കിയിരിപ്പുണ്ട്. ഒടുവിൽ അവരെയെല്ലാം ഒരുമിച്ചു നൃത്തം ചെയ്യിപ്പിച്ചു. അതു വളരെ ഗൗരവത്തോടെ, ആവേശത്തോടെ ആയിരുന്നു. അടുത്ത നൃത്തം മുതിർന്ന ബാലികമാരുടേതാണു്. അതു തുടങ്ങുന്നതിനുമുമ്പു് മോഹിനി ലക്ഷ്മിയുടെ അരികിലേക്കു് ഓടിച്ചെന്നു സാരിതൊട്ടുനോക്കി, അതെന്തോ അതിലോലമായ സാധനം എന്നപോലെ. പൊടുന്നനേ അവൾ ചോദിച്ചു: "നീ ഞങ്ങളെ വിട്ടുപോയില്ലല്ലോ?"

"ഇല്ല," ലക്ഷ്മി പറഞ്ഞു, "ഇല്ല." അന്നു് ആദ്യമായി ലക്ഷ്മിക്കു തോന്നി, ഒരു ദിവസം ഇതെല്ലാം കഴിയുമെന്നു്, തന്റെ ഭാഗ്യം മാറുമെന്നു്, ഒടുവിൽ ഇവിടം വിട്ടുപോകുമെന്നു്.

പക്ഷേ, ഇപ്പോൾ തന്റെ ശ്രദ്ധ മുഴുവനും നൃത്തത്തിൽ കേന്ദ്രീകരിക്കണം. പണ്ടു് നൃത്തം പഠിക്കുമ്പോൾ കാണിച്ചിരുന്ന ഏകാഗ്രത ഇപ്പോൾ പഠിക്കുമ്പോഴും വേണം. അവൾ ഓരോ നർത്തകിയുമായി അദൃശ്യമായ ഒരു ബന്ധം സ്ഥാപിച്ചു. അതു കണ്ണുകൾ തമ്മിലും, മരക്കട്ടയിന്മേൽ മുട്ടുമ്പോൾ ഉണ്ടാകുന്ന പ്രതിധ്വനിയിലൂടെയും സാധിക്കുന്ന ബന്ധമാണു്. ചിലപ്പോൾ ഉന്മേഷകരമായിരിക്കും, ചില

പ്പോൾ ദുഃഖകരം. ചിലപ്പോൾ തുള്ളിച്ചാടുന്നവിധം, മറ്റു ചിലപ്പോൾ അയഞ്ഞാടുന്നവിധം. പെൺകുട്ടികൾക്കു് അതു് എത്രയോ ഇഷ്ടമാണു്. അവർ ആ നൃത്തത്തിൽ ഒരു പുതിയ ജീവൻ ദർശിച്ചു. ഒടുവിൽ അവൾ ഇത്രയും അവക്കു നേടിക്കൊടുത്തിരിക്കുന്നു.

"പക്ഷേ, ഇവർ ഗ്രാമത്തിൽ സ്വയം നൃത്തം ചെയ്യാറുണ്ടോ?" ഒടുവിൽ ജൂഡിയുടെ അമ്മ ചോദിച്ചു.

"അധികമൊന്നുമില്ല. അവർ ഒരു വൃത്തത്തിലിരുന്നു പാട്ടും, അതിനൊപ്പം നീങ്ങും. അവർ നീണ്ടുനീണ്ട പാട്ടുകഥകൾ ഉണ്ടാക്കും. പുരുഷന്മാർ കൂടുതൽ നൃത്തം ചെയ്യാറുണ്ടു്. പക്ഷേ, അവരുടെ നൃത്തത്തിൽ അവർ മാത്രമേ കാണുകയുള്ളു. ഞാനതു മറ്റു സ്ത്രീകളൊരുമിച്ചു് അകലെയുള്ള ഒരു കുടിലിലിരുന്നു കണ്ടിട്ടേയുള്ളു. ഒരുപക്ഷേ, അവർ പൊങ്കൽസമയത്തു് കൂടുതൽ നൃത്തം ചെയ്യുമായിരിക്കും. അപ്പോൾ അവക്കു് കൂടുതൽ ഉത്സാഹമാണു്. അതായതു്, കെയ്ത്തു് നന്നാകുമെങ്കിൽ." അവൾ എണീറ്റു നിന്നു. ക്ലാസ്സിലുള്ള കുട്ടികൾ വന്നു് അവൾ ഇരുന്നിരുന്ന പായും, ഉപയോഗിച്ച മരക്കട്ടയും മാറ്റിവച്ചു. കണ്ണു കണ്ടുകൂടാത്ത ആ മൃദംഗക്കാരൻ സ്വയം എന്തോ പിറുപിറുത്തുകൊണ്ടു പുറത്തേക്കു പോയി. അമ്മ, വീട്ടിൽ എല്ലാം ഒരുക്കിയിരിക്കുമോ? അതേ, അതാ സരസ്വതി നിന്നു കൈകൊട്ടി വിളിക്കുന്നു. അവളും നല്ല ഒരു സാരി ഉടുത്തിട്ടുണ്ടു്. തലയിൽ പൂവും ചൂടിയിട്ടുണ്ടു്.

പെട്ടെന്നു സരസ്വതി പഴയ ഒരു പാവാടയും ഉടുത്തു് പാത്രം കഴുകിക്കൊണ്ടു നില്ക്കുന്ന രംഗം ജൂഡിക്കു് ഓർമ്മവന്നു. പക്ഷേ, അതിനെക്കുറിച്ചു് താനൊന്നും മിണ്ടാതിരിക്കയാണു നല്ലതെന്നു് അവൾക്കു തോന്നി. അവർ നേരെ എൻജിനീയരുടെ വീട്ടിലേക്കു ചെന്നു. അവിടെ കണ്ട വീടുകളിൽ അതിനു മാത്രമേയുള്ള ഒരു വേലിക്കെട്ടും ഏതാണ്ടൊരു തോട്ടവും. വരാന്തയിൽ കിടന്നിരുന്ന കസേരകൾ പഴയ ഫ്ളാറ്റിൽ ഉണ്ടായിരുന്നവയാണു്. ചായപ്പാത്ര

ങ്ങളും പഴയവതന്നെ. അവരെ വീട്ടിനുള്ളിലേക്കു ചെല്ലാൻ ലക്ഷ്മിയോ അവളുടെ അമ്മയോ ക്ഷണിച്ചില്ല. ഒരു പക്ഷേ, വീട്ടിൽ മൂന്നു മുറികൾ കണ്ടേക്കാമെന്നു് ജൂഡി വിചാരിച്ചു. അവയിൽ ഒരെണ്ണം അടുക്കളയായിരിക്കാം. മിസ്സിസ് ജഞാനമ്മാളോ മറേറാ ഒരിക്കൽ ജൂഡിയുടെ അമ്മയോടു പറയുകയുണ്ടായി, കുമാറിൻെറ പഴയ വീട്ടിലെ സാധനങ്ങൾ ലേലംവിളിച്ചു വില്ക്കുകയുണ്ടായെന്നു്. അവിടെയുണ്ടായിരുന്ന വിലയുള്ള സാധനങ്ങളെല്ലാം—റേഡിയോയും നല്ല മരസാധനങ്ങളും—വിറ്റുപോയിരിക്കും. ഹാവൂ, എന്തൊരു കഷ്ടമാണതു്! ലക്ഷ്മിയുടെ അമ്മ ധാരാളം ആഭരണങ്ങൾ അണിയാറുള്ളതു് ജൂഡിക്കറിയാം. പക്ഷേ, ഇപ്പോൾ ഒരു ചെറിയ മാലമാത്രമേ ധരിച്ചിട്ടുള്ളു. പക്ഷേ, ഇതൊന്നും ശ്രദ്ധിച്ചതായി, അറിഞ്ഞതായി, ഭാവിക്കാൻ പാടില്ല, തീരെ പാടില്ല, ഒന്നും കണ്ടില്ലെന്നതന്നെ വെക്കണം.

കന്ദന്റെ ദേഹത്തു് എന്തോ തടിപ്പു കണ്ടതു് ജൂഡിയുടെ അച്ഛൻ പരിശോധിച്ചു. അദ്ദേഹം പുറത്തു പുരട്ടാനുള്ള ഒരു മരുന്നു് അയച്ചുകൊടുക്കാമെന്നു്—അതിനു് ഒരു ബുദ്ധിമുട്ടുമില്ലെന്നു്—ഏറ്റു. ഒട്ടും മാറാം വരാതെ ആരെങ്കിലുമുണ്ടെങ്കിൽ അതു് ഒടുവിലത്തെ കുഞ്ഞുമാത്രമായിരുന്നു. കാലിലെ തളകൾ ഇപ്പോഴുമുണ്ടു്.

അത്താഴത്തിനു ലക്ഷ്മിയും സരസ്വതിയും കുമാറും സത്രത്തിലേക്കു ചെന്നു. വൈകുന്നേരത്തെ ചായ മോശമായിപ്പോയതിനു് അവർ ക്ഷമാപണം ചെയ്തു. നേരത്തെ അറിഞ്ഞിരുന്നെങ്കിൽ നന്നാക്കാമായിരുന്നു എന്നു മട്ടിൽ. "നിനക്കെൻെറ ക്ലാസ്സു് ഇഷ്ടപ്പെട്ടില്ലേ, ജൂഡീ?" ലക്ഷ്മി ചോദിച്ചു.

"ഓ, തീർച്ചയായും! എനിക്കു തോന്നുന്നില്ല എനിക്കൊരിക്കലും പാടിപ്പിക്കാനൊക്കുമെന്നു്. തുടങ്ങിയപ്പോൾ ഭയങ്കരമായ ബുദ്ധിമുട്ടായിരുന്നിരിക്കും, ഇല്ലേ?" ജൂഡി തിരക്കി.

"വളരെ ബുദ്ധിമുട്ടായിരുന്നു," ലക്ഷ്മി സമ്മതിച്ചു. "അവർ വിചാരിച്ചു, എനിക്കു തീരെ പ്രായമില്ലെന്നു്." ശരിക്കുള്ള ഒരു അദ്ധ്യാപിക വരുന്നതുവരെ താൻ വരുകില്ലെന്നു ചൊടിച്ചു പറഞ്ഞിട്ടു് ഒരു സ്ത്രീ തന്റെ വയോജന വിദ്യാഭ്യാസക്ലാസ്സിൽനിന്നു് ഇറങ്ങിപ്പോയ കഥ ലക്ഷ്മി അനുസ്മരിച്ചു. പക്ഷേ, മറുള്ളവർ വന്നു, അവർ വന്നു കൊണ്ടിരുന്നു.

"നീ എനിക്കെഴുതും, ഇല്ലേ?" ജൂഡി ചോദിച്ചു.

"പക്ഷേ, ഞാനെന്തെഴുതാനാണു്? നീ...നീ കണ്ടുവല്ലോ കാണാനുള്ളതെല്ലാം." പൊടുന്നനേ ലക്ഷ്മിക്കു വലിയ ദുഃഖം തോന്നി. ജൂഡി മടങ്ങിപ്പോകും...ജീവിതത്തിൽ എന്തൊക്കെ വേണോ അതെല്ലാം അവൾക്കുണ്ടാവും. താൻ മാത്രം ഇവിടെ കഴിഞ്ഞുകൂടണം.

"ഓ, പക്ഷേ, നിന്റെ ക്ലാസ്സെല്ലാം എങ്ങനെ നടക്കുന്നുവെന്നു് എനിക്കറിയണം. ഇതിനെക്കുറിച്ചെല്ലാം ഞാൻ അമ്മണിപ്പാട്ടിയോടു പറയും!"

"പക്ഷേ, മറെറാന്നും..." ലക്ഷ്മി തുടങ്ങി. തെല്ലൊന്നു മടിച്ചുനിന്നിട്ടു തുടർന്നു: "ജൂഡീ, ദയവായി മറെറാന്നും... ഞാൻ വൃത്തികെട്ട ഒരു പഴയ സാരി ഉടുത്തിരുന്നതും, വീട്ടിൽ 'ഷവർ' ഇല്ലാത്തതും, പിന്നെ, അച്ഛൻ ഇത്ര മെലിഞ്ഞു്..."

"എന്നിക്കെല്ലാം മനസ്സിലാകുന്നു, ലക്ഷ്മീ," ജൂഡി പറഞ്ഞു. "വാസ്തവത്തിൽ മനസ്സിലാകുന്നു. മറു പെൺകുട്ടികളോടും പറയുകില്ല. അതൊക്കെ എന്തായാലും നിനക്കു പാഠിപ്പിക്കാൻകഴിഞ്ഞതു വലിയ മിടുക്കുതന്നെയാണെന്നാണു് എന്റെ വിശ്വാസം..."

ജൂഡിയുടെ അമ്മയുടെ ചില സാധനങ്ങൾ സത്രത്തിലെ മേശയിൽ കിടന്നിരുന്നു. കൂട്ടത്തിൽ വെയിലത്തു ധരിക്കുന്ന കറുത്ത കണ്ണടയും. അവർ എപ്പോഴുമതു കൊണ്ടുനടക്കും, പക്ഷേ, ഒരിക്കലും വെയ്ക്കുന്നതിനു് ഓർക്കുകയില്ല. ജൂഡി അതിനെ കൂട്ടിൽനിന്നു പുറത്തെടുത്തു കണ്ണിൽവച്ചു്, അതി

ലൂടെ ലക്ഷ്മിയെ നോക്കി. പിന്നീട്ട ലക്ഷ്മി അതെടുത്തു വെച്ചു നോക്കി. പൊട്ടന്നനേ അവൾ പറഞ്ഞു: "ഈ കണ്ണട ധരിച്ചാൽ എനിക്കു പ്രായം തോന്നിക്കുമോ?"

"തോന്നിക്കും," ജൂഡിയുടെ അമ്മ പറഞ്ഞു, "ഏറെ ക്കുറെ നിനക്കു നല്ല പ്രായമായെന്നു തോന്നും. നിനക്കു വേണമെങ്കിൽ വെച്ചുകൊള്ളൂ, ലക്ഷ്മീ. ഞാനൊരിക്കലും ഉപയോഗിക്കാറില്ല."

"നീ തന്നെ വന്നു നോക്കൂ!" ജൂഡി പറഞ്ഞു. അവർ ജൂഡിയുടെ മുറിയിലേക്കു് ഓടിച്ചെന്നു. പുറകേ സരസ്വതിയുമുണ്ടു്. എല്ലാപേരും ചിരിച്ചുതുടങ്ങി.

"താങ്കളുടെ മകൾ വലിയൊരു കുട്ടിയാണു്, കുമാർ," ജൂഡിയുടെ അച്ഛൻ പറഞ്ഞു: "അവളെപ്പോലെ അധികം പേരുണ്ടാവുമെങ്കിൽ ഇന്ത്യ എത്രയോ നല്ലൊരു നാടാകും."

കുമാറിനു് വാസ്തവത്തിൽ സന്തോഷം തോന്നി. പക്ഷേ, അദ്ദേഹം തെല്ലു പരുങ്ങിയ മട്ടിൽ ഇത്രയുംമാത്രം പറഞ്ഞു: "ആങ്, ശരിയാണു്. നാം ഗ്രാമങ്ങളെ സഹായിക്കണമല്ലോ." തെല്ലിടകഴിഞ്ഞു് അദ്ദേഹം തുടർന്നു: "നിങ്ങളെയൊക്കെ കണ്ടതിൽ വളരെ സന്തോഷമുണ്ടു്. ഞാൻ വിചാരിച്ചു, ഞങ്ങളെയെല്ലാം മറന്നിരിക്കുമെന്നു്, ഞങ്ങൾ എന്നേക്കുമായി നഷ്ടപ്പെട്ടപോയെന്നു്."

"ഒരിക്കലുമില്ല," ജൂഡിയുടെ അച്ഛൻ പറഞ്ഞു. അല്പ സമയം അദ്ദേഹത്തിന്റെ കൈകൾ കുമാറിന്റെ കൈകളെ ഗ്രഹിച്ചു.

അപ്പോഴേക്കും പെൺകുട്ടികൾ ഓടിവന്നു. "ഞാനീ കണ്ണട വെച്ചുകൊള്ളാം." ലക്ഷ്മി പറഞ്ഞു. "ജൂഡി പറയുന്നു, ഇതു വെച്ചാൽ ഞാനൊരു ബുദ്ധിജീവിയാണെന്നു തോന്നുമെന്നു്. ഞാനവളുടെ ഹിന്ദി അദ്ധ്യാപികയെപ്പോലെയുണ്ടത്രേ. എനിക്കു തോന്നുന്നു, ഇനി എന്റെ ക്ലാസ്സിലുള്ളവർ കൂട്ടത്തൽ നന്നായി പെരുമാറുമെന്നു്!"

12

ക്രിസ്തുമസ്സും പൊങ്കലും

കുമാർ മുമ്പിലിരുന്ന കടലാസുകഷണങ്ങൾ മാറ്റിവച്ചു. കുറെ പെൻസിൽകൊണ്ടുള്ള കുറിപ്പുകൾ, ആ ജോലി കഴിഞ്ഞു. പെട്ടെന്നു് മേശയുടെ പുറത്തു വച്ചിരുന്ന തന്റെ കൈകളിൽ അദ്ദേഹത്തിന്റെ മുഖം താണു. എല്ലാം അന്ധകാരമയം. മകൾ ലക്ഷ്മി അദ്ദേഹത്തിന്റെ തോളുകൾ തലോടി; ഒരു കൈ കഴുത്തിൽ ചുറ്റിക്കൊണ്ടു് അവൾ ചോദിച്ചു: ''അച്ഛാ, എന്താണിതു്?''

അദ്ദേഹം മുഖമുയർത്തി, മുടിയിലൂടെ കൈവിരലോടിച്ചു. പിന്നീടു് ആ കടലാസിൽ കൈവിരൽ മുട്ടിക്കൊണ്ടു സാവധാനം പറഞ്ഞു: ''ഇതെല്ലാം എത്രയോ എളുപ്പമാണു്. ഞാനിതിൽ ജോലിചെയ്യുമ്പോൾ മനസ്സു് മറെന്തോ ചിന്തിക്കുന്നു.'' ഇംഗ്ലീഷിലായി പിന്നീടു് അവരുടെ സംസാരം. ഭാഷയ്ക്കു് ഇപ്പോഴേ ഉല്ലുണ്ടുയുണ്ടു്. ഇനി എന്തെങ്കിലും പറയുന്നതു കേട്ടു മനസ്സിലാക്കിയാൽ കൂടുതൽ വിഷമിക്കും. ''ലക്ഷ്മീ, ഞാനിതൊക്കെ കാണുമ്പോൾ, ഇത്രയും പരിശീലനവും അനുഭവജ്ഞാനവുമുള്ള ഞാൻ, പകുതി ഒരു ഗുമസ്തനേറെയും പകുതി ഒരു കൂലിപ്പണിക്കാരന്റേയും ജോലിയാണു ചെയ്യുന്നതെന്നും അതനുസരിച്ചുള്ള ശമ്പളമാണു വാങ്ങുന്നതെന്നും ഇതിങ്ങനെതന്നെ തുടർന്നുപോകുമെന്നും ഓർക്കുമ്പോൾ...അപ്പോൾ ഞാൻ സ്വയം പറഞ്ഞുപോകയാണു്, ഇതിലൊന്നും, അതായതു പഴയ ആഫീസിൽ നടന്നിരുന്ന ചീത്തക്കാര്യങ്ങളിലൊന്നും, ഞാൻ ഇടപെടാൻ പാടില്ലാത്തതായിരുന്നുവെന്നു്. ഒരുപക്ഷേ, ഞാനും വ്യാജികെട്ട കൈക്കൂലി വാങ്ങേണ്ടതായിരുന്നു. ഏതായാലും അങ്ങനെ

ചെയ്തിരുന്നുവെങ്കിൽ ഇപ്പോഴും എനിക്കെന്റെ തലച്ചോറ് ഉപയോഗിക്കാമായിരുന്നു.''

''എന്റെ അച്ഛൻ വാസ്തവത്തിൽ അങ്ങനെയൊന്നുമല്ല വിചാരിക്കുന്നതു്,'' ലക്ഷ്മി പറഞ്ഞു. ''പോരെങ്കിൽ, ഇതു് എന്നുമിങ്ങനെ പോകയുമില്ല.''

''ഞാനും കുറേദിവസം അങ്ങനെ വിശ്വസിച്ചിരുന്നു. കഴിഞ്ഞമാസം നിന്റെ ജൂഡിയും അവളുടെ അച്ഛനമ്മമാരും വന്നതിനുശേഷം പഴയതുപോലെ ആയി എന്നൊരു തോന്നൽ... അതു കുറെ വിചിത്രമാണു്, പക്ഷേ, ഇപ്പോഴേക്കും അവരെന്നെ മറന്നിട്ടുണ്ടാവും.''

''അവർ മറക്കുകയില്ല,'' ലക്ഷ്മി പറഞ്ഞു. ''സ്വന്തം അച്ഛനമ്മമാരും മറക്കുകില്ല.''

''ഏതായാലും ഇവിടത്തെ സ്ഥിതിഗതികൾ എത്രത്തോളം മോശമാണെന്നു് അവർ അറിയാത്തതിൽ എനിക്കു സന്തോഷമുണ്ടു്,'' കുമാർ പറഞ്ഞു. ''ഇന്നു രാവിലെ പ്രധാന എൻജിനീയർ, എന്റെ മേലുദ്യോഗസ്ഥൻ, പറഞ്ഞു... ആങ്, അതീ തോടിന്റെ കാര്യമാണു്. എനിക്കു നല്ലവണ്ണമറിയാം, ഇപ്പോൾ ചെയ്യുന്നതൊക്കെ തെറ്റാണെന്നു്, ഇതു് അധികകാലം ഉറച്ചുനില്ക്കുകില്ലെന്നു്, നമ്മുടെ നികുതിപ്പണമെല്ലാം ദുർവ്യയം ചെയ്യുകയാണെന്നു്. പക്ഷേ, എനിക്കെന്തുപായാൻ കഴിയും? എനിക്കു് അയാളുടെ ഉത്തരവുകൾ നടപ്പിലാക്കണം. അയാളാണെങ്കിൽ ഒരു മഠയനുമാണു്. നമുക്കിപ്പോൾ ഉള്ള ഉപകരണങ്ങൾകൊണ്ടു് എന്തൊക്കെ ചെയ്യാൻ കഴിയുമെന്നു് എനിക്കു് അസ്സലായറിയാം. ഓരോ ഗ്രാമത്തിലും കുഴൽക്കിണറുകൾ ഉണ്ടാക്കേണ്ടതാണു്, ലക്ഷ്മീ. നമ്മുടെ പദ്ധതിയിൽ അതെല്ലാം ഉൾപ്പെടുന്നാണു് എന്റെ വിശ്വാസം. പക്ഷേ, അതൊന്നും കാണാൻ എനിക്കു് അനുവാദമില്ല.'' അദ്ദേഹം ദൂരേക്കെവിടെയോ തുറിച്ചുനോക്കി.

''എന്തുകൊണ്ടച്ഛാ, എന്തുകൊണ്ടു്? എന്തുകൊണ്ടു കിണറുകൾ നിർമ്മിച്ചുകൂടാ? അതെത്ര നന്നായിരിക്കും!''

"അതിൽനിന്നും കൂടുതൽ ലാഭംകിട്ടാൻ വഴിയില്ല— ചിലക്കു്. മലേറിയായ്ക്കെതിരെ മരുന്നു തളിക്കുന്നതിന്റെ കാര്യവും തഥൈവതന്നെ. നാം ആരോഗ്യവകുപ്പിലെ ആളുകളുമായി സഹകരിക്കേണ്ടതാണു്. അവർ നല്ലവരാണു്. കഠിനമായി ജോലി ചെയ്യുന്നുമുണ്ടു്. പക്ഷേ, നാം സഹകരിക്കുന്നില്ല. അതുകൊണ്ടു് ചില പ്രദേശങ്ങളിൽ മാത്രമേ മരുന്നു തളിക്കുന്നുള്ളു. ഫലം വീണ്ടും കൊതുകു് പടന്നു പെരുകുമെന്നുള്ളതുതന്നെ. നിനക്കു മനസ്സിലാകുന്നില്ലേ?"

"അതെ," അവൾ പറഞ്ഞു. "വള്ളിയുടെ അനുജനു് മലേറിയായുണ്ടു്."

"അവനു് ഉണ്ടാകാൻ പാടില്ലാത്തതായിരുന്നു," കുമാർ ക്ഷോഭത്തോടെ പറഞ്ഞു. "എങ്കിലും അതങ്ങനെയാണു്, ലക്ഷ്മി, ഒരുപക്ഷേ, ഈ മരുന്നുതളിയുടെ കാര്യം അഴിമതിയല്ലെന്നു പറയാം. ഇതു് വെറും മടിയാണു്. അതത്ര ചീത്തയല്ല, അല്ലേ?"

"പക്ഷേ, അതു ചീത്തതന്നെയാണു്. അച്ഛനായിരുന്നുവെങ്കിൽ...ഓ, എന്തൊക്കെത്തന്നെ ചെയ്യാൻ കഴിയുമായിരുന്നു!"

"ഒരുപക്ഷേ, ഞാൻ വിചാരിക്കുന്നിടത്തോളം കഴിഞ്ഞിട്ടില്ലെന്നുവരും," കുമാർ പറഞ്ഞു. "എങ്കിലും ചിലതെങ്കിലും കഴിയും. പക്ഷേ, എന്റെ ലക്ഷ്മീ, നീ ഇതൊന്നും ആരോടും മിണ്ടിപ്പോകരുതു്!"

അദ്ദേഹത്തിന്റെ തലമുടി തഴുകിക്കൊണ്ടു് ലക്ഷ്മി പറഞ്ഞു: "അച്ഛാ, പഴങ്കഥകളിൽ പറയുന്നതുപോലെ ഇതൊരു പരീക്ഷണത്തിന്റെ കാലമാണു്. കഥാനായകനെ കാട്ടിൽകൊണ്ടുതള്ളും. അവിടെ അയാൾക്കു കടുവാകളുമായി യുദ്ധം ചെയ്യണം. പക്ഷേ, ഇവിടെ കടുവായൊന്നുമില്ല, പ്രധാന എൻജിനീയർ ഒഴികെ."

"അയാളോടു യുദ്ധം ചെയ്യാൻ എനിക്കു് അനുവാദവും ഇല്ല," അദ്ദേഹം പറഞ്ഞു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ മനസ്സിലെ

ഭാരം തെല്ലൊന്നു കുറഞ്ഞതുപോലെ തോന്നി. അപ്പോഴേക്കും പുറത്തുനിന്നു് ഏതോ ഒരു ഗ്രാമീണൻ വിളിക്കുന്നതു കേട്ടു് അദ്ദേഹം പുറത്തേക്കു ചെന്നു. മടങ്ങിവന്നപ്പോൾ കൈയിലൊരു കത്തും പേപ്പർ പൊതിഞ്ഞ നീളത്തിലുള്ള ഒരു പാർസലും ഉണ്ടായിരുന്നു. ''ഇതെല്ലാം നിനക്കാണു്, ലക്ഷ്മീ,'' അദ്ദേഹം പറഞ്ഞു.

ആദ്യം അവൾ കത്തു പൊട്ടിച്ചു. അതു് ജൂഡി അയച്ച ഒരു ഇംഗ്ലീഷ് ക്രിസ്മസ് കാർഡാണു്. മഞ്ഞുപടലങ്ങളും ചുവന്ന പുതപ്പു ധരിച്ചിട്ടുള്ള താടിക്കാരനായ ഒരു വൃദ്ധനുമാണു് ചിത്രത്തിൽ. എന്താണീ വൃദ്ധന്റെ പേർ? അവൾ ഓമ്മിച്ചു. 'ഫാദർ ക്രിസ്മസ്'' എന്നാണു് അവർ അദ്ദേഹത്തെ വിളിക്കാറുള്ളതു്. ജൂഡി അവളുടെ സ്നേഹാദരങ്ങൾ അറിയിച്ചിരിക്കുന്നു. തന്റെ അച്ഛനമ്മമാർ അവളുടെ ക്ലാസ്സിനുവേണ്ടി എന്തോ അയച്ചിട്ടുണ്ടെന്നും പറഞ്ഞിരുന്നു. ''അതായിരിക്കും ആ പാഴ്സൽ!'' ലക്ഷ്മി പറഞ്ഞു. അവൾ ഉല്ലസ്സയോടെ ആ പൊതി അഴിച്ചു. ചരടു്, പേപ്പർ, കാർഡ്ബോർഡ്—ഒടുവിൽ: ''നോക്കൂ!'' അവൾ വിളിച്ചുപറഞ്ഞു: ''ഇതൊരു ഭൂപടമാണു്. അല്ല, രണ്ടു ഭൂപടങ്ങൾ. ഇന്ത്യയുടെ പടവും ലോകത്തിന്റെ പടവും.''

''പക്ഷേ, അവർക്കു് പകരം നാമെന്തയയ്ക്കും?'' അവളുടെ അച്ഛൻ തെല്ലു വിഷാദത്തോടെ ചോദിച്ചു. ''ലക്ഷ്മീ, അവർ നല്ലവരാണു്. പക്ഷേ, ഒന്നു നോക്കുമ്പോൾ നാമവരുടെ സമ്മാനം സ്വീകരിക്കാൻ പാടില്ലാത്തതാണു്.''

ലക്ഷ്മി ആ ഭൂപടങ്ങൾ കൈയിലെടുത്തുകൊണ്ടു പറഞ്ഞു: ''എന്റെ ക്ലാസ്സിനുവേണ്ടി ഞാനെന്തും സ്വീകരിക്കും.''

സരസ്വതിക്കും കന്ദനും പാവ്വതിക്കും ജൂഡി ക്രിസ്മസ് കാർഡുകൾ അയച്ചിട്ടുണ്ടു്. 'സ്റ്റെൻസറി'ൽ ചെന്നു് അവ വാങ്ങുകയുമുള്ള കാര്യമായിരുന്നു. ജൂഡിയുടെ ഭാഷയിൽ അവിടെ ഒരു വലിയ പെട്ടി നിറച്ചു് 'ശരിക്കുമുള്ള' കാർഡുകളുണ്ടു്. കിളികളും തിളക്കമുള്ള സാധനങ്ങളും, മഞ്ഞുപടലങ്ങളും അത്തരം മറ്റു കാര്യങ്ങളുമുള്ള കാർഡു

കൾ. കുറച്ചുപേർ മാത്രമേ, അതായതു് യൂറോപ്യന്മാരും മദിരാശിയിലെ ക്രിസ്ത്യാനികളും മാത്രമേ, ക്രിസ്മസ്സിൽ താല്പര്യം കാണിച്ചിരുന്നുള്ളു. എങ്കിലും ക്ലബ്ബിൽ ഒരു വിരുന്നുണ്ടായിരുന്നു. അതിൽ ഒരു ഇന്ദ്രജാലക്കാരന്റെ വിദ്യകളുമുണ്ടായിരുന്നു. വേറേയും ചില വിരുന്നുകളുണ്ടു്. ഇംഗ്ലണ്ടിൽനിന്നു് ക്രിസ്മസ്സമ്മാനങ്ങൾ വന്നുകൊണ്ടിരുന്നു. ജൂഡിയുടെ ഇംഗ്ലണ്ടിലെ മുത്തശ്ശിമാരിൽ ഒരാൾ അവൾക്കു് ഒരു പെട്ടി ചോക്കലേറു് അയച്ചിരുന്നു. പക്ഷേ, അവ വന്നുചേർന്നപ്പോഴേക്കും ചൂടേറ്റു് അലിഞ്ഞുതുടങ്ങിയിരുന്നു. എങ്കിലും അവ ഇപ്പോഴും തിന്നാവുന്നതേയുള്ളു. വിശേഷിച്ചും ബെന്നിനു് അതു മതി.

ജൂഡിക്കു ജോണിന്റെ ഒരു കത്തുണ്ടായിരുന്നു. അവൾ ഈസ്റ്റർ ഒഴിവിനു മടങ്ങിയെത്തുമ്പോൾ നല്ലൊരു സമ്മാനം കൊടുക്കുന്നതിനു് അവൻ ചെലവു കുറച്ചു മിച്ചംപിടിക്കുകയാണത്രേ. പിന്നെ, സ്വന്തം ചെലവിലും ഉത്തരവാദിത്തത്തിലും അവൻ അവളെ 'പാലി' തീയേറ്ററിൽ മൂന്നു പ്രാവശ്യം കൂട്ടിക്കൊണ്ടുപോകും—അവിടെ കാണാൻ കൊള്ളാവുന്ന സിനിമയുണ്ടാകുമെങ്കിൽ. അതു വായിച്ചപ്പോളാണു് അവൾ ഓർമ്മിച്ചതു്: എത്ര കാലമായി സ്വന്തം നാട്ടിലെ സിനിമാശാലകളെക്കുറിച്ചു ചിന്തിച്ചിട്ടു്! സ്വന്തം നാടോ? അതേ, സ്വന്തം നാടുതന്നെ. അവിടെ ധാരാളം പരീക്ഷകൾ എഴുതണം. പക്ഷേ, ഹിന്ദി വേണ്ട. ഇന്ത്യയും വേണ്ട. എങ്കിലും കുറേക്കൂടെ ഹിന്ദി പഠിച്ചിരിക്കാമായിരുന്നു, അല്ലേ? ഉം? എന്താ പൊടുന്നനേ അങ്ങനെയൊരു മോഹം? കാരണം...ഇനി ഒരിക്കലും ഇന്ത്യയെ കാണാതിരിക്കുക...അതു വളരെ വിചിത്രമായിരിക്കും. അല്ല, സാദ്ധ്യമല്ല! അതു പറ്റില്ല. ഇന്ത്യയെ കാണണം, കണ്ടേ തീരൂ. കാരണം, മിത്രങ്ങളായിരുന്നവർ പെട്ടെന്നൊരു ദിവസം അങ്ങനെ അല്ലാതായിത്തീരുക എങ്ങനെ സാധിക്കും? ലക്ഷ്മിയെ ഇനി ഒരിക്കലും കാണാതിരിക്കുകയെന്നതു സാദ്ധ്യമുള്ള കാര്യമല്ല.

ക്രിസ്മസ്സിനുവേണ്ട അലങ്കാരങ്ങൾ ചെയ്യുന്നതു് അവക്കു വളരെ രസമുള്ള കാര്യമായിരുന്നു. അവരുടെ വെള്ളച്ചുമരുകൾ മുഴുവനും വണ്ണക്കടലാസ്സിലുള്ള നക്ഷത്രങ്ങളും മറ്റും അവർ പതിച്ചുവെച്ചു. പിന്നെ വലിയൊരു കാറ്റാടിമരമൊന്നും തോട്ടത്തിന്റെ ഒരു കോണിൽ നട്ടു. അതു കണ്ടാൽ ശരിക്കുമുള്ള ഒരു ക്രിസ്മസ് മരമാണെന്നു തോന്നും. തോട്ടത്തിൽ നടാൻ കാരണം, ഇവിടം മദിരാശിയാണു്. ഇംഗ്ലണ്ടിലെപ്പോലെ ചൂടുപിടിപ്പിച്ച മുറികൾക്കുള്ളിൽ ഇരിക്കേണ്ടതില്ല. ക്രിസ്മസ് പുറത്തുവെച്ചാകാം. നല്ല കുളിർമയുള്ള സായാഹ്നങ്ങൾ. പിന്നീടു് ക്രിസ്മസ്സിനു ക്ഷണിക്കേണ്ട കുട്ടികളുടെ ഒരു ലിസ്റ്റു് അവർ തയ്യാറാക്കി. അവരിൽ ചിലർ ബന്നിനെപ്പോലെ മൂന്നും നാലും വയസ്സായവരാണു്. 'കീ' കൊടുത്തു് നിലത്തു് ഓടിക്കാവുന്ന കളിപ്പാട്ടങ്ങളിലായിരിക്കും അവരുടെ പ്രത്യേക താൽപര്യം. ജീപ്പുകൾ കാറുകൾ പോത്തുകളെ ചീന്തിത്തിന്നുന്ന കടുവകൾ, എലികളെ തിന്നുന്ന മൂർഖപ്പാമ്പുകൾ തുടങ്ങിയ ഭയങ്കരങ്ങളായ കളിപ്പാട്ടങ്ങളിൽ. അവയാണു് ബെന്നിനു് കൂടുതൽ ഇഷ്ടം. അവ ശേഖരിക്കണം, പുറമേ ബലൂണുകളും വേണം. ഇന്ത്യൻ ബലൂണുകൾ ഇംഗ്ലീഷ് ബലൂണുകളെക്കാളും തമാശയുള്ളവയാണു്. അവ പലതരം വിചിത്രരൂപങ്ങളിൽ കിട്ടും. ചായക്കോപ്പകൾ, പൂക്കൾ, വിളക്കുകൾ, ജന്തുക്കൾ, അങ്ങനെ പലതും. പോരെങ്കിൽ, അവയുടെ പുറത്തുകൂടെ വിരലോടിക്കുമ്പോൾ ശബ്ദിക്കയും ചെയ്യും. ബെന്നിനു് ചെയ്യാൻ രസമുള്ള കാര്യങ്ങളിൽ മറ്റൊന്നാണിതു്.

ജൂഡി തന്റെ സഹപാഠികളിൽ ചിലരെക്കൂടെ ക്ഷണിച്ചിരുന്നു. കൂട്ടത്തിൽ താരയുമുണ്ടു്. നല്ല രസമുള്ള ഒരു സംഭവമായിരുന്നവല്ലോ താരയുടെ പിറന്നാൾ. പക്ഷേ,... ലക്ഷ്മി ഇവിടെ മദിരാശിയിൽ ഉണ്ടായിരുന്നുവെങ്കിൽ!... ഈ മുതിർന്ന പെൺകുട്ടികൾക്കു് കളിപ്പാട്ടങ്ങളോ ചിത്രപ്പുസ്തകങ്ങളോ കൊടുക്കണമെന്നായിരുന്നു ജൂഡിയുടെ അമ്മ

ഉപദേശിച്ചതു്. പക്ഷേ, ജൂഡിക്കറിയാം, അത്തരം സാധനങ്ങളിൽ അവക്കു താൽപര്യം കാണുകില്ലെന്നു്. തീരെ കൊച്ചുകുട്ടികളൊന്നുമല്ലല്ലോ അവർ. അതുകൊണ്ടു് പഴ്സുകളും കൈലേസുകളും നോട്ടുപുസ്തകങ്ങളും കൊച്ചു സെൻറുകുപ്പികളും മറ്റുമാണു് അവക്കുവേണ്ടി ജൂഡി തിരഞ്ഞെടുത്തതു്. സ്റ്റാമ്പുശേഖരണക്കാരനായ പഴയ ബാലനുണ്ടു്. ഇപ്പോൾ തീപ്പെട്ടിക്കൂട്ട ശേഖരിക്കുന്നതിലാണു് അവൻെറ താൽപര്യം. ഇന്ത്യയിൽ നൂറുതരത്തിലുണ്ടു് തീപ്പെട്ടികൾ. ഓരോന്നിലും ഓരോ തരത്തിലുള്ള പടവും കാണും. തിരിച്ചാൽ മുന പുറത്തുവരുന്ന ഒരു പെൻസിലാണു് അവനുവേണ്ടി അവൾ വാങ്ങിയതു്. ലിസ്റ്റുകളുണ്ടാക്കാൻ ഈ പെൻസിലുപകരിക്കും. ഹരിദാസിനും അതുപോലുള്ള മറെറാരു പെൻസിൽ വാങ്ങിച്ചു. രണ്ടു ബ്രിട്ടീഷു് പെൺകുട്ടികളും ഒരു സ്പിറ്റ്സർലണ്ടുകാരി പെൺകുട്ടിയും കൂടെയുണ്ടു്. കുന്നുകളിലുള്ള വിദ്യാലയങ്ങളിലായിരുന്ന അവർ. ഇന്ത്യൻ കരകൗശലശാലയിൽനിന്നു് അവക്കും ഓരോ സമ്മാനങ്ങൾ വാങ്ങിച്ചു.

അതൊക്കെ നേരമ്പോക്കുള്ള കാര്യമായിരുന്നു. ഒടുവിൽ ക്രിസ്തുമസ്മരം അലങ്കരിച്ചുകഴിഞ്ഞശേഷം അതു കാണിച്ചുകൊടുക്കുന്നതിനു് ജൂഡി അമ്മണിപ്പാട്ടിയെ വിളിച്ചുകൊണ്ടുവന്നു. അമ്മണിപ്പാട്ടിക്കു് ഓരോന്നു ചോദിച്ചറിയണം. ഉദാഹരണത്തിനു്, എന്തിനാണു് മുകളിൽ രണ്ടു നക്ഷത്രം വെച്ചിരിക്കുന്നതു്? "അതു് ആട്ടിടയന്മാരുടെ നക്ഷത്രമാണു്," ജൂഡി പറഞ്ഞു. എന്നിട്ടു് ക്രിസ്തുമസ്സിൻെറ കഥ മുഴുവനും...ആട്ടിടയരും മൂന്നു രാജാക്കന്മാരും—അവരിലൊരാൾ കിഴക്കുനിന്നാണു്—ബെത്ലഹേമിൽവന്നു് ശിശുവിനെ കണ്ടതും മറ്റും അവൾ പറഞ്ഞുകൊടുത്തു. അമ്മണിപ്പാട്ടിക്കു് കഥ ഇഷ്ടമായി. വിശേഷിച്ചും പശുക്കളും കഴുതയും ശിശുവിനെ നോക്കിനിന്ന ഭാഗം. "മറെറാരു ക്രിസ്തുമസ് കഥയുണ്ടല്ലോ," അമ്മണിപ്പാട്ടി പറഞ്ഞു, "ശിശു പുരുഷനാകുമ്പോൾ ബലിയാകുന്നതും മറ്റും.

അതിനെക്കാളും നന്നാണിതു്.'' ജൂഡി അതിനെക്കുറിച്ചു് ഒരു വിശദീകരണം നൽകാൻ തുടങ്ങിയപ്പോൾ, അതാ ഓടിവരുന്നു ബെൻ, ഉറക്കെ പാടിക്കൊണ്ടു്. ഒരു ക്രിസ്മസ് ഗാനമാണു്. നല്ലവണ്ണം പാടാനൊന്നും അവനു കഴിയുകില്ല. അറിയാവുന്നതുതന്നെ 'നോയെൽ, നോയെൽ' എന്ന ഗാനത്തിലെ ഒരു ചരണം മാത്രവും. ഒടുവിൽ അവനുമൊരുമിച്ചു് ജൂഡിതന്നെ ആ പാട്ട പാടി കേൾപ്പിച്ചു. അമ്മണിപ്പാട്ടി പറഞ്ഞു, അവക്കതു് ഇഷ്ടമായെന്നു്. പിന്നീടു് അവർ പറഞ്ഞു: ''ഇനി അടുത്തതന്നെ പൊന്നേരിയിൽ അവർ പൊങ്കൽ കൊണ്ടാട്ടം. എനിക്കു് ലക്ഷ്മിയുടെ ഒരു കത്തുണ്ടായിരുന്നു. അവൾക്കു വളരെ സന്തോഷമാണു്. പൊങ്കൽ വന്നാൽ അവൾക്കു വളരെ രസമായിരിക്കും. ചിലപ്പോൾ വിചാരിക്കാറുണ്ടു്, ഗ്രാമത്തിൽ താമസിക്കുകയാണു ഭേദമെന്നു്.''

''ശരിയാണു്,'' ജൂഡി പറഞ്ഞു, ''എനിക്കും തോന്നുന്നു, പൊങ്കലിനു് നല്ല രസമുണ്ടാവുമെന്നു്.'' പക്ഷേ, ആ ഗ്രാമത്തെക്കുറിച്ചു് അമ്മണിപ്പാട്ടിക്കുള്ള സങ്കല്പം കുറെ തെറ്റിപ്പോയില്ലേയെന്നു് ജൂഡിക്കു സംശയമുണ്ടു്. അതിനെക്കുറിച്ചു് അധികമൊന്നും പറയാതിരിക്കുവാൻ ജൂഡി പ്രത്യേകം ശ്രദ്ധിച്ചു. ഇതുവരെ ലക്ഷ്മിയുടെ ക്ലാസ്സിനെക്കുറിച്ചു മാത്രമേ സംസാരിച്ചിട്ടുള്ളു. ഇപ്പോൾ അമ്മണിപ്പാട്ടിയുടെ കൂടെ മറെറാരു കുട്ടി താമസിക്കുന്നുണ്ടു്, രണ്ടാമത്തെ മകളുടെ മൂത്ത മകൻ. കുറച്ചൊക്കെ താന്തോന്നിയാണെന്നതന്നെ പറയണം. ഓരോ സാധനത്തിനുവേണ്ടി എപ്പോഴും കരഞ്ഞുകൊണ്ടിരിക്കും. അവനേയും ക്രിസ്മസ് പാട്ടിക്കു ക്ഷണിച്ചിരുന്നു. മറു കുട്ടികളുടെ കയ്യിലിരിക്കുന്ന സമ്മാനങ്ങൾക്കുവേണ്ടി ബഹളംകൂട്ടുന്ന കൂട്ടത്തിലാണു് ഈ ബാലൻ. ഒടുവിൽ അടുത്ത വീട്ടിലെ വരന്തി അവളുടെ സമ്മാനം അവനു കൊടുത്തു. നല്ലൊരു കുട്ടിയാണു് വരന്തി. പക്ഷേ, അവൾക്കു സമ്മാനം ഇല്ലാതെപോയതു് വാസ്തവത്തിൽ നന്നായില്ല.

മിക്ക ക്രിസ്മസ് പാർട്ടികളും നല്ല തമാശയായിരുന്നു. കാലാവസ്ഥ അനുകൂലമായതാണ് ഒരു പ്രധാനകാരണം. വൈകുന്നേരമാകുമ്പോൾ ക്രമത്തിനു് തണുത്തിരിക്കും. ധാരാളം പൂക്കൾ കിട്ടുമെങ്കിലും ശരിക്കും ഇതിവിടത്തെ ശീതകാലമാണു്. മരങ്ങളിൽനിന്നു് ഒരിക്കലും ഇല കൊഴിഞ്ഞുപോകാത്തതുകണ്ടാൽ കുറച്ചു മുട്ടപ്പുതോന്നും. പക്ഷേ, ചിലപ്പോൾ ഒരു മരത്തിൽനിന്നു് പൊട്ടുന്നനേ എല്ലാം കൊഴിയും. ഏതാനുംദിവസം മാത്രമേ ഇലയില്ലാതെ നിൽക്കുകയുള്ളൂ. വളരെവേഗംതന്നെ പുതിയ പച്ചക്കുരുന്നുകൾ പുറത്തുവരും. ഫാൻ ഉപയോഗിക്കേണ്ട ആവശ്യമില്ല. ഒന്നോ രണ്ടോ രാത്രികളിൽ കമ്പിളിപ്പുതപ്പു് ഉപയോഗിച്ചാലെന്തെന്നു് ജൂഡിക്കു തോന്നി. എങ്കിലും അത്ര വളരെ തണുപ്പില്ലാത്തതുകൊണ്ടു് അതു വേണ്ടെന്നുവെച്ചു.

ക്രിസ്മസ്ദിനത്തിൽ വാല്യക്കാർ അവക്കു് ഹാരങ്ങൾ കൊണ്ടുവന്നു സമ്മാനിച്ചു. പരസ്പരം ഫോട്ടോ എടുപ്പായിരുന്നു മറെറാരു സംഭവം. വിശേഷിച്ചും അവിടെ വന്നിരുന്ന ജോജ്ജിന്റെ മൂന്നു കുട്ടികളുടേയും വാസികിയുടെ രണ്ടു കുട്ടികളുടേയും ചിത്രങ്ങൾ. ജൂഡിയുടെ അച്ഛൻ അന്നു് ആശുപത്രിയിൽ പോയില്ല. അന്നത്തെ വിരുന്നിൽ വിശേഷവിധിയായി നല്ലൊരു ഐസ്പലഹാരവും ഉണ്ടായിരുന്നു.

'ജിംഖാനാ ക്ലബ്ബി'ലെ ഏതാനും സ്കോട്ട്ലൻഡുകാർ ഒരു പുതുവർഷവിരുന്നു നടത്തി. അവർ ധാരാളം വിസ്കി കുടിക്കും. അക്കാരണംകൊണ്ടു് ജൂഡിയുടെ അമ്മ അവരോടു തെല്ലു കയർക്കുകതന്നെചെയ്തു. ഇതു ചീത്ത മാതൃകയാണു്. മദിരാശി മദ്യനിരോധനം നിലവിലുള്ള ഒരു പ്രദേശമാണു്. വിസ്കിയും മറ്റും വാങ്ങി ഉപയോഗിക്കണമെങ്കിൽ അതിനു് 'പെർമിറ്റ്' വാങ്ങണം. ഏതായാലും വർഷത്തിലൊരിക്കലല്ലേ ഇങ്ങനെ ചെയ്യുന്നുള്ളൂ എന്നൊരു സമാധാനമുണ്ടു്.

പുതുവർഷം കഴിഞ്ഞപ്പോൾ പൊങ്കലിനുള്ള സമയമായി.

മദിരാശിപോലുള്ള ഒരു നഗരത്തിൽ ആൺകുട്ടികൾക്ക് ഓടിച്ചാടി നടന്നു മറ്റുള്ളവരുടെ സാധനങ്ങൾ പൊട്ടിക്കാനുള്ള ഒരു അവസരം മാത്രമാണ് 'പൊങ്കൽ.' വാസ്തവത്തിൽ ഗ്രാമങ്ങളുടെ ഉത്സവമാണിതു്. കാരണം, ഇതൊരു വിളവെടുപ്പുത്സവമാണു്. വർഷത്തിലെ പ്രധാന നെൽവിളവെടുപ്പു് വീടുകളിൽ കൊണ്ടുവന്നിരിക്കുന്നു. മദ്ധ്യശീതകാലത്തിനുശേഷം സൂര്യൻ വീണ്ടും പുറത്തു വരുമെന്നു ഗ്രാമീണർക്കു് തീർച്ചവരുത്തണം. സൂര്യനെ പുറത്തു വരുത്താൻ അവർ തീ ആളിക്കത്തിക്കുന്നു, ലോകം എങ്ങുമുള്ള ഗ്രാമീണർ എന്നും ഇങ്ങനെതന്നെ ചെയ്തിട്ടുണ്ടു്. ലക്ഷ്മി അവളുടെ ക്ലാസ്സിനു് ഒഴിവുകൊടുത്തു. അപ്പോൾ ആരും വരുകില്ല. പക്ഷേ, ആ അവസരം നോക്കിയാണു് ഉത്തരപ്രദേശിലോ മറേറാ നിന്നുള്ള ഒരു ഗവണ്മെൻറ് ഉദ്യോഗസ്ഥൻ ആ എൻ. ഇ. എസ്. പ്രദേശം സന്ദർശിക്കാൻ വന്നതു്. പതിവുപോലെ അയാൾക്കും ഒരു വയോജനവിദ്യാഭ്യാസക്ലാസ്സു് കാണണം. അയാളുടെ നാട്ടിൽ പൊങ്കലില്ല. പകരം മറെറന്തോ ഉത്സവമാണു്. ലക്ഷ്മിക്കു ദേഷ്യംവന്നു. എന്തൊരു വിഡ്ഢികളാണു് ഈ പട്ടണത്തിൽനിന്നും വരുന്നവർ! ദേശീയവികസനപ്രസ്ഥാനത്തെക്കുറിച്ചു് അവർ ഇടവിടാതെ പ്രസംഗിക്കും. യഥാർത്ഥത്തിലുള്ള ഗ്രാമങ്ങളെക്കുറിച്ചു് ഒട്ടൊരറിവു് ഇല്ലാതാനും! അവളുടെ അച്ഛൻ ചിരിച്ചുപോയി. പക്ഷേ, ലക്ഷ്മി പറഞ്ഞതു് ഏതാണ്ടൊക്കെ ശരിയാണെന്നു് സമ്മതിക്കുകയും ചെയ്തു. പട്ടണങ്ങളിൽനിന്നു് പതിവായി ആൾക്കാർ വരാറുണ്ടു്. അവരിൽ ചിലർ വിദഗ്ധന്മാരാണെന്നാണു് സങ്കല്പം. എല്ലാത്തിലും വിദഗ്ധന്മാരാണത്രേ! പക്ഷേ, അതു തീരെ സാദ്ധ്യമായ കാര്യവുമല്ല. അവർ കൊടുക്കുന്ന ഉപദേശമാണെങ്കിൽ അസംബന്ധമാണു്. ഗ്രാമീണർ അതൊന്നും ചെവിക്കൊള്ളാറില്ല. അവർക്കു് ഓരോന്നിനെക്കുറിച്ചു് കൃത്യമായ ബോധമുണ്ടു്.

"ഗ്രാമങ്ങളിൽ വന്നു താമസിക്കുവാൻ ഗാന്ധിജി

നമ്മോട് ആവശ്യപ്പെട്ടിട്ടുണ്ട്,'' കുമാർ പറഞ്ഞു, ''അതു നാം ചെയ്യേണ്ടതാണു്. പക്ഷേ, നമുക്കു ചേർന്ന ജോലി ചെയ്യാനാണു്, മിത്രങ്ങളൊരുമിച്ചു ചെയ്യാനാണു്, അല്ലാതെ സ്വന്തം കഴിവുകളെ വെറുതെ ദുരുപയോഗപ്പെടുത്തുവാനല്ല.''

ഒരുകണക്കിനു ലക്ഷ്മിയുടെ അവസ്ഥയെക്കാളും മോശമാണു് കുമാറിന്റേതു്. കാരണം, ഗ്രാമീണക്കും സ്വയം ഒരു വലിയ ആളാണെന്നു് ഭാവിക്കുന്ന പ്രധാന എൻജിനിയക്കും നടുവിലാണു് അദ്ദേഹത്തിന്റെ ജീവിതം. അടുത്തുള്ള നഗരത്തിലേക്കോ മദിരാശിയിലേക്കുതന്നെയോ തന്റെ കാറിൽ പോകുകയാണു് ഈ പ്രധാന എൻജിനീയറുടെ പതിവു്. അങ്ങനെ കുമാറിനു് വാസ്തവത്തിൽ ആരും മിത്രങ്ങളുണ്ടായിരുന്നില്ല. പക്ഷേ, ലക്ഷ്മിക്കു തന്റെ ക്ലാസ്സിൽ കൂട്ടുകാരികളുണ്ടു്. അവരെല്ലാം ചേർന്നു് പൊങ്കൽ ആഘോഷിച്ചു. അവർ ഒരുമിച്ചുചേർന്നു് തങ്ങളുടെ പഴയ കുടങ്ങളും ചട്ടികളും ഉടച്ചു, പുതിയ ഓരോന്നു വാങ്ങിച്ചു. തീരെ വിലകുറഞ്ഞവയാണു് ഈ മൺപാത്രങ്ങൾ. കുശവന്മാക്കും അതൊരു സഹായമാകും. അവർ വീടുകളെല്ലാം അടിച്ചുവൃത്തിയാക്കി, പഴന്തുണികളെല്ലാം വീട്ടിനു മുമ്പിൽ കൂട്ടിത്തീയിട്ടു. സൂര്യൻ പ്രത്യക്ഷപ്പെടുന്നതു പ്രോത്സാഹിപ്പിക്കാനാണു് ഇങ്ങനെ തീകൂട്ടുന്നതു്. കുറച്ചു പൊങ്കൽപാട്ടുകളും ഉണ്ടായിരുന്നു.

രണ്ടാംദിവസം പാലിൽ പാകംചെയ്ത പുത്തരിസദ്യയുണ്ടായിരുന്നു. അതിൽ കുടുത്ത രുചിയുള്ള ഉണ്ടശ്ശുക്കരയും ചേർത്തിരിക്കും. അതുകൊണ്ടു് വെറും കഞ്ഞിയെക്കാളും അതിനു രുചിയുണ്ടു്. മൂന്നാംദിവസം അവർ അതേ പായസം പശുക്കൾക്കും കാളകൾക്കും കൊടുത്തു. പുറമേ അവയേ കുളിപ്പിക്കുകയും അവയുടെ കൊമ്പുകളിൽ ചായം തേയ്ക്കുകയും നകവും കലപ്പയും മറ്റും അലങ്കരിക്കുകയും ചെയ്തു. എതുമകളേപ്പോലും അവർ മോടിപിടിപ്പിച്ചു. കുമാറിനു് തെല്ലു മെലിഞ്ഞ ഒരു പശുവുണ്ടു്. അദ്ദേഹവും

ലക്ഷ്മിയും മറ്റു കുഞ്ഞുങ്ങളും ചേർന്ന് അതിനെ കുളിപ്പിച്ചു, അതിന്റെ കൊമ്പുകളിൽ ചായം തേയ്ക്കാൻ ശ്രമിച്ചു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഭാര്യ ഏറെക്കാലമായി ഒരു ഫ്ളാറ്റിലാണ് ജീവിച്ചിട്ടുള്ളതു്. എത്രയോ കാലമായി അവർ ഒരു പശുവിന്റെ കൊമ്പിൽ ചായം തേച്ചിട്ടും. പശുവിന്റെ കൊമ്പിൽ ചായം തേയ്ക്കാനുള്ള അച്ഛനേയും മക്കളേയും ശ്രമം ആകെക്കൂടെ അവതാളത്തിലാണ് കലാശിച്ചതു്. അപ്പോൾ അതുവഴി വന്ന വള്ളിയുടെ അച്ഛൻ, ആ കൽപ്പണിക്കാരൻ, അവരെ സഹായിച്ചുകൊടുത്തു. ഒരു കൊമ്പു ചുവപ്പു്, മറേതു പച്ച. രണ്ടിലും കൊച്ചു പൂക്കളും വരച്ചു. ഒടുവിൽ അവരുടേതായിരുന്ന പൊന്നേരിയിലെ ഏറ്റവും നിറപ്പകിട്ടുള്ള പശു.

പൊങ്കലിനു കുറച്ചു നൃത്തവുമുണ്ടായിരുന്നു—ലക്ഷ്മി കണ്ടിട്ടുള്ളതിലേക്കും വെച്ചു് ഏറ്റവും പരുക്കനായ നൃത്തം. അതോടൊരുമിച്ചു് നൃത്തം ചെയ്യുന്നവരുടെ ഉറക്കെയുള്ള അട്ടഹാസങ്ങളും. എല്ലാ ഗ്രാമങ്ങളിലും ഇതുതന്നെയായിരുന്നു കഥ. കൂമ്പാരങ്ങൾ കൂട്ടി തീയിടുന്ന രാത്രിയിൽ ഇന്ത്യയുടെ കിഴക്കേ സമതലത്തിൽ എത്രയോ അകലത്തിലും തീജ്വാലകൾ ആളിക്കത്തുന്നതു കാണാനുണ്ടാവും.

"അമ്മണിപ്പാട്ടിയുടെ പശുക്കളെ കണ്ടെങ്കിൽ!" സരസ്വതി പറഞ്ഞു. എല്ലാ മുൻവർഷങ്ങളിലും അവർ പശുക്കളെ കാണാൻ ചെല്ലും. അപ്പോൾ കാപ്പിയും കേക്കും ചിലപ്പോൾ സമ്മാനങ്ങളും കിട്ടും.

"ജൂഡി ചെന്നുകാണും. ഒരുപക്ഷേ, വിവരം എഴുതി അറിയിച്ചുവെന്നും വരും," ലക്ഷ്മി പറഞ്ഞു. അവൾ പ്രതീക്ഷിച്ചതുപോലെ ജൂഡിയുടെ കത്തുവന്നു. അവൾ ബെന്നുമൊരുമിച്ചു് വേലികടന്നു് ഗോദാവരിയേയും കാവേരിയേയും കൊമ്പു മുളച്ചുതുടങ്ങിയ ഒരു പശുക്കിടാവിനേയും കഴുകി മിനുക്കി ഭംഗി പിടിപ്പിക്കുന്നതു നോക്കിനിന്നു. മദിരാശിത്തെരുവുകളിലെങ്ങും ഇതുതന്നെ ആയിരുന്നു കഥ. പശുക്കളേയും വണ്ടിക്കാളകളേയും പോത്തുകളേയും മോടി

പിടിപ്പിച്ചിട്ടുണ്ട്. ഒരു കൊമ്പു് ഒരു നിറത്തിൽ, മറ്റേതു് മറെറാരു നിറത്തിൽ. മിക്കപ്പോഴും കൊമ്പുമുനകൾ 'ഗിൽറ്റ്' പൂശി തുവലുകളും പൂക്കളുംകൊണ്ടു് അലങ്കരിക്കുകകൂടെ ചെയ്തിട്ടുണ്ടു്. മദിരാശിയിലെ എത്ര സംഭവവും നല്ല മണമുള്ള പൂക്കളുപയോഗിക്കാനുള്ള ഒരു സന്ദർഭമാണു്. ഒന്നുകിൽ സ്വയം പൂക്കൾ ഇറുത്തെടുത്തു കോർക്കാം, അല്ലെങ്കിൽ പീടികയിൽ പോയി കോത്തുവെച്ചിട്ടുള്ള പൂക്കൾ വാങ്ങാം, അതുമല്ലെങ്കിൽ എല്ലാ വൈകുന്നേരവും പൂക്കാരൻതന്നെ വീട്ടിൽ കൊണ്ടുവന്നു തരും. മദിരാശിയിൽ പൂക്കൾക്കു വില കുറവാണു്. പക്ഷേ, ജൂഡി നാട്ടിലേക്കു മടങ്ങുമ്പോൾ അവിടെ ഈ പൂക്കളും നിറപ്പകിട്ടുകളുമൊന്നും കാണാനുണ്ടാവുകില്ലെന്നതു് ഖേദകരമാണു്.

13

ഉത്തരദേശം

ഡൽഹിയിൽ ഒരു സമ്മേളനത്തിനു പോകുന്നതിനെക്കുറിച്ചു ജൂഡിയുടെ അച്ഛൻ ചിലപ്പോഴൊക്കെ പറയാറുണ്ടായിരുന്നു. അവിടെ കൂടെത്താമസിക്കുന്നതിനു് ഏതോ മിത്രങ്ങളുണ്ടു്. ഡൽഹിക്കും കൂറേക്കൂടെ വടക്കു്, മലയോരത്തിലും മിത്രങ്ങളുണ്ടു്. അവിടേക്കും പോകണം. പിന്നീടു മടങ്ങിവന്നിട്ടു വേണം നാട്ടിലേക്കു മടങ്ങുന്നതിനു വേണ്ട ഒരുക്കങ്ങൾ ചെയ്യുവാൻ. പക്ഷേ, അച്ഛൻ പറഞ്ഞതിൽ ജൂഡിക്കു വലിയ താല്പര്യം തോന്നിയില്ല. അവൾക്കു പൊന്നേരിക്കു പോകണമെന്നു നല്ല മോഹമുണ്ടു്. പക്ഷേ, അവിടം എത്രയോ അകലെയാണു്. അമ്മണിപ്പാട്ടിയും പോകണമെന്നു കൂറേക്കാലമായി പറഞ്ഞുകൊണ്ടിരുന്നു. അപ്പോഴേക്കും അവരുടെ കൂടെത്താമസിക്കുന്നതിനു് ഒരു മകൾ വന്നു, കാറുള്ള ആ ബന്ധു അതിനെ ഒരു മരത്തിൽ കൊണ്ടിടിച്ചു് ചീത്തയാക്കുകയും ചെയ്തു.

"ലക്ഷ്മിയുടെ അച്ഛന്റെ കാര്യത്തിൽ ആക്കുമൊന്നും ചെയ്യാൻ കഴിയുകയില്ലേ?" ജൂഡി അച്ഛനോടു ചോദിച്ചു. അവർ ജിംഖാനാക്ലബ്ബിലായിരുന്നു. ലക്ഷ്മിയുടെ ചില പ്രായമായ കൂട്ടുകാരികൾ അകലെ ഒരു മേശയിൽ ഇരിപ്പുണ്ടു്. മുൻപിൽ പാനീയങ്ങളും വറുത്ത സാധനങ്ങളുമുണ്ടു്. ഈ ശീതകാലത്തു് നീന്തുക വിഷമമാണെന്നാണു് മിക്ക പേരുടേയും പക്ഷം. പോരെങ്കിൽ അവക്കെല്ലാം പ്രായമായിവരികയാണു്. അവരെല്ലാം യുവതികളാവുകയാണു്. അവക്കു് നീന്തലിനും കളികൾക്കും പുറമേ മറ്റു കാര്യങ്ങളെക്കുറിച്ചും ചിന്തിക്കുവാനുണ്ടു്.

"എനിക്കറിഞ്ഞുകൂടാ," മുഖം ചുളിച്ചുകൊണ്ടു് അവ

ളുടെ അച്ഛൻ പറഞ്ഞു. "ഞാൻ പലരോടും സംസാരിച്ചു. പക്ഷേ, ഇതെല്ലാം ഒരുതരം ചരട്ടവലിയുടെ കാര്യമാണെന്നു തോന്നുന്നു. ഇതേവരെ ശരിക്കുമുള്ള ചരട് കണ്ടുകിട്ടിയില്ല. ഒരുപക്ഷേ, മദിരാശിയിൽവെച്ച് സാധിക്കുകില്ലെന്നു തോന്നുന്നു."

ഇടത്തേ കൈയിൽ തോൽസഞ്ചിയുമായി ഹരിദാസ് ഓടിവന്നു. പുറകേ അവന്റെ അമ്മയുമുണ്ട്. ആ സ്ത്രീ തിക്കിത്തിരക്കി അവരുടെ മേശയ്ക്കരികിൽ വന്നിട്ട പറഞ്ഞു: "അപ്പോൾ നിങ്ങൾ ഡൽഹിക്കു പോകയാണല്ലോ? എനിക്ക് എത്ര സന്തോഷമാണെന്നോ! അവിടെയാണ് യഥാർത്ഥത്തിലുള്ള ഇന്ത്യയെ കാണാൻ പോകുന്നത്. നല്ല വെടിപ്പ്, എങ്ങും പച്ചനിറം, ഉന്മേഷം, ശക്തിയുള്ള പുരുഷന്മാർ, സുന്ദരികളായ സ്ത്രീകൾ, പീടികകൾ..." ജൂഡിയുടെ അച്ഛൻ മറ്റൊന്നും മനസ്സിൽ കരുതാത്ത മട്ടിൽ അവരോട് ചോദിച്ചു, അവക്കു വേണ്ട സാധനങ്ങൾ വാങ്ങിക്കാൻ പോന്ന പീടികകൾ മദിരാശിയിൽ ഇല്ലേ എന്ന്. ഓ, ഇതെല്ലാം മോശമാണ്, ഇവിടമെല്ലാം ദരിദ്രവും വൃത്തികെട്ടതുമാണ്, എന്ന മട്ടിൽ അവർ സംസാരിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നു. ഒടുവിൽ അവർ ജൂഡിയുടെ നേർക്കു തിരിഞ്ഞു. "എവിടെയാ നിന്റെ കൂട്ടുകാരി ലക്ഷ്മി? ഈ വെള്ളം അവൾക്കും തീരെ തണുപ്പാണോ?—ഓടിപ്പോയി വസ്ത്രം മാറൂ, ഹരിദാസ്! അതോ നിങ്ങളിപ്പോൾ കൂട്ടുകാരല്ലേ?"

"അവളിപ്പോൾ മദിരാശിയിലില്ല," ജൂഡി ദേഷ്യത്തോടെ പറഞ്ഞു.

"അതേതേ, അവർ അവളുടെ അച്ഛനെ പറഞ്ഞയച്ചു, അല്ലേ?"

ആ സ്ത്രീ ജൂഡിയുടെ അച്ഛന്റെ നേർക്കു തിരിഞ്ഞു. അദ്ദേഹം മറ്റൊന്നും സംസാരിക്കാനിടകൊടുക്കാതെ ഒന്നു മുങ്ങാൻ നേരമായെന്നു പറഞ്ഞു ജൂഡിയെ നീന്തൽക്കുളത്തിലേക്കു തള്ളിവിട്ടു. അതുകൊണ്ട് അവൾക്കു മറുപടി പറയാൻ സന്ദർഭം കിട്ടിയില്ല.

അല്പംകഴിഞ്ഞു് അവളുടെ അമ്മയും ബെന്നും ക്ലബ്ബിൽ വന്നു: "ഇതാ, നാം കാത്തുകൊണ്ടിരുന്ന കത്തു്," അമ്മ പറഞ്ഞു. ജൂഡിയുടെ അച്ഛൻ അതു വാങ്ങി വായിച്ചിട്ടു പറഞ്ഞു: "ജൂഡീ, റാവുമാർ പറയുന്നു, നീയും അവരുടെകൂടെ താമസിക്കണമെന്നു്. ഏതായാലും നീ നാട്ടിലേക്കു മടങ്ങുന്ന സ്ഥിതിക്കു് ഇനി ഇപ്പോൾ സ്കൂളിൽ പോയിട്ടു കാര്യമില്ല. നമുക്കു രണ്ടുപേർക്കും അടുത്തയാഴ്ച ഡൽഹിക്കു പോകാം."

"അയ്യോ, അച്ഛാ!" ജൂഡി പറഞ്ഞു, ഹരിദാസിന്റെ അമ്മയോടു പറയാൻ കാത്തിരുന്ന കാര്യങ്ങൾ ഓരോന്നായി അവളുടെ മനസ്സിൽ തിളച്ചുയർന്നു. "പക്ഷേ, എനിക്കു ഡൽഹിക്കു പോകണമെന്നില്ല. ശപ്പിട്ട ഡൽഹി!"

അവളുടെ അച്ഛനു് കാര്യം മനസ്സിലായി. "എന്തു്, ആ വിഡ്ഢി സ്ത്രീ പറഞ്ഞതുകൊണ്ടാണോ? അവർ പറയുന്നതൊന്നും നിന്നെ സ്വാധീനിക്കുവാൻ പോകുന്നില്ല, ഉവ്വോ, ജൂഡീ?"

അങ്ങനെ പറഞ്ഞപ്പോൾ പ്രശ്നത്തെ മറെറാരു വെളിച്ചത്തിൽ കാണാൻ ജൂഡിക്കു കഴിഞ്ഞു, അവൾ സമ്മതിച്ചു. അദ്ദേഹം തുടർന്നു: "ഡൽഹി തലസ്ഥാനമാണു്, അവിടെയാണു് പാർലമെന്റു്. മറ്റൊരുതരത്തിലുള്ള ഇന്ത്യയാണു്, അല്ലാതെ കൂടുതൽ മെച്ചപ്പെട്ട ഒരു ഇന്ത്യയല്ല, അവിടം. അതും നീ കാണേണ്ടതാണു്."

"നിനക്കു കുറെ കമ്പിളിവസ്ത്രങ്ങൾ വേണ്ടിവരും," ജൂഡിയുടെ അമ്മ പറഞ്ഞു. "അവ ഏപ്രിൽമാസത്തിൽ ഇംഗ്ലണ്ടിൽ പോകുമ്പോഴും ആവശ്യപ്പെട്ടും."

അവളുടെ അമ്മ മുൻപുതന്നെ അവൾക്കുവേണ്ടി ദേഹത്തിടുന്നതിനു് ഒരു 'ജെഴ്സി'യും 'കാർഡിഗ'നും തുന്നിയിട്ടുണ്ടായിരുന്നു. അന്നൊരിക്കലും ജൂഡിക്കു തോന്നിയിരുന്നില്ല, ഇവ എപ്പോഴെങ്കിലും ആവശ്യപ്പെടുമെന്നു്. തുന്നല്ക്കാരൻ കട്ടിയുള്ള ഒരു പാവാടയും തുന്നിക്കൊടുത്തു. "നിന

ക്കു് കമ്പിളികൊണ്ടുള്ള സോക്കു്സും വേണ്ടിവരും,'' അവളുടെ അമ്മ പറഞ്ഞു. ''പിന്നെ മഴക്കോട്ടും...''

''പക്ഷേ, അമ്മേ, ഇതു് ഇന്ത്യയാണു്!'' ജൂഡി പ്രതിഷേധിച്ചു. കുന്നിൻപുറത്തു താമസിക്കുമ്പോഴും അവൾക്കു് കമ്പിളിസോക്കു്സു് ധരിക്കേണ്ടിവന്നിട്ടില്ല! എങ്കിലും ധരിക്കുവാനുള്ള സാധനങ്ങളെല്ലാം അവർ തയ്യാറാക്കുകതന്നെ ചെയ്തു.

വടക്കുള്ളവരോടു സംസാരിക്കാൻ നിനക്കു നിന്റെ ഹിന്ദി വേണ്ടിവരും,'' അമ്മ പറഞ്ഞു. പക്ഷേ, ജൂഡി മുഖം കോട്ടിക്കാണിക്കുകമാത്രം ചെയ്തു.

അവർ ഡൽഹിക്കു തിരിക്കുന്നതിനു മുൻപു് മൈലാപ്പൂരിലെ ജലോത്സവം കാണാൻ പോയി. ദേവനെ എഴുന്നള്ളിക്കുന്നതിനു് അവർ വള്ളംപോലെ ഒരു യന്ത്രം ഉണ്ടാക്കി, അതിനെ വളരെ ഭംഗിയിൽ അലങ്കരിച്ചു്, വൈകുന്നേരം ക്ഷേത്രത്തിനു മുൻപിലുള്ള കുളത്തിൽ ചുറ്റിച്ചുറ്റി എഴുന്നള്ളിച്ചു. വൈദ്യുതദീപങ്ങൾകൊണ്ടുള്ള മാലകളും ചാർത്തിയിട്ടുണ്ടു്. ഈ ദീപമാലകളെ പ്രധാന വൈദ്യുതകേന്ദ്രവുമായി ഘടിപ്പിച്ചിരുന്നതു് വളരെ സമർത്ഥവും സങ്കീർണ്ണവുമായ രീതിയിൽ കമ്പികൾ ഘടിപ്പിച്ചിട്ടാണു്. കാറിലാണു് അവർ ജലോത്സവം കാണാൻ ചെന്നതു്. കുറച്ചു ക്ലേശിക്കേണ്ടിവന്നു, കാറിടുന്നതിനു് ഒരു സ്ഥലം കണ്ടുപിടിക്കുവാൻ. കുളത്തിനു ചുറ്റും ഒരു ഉത്സവസ്ഥലത്തിലെന്നപോലെ പീടികകളും വിനോദത്തിനുവേണ്ട ഏർപ്പാടുകളുമുണ്ടു്. വലിയൊരു ജനക്കൂട്ടം ഒച്ചയിടുന്നു. ഊഞ്ഞാലുകളും യന്ത്രനിർമ്മിതമായ ഊഞ്ഞാലുകളും കളിപ്പാട്ടങ്ങളുടെ കൂമ്പാരങ്ങളും കൗതുകവസ്തുക്കളും പിച്ചളസാധനങ്ങളും വളകളും എല്ലാമുണ്ടു്. പലതും നിലത്തു നിരത്തിയിരിക്കുന്നു. കുളത്തിന്റെ പടവിൽ നൂറുകണക്കിനു് യാചകരും ആളുകളും അണിഞ്ഞൊരുങ്ങിയിരുന്നു പഴങ്ങളും പലഹാരങ്ങളും തിന്നുന്നു, വഞ്ചി ചുറ്റിവരുന്നതു

നോക്കി രസിക്കുന്നു. 'ഇന്നുമുതൽ ആറാഴ്ചയ്ക്കുശേഷം ഞാൻ ഇംഗ്ലണ്ടിലായിരിക്കും,' ജൂഡി വിചാരിച്ചു.

ഇന്ത്യയിലെ തീവണ്ടികൾ യാത്രചെയ്യാൻ സുഖമുള്ളവയാണു്. കുറച്ചു സാവധാനത്തിലാണെന്നുമാത്രം. എപ്പോഴും വൃത്തിയായിരുന്നില്ലെന്നും വരും. വിശേഷിച്ചും ദീർഘയാത്രകൾക്കുള്ള വണ്ടികൾ. പക്ഷേ, ധാരാളംപേർ വിമാനത്തിലും യാത്രചെയ്യുന്നുണ്ടു്. അതുകൊണ്ടു് ജൂഡിയും അവളുടെ അച്ഛനും വിമാനത്തിൽ പോകാൻതന്നെ തീരുമാനിച്ചു. രാത്രിയിൽ ഡൽഹിക്കു് ഒരു 'മെയിൽ' വിമാനമുണ്ടു്. അതിലാണു് അവർ യാത്രചെയ്തതു്. പകൽവിമാനങ്ങളെക്കാളും ചെലവു കുറയും, പിന്നോട്ട ചാരിയിരുന്നുറങ്ങാവുന്ന സീറ്റുകളുമുണ്ടു്. ജൂഡി അല്പമൊന്നുറങ്ങി. ഒടുവിൽ അവർ നാഗ്പ്പൂരിലെത്തിയപ്പോൾ അവരുടെ 'എയർ ഇന്ത്യാ' വിമാനത്തിലെ 'ഹോസ്റ്റസ്' ജൂഡിയെ ഉണർത്തി. നല്ലൊരു സ്ത്രീയായിരുന്നു ഈ 'ഹോസ്റ്റസ്'. നാഗപ്പൂരിൽ വിമാനം മാറിക്കയറണം. അതിനാണു് അവർ ജൂഡിയെ ഉണർത്തിയതു്. "'നാഗ്പ്പൂർ' എന്നാൽ നാഗങ്ങളുടെ, പാമ്പുകളുടെ, പട്ടണം എന്നാണർത്ഥം," ജൂഡിയുടെ അച്ഛൻ പറഞ്ഞു. "ഇവിടെ ഒരു സിനിമയുണ്ടു്." നല്ല ഡോക്യുമെന്ററി ചിത്രങ്ങളായിരുന്നു അന്നവിടെ കാട്ടിയിരുന്നതു്, പുറമേ ആഹാരവുമുണ്ടായിരുന്നു. അതു് അത്താഴമാണോ പ്രാതലാണോ എന്നു ചോദിച്ചാൽ അതു ഹിതാനുസരണം സങ്കല്പിക്കാവുന്നതേയുള്ളു.

അവർ നാഗ്പ്പൂരിൽനിന്നു പുറപ്പെട്ടപ്പോഴും ഇരുട്ടായിരുന്നു. പാകത്തിനു തണുപ്പുമുണ്ടു്. അതുകൊണ്ടു് 'എയർ ഇന്ത്യാ'യുടെ കമ്പിളിപ്പുതപ്പു് ഉപയോഗിക്കുന്നതിൽ ജൂഡിക്കു പ്രത്യേക സന്തോഷം തോന്നി. ഒടുവിൽ സൂര്യനുദിച്ചു. താഴെയുള്ള ഭൂമി ഏറെക്കുറെ സമതലമാണു്. ചിലപ്പോൾ കുന്നിൻനിരകൾ കണ്ടെന്നു വരും. പച്ചയും തവിട്ടുനിറവും ഇടകലർന്ന കൃഷിഭൂമികളും ഇടയ്ക്കു ഗ്രാമങ്ങളും കാണാനുണ്ടു്. ഒടുവിൽ അവരുടെ വിമാനം താണുതുടങ്ങി. താഴെ

ഗംഭീരങ്ങളായ മന്ദിരങ്ങളും വിശാലങ്ങളായ തെരുവുകളും. ഡൽഹിവിമാനത്താവളമായി. ''ഇവിടെ വളരെ തണുപ്പാണല്ലോ!'' ജൂഡി പറഞ്ഞു. എത്രയോ കാലത്തിനു ശേഷം അപ്പോളാണ് അവൾ കമ്പിളി സോക്സ് ധരിക്കുന്നതു്.

''അതാ നില്ക്കുന്ന റാവുമാർ,'' അവളുടെ അച്ഛൻ പറഞ്ഞു, അവരുടെ നേർക്കു കൈ വീശി. ഉറക്കം നിശ്ശേഷം മാറിയിട്ടില്ല, അവർ ഒരു കാറിൽ കയറി ഓടിച്ചുപോയി. ഇരുവശവും മരങ്ങൾ തിങ്ങുന്ന റോഡുകൾ, ഉദ്യാനങ്ങൾ... കാലാവസ്ഥയാണെങ്കിൽ നല്ല ശീതകാലംപോലെയാണു്, അല്ലെങ്കിൽ പതിവിനു മുൻപു തുടങ്ങിയ വസന്തംപോലെ. ആളുകൾ ഒന്നുകിൽ കോട്ടും കാലുറയും ധരിച്ചിട്ടു്, അല്ലെങ്കിൽ ഒന്നിനു മുകളിൽ ഒന്നായി കമ്പിളിപ്പുതപ്പുകൾ. അതിനിടയ്ക്കു് കരടിയെക്കൊണ്ടു് വിദ്യകൾ കാണിപ്പിക്കുന്ന ഒരു മനുഷ്യനുമുണ്ടു്. പാവപ്പെട്ട, പൊടിയണിഞ്ഞ, കരടി! പക്ഷേ, അതിനുമുണ്ടല്ലോ ഒരു രോമക്കുപ്പായം!

അച്ഛൻ സമ്മേളനത്തിനു പോയപ്പോൾ ജൂഡിയെ ഓരോ കാഴ്ചകൾ കാണിക്കാൻ അവർ കൂട്ടിക്കൊണ്ടുപോയി. റാവു കുടുംബത്തിൽ ഒട്ടനേകം കുട്ടികളുണ്ടു്. മുതിർന്ന കുട്ടികളെല്ലാം സ്കൂളിൽ ഇംഗ്ലീഷ് പഠിച്ചിട്ടുള്ളവരാണു്. സങ്കോചം മാറിയപ്പോൾ അവർ ജൂഡിയോടു് വളരെയേറെ സംസാരിച്ചു. ഇംഗ്ലീഷിലാണു് സംസാരം, ഒരിക്കലും ഹിന്ദിയിലല്ല. ദിലീപ് എന്നൊരു മകനും—അച്ഛന്റെ പേരും അതാണു്—ഇന്ദ്ര എന്നൊരു മകളുമുണ്ടു്. രണ്ടുപേരും ഡോക്ടർമാരാകാൻപോകയാണെന്നാണു് അവർ കരുതുന്നതു്. പക്ഷേ, അതിനുള്ള പരിശീലനമൊന്നും തുടങ്ങിയിട്ടില്ല. ഇളയ ഒരു ബാലനുണ്ടു്. അവനു് ഫുട്ബാളിലാണു് മുഖ്യതാൽപര്യം. അവരുടെ തോട്ടത്തിനു ശരിക്കുള്ള പുൽത്തട്ടകളും പൂത്തട്ടകളുമുണ്ടു്. ഇംഗ്ലണ്ടിലെ വേനൽക്കാലപുഷ്പങ്ങൾ ഇവിടെയും തലപൊക്കിത്തുടങ്ങിയിരിക്കുന്നു. സ്നാപ് ഡ്രാഗൺ, ചെറിയ ഫ്ളോക്സ്, ലാർക്സ്പുർ, കാൻഡി

റ്റഫ്റ്റ്, നാസ്റ്റൂർട്ടിയം, കോൺഫ്ളവ്വർ, പിങ്കു്, മധുരപ്പയർ തുടങ്ങിയവ. ഇനി അധികം താമസിയാതെ ധാരാളം ഡാളിയായും പെറുണിയായും ഉണ്ടാവും. കാണാൻ നല്ല ഭംഗിയുള്ള 'ഹമ്മിംഗ്' പക്ഷികൾ യാതൊരു പേടിയുംകൂടാതെ അലഞ്ഞുനടന്നു് അവയുടെ നീണ്ട കൊക്കുകൾകൊണ്ടു് നിലത്തിൽനിന്നു പുഴുക്കൾ കൊത്തിയെടുത്തു തിന്നുന്നു. മറു കിളികളും ധാരാളമുണ്ടു്. പക്ഷേ, കുരങ്ങുകൾ മഹാ ശല്യക്കാരാണു്. കടന്നുവന്നു് ഓരോന്നു മോഷ്ടിച്ചുകൊണ്ടു കടന്നുകളയും. യാത്രകഴിഞ്ഞു് ആദ്യത്തെ രാത്രി ജൂഡി സുഖമായുറങ്ങി. എന്നാൽ രണ്ടാമത്തെ രാത്രി ഭയങ്കരമായ ഒരു കൂക്കിവിളികേട്ടു് അവൾ ഞെട്ടിയുണർന്നു. സാമാന്യം പേടിയുമുണ്ടു്. പക്ഷേ, അവൾ ഇന്ദ്രയുടെ മുറിയിലാണു് ഉറങ്ങിയിരുന്നതു്. ആ പെൺകുട്ടി പകുതി ഉറക്കത്തിൽ പറഞ്ഞു, അതു കുറുനരികൾ ഓരിയിടുന്നതു മാത്രമാണെന്നു്. അടുത്തദിവസം ദിലീപ് പറഞ്ഞു, ചിലപ്പോൾ ചെന്നായ് പററങ്ങളും വരാറുണ്ടെന്നു്. പക്ഷേ, അതു വിശ്വസിക്കുവാൻ ജൂഡിക്കു് വൈഷമ്യമുണ്ടായിരുന്നു.

മദ്ധ്യാഹ്നവേളയിൽ സൂര്യനു നല്ല തിളക്കവും ചൂടും ഉണ്ടായിരുന്നു. എല്ലാംതന്നെ മിന്നുന്നതുപോലെ തോന്നി. അവർ പഴയ ഡൽഹിനഗരത്തിലേക്കു ചെന്നു. വീഥിയിലെങ്ങും പൊക്കത്തിലുള്ള കോട്ടമതിലുകളും കവാടങ്ങളും കാണാം. ചെങ്കോട്ടയായിരുന്നു അവരുടെ പ്രധാന ലക്ഷ്യം. അവിടെ ചക്രവത്തിമാക്കും രാജകുമാരിമാക്കും വേണ്ടി മാർബിൽ കടഞ്ഞു നിർമ്മിച്ച മനോഹരങ്ങളായ അറകളുണ്ടു്. നിറമുള്ള കല്ലുകളും രത്നങ്ങളും പതിച്ചു കാറ്റിൽ ഉലയുന്ന ഒരു ആരാമത്തിന്റെ പ്രതീതി ഉളവാക്കുന്ന രീതിയിൽ ഈ അറകൾ മോടിപിടിപ്പിച്ചിട്ടുണ്ടു്. ഇവിടെയുള്ള കാഴ്ച മന്ദിരത്തിൽ അമ്മമ്മനിപ്പാട്ടിയുടേതുപോലുള്ള ചിത്രങ്ങളുണ്ടു്. ഇവിടെ വെച്ചിട്ടുള്ള ഒരു പാത്രത്തിൽ വിഷമൊഴിച്ചാൽ അതിന്റെ നിറം മാറുമത്രെ. ഏതായാലും അങ്ങനെയാണു് റാവുവിന്റെ ബാലന്മാർ പറഞ്ഞതു്.

അവർ കുത്തബ്–മീനാറിലേക്കും ചെന്നു. ചുവപ്പുനിറത്തിൽ നിലനിലയായി ഉയർന്നുപോകുന്ന ഒരു ഗംഭീരഗോപുരമാണിതു്. ചുറ്റും ലതാവലയരീതിയിൽ അറബി അക്ഷരങ്ങൾ കൊത്തിയിട്ടുണ്ടു്. 'ദിവ്യനായ വിഷ്ണുവിന്റെ പതാക' എന്നു് അർത്ഥംവരുന്ന പേരുള്ള ഇരുമ്പുസ്തംഭം ഇവിടെയാണു്. ''ആരുടെ പ്രാഭവത്തിന്റെ കാറിനാലാണോ ദക്ഷിണസമുദ്രം ഇപ്പോഴും പരിമളപൂരിതമായിരിക്കുന്നതു്...'' എന്നു തുടങ്ങുന്ന ഒരു പ്രസ്താവന ഇതിൽ മുദ്രിതമായിട്ടുണ്ടു്. പ്രാചീനമായ പ്രഭാവത്തിന്റെ പ്രശസ്തമായ ഒരു വിളംബരമാണിതു്. മന്ദിരങ്ങളുടെ അലങ്കാരരഹിതങ്ങളായ ശിലകൾ ഒന്നിനു മുകളിൽ ഒന്നായി ഉയർന്നുയർന്നുപോകുന്നു. ദേവന്മാരില്ല, കൈകളും കാലുകളുമില്ല. എങ്കിലും ശാന്തിയുടേതായ ഒരു പ്രതീതിയാണു് ഈ മന്ദിരങ്ങൾ അങ്കുരിപ്പിക്കുന്നതു്. അവർ കുത്തബ്–മീനാറിന്റെ മുകളിലേക്കു കയറി. റാവുവിന്റെ പുത്രന്മാർ ഓടിക്കയറി തങ്ങളുടെ വൈദഗ്ധ്യം പ്രദർശിപ്പിച്ചു. ഇന്ദ്രയും ജൂഡിയും ആദ്യത്തെ ഇരുപതു പടവുകൾ ഓടിക്കയറി. പക്ഷേ, അപ്പോഴേക്കും അവർക്കു ക്ഷീണമായി. പിന്നീടു് വേച്ചുവേച്ചായിരുന്ന മുകളിലേക്കുള്ള അവരുടെ കയറ്റം. ഇന്ദ്ര സാരിയല്ല, ഉത്തരേന്ത്യയിൽ സ്കൂൾകുട്ടികൾ ധരിക്കാറുള്ള കമീസും സൽവാറുമായിരുന്നു ധരിച്ചിരുന്നതു്. വെളുത്ത, അയഞ്ഞുകിടക്കുന്ന കാല്യറകൾ എന്നും നന്നല്ലാം. അതു ധരിക്കുന്നതിനു സൗകര്യമുണ്ടു്. ആ തുന്നിയ കുപ്പായം മുട്ടോളം ഇറങ്ങിക്കിടക്കും. അന്നു് ഇന്ദ്ര ധരിച്ചിരുന്നതു് നീലനിറത്തിലുള്ള ഒരു പരുത്തിക്കുപ്പായമായിരുന്നു. മുകളിൽ ശീതകാലത്തിനു ചേർന്ന ഒരു കമ്പിളിക്കുപ്പായവും പുതച്ചിട്ടുണ്ടു്.

കുത്തബ്–മീനാറിനു ചുറ്റും ഉള്ള വളയങ്ങൾപോലുള്ള മട്ടപ്പാവുകളിൽ ആദ്യത്തേതിൽ അവർ പുറത്തുവന്നു. അതിന്റെ കൈവരിയിൽ ചാരിക്കൊണ്ടു് ജൂഡി താഴത്തേക്കു നോക്കി. നിലം എത്രയോ താഴെ. കൈവരിക്കു പൊക്കം കുറവും. അവൾക്കു തല ചുറ്റുന്നതുപോലെ തോന്നി.

പൂന്തോട്ടം തട്ടതട്ടായി തിരിച്ചിരിക്കുന്നതു കാണാം. താഴെ നടക്കുന്ന ആളുകളെ കണ്ടാൽ അവർ എത്രയും ചെറിയ ജീവികളാണെന്നു തോന്നും. അവർ മുകളിലേക്കു നോക്കുമ്പോൾ തവിട്ടനിറത്തിലുള്ള അവരുടെ കൊച്ചു മുഖങ്ങളേയും കാണാൻ കഴിയും. പക്ഷേ, ദിലീപ് മുകളിൽനിന്നു തിരക്കുകൂട്ടുകയാണ്. അതുകൊണ്ട് അവക്കുവിടെ തങ്ങിനില്ക്കാൻ നേരമില്ല, അവരും കയറിച്ചെന്നു. മുകളിലെ നിലകളിൽനിന്നു നോക്കുക കൂടുതൽ വിഷമകരമാണ്. അവിടെനിന്നു മുഗൾകാലത്തെ ശവകുടീരങ്ങളുടേയും പള്ളികളുടേയും ശിഖരകുംഭങ്ങളും ചുമരുകളും വ്യക്തമായി കാണാം. ചിലതു പൊളിഞ്ഞുതുടങ്ങിയിട്ടുണ്ട്; ചിലതു ബലമായി നില്ക്കുന്നു. അവയ്ക്കുമപ്പുറത്തു ഡൽഹിനഗരം പടർന്നലച്ചു കിടക്കുന്നു.

ജൂഡിക്കു് അത്രവളരെ ഇഷ്ടമില്ലെങ്കിലും ഒരു കാര്യം സമ്മതിക്കേണ്ടിവന്നു. ഡൽഹി വൃത്തിയുള്ള ഒരു നഗരമാണ്. എവിടെ വേണമെങ്കിലും നടന്നുപോകാം. അല്ലെങ്കിൽ സാധനങ്ങൾ വാങ്ങാൻ പീടികകൾ കയറിയിറങ്ങാം. എത്ര അസ്സലാണ് ഇവിടത്തെ മധുരപലഹാരങ്ങൾ! യാചകരോ, അലഞ്ഞുനടക്കുന്ന പശുക്കളോ, പോത്തുകളോ, ഒന്നും കാണുകില്ല. മെലിഞ്ഞു ശുഷ്കിച്ച മനുഷ്യർ ഓടിക്കുന്ന 'സൈക്കിൾറിക്ഷാ'കളും ഇവിടെയില്ല. പകരം നാലുപേക്കിരിക്കാവുന്ന, മൂന്നു ചക്രങ്ങളുള്ള, തുറന്ന വാടകവണ്ടികൾ കിട്ടും. ശരിക്കുള്ള മോട്ടോർവണ്ടികളും മറ്റു കാറുകളും വേറെയുണ്ട്. ഒരിക്കൽ മിസ്സിസ് റാവുവുമൊരുമിച്ചു ജൂഡി പുറത്തുപോയിരുന്നപ്പോൾ റോഡിന്നപ്പുറത്തുള്ള ഒരു വലിയ വീടിന്റെ പടിക്കൽ വലിയൊരു ഗവണ്മെന്റ് കാർ വന്നു നില്ക്കുന്നതും അതിൽനിന്നു് ഒരാൾ പുറത്തിറങ്ങുന്നതും കണ്ടു. അദ്ദേഹം തവിട്ടനിറത്തിലുള്ള തൻറെ കോട്ടിൽ ഒരു ചുവന്ന റോസാപ്പൂ വെച്ചിട്ടുണ്ട്. മിസ്സിസ് റാവു പറഞ്ഞു: "അതാ, പ്രധാനമന്ത്രി!" എന്നിട്ട് തന്നോടുതന്നെന്നവിധം അവർ മന്ത്രിച്ചു: "ദൈവം അദ്ദേ

ഹത്തെ രക്ഷിക്കട്ടെ!'' അപ്പോൾ ഇദ്ദേഹമാണ പ്രധാന മന്ത്രി! ഇദ്ദേഹത്തെക്കുറിച്ചാണ് അച്ഛൻ വളരെയേറെ പറഞ്ഞുതന്നിട്ടുള്ളതു്. കണ്ടാൽ എന്തോ വിഷാദമുണ്ടെന്നു തോന്നും. സുഭഗനാണ്. പിന്നെ—ജൂഡിക്കു് അങ്ങനേയും ഒരു തോന്നൽ—എന്തോ, നല്ല ദയയുള്ള മനുഷ്യൻ, തനിക്കു വഴി തെറ്റിപ്പോയാൽ ചോദിച്ചറിയുവാൻ സമീപിക്കാവുന്ന ഒരു മനുഷ്യൻ. യൂണിഫോം ധരിച്ച ഒരാൾ അദ്ദേഹത്തെ അഭിവാദനം ചെയ്തു, അദ്ദേഹം അകത്തേക്കു പോയി.

അടുത്ത ഞായറാഴ്ച ഡോക്ടർ റാവുവിന്റെകൂടെ കാറോടിച്ചുപോയി ഓരോന്നു കാണുന്നതിനിടയ്ക്കു ജൂഡിയുടെ അച്ഛൻ പറഞ്ഞു: ''ജൂഡീ, എനിക്കു തോന്നുന്നു, ലക്ഷ്മിയുടെ അച്ഛൻ കുമാറിന്റെ കാര്യത്തിൽ എന്തോ സംഭവിക്കാൻ പോകുന്നുവെന്നു്. ഇവിടെ അതിനെക്കുറിച്ചു ചിലതൊക്കെ അറിയാമെന്നു തോന്നുന്നു.'' അദ്ദേഹത്തിനൊന്നും തീച്ചപറയാൻ നിവൃത്തിയില്ല. എങ്കിലും ചിലപ്പോൾ മറ്റിടങ്ങളിലുള്ളതുപോലെ ഇവിടെ കേന്ദ്രത്തിലും സ്വാധീനം ചെലുത്താൻ കഴിയുന്നില്ലെന്നാണ തോന്നുന്നതു്...

അച്ഛൻ പറഞ്ഞതു മുഴുവൻ ജൂഡിക്കു മനസ്സിലായില്ല. എങ്കിലും കാര്യങ്ങളെല്ലാം നേരെയാകാൻപോകുന്നു എന്നൊരു തോന്നലാണ് അവൾക്കുണ്ടായതു്. ''അപ്പോൾ നാട്ടിലേക്കു മടങ്ങുന്നതിനുമുൻപു വീണ്ടും ലക്ഷ്മിയെ കാണാൻ കഴിയും.''

''തീർച്ചയായും,'' അവളുടെ അച്ഛൻ പറഞ്ഞു. എന്നിട്ടു് ഡോക്ടർ ബാബുവിനോടു്: ''നോക്കൂ, ദിലീപ്, ഈ പഴയ കോളേജുകളും സ്മാരകങ്ങളും മറങ്ങളും, മരങ്ങൾക്കിടയിൽ കല്ലുകൾ മെല്ലെമെല്ലെ തേയുന്നതും, ഈ ശാന്തിയും സ്വച്ഛതയും ഇതാ, ചിറകടിച്ചു പറക്കുന്ന ഈ പ്രാവുകളും—ഇതെല്ലാം കാണുമ്പോൾ എന്തോ, എനിക്കു് ഓക്സ്ഫോർഡാണ് ഓർമ്മയിലെത്തുന്നതു്.''

ഓക്സ്ഫോർഡിൽ പഠിച്ചിട്ടുള്ള ഡോക്ടർ റാവുവിനും അതേ അഭിപ്രായമാണുള്ളതു്. അവിടത്തെ തോട്ടങ്ങളി

ലെന്നപോലെ ഇവിടേയും വിദ്യാർത്ഥികൾ പുസ്തകങ്ങളുമായി വന്നിരുന്ന പഠിക്കുന്നുണ്ട്.

ജൂഡിയുടെ അച്ഛന്റെ സമ്മേളനം കഴിഞ്ഞു. അടുത്ത രണ്ടു രാത്രികൾ അദ്ദേഹത്തിന്റെ മറ്റൊരു മിത്രമായ ഒരു വനംവകുപ്പ് ഉദ്യോഗസ്ഥന്റെകൂടെ ചെലവിടുന്നതിനു് അവർ ഡൽഹി വിട്ടു. ഒരു ബസ്സിലാണു് യാത്രചെയ്തതു്. നല്ല കുലുക്കമുണ്ടു്, എങ്കിലും രസമാണു്. ബസ്സു് നിറച്ചു് ആളുകളുണ്ടു്. അവർ വളരെ സൗഹാർദ്ദത്തോടുകൂടെയാണു് പെരുമാറിയിരുന്നതു്. ജൂഡി ഉൾപ്പടെ എല്ലാപേരും വഴിനീളെ വറുത്ത കടലയും ഓറഞ്ചും തിന്നുകൊണ്ടിരുന്നു. വഴിയിൽ പോത്തുകളോളംതന്നെ ഒട്ടകങ്ങളുമുണ്ടു്. നല്ല ഭംഗിയുള്ള സവാരിക്കുതിരകളേയും കാണാനുണ്ടു്. മിക്ക ഒട്ടകങ്ങളും ഫാക്ടറികളിലേക്കു് കരിമ്പു കയറ്റിക്കൊണ്ടുപോകുന്ന വണ്ടികൾ വലിച്ചിരുന്നു. കണ്ണെത്തുന്ന എവിടേയും പച്ചപ്പാടങ്ങളാണു്. കതിരാകാറായ ഗോതമ്പും ഏക്കർ കണക്കിനു തിങ്ങി വളരുന്ന പരിപ്പും കടലയുമാണു് പ്രധാന ധാന്യങ്ങൾ. ഗ്രാമങ്ങളിലെ വീടുകൾ മൺകട്ടകൾകൊണ്ടു ബലത്തിൽ നിർമ്മിച്ചിരിക്കുന്നു. ഇവിടത്തെ കാലാവസ്ഥ തീരെ തണുത്തതുകൊണ്ടാണു് ഓല ഉപയോഗിക്കാത്തതു്. ധാരാളം മരങ്ങളുണ്ടു്. പല ഗ്രാമങ്ങളിലും മരം മുറിച്ചുകൂട്ടിയിരിക്കുന്നതു കാണാം.

ഒടുവിൽ അവർ ഒരു ബസ്സു് സ്റ്റോപ്പിലെത്തിയപ്പോൾ ജൂഡിയുടെ അച്ഛന്റെ മിത്രമായ വനംവകുപ്പു് ഉദ്യോഗസ്ഥൻ അവിടെ കാത്തുനില്പുണ്ടായിരുന്നു. കുറുത്തു മെലിഞ്ഞ ആ മനുഷ്യനു് അവരെ കണ്ടതിൽ പ്രകടമായ സന്തോഷമുണ്ടു്. അദ്ദേഹവും തെക്കുനിന്നാണു്. അതുകൊണ്ടു മദിരാശിവാർത്തകൾ കേൾക്കുന്നതിൽ പ്രത്യേക താൽപര്യം കാണിച്ചു. അവ കുന്നുകളുടെ ഓരത്തിലൂടേയും വലിയ ഇലയുള്ള മരങ്ങൾ നിറഞ്ഞ ഒരു കാട്ടിലൂടേയും കാറോടിച്ചുപോയി. "സാലമരം," ആ ഉദ്യോഗസ്ഥൻ പറഞ്ഞു, "എല്ലാം സ്വയമേവ വളർന്ന മരങ്ങൾ...പക്ഷേ, എന്റെ തേക്കു

മരങ്ങളെയാണു കാണേണ്ടതു്!'' മരങ്ങളും ചെടികളും വെച്ചുപിടിപ്പിച്ചിട്ടുള്ള വലിയൊരു തോട്ടത്തിന്റെ നടുവിലായിരുന്നു അദ്ദേഹത്തിന്റെ ബംഗ്ലാവു്. മിക്ക മരങ്ങളും പൂത്തിട്ടില്ല. പക്ഷേ, തുടുത്തു ചുവന്ന പൂക്കളുള്ള ഒരു പരുത്തിമരം ഉണ്ടായിരുന്നു. അതിൽനിന്നു് പൂക്കൾ കൊഴിയുന്ന ശബ്ദം വ്യക്തമായി കേൾക്കാം. കിളികൾ ഈ പൂക്കളെ കൊത്തിനോക്കുന്നതു് ജൂഡി പിന്നീടൊരിക്കൽ കാണുകയുണ്ടായി. പ്രധാന മുറിയിൽ ഒരു ചെങ്കൽ അടുപ്പിൽ വിറകു കത്തിച്ചു് തീ പൂട്ടിയിട്ടുണ്ടു്. വിറകു കത്തുന്ന മണം ജൂഡിക്കു് ഇഷ്ടപ്പെട്ടു. പക്ഷേ, എല്ലാമൊന്നു ചുറ്റിക്കാണാനാണു് ജൂഡിയുടെ താൽപര്യം. അവൾ ബംഗ്ലാവിന്റെ ചുറ്റും ഓടിനോക്കി. അതാ, വീട്ടിന്റെ പിൻഭാഗത്തു രണ്ടു് ആനകൾ! അവ മെല്ലെ ചെവിയും വീശി മുൻപിൽ കൂട്ടിയിട്ടുള്ള പുല്ലുകെട്ടുകളിൽനിന്നു തുമ്പിക്കൈകൊണ്ടു് പുല്ലെടുക്കുന്നു. അവൾ കുറേക്കൂടി അടുത്തുചെന്നു. ഓരോന്നിന്റേയും രണ്ടു കാല്യ വീതം കെട്ടിയിട്ടുണ്ടു്. പക്ഷേ, വളരെ ലഘുവായിട്ടാണു്. അലഞ്ഞു നടക്കരുതെന്നു് അവയെ ഓർമ്മിപ്പിക്കുവാനായിരിക്കാം അങ്ങനെ കെട്ടിയിരിക്കുന്നതു്. പടർന്നലയുന്ന ഒരു വേപ്പുമരത്തിനടിയിൽ നില്ക്കുന്ന ഈ ജന്തുക്കളെ കണ്ടാൽ അവ തികച്ചും സന്തുഷ്ടരാണെന്നു് തോന്നും. ഇവയുടെ മുഖങ്ങളിൽ, ക്ഷേത്രങ്ങളിലുള്ള ആനകളെപ്പോലെ അത്ര വിസ്തരിച്ചില്ലെങ്കിലും, ചായം പൂശിയിട്ടുണ്ടു്. ഹിന്ദുസ്ത്രീകൾ കണ്ണെഴുതുന്നതുപോലെ ഇവയുടെ കണ്ണുകൾക്കു ചുറ്റും മഷിയുമെഴുതിയിട്ടുണ്ടു്. ആനയുടെ ജാതി സൂചിപ്പിക്കുവാനെന്നവണ്ണം അവയുടെ നെറ്റിത്തടങ്ങളിൽ ചുവന്ന നക്ഷത്രങ്ങൾ വരച്ചിട്ടുള്ളതും കാണാം. തലയുടെ കുറുക്കെ കുറുത്ത തൊപ്പികൾപോലേയും വരച്ചിട്ടുണ്ടു്. ജൂഡി നെടുതായൊന്നു നിശ്വസിച്ചു. വളരെ പണിപ്പെട്ടു്, അവൾ തന്റെ പഴയ ഹിന്ദി പാഠങ്ങളെല്ലാം ഓർമ്മയിൽ വരുത്തി.

ആനക്കാരനു സന്തോഷമായി. അയാൾ തെരുതെരെ

സലാം വെച്ചു. അയാൾ പറഞ്ഞ ആ നെടുനീളൻ വാചകത്തിൽനിന്നു് ഏതാനും വാക്കുകളേ അവൾക്കു മനസ്സിലായുള്ളൂ. എങ്കിലും അവളുടെ മുറിഹിന്ദിയും അയാളുടെ മുറി ഇംഗ്ലീഷുംകൊണ്ടു് അവർ കാര്യങ്ങളെല്ലാം ഒരുവിധം പറഞ്ഞുപറഞ്ഞിച്ചു. രണ്ടാനകളിലുംവെച്ചു് വലുതിന്റെ പുറത്തു് അയാൾ വളരെവേഗം ഒരു ഇരിപ്പിടം തയ്യാറാക്കി. നാലുമുക്കിലും ഓരോ ചെറിയ തൂണും കാൽവെക്കുന്നതിനു് ഒരു ചവിട്ടുപടിയും ഉള്ള ഒരു ഇരിപ്പിടമായിരുന്നു അതു്. അയാൾ കയറുകൾ ഇറുക്കി, ആന മുട്ടുകുത്തി, ജൂഡി പുറത്തു കയറി. മുൻപൊരിക്കൽ വന്യമൃഗസംരക്ഷണകേന്ദ്രത്തിലെ ആനയുടെ പുറത്തു കയറിയതു് അവൾക്കു് ഓർമ്മയുണ്ടു്. പിൻഭാഗത്തെ ഒരു കാലിൽ ചവുട്ടി, വാലിന്റെ കൂഴിയിൽ പിടിച്ചാണു് കയറ്റം. കയറുമ്പോൾ അവൾ അതിനെ തട്ടിത്താലോലിച്ചു. പക്ഷേ, ഒരാനയ്ക്കു് അതൊരു സാരമുള്ള കാര്യമായിരിക്കില്ല. അവൾ ഇരിപ്പുറപ്പിച്ചപ്പോൾ ആന എണീറ്റു. ഒരു വള്ളത്തിൽ കയറിയതുപോലെയുണ്ടു് ഉലച്ചിൽ. പരിചയമുള്ളതാണല്ലോ ഈ അനുഭവം. അവൾ ആ ചെറിയ തൂണുകളിൽ ബലമായി പിടിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നു. മരത്തലപ്പുകളേയും കിളികളേയും തൊട്ടുതൊട്ടില്ലെന്ന മട്ടിൽ പോകുന്നതിൽ ഒരു പ്രത്യേക രസവും മതിപ്പുമുണ്ടു്.

അവളുടെ അച്ഛനും ആ വനംവകുപ്പുദ്യോഗസ്ഥനും ഒരു വരാന്തയിൽ ചായകുടിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കയായിരുന്നു. ഉത്തരേന്ത്യയിലുള്ളവർ ഒന്നോ രണ്ടോ മണിക്കൂർ ഇടവിട്ടു ചായകുടിക്കുന്നവരാണെന്നു തോന്നും. അവരുടെ മുൻപിൽ ജൂഡിയുടെ ആന വന്നു നിന്നു. ജൂഡി ആനപ്പുറത്തും! ആ കാഴ്ച കണ്ടിട്ടു് അവളുടെ അച്ഛൻ ധാരാളം ചിരിച്ചു. ആ ഉദ്യോഗസ്ഥൻ മുന്നോട്ടുവന്നു് ജൂഡിയോടു പറഞ്ഞു, വളരെ വളരെ, ഏതാണ്ടു് ഒരു നൂറാണ്ടോളംതന്നെ, പഴക്കമുള്ള ഒരു പിടിയാനയുടെ പുറത്താണു് അവൾ സവാരി ചെയ്യുന്നതെന്നു്. പഴയ നല്ലകാലത്തു് അവൾ വേട്ടയ്ക്കു പറഞ്ഞയച്ച ഒരാനയായിരുന്നു. അവളുടെ കഴുത്തിൽ കട്ടവാ മാന്തിയ

പാട്ടകൾ ഇപ്പോഴും കാണാം. ആന അദ്ദേഹത്തിന്റെ നേക്കു തുമ്പിക്കൈ വീശി. "അവളുടെ വിചാരം, അവൾ ആവശ്യപ്പെട്ടതെല്ലാം ഞാൻ ചെയ്യണമെന്നാണു്," അദ്ദേഹം വളരെ സ്നേഹത്തോടെ പറഞ്ഞു. അദ്ദേഹം ആരെയോ പറഞ്ഞയച്ചു് ഒരു നാളികേരം കൊണ്ടുവന്നു് അതിനു കൊടുത്തു. അതു മുഴുവനുമായി അതു് വായ്ക്കുള്ളിലാക്കി ഞെരിച്ചു പൊട്ടിച്ചു തിന്നു. സവാരിക്കുശേഷം അദ്ദേഹം വലിയൊരു ശർക്കരക്ഷണം ഒരു ഇലയിൽ വെച്ചു് ജൂഡിക്കു കൊടുത്തു. അതവൾ ആനയ്ക്കു് കൊടുത്തു. ഈ ആനയ്ക്കു് വളരെ ഇഷ്ടമുള്ള മറെറാരു സാധനമാണത്രേ ശർക്കര.

ആനയുടെ ശരിക്കുമുള്ള ജോലി കാട്ടിൽനിന്നു തടിപിടിക്കയാണു്. പക്ഷേ, ജൂഡിയേയുംകൊണ്ടു നടന്നു് അതിനു പ്രത്യേക സമ്മാനങ്ങൾ വാങ്ങുകയാണു് അതിനു കൂട്ടുതൽ ഇഷ്ടമെന്നു തോന്നും. ജൂഡിക്കു തോന്നി, ഈ ആന മറ്റേതു കാട്ടാനയേയുംപോലെ സന്തുഷ്ടമാണെന്നു്. ഒട്ടവിൽ അതവളെ തിരിച്ചറിഞ്ഞിരുന്നുവെന്നു് അവൾക്കു തീർച്ചയുമുണ്ടു്. അതിനെല്ലാം പുറമേ, ആനകളെക്കുറിച്ചു് രസമുള്ള ധാരാളം പുതിയ ഹിന്ദിവാക്കുകളും അവൾ പഠിച്ചു!

14

വീണ്ടും കാണാം

ഒരിക്കലും ഒരു മാറ്റവും വരുകില്ലെന്ന മട്ടാണ് പൊന്നേരിയിൽ. ഇവിടത്തെ കഥയൊന്നും അമ്മണിപ്പാട്ടിയോട്ട പറയുകില്ലെന്ന് ജൂഡി സത്യം ചെയ്തിട്ടുണ്ടെങ്കിലും അവൾ അതെല്ലാം പറഞ്ഞിരിക്കാമെന്ന് ലക്ഷ്മി ചിലപ്പോഴെങ്കിലും സംശയിച്ചിട്ടുണ്ട്. അവൾ തന്റെ ക്ലാസ്സ് തുടർന്നു നടത്തി. അതിനിടയ്ക്ക് കല്പണിക്കാരന്റെ മകൾ വള്ളിക്കു വിവാഹമാണെന്നും ഒരു വാർത്ത കേട്ടു. അതു ശരിയാണെങ്കിൽ വള്ളിക്ക് അവിടെ തുടർന്നു വരാൻ അവളുടെ ഭർത്താവ് അനുവദിക്കുകില്ല. അവൾക്കു വായിക്കാൻ പറ്റിയ കുറെ പുസ്തകങ്ങൾകൂടെ ഉണ്ടായിരുന്നെങ്കിൽ! അവിടെയുള്ള രണ്ടു സാമൂഹ്യപ്രവർത്തകരോടും കുറെ പുസ്തകങ്ങൾക്കുവേണ്ടി ലക്ഷ്മി ചോദിച്ചു. പക്ഷേ, അവർ കൊടുത്ത പുസ്തകങ്ങൾ പ്രയാസമാണ്, അതുപോലുള്ള ഒരു ക്ലാസ്സിനു തീരെ ചേർന്നവയല്ല. അവൾക്ക് രസം തോന്നാവുന്ന പുസ്തകങ്ങൾ ഏതുതരത്തിലുള്ളതായിരിക്കുമെന്ന് ഇപ്പോൾ അവൾക്കു നല്ല നിശ്ചയമുണ്ട്. ഒരിക്കൽ അവിടെ ഒരു സിനിമാപ്രദർശനമുണ്ടായി. വിദ്യാഭ്യാസപരമായ എന്തോ ഒന്നാണ് സിനിമ. സകലരും അതു കാണുന്നതിനു മുമ്പിൽ നിലത്തു വന്നിരുന്നു. ആഹ്ലാദംകൊണ്ട് അവർ ഓരോന്നും മന്ത്രിക്കുന്നതു കാണേണ്ട കാഴ്ചയായിരുന്നു. ഒരുപക്ഷേ, പ്രായമായ സ്ത്രീകളെ ഇതിൽ തൽപരരാക്കാൻ ഇതായിരിക്കാം മാർഗ്ഗം.

പൊങ്കൽപശുക്കളുടേയും കാളകളുടേയും കൊമ്പിൽനിന്നു ചായം മാഞ്ഞുതുടങ്ങി. അന്നത്തെ തങ്ങളുടെ മുഷ്ടാന്ന ഭോജനം ആളുകളും മറന്നു. രണ്ടാമത്തെ കൊയ്ത്തു കഴി

ഞ്ഞു് നെല്ലെല്ലാം പാറ്റി ഉണക്കി. വേനല്ക്കാലത്തെ കാലിത്തീറ്റയ്ക്കുവേണ്ടി വയ്ക്കോലും ഉണക്കിക്കൂട്ടി. പുതിയ തോട്ടിലൂടെ കൃഷിക്കു കുറേശ്ശെ വെള്ളം വരുന്നുണ്ടു്. പക്ഷേ, പ്രതീക്ഷിച്ചത്ര ഇല്ല. എന്നുമെന്നപോലെ പുരുഷന്മാർ രാവിലെ മുതൽ സന്ധ്യയാവോളം പാടത്തിൽ പണിയെടുക്കും. എന്നുമെന്നപോലെ സ്ത്രീകൾ കൊട്ടകളിൽ ചാണകം പെറുക്കി ചുമരിൽ പതിച്ചു വാരിയുണ്ടാക്കും. അതിലോരോന്നിലും അവരുടെ വലതുകൈയുടെ പാടുണ്ടു്. പിന്നീട തങ്ങളുടെ ആഹാരം പാകംചെയ്യുന്നതിനു് അവരിതു് ഉപയോഗിക്കും. കടിൽവ്യവസായങ്ങൾകൊണ്ടു് അവർക്കു് അല്പംകൂടെ സമ്പാദ്യം ഉണ്ടായിട്ടുണ്ടെന്നതു ശരിയാണു്. ക്ഷാമം വരികയാണെങ്കിൽ ആളുകൾ അത്ര വേഗം നശിച്ചുപോയില്ലെന്ന വരും.

ചില സ്ത്രീകൾ കൂടുതൽ വെള്ളിവളകൾ അണിഞ്ഞിട്ടുണ്ടു്. ചില വീടുകളിൽ അല്പംകൂടെ തുണിയോ കൂടുതലായി കുറച്ചു പാത്രമോ വിളക്കോ കണ്ടെന്നുവരും. ഇങ്ങനെ പോയാൽ രണ്ടാം പഞ്ചവത്സരപദ്ധതി അവസാനിക്കുമ്പോഴേക്കും അവർ സമ്പന്നരാവുകയില്ലെങ്കിലും അവരുടെ ദാരിദ്ര്യം കുറയുമെന്നെങ്കിലും പ്രതീക്ഷിക്കാമോ?

സരസ്വതിക്കു സുഖമില്ലാതെയായി. അവർ കൊണ്ടുവന്നിരുന്ന മരുന്നുകളിൽ ബാക്കിയുണ്ടായിരുന്നതു് അവളുടെ അമ്മ അവൾക്കു കൊടുത്തുനോക്കി. പക്ഷേ, അതൊരു സാധാരണപനിയായിരുന്നില്ല. മറ്റു പെൺകുട്ടികളുമൊരുമിച്ചു് ആ വൃത്തികെട്ട തോട്ടിൽ ഉണിയലക്കിയും പാത്രം കഴുകിയും നിന്നിനടന്നതുകൊണ്ടും വന്നതായിരിക്കും ആ രോഗമെന്നു് അവളുടെ അമ്മ പറഞ്ഞു. ഇത്തരം ജോലി ചെയ്യ വളർന്നവളല്ല സരസ്വതി. ലക്ഷ്മിക്കു് വിഷമമുണ്ടു്. അവൾക്കും അങ്ങനെയാണു തോന്നിയതു്. അവർ അവളെ ഡിസ്പെൻസറിയിൽ കൊണ്ടുചെന്നു പരിശോധിപ്പിച്ചു. അവൾക്കു കൊടുക്കാൻ കുറെ ഗുളികകളും അവിടെനിന്നു കിട്ടി. ഗുളികകർക്കു വിലകൊടുത്തുതന്നെ വാങ്ങണമെന്നു്

അവളുടെ അമ്മയ്ക്കു നിർബ്ബന്ധമുണ്ട്. വെറുതേ കിട്ടുന്നവയേക്കാൾ വിലകൊടുത്തു വാങ്ങുന്നവ മെച്ചപ്പെട്ടവയായിരിക്കണമെന്നാണ് അവരുടെ സങ്കല്പം. പക്ഷേ, സരസ്വതിയുടെ രോഗം കൂടുകയല്ലാതെ കുറഞ്ഞില്ല. ഒടുവിൽ ലക്ഷ്മി അവളുടെ അച്ഛനോടു പറഞ്ഞു: "നമുക്ക് ഇനിയും ഈ മിഥ്യാഭിമാനം നിലനിത്താൻ കഴിയുകയില്ല. അങ്ങനെ ചെയ്യുമെങ്കിൽ ഫലം എന്റെ അനുജത്തിയെ കൊല്ലുകയായിരിക്കും. അച്ഛൻ അമ്മണിപ്പാട്ടിക്കു വിവരം കാണിച്ചെഴുതണം. അല്ലെങ്കിൽ ഞാൻ ചെയ്യും. സരസ്വതിയെ മദിരാശിയിൽ കൊണ്ടുപോയി ജൂഡിയുടെ അച്ഛൻ ജോലി ചെയ്യുന്ന ആശുപത്രിയിലാക്കണം..."

കുമാർ മകളെ നോക്കി. അദ്ദേഹത്തിനറിയാം, തന്റെ ഭാഗ്യത്തിനുവേണ്ടി അവൾ സംസാരിക്കയാണെന്ന്. സംഭവഗതികൾ ഈ നിലയിൽ എത്തിയിരിക്കുന്നു...അവൾ പറഞ്ഞതു ശരിയാണ്, താൻ പരാജിതനായിരിക്കുന്നു.

"ഞാനങ്ങനെ ചെയ്യുമെങ്കിൽ, ഇവിടത്തെ കാര്യങ്ങൾ ഇങ്ങനെയൊക്കെയാണെന്ന് അമ്മണിപ്പാട്ടി അറിയുമെങ്കിൽ, അവർ ഉടനെ നിർബ്ബന്ധിക്കും, നീ അവരുടെകൂടെ പോകണമെന്ന്. അതെനിക്കു നല്ലവണ്ണമറിയാം. നിന്റെ അമ്മയും നിങ്ങളെല്ലാരുംതന്നെ."

"അച്ഛനോ?" ലക്ഷ്മി ചോദിച്ചു.

അദ്ദേഹം അകലെ നോക്കിക്കൊണ്ടു പറഞ്ഞു: "എനിക്കിവിടെത്തന്നെ നില്ക്കണം. എനിക്കുള്ള ഒരൊറ്റ ജോലി ഇതു മാത്രമാണ്. കഴിയുന്നത്ര പണം മിച്ചംപിടിച്ച് അയച്ചുതരാം. നിന്റെ അമ്മയ്ക്ക് ഇവിടെ താമസിക്കാൻ ഒട്ടും ഇഷ്ടമില്ല. അവർക്കു പ്രായമായിത്തുടങ്ങിയെന്നതോന്നും. ഇപ്പോൾ ഒരിക്കലും പാടാറില്ല."

"അച്ഛനിവിടെ ഒറ്റയ്ക്കായിപ്പോവുകില്ലേ? ആര് ആഹാരം വച്ചുതരും?"

"ഞാനെങ്ങനെയും നോക്കിക്കൊള്ളാം," അദ്ദേഹം പറഞ്ഞു. "ഒരുപക്ഷേ, ഒരാൾ എറ്റവും സ്നേഹിക്കുന്ന ആളു

കളെ വേദനിപ്പിച്ചുകഴിഞ്ഞാൽ പിന്നെ ഏകാകിയായി കഴിയുകയാണു നന്നു്.''

''അച്ഛൻ ഒരു തെറ്റും ചെയ്തിട്ടില്ല,'' ലക്ഷ്മി പറഞ്ഞു. ''അച്ഛനിവിടെ താമസിക്കുമെങ്കിൽ, ഞാനും കൂടെത്തന്നെയുണ്ടു്.''

''നിനക്കു് അമ്മയില്ലാതെ താമസിക്കുവാൻ കഴിയുകില്ല. വേറെ ഒരു സ്ത്രീയെങ്കിലും...''

പക്ഷേ ലക്ഷ്മിക്കു നല്ലവണ്ണമറിയാം, അവളുടെ അച്ഛനു് അക്കാര്യത്തിൽ സംശയമുണ്ടെന്നു്. വാസ്തവത്തിൽ താനും കൂടെ താമസിക്കാമെന്നു പറഞ്ഞപ്പോൾ അദ്ദേഹത്തിന്റെ കണ്ണുകൾ കൂടുതൽ പ്രകാശിക്കയാണുണ്ടായതു്. അവൾ വലിയൊരു സ്ത്രീയേപ്പോലെ സാരിച്ചുരുളുകൾ ഒതുക്കിക്കൊണ്ടു പറഞ്ഞു: ''എനിക്കു തീച്ചയായും താമസിക്കാം, അച്ഛാ, ഞാനൊരു ആധുനികസ്ത്രീയാണു്. അങ്ങനെയാകാനാണല്ലോ—ഒരു ആധുനിക ഇന്ത്യൻസ്ത്രീയാകാനാണല്ലോ—അച്ഛൻ ആശിച്ചതു്. പോരെങ്കിൽ, മറ്റുള്ളവരെപ്പോലെ എളുപ്പം പോകാൻ കഴിയുകില്ല. എനിക്കും ഇവിടെ ജോലിയുണ്ടു്.''

''നീ ഡൈയ്മ്ശാലിനിയാണു്,'' കുമാർ പറഞ്ഞു. ''ഡൈയ്മ്ശാലിനിയായ എന്റെ മകൾ. പക്ഷേ, ഒന്നാലോചിച്ചുനോക്കൂ...നീ മദിരാശിക്കു മടങ്ങുമെങ്കിൽ നിനക്കു് വീണ്ടും ക്ലാസ്സിൽ പോകാനൊക്കും, നൃത്തം പഠിക്കാം, നിന്റെ കൂട്ടുകാരികളെയെല്ലാം കാണാം, ജൂഡി...''

''അതെല്ലാം ഞാനാലോചിച്ചു,'' നേരേ അച്ഛന്റെ കണ്ണുകളിൽ നോക്കിക്കൊണ്ടു് ലക്ഷ്മി പറഞ്ഞു. എന്നിട്ടു് ഒരു കടലാസും പേനയും അദ്ദേഹത്തിന്റെ മുൻപിൽ അവൾ കൊണ്ടുവന്നുവെച്ചു.

അദ്ദേഹം സാവധാനം എഴുതി, വെട്ടിത്തിരുത്തി, വീണ്ടും എഴുതി. ഒട്ടേറെ സമയം വേണ്ടിവന്നു എഴുതിത്തീർക്കുന്നതിനു്. ഒടുവിൽ ആ കത്തു് ലക്ഷ്മിയുടെ കൈയിൽ

കൊട്ടത്തിട്ട് അദ്ദേഹം ചോദിച്ചു: "എന്താ, ഞാനെന്റെ ദുരഭിമാനം വിഴുങ്ങിക്കഴിഞ്ഞിട്ടില്ലേ?"

അവൾ കത്തു വായിച്ചു. "അതെ," അവൾ പറഞ്ഞു. എന്നിട്ട് സരസ്വതി കിടക്കുന്ന മുറിയിലേക്കു കണ്ണോടിച്ചു. "പക്ഷേ, അച്ഛാ, മറുപടി കമ്പിയടിക്കാൻ പറയുകയല്ലേ നന്നു? എങ്കിൽ നമുക്ക് ഒരു കാളവണ്ടി വാടകയ്ക്കെടുത്തു് അവരെയെല്ലാം ജംക്ഷനിൽ കൊണ്ടുചെന്നെത്തിക്കാം. അമ്മയ്ക്കു് യാത്രചെയ്യുന്നതിൽ അത്രവളരെ സാമർത്ഥ്യമൊന്നുമില്ല. നമുക്കവരെ സ്ത്രീകൾക്കുമാത്രമുള്ള ഒരു രണ്ടാംക്ലാസ്സു മുറിയിലാക്കി, ഗാർഡിനോടെല്ലാം പറഞ്ഞു് ഏർപ്പാടുചെയ്യാം. എല്ലാം ശരിയാകും. ഞാനും എന്റെ ദുരഭിമാനം കളഞ്ഞിട്ടു് ജൂഡിക്കൊഴുതാം. അവളുടെ അച്ഛൻ സരസ്വതിയെ ഉടനെതന്നെ നോക്കണമെന്നു്."

ജൂഡി ഡൽഹിയിൽനിന്നു മടങ്ങിയെത്തിയപ്പോൾ ലക്ഷ്മിയുടെ ആ കത്താണു് ആദ്യം കിട്ടിയതു്. രാത്രിവിമാനത്തിലാണു് അവൾ വന്നതു്. രാവിലെ പ്രാതൽ കഴിച്ചു കൊണ്ടിരുന്നപ്പോൾ അവളതു പൊട്ടിച്ചു. വേണ്ടത്ര വിഭവങ്ങളുള്ള ഒരു പ്രാതലായിരുന്നു അതു്. പപ്പയ്യായും നാരങ്ങായും മുട്ടയും പോഷ്ക്കുയും മാറുമുണ്ടു്. ഡൽഹിയിൽ കിട്ടുന്ന പോഷ്ക്കാ ഇതിനെക്കാൾ വലുതും രുചിയുള്ളതുമാണെന്നാണു് അവളുടെ അഭിപ്രായം. ഡൽഹിയിൽ വാസ്തവത്തിൽ നല്ല തണുപ്പുണ്ടെന്നും ഒട്ടകങ്ങളുടെ മുഖം കണ്ടാൽ ചിരിക്കാൻ തോന്നുമെന്നും, പിന്നെ താൻ സവാരിചെയ്ത ആനയെക്കുറിച്ചും ഓരോന്നു് അവൾ തന്റെ അമ്മയെ പറഞ്ഞുകേൾപ്പിക്കുന്നുണ്ടു്. ലക്ഷ്മിയുടെ കത്തു് എത്രത്തോളം ഗൗരവതരമാണെന്നു് ആദ്യമവൾക്കു മനസ്സിലായില്ല. കാരണം, വളരെ പ്രസന്നമായിട്ടാണു് അതിന്റെ തുടക്കം. സരസ്വതിയുടെ കായ്ം സന്ദർഭവശാലെന്നപോലെ ഒട്ടവിലാണു് ചേർത്തിരുന്നതു്. അവൾ ആ കത്തു് അച്ഛനു കൊടുത്തു. കാപ്പി കുടിച്ചുകൊണ്ടിരുന്ന അദ്ദേഹം തെല്ലു്

ക്ഷോഭിച്ച് ഇന്ത്യയിലെ ശ്രേഷ്ഠിതമില്ലായ്മയെക്കുറിച്ച് പിറുപിറുത്തുതുടങ്ങി.

അങ്ങനെയിരിക്കുമ്പോൾ അമ്മണിപ്പാട്ടിയും കടന്നുവന്നു. അവർ ജൂഡിയുടെ അച്ഛനേയും അമ്മയേയും നമസ്കരിച്ചു. ജൂഡിയുടെ അമ്മ അവർക്ക് ഒരുകപ്പ് കാപ്പി കൊടുത്തു. കാലാവസ്ഥയിൽനിന്നുമാണ് സംസാരം തുടങ്ങിയതു്. എന്തോ ഒരു വിഷമം ഉള്ളതുപോലെ തോന്നും അവർ സംസാരിക്കുന്നതു കേട്ടാൽ. പക്ഷേ, ജൂഡിതന്നെ പറഞ്ഞു: "എനിക്കിപ്പോൾത്തന്നെ ഒരു കത്തുണ്ടായിരുന്നു. അവർ വന്നുവോ?" "അതെ," അമ്മണിപ്പാട്ടി പറഞ്ഞു. "പാവപ്പെട്ട കുട്ടികൾ. എന്റെ കൊച്ചുമകൾ സരസ്വതി, അവൾക്ക് നല്ല സുഖമില്ല."

"ഞാനിപ്പോൾത്തന്നെ വരാം," ജൂഡിയുടെ അച്ഛൻ പറഞ്ഞു. എല്ലാപേക്കും തെല്ലൊരു പരിഭ്രമമായി. സരസ്വതിയെ അവർ ആശുപത്രിയിലാക്കി. ഏതാനും ദിവസത്തിനകം അവളുടെ സുഖക്കേടു് എന്താണെന്നു് അവർ കണ്ടുപിടിച്ചു. ജൂഡി അവളെ പതിവായി കാണാൻ പോകും. അവൾക്കു് കഴിക്കാവുന്ന പലഹാരങ്ങളും ചിത്രപ്പുസ്തകങ്ങളും കൊണ്ടുചെന്നു കൊടുക്കും. അവൾ വളരെ ചടച്ചിരുന്നു. നേഴ്സുമാക്കു് അവളെ ഇഷ്ടമാണു്. അവർ പറഞ്ഞു, എല്ലാം ശരിയാകുമെന്നു്. അമ്മണിപ്പാട്ടി പരാതിപ്പെട്ടു: "പക്ഷേ, ലക്ഷ്മി—അവളും അച്ഛനും മാത്രമേയുള്ളു. അതു ശരിയല്ല..."

അമ്മയും കുഞ്ഞുങ്ങളും പിരിഞ്ഞുപോയ അന്നു വൈകുന്നേരം ലക്ഷ്മി കുറച്ചു കരഞ്ഞു. സ്റ്റേഷനിൽവെച്ചു് അവളുടെ അമ്മ വളരെയേറെ കരഞ്ഞതാണു് ഒരു കാരണം. തീവണ്ടിയുടെ തുറന്ന ജനാലയ്ക്കൽ കരഞ്ഞുകൊണ്ടിരുന്ന ഒരമ്മയേയാണു് ഒട്ടുവിലായവൾ കണ്ടതു്. കുമാറും ലക്ഷ്മിയും കഴിയുന്നതു പ്രസന്നമായിരിക്കാൻ ശ്രമിച്ചു. പക്ഷേ, കാളവണ്ടിയിൽ മടങ്ങിപ്പോരുമ്പോൾ അതത്ര എളുപ്പമായിരുന്നില്ല. പോരെങ്കിൽ അവളുടെ അച്ഛൻ വിചാ

രിച്ചിരുന്നതും കുറച്ചൊക്കെ ശരിയാണു്. മദിരാശിയിൽ മടങ്ങി കൂട്ടുകാരികളുമൊരുമിച്ചു് പഴയ ജീവിതം പുനരാരംഭിക്കാൻ അവൾ അത്രമാത്രം കൊതിച്ചിരുന്നു. നൃത്തം പഠിക്കുന്നതിനുവേണ്ട ഫീസു് അമ്മണിപ്പാട്ടി കൊടുക്കുമെന്നു് അവൾക്കറിയാം. ആ ഫീസു് സ്വീകരിക്കുന്നതു് ശരിയാണോ എന്നതിൽ മാത്രമാണു് അവൾക്കു സംശയം. ആറുമാസത്തിനുമുമ്പു് പണത്തെക്കുറിച്ചു് താനിപ്രകാരം വിചാരിക്കുകയില്ലെന്നു് അവൾ സ്വയം മന്ത്രിച്ചു. പക്ഷേ, ഇപ്പോൾ കാര്യങ്ങൾ അറിയാനുള്ള പ്രായമായിരിക്കുന്നു. പലതും അവൾക്കു് വ്യക്തമായറിയാം.

അതിനുശേഷം അവൾക്കു് ചിന്തിക്കാൻ മറ്റു പലതുമുണ്ടായി. അവൾതന്നെയാണു് ആഹാരം പാകം ചെയ്യുന്നതു്. മുൻപു് പാകംചെയ്യാൻ അമ്മ അനുവദിക്കാതിരുന്ന പല കറികളും അവൾ പരീക്ഷിച്ചുനോക്കി. അവൾ ഉദ്ദേശിച്ച അത്ര ഒന്നും നന്നായില്ല. എങ്കിലും അവളുടെ അച്ഛൻ പറഞ്ഞു, എല്ലാം നന്നായിട്ടുണ്ടെന്നു്. സായാഹ്നങ്ങളിൽ അദ്ദേഹം തന്റെ ജോലിയേയും അവൾ തന്റെ ക്ലാസ്സുകളേയും കുറിച്ചു സംസാരിക്കും. പുറമേ, അദ്ദേഹം യൂറോപ്പിൽവെച്ചു പഠിച്ച പല കാര്യങ്ങളും അവൾക്കു പറഞ്ഞുകൊടുക്കുകയും ചെയ്യും. ചിലപ്പോൾ ചരിത്രവും രാഷ്ട്രീയകാര്യങ്ങളുമായിരിക്കും. ഒന്നുരണ്ടാഴ്ചകൾക്കകം തന്റെ കൂട്ടുകാരികൾ സ്കൂളിൽനിന്നു പഠിച്ചിരിക്കാവുന്നതിലുമധികം ക്ഷേത്രഗണിതവും ബീജഗണിതവും അദ്ദേഹം അവൾക്കു പഠിപ്പിച്ചുകൊടുത്തു. പൊന്നേരിയിലെ സാമൂഹ്യക്ഷേമപ്രവർത്തകരിൽ ചിലർ ഒന്നോ രണ്ടോ പ്രാവശ്യം അവിടെ ചായയ്ക്കു വന്നു. അവരിൽനിന്നും ഗ്രാമത്തിലുള്ള ക്ഷേമപ്രവർത്തനങ്ങൾക്കു് എന്തു പരിശീലനമാണു് വേണ്ടതെന്നും ഏതൊക്കെ പരീക്ഷകളാണു് ജയിക്കേണ്ടതെന്നും അവൾ ചോദിച്ചു മനസ്സിലാക്കി.

ചിലപ്പോൾ ലക്ഷ്മിയുടെ വയോജനവിദ്യാഭ്യാസക്ലാസ്സിൽ ചില്ലറ ശല്യങ്ങളുണ്ടാകും. കുഴപ്പമുണ്ടാക്കാൻവേണ്ടി

മാത്രം വരുന്ന ഒരു സ്ത്രീയുണ്ട്. എങ്കിലും ആ സ്ത്രീയെക്കുറിച്ച് സാമൂഹ്യപ്രവർത്തകരോട് അവൾ പരാതിപ്പെട്ടില്ല. അങ്ങനെയിരിക്കുമ്പോൾ ഒരു ദിവസം അടുത്ത ഗ്രാമത്തിൽ നിന്ന് കൊച്ചു മോഹിനിയുടെ അമ്മയും അമ്മയുടെ സഹോദരിയും അവിടെ വന്നു. രണ്ടുപേരും നല്ല മനഃസ്ഥൈര്യമുള്ള കൂട്ടത്തിലാണ്. പ്രസന്നവതികളുമാണ്. അവർ ആ ശല്യമുണ്ടാക്കുന്ന സ്ത്രീയോട് എന്തോ സംസാരിച്ചു. അതിനുശേഷം ആ സ്ത്രീ വന്നില്ല. പിന്നീട് ക്ലാസ്സിലുള്ളവർ വളരെ ശ്രദ്ധയോടും നല്ല രീതിയിലുമാണ് പെരുമാറിയത്. മോഹിനി ചിലപ്പോഴൊക്കെ അവളുടെ മുടിയിൽ ചൂടാൻ പൂ കൊണ്ടുവരും, ഒരിക്കൽ കുറേ പലഹാരവും കൊണ്ടുവന്നുകൊടുത്തു.

അങ്ങനെയിരിക്കുമ്പോൾ നല്ല ഉഷ്ണമുള്ള ഒരു അപരാഹ്നത്തിൽ പൊന്നേരിയിൽ ഒരു കാറു വന്നു. യൂറോപ്യൻ രീതിയിൽ നല്ല വെള്ളവസ്ത്രങ്ങൾ ധരിച്ചിട്ടുള്ള രണ്ടു പുരുഷന്മാരാണ് യാത്രക്കാർ. ഒരാളുടെ കൈയിൽ ഒരു തുകൽപ്പെട്ടിയുണ്ട്. പുതിയ തോട്ടിൽ ഒരളവുകോലുമായി നില്ക്കുകയായിരുന്ന കുമാർ. കൈയിലും കാലിലും തോട്ടിലെ ചെളി പുരണ്ടിട്ടുണ്ട്. അദ്ദേഹം തെല്ല് കോപത്തിൽ ഒരു മേസ്തിരിയോടു സംസാരിച്ചുകൊണ്ടു നില്ക്കുവേയാണ് ഈ സന്ദർശകർ അദ്ദേഹത്തെ കാണുന്നതു്. അവർ സ്വയം പരിചയപ്പെടുത്തി കൈ കുലുക്കിയശേഷം അദ്ദേഹവുമൊരുമിച്ച് ആഫീസിലേക്കു മടങ്ങി. അവരിലൊരാൾ പ്രധാന എൻജിനീയരോട് എന്തോ ചിലതു സംസാരിച്ചു. പ്രധാന എൻജിനീയർ പരുങ്ങലിലായി. ഉടനെതന്നെ അയാൾ ചായയ്ക്കും ബിസ്ക്കറ്റിനും ആൾ പറഞ്ഞയച്ചു, ഔദ്യോഗിക രേഖകളും പ്ലാനുകളും വരുത്തി വളരെ ധൃതിപിടിച്ചു സംസാരിച്ചുതുടങ്ങി. പിന്നീടവർ കുമാറിന്റെ വീട്ടിലേക്കു ചെന്നു. രണ്ടുപേരും ലക്ഷ്മിയെ വിനയപൂർവ്വം നമസ്കരിച്ചു. കുമാർ മകളോടു പറഞ്ഞു: "ഇവർ ആവശ്യപ്പെട്ടതു്, കൂടെ മദിരാശിവരെ പോകണമെന്നും ഉടനെതന്നെ മടങ്ങാമെന്നും.

പക്ഷേ, നീ എവിടെപ്പോകും? നിന്നെ ഇവിടെ ഒറ്റയ്ക്കു വിട്ടിട്ടു പോകാൻ എനിക്കു നിവൃത്തിയുമില്ല.'' ലക്ഷ്മിയുടെ കൈ അവളുടെ കഴുത്തിലേക്ക് ഉയർന്നു. അവളുടെ ഹൃദയം വിങ്ങുന്നതുപോലെ തോന്നി. ''അച്ഛാ!'' അവൾ പറഞ്ഞു, ''അച്ഛൻ കടുവാകളെ തോല്പിച്ചുകഴിഞ്ഞുവോ?''

''ഞാനല്ലെങ്കിൽ എന്റെ മിത്രങ്ങൾ,'' അദ്ദേഹം പറഞ്ഞു. ''എനിക്കു തോന്നുന്നു, അവരുടെ നെഞ്ചിൽത്തന്നെ അമ്പു തറച്ചു എന്നു്. പക്ഷേ, നീ...ഞാൻ ഒന്നോ രണ്ടോ ദിവസം...''

ലക്ഷ്മി ചുണ്ടുകൾ അമർത്തിക്കടിച്ചു. ഒറ്റയ്ക്കു് ആ വീട്ടിൽ താമസിക്കുന്നതിനു് അവൾക്കു കഴിയുകയില്ല, വിശേഷിച്ചും രാത്രിയിൽ. പോരെങ്കിൽ അവളുടെ അച്ഛനു ശത്രുക്കളുണ്ടെങ്കിൽ പകരംവീട്ടുവാൻ അവക്കു കിട്ടുന്ന സന്ദർഭം വെറുതേ വിടുകയുമില്ല. പക്ഷേ, അവൾ വിചാരിച്ചു, തനിക്കെത്രയോ കൂട്ടുകാരികളുണ്ടു്. ''ഞാൻ വള്ളിയുടെ വീട്ടിൽ പോകും. അല്ലെങ്കിൽ മോഹിനിയുടെ വീട്ടിൽ. ഓ, എനിക്കു പോകാൻ പല സ്ഥലങ്ങളുമുണ്ടു്.''

''സത്രമോ?'' വന്നവരിൽ ഒരാൾ, ആ തുകൽപ്പെട്ടിയുള്ള മനുഷ്യൻ, സൂചിപ്പിച്ചു. പക്ഷേ, ലക്ഷ്മി നിഷേധഭാവത്തിൽ തലകുലുക്കി. ഇല്ല, അവർ ഗ്രാമത്തിന്റെ ഒരംശമാണു്. അവളുടെ അച്ഛൻ കൂളിച്ചു് വസ്തുങ്ങൾ മാറിക്കൂടെ കൊണ്ടുപോകേണ്ട രേഖകളെല്ലാം തയ്യാറാക്കുന്നതിനിടയ്ക്കു് അവൾ തന്റെ ക്ലാസ്സിലേക്കു ചെന്നു. അവിടെ വന്നിട്ടുള്ളവരിൽ പകുതിപ്പേരും തങ്ങളുടെകൂടെ താമസിക്കുവാൻ ലക്ഷ്മിയെ ക്ഷണിച്ചു. ഒടുവിൽ മോഹിനിയുടെകൂടെ അടുത്ത ഗ്രാമത്തിലേക്കു പോകാൻ അവൾ തീരുമാനിച്ചു. മോഹിനിയുടെ അമ്മയും അമ്മയുടെ സഹോദരിയുമുണ്ടു്. അവരുടെകൂടെയായാൽ ഭദ്രമായിരിക്കുമെന്നു് അവൾക്കു തോന്നി. അവളും ഒരു കൊച്ചു പെട്ടിയെടുത്തു് വിലയുള്ളതെല്ലാം അതിൽ അടുക്കിവെയ്ക്കുകയോ കൈയിലും കഴുത്തിലുമായി അണിയുകയോ ചെയ്തു. അവർ വീടിന്റെ

കതകിൽ ഒരു ചങ്ങലയിട്ട പൂട്ടി, കാറിൽ കയറി. ആദ്യമായി ലക്ഷ്മിയെ മോഹിനിയുടെ അച്ഛന്റെ വീട്ടിൽ അവർ ഇറക്കിവിട്ട. രണ്ട മുറികൾ മാത്രമുള്ള ഒരു വീടായിരുന്ന അതു്. എന്നിട്ട് ലക്ഷ്മിയുടെ അച്ഛനും വന്നിരുന്ന രണ്ടുപേരും ഒരുമിച്ചു കാറോടിച്ചുപോയി. അദ്ദേഹം കുറേ ദൂരം അവളുടെനേക്കു നോക്കി കൈ വീശിക്കൊണ്ടിരുന്ന.

ഒരു ദിവസം കഴിഞ്ഞു. അടുത്ത ദിവസവുമായി. അന്ന വൈകുന്നേരം ലക്ഷ്മിക്കു് ഒരു കമ്പി കിട്ടി. 'കടുവാകൾ ഓടുന്നു' എന്ന മാത്രം. അവൾക്കു് എന്തെന്നില്ലാത്ത ആവേശമായി. തന്റെ അച്ഛനു് എന്താണ സംഭവിച്ചതെന്നു് മോഹിനിയുടെ അച്ഛനും അമ്മയ്ക്കും മുൻപേതന്നെ അറിയാമായിരുന്ന. അതവൾക്കു് വളരെ വിചിത്രമായി തോന്നി. മദിരാശിയിലെ തന്റെ അച്ഛന്റെ ശത്രുക്കളുടെ പേരുകളം അവക്കറിയാം. ആ പേരുകൾ അവൾപോലും കേട്ടിട്ടില്ലാത്തവയാണു്. പ്രധാന എൻജിനിയർ വന്നു് അവൾക്കു കുറെ സില്ക്ക് ബ്ലൌക്കേഡും ഒരുപെട്ടി ചോക്കലേറ്റും സമ്മാനിക്കുവാൻ ശ്രമിച്ചു. പക്ഷേ, അവൾ വിനയപൂർവ്വം നിലത്തുനോക്കിക്കൊണ്ട പറഞ്ഞു, തന്റെ അച്ഛൻ അകലെയായിരിക്കുമ്പോൾ താൻ യാതൊന്നും സ്വീകരിക്കുകയില്ലെന്നു്. അയാൾ ഗ്രാമം വിട്ടശേഷം ഗ്രാമത്തിലുള്ളവർ പറഞ്ഞു, അവൾ ചെയ്തതു ശരിയാണെന്നു്. അവർതന്നെ അവൾക്കു പൂമാലകൾ കൊണ്ടവന്നുകൊടുത്തു.

പക്ഷേ, മോഹിനിക്കു് എന്തോ ദുഃഖമുണ്ട്. രാത്രിയിൽ അവർ ഒരേ കിടക്കയിലാണു് കിടന്നിരുന്നതു്. ഉഷ്ണമുള്ള, നിശ്ശബ്ദമായ, ആ യാമത്തിൽ മോഹിനി പറഞ്ഞു: "ലക്ഷ്മി നഗരത്തിലേക്കു മടങ്ങും, പിന്നീട് എനിക്കു് ഒരിക്കലും കാണാൻ കഴിയുകില്ല," "അങ്ങനെ വരില്ല," ലക്ഷ്മി പറഞ്ഞു, "ഞാൻ എന്നേക്കുമായി നിന്നെ വിട്ടുപിരിയില്ല." അവൾ അച്ഛന്റെയും അമ്മയുടെയും പേരിൽ ആണയിട്ടു പറഞ്ഞു, തീർച്ചയായും മടങ്ങിവരുമെന്നു്.

നാലാംദിവസം മറെറാരു കാർ വന്ന. അതു് അവളുടെ

ബന്ധുവിന്റേതാണു്. പക്ഷേ, കുമാറായിരുന്നു ഓടിച്ചിരുന്നതു്. പുറകിലുള്ള ഇരിപ്പിടത്തിൽ അമ്മണിപ്പാട്ടിയുണ്ടു്. ജനാലയിൽ പിടിച്ചുകൊണ്ടു് ജൂഡിയും ഉദ്വേഗംകൊണ്ടു് അവളുടെ വായ് തുറന്നിരുന്നു. അവരെ സ്വീകരിക്കുവാൻ ലക്ഷ്മി ഓടിച്ചെന്നു. "കുട്ടവാകൾ ഓടിക്കളഞ്ഞു," കുമാർ പറഞ്ഞു. "ഒന്നരണ്ടെണ്ണം മറിഞ്ഞുവീണു, മറെറാന്നിന്റെ കാൽ പരുക്കേറു് മുടന്തുന്നുമുണ്ടു്." വളരെ വിചിത്രമായിരുന്ന അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഭാവം. അദ്ദേഹം ഇപ്പോഴും മെലിഞ്ഞിട്ടാണു്. മുടി വ്യത്തികേടായി ചിന്നിക്കിടക്കുന്നു. ഒരു ഷർട്ടു് മാറാൻപോലും സമയംകിട്ടിയിട്ടില്ല. എങ്കിലും അദ്ദേഹത്തിന്റെ സന്തോഷം തിളച്ചുമറിയുകയായിരുന്നു. സ്കൂൾവിട്ട ഒരു കുട്ടിയാണെന്നു തോന്നും അദ്ദേഹത്തെ കണ്ടാൽ.

"ശരി, ഇനി ഇപ്പോൾ?" ലക്ഷ്മി ചോദിച്ചു. "ഇനി എന്താണു്?—ഉള്ളതെല്ലാം എടുത്തുകൊണ്ടു് പുറപ്പെടുകതന്നെ! ഈ തോട്ടു് ശരിക്കു വെട്ടുന്ന കാര്യവും ഗ്രാമങ്ങൾക്കു് കുഴൽക്കിണർ കിട്ടുന്ന കാര്യവും ഞാൻ പിന്നീടു നോക്കിക്കൊള്ളാം."

"ഞാൻ സഹായിക്കാനാണു വന്നതു്," ജൂഡി പറഞ്ഞു.

"ജൂഡീ, ഒരുമണിക്കൂർ സമയം എനിക്കുപകരം നീ എന്റെ അച്ഛന്റെ മകളായിരിക്കണം. സാധനങ്ങൾ എല്ലാം ഒതുക്കുന്നതിനു സഹായിക്കണം. എനിക്കു് എന്റെ ക്ലാസ്സിലുള്ളവരെയെല്ലാം ഒരിക്കൽക്കൂടി വിളിക്കണം. എനിക്കവരോടു് യാത്ര പറയണം. പക്ഷേ, ഞാൻ മടങ്ങിവരുമെന്നും പറയും."

"പക്ഷേ, എന്റെ ലക്ഷ്മീ!" അമ്മണിപ്പാട്ടി പറഞ്ഞു: "നീ വീട്ടിലേക്കാണു മടങ്ങുന്നതു്, മദിരാശിയിലേക്കു്, നിന്റെ സ്വന്തം ജീവിതത്തിലേക്കു്. ഞാനിതു് അറിഞ്ഞിരുന്നുവെങ്കിൽ നിന്നെ ഇവിടെ താമസിക്കുവാൻ അനുവദിക്കില്ലായിരുന്നു. എന്റെ ചീത്ത മകൻ—അവനു് സ്വന്തം

അമ്മയോട് പറയാൻപോലും മടിയായിരുന്നു. ഏതായാലും എല്ലാം കഴിഞ്ഞു. നീ ഇനി മടങ്ങിവരേണ്ടതേയില്ല.''

ലക്ഷ്മി ഇടയ്ക്കു തടസ്സപ്പെടുത്തിയില്ല. ഒടുവിൽ ശാന്തസ്വരത്തിൽ ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞു: ''പക്ഷേ, അമ്മണിപ്പാട്ടീ, അതു് അങ്ങനെയല്ല. ഗാന്ധിജി പറഞ്ഞതുപോലെ നമ്മുടെ ഗ്രാമത്തിൽ ആവശ്യമുണ്ടു്. എനിക്കതു ബോദ്ധ്യമായിരിക്കുന്നു. അതിനു തെരഞ്ഞെടുക്കപ്പെട്ടവരിൽ ഒരാളാകുന്നതിൽ എനിക്കു സന്തോഷമേയുള്ളൂ. ഞാൻ സ്കൂൾവിദ്യാഭ്യാസം പൂർത്തിയാക്കിയിട്ടു് ഒരുപക്ഷേ, കോളേജിലും പോയെന്നുവരും. പക്ഷേ, ഞാൻ തീർച്ചയായും മടങ്ങിവരും. ഞാനങ്ങനെ സത്യംചെയ്തിട്ടുണ്ടു്.''

അമ്മണിപ്പാട്ടി അവളുടെ അച്ഛനെ നോക്കി: ''നീ എന്തു പറയുന്നു, കുമാർ?'' അദ്ദേഹം പറഞ്ഞു: ''അജ്ഞതയാണു് ഇന്ത്യയിലെ ഏറ്റവും ക്രൂരമായ കടുവകളിൽ ഒന്നു്. എനിക്കു തോന്നുന്നു, ലക്ഷ്മിക്കും കടുവകളെ കൊല്ലാൻ മോഹമുണ്ടെന്നു്. അതു് അതുതന്നെ എന്നു പറയുവാൻ എനിക്കു കഴിയുകയില്ല.''

''ലക്ഷ്മി, നീ മടങ്ങിവരുമെന്നു് വാസ്തവത്തിൽ സത്യം ചെയ്തിട്ടുണ്ടെങ്കിൽ തീർച്ചയായും അങ്ങനെതന്നെവേണം,'' ജൂഡി പറഞ്ഞു. ''പക്ഷേ, ഞാൻ എന്നെങ്കിലും, ഞാൻ വളുതായശേഷം, ഇന്ത്യയിലേക്കു മടങ്ങിവരുമെന്നു സത്യം ചെയ്താൽ എന്നെക്കൊണ്ടു് എന്തെങ്കിലും ആവശ്യമുണ്ടാകുമോ? അല്ലെങ്കിൽ, എന്റെ ലക്ഷ്മി, നാട്ടിലേക്കു് മടങ്ങിയിട്ടു നിന്നെ ഒരിക്കലും പിന്നീടു് കാണുകില്ലെന്നുവന്നാൽ അതെങ്ങനെ സാധിക്കും?'' ''തീർച്ചയായും നിന്നെക്കൊണ്ടു് ആവശ്യമുണ്ടാകും,'' കുമാർ പറഞ്ഞു. ''ശരി, ഇനിയിപ്പോൾ വന്നു് എന്റെ മകളായിരിക്കൂ. വരൂ, നമുക്കു് ഈ പൂട്ടുറന്നു് കൊണ്ടുപോകേണ്ടതെല്ലാം ഒരുക്കാം. മറ്റുള്ളതെല്ലാം നമ്മുടെ മിത്രങ്ങൾക്കും കൊടുക്കാം.''

അമ്മണിപ്പാട്ടി ജൂഡിയുടെ കൈ പിടിച്ചു. അവർ രണ്ടു

പേരും വീടിന്റെ നേക്കു നടന്നു. ലക്ഷ്മി അവരെനോക്കി കൈ വീശിയിട്ട് സാമൂഹ്യകേന്ദ്രത്തിലേക്ക് ഓടിപ്പോയി. അപ്പോഴേക്കും ഒരാൾക്കു പുറകേ മറെറാരാളായി ഗ്രാമത്തിലെ സ്ത്രീകളും പെൺകുട്ടികളും വന്നുതുടങ്ങിയിരുന്നു. അവരോട് വിടവാങ്ങാനാണ്...പക്ഷേ, അല്പകാലത്തേക്കു മാത്രം!

★

2524.

C. V. CENTRAL GOVERNMENT
GRANTHA SALA
THENNAMAKKONAM
VENGANDOR, A. S.

ജൂഡിയും ലക്ഷ്മിയും

2037

നഒാമി മിച്ചിസൻ

വിവർത്തനം

ഇ. എം. ജെ. വെണ്ണിയൂർ

നാഷനൽ ബുക്ക് ട്രസ്റ്റിനുവേണ്ടി

സാഹിത്യപ്രവർത്തക സഹകരണസംഘം

ലിമിറ്റഡ്, കോട്ടയം

Indic Digital Archive Foundation

gpura.org